TALLINNA POLÜTEHNILINE INSTITUUT

L.RANDMA

INGLISE PASSIIVI VÄLJENDAMINE EESTI KEELES

Dissertatsioon filoloogiakandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks

Teaduslik juhendaja
filoloogiakandidaat K.Mihkla

Tallinn 1967

E E S S Õ N A

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida inglise passiivi väljendamist eesti keeles ja välja selgitada seaduspärasusi, mis eestindamisel arvesse tulevad.

Passiiv on süntaktiline kategooria inglise keeles, mille eestindamisel ilmneb erilisi raskusi. Selle probleemi asetamine on käesoleval juhul välja kasvanud praktikast. Märgatav üliõpilaste raskusi inglise keele passiivsete konstruktsioonide tõlkimisel teaduslik-tehnilises kirjanduses, kus nende konstruktsioonide arv eriti suur on, tekkis mõte seda probleemi teaduslikult uurida, et kindlaks teha seaduspärasusi selle grammatilise kategooria edasiandmisel eesti keeles, mis võiksid olla kasuks inglise keelest eesti keelde tõlkijatele.

Uurimismaterjalina on kasutatud tõlkeid inglise keelest eesti keelde. Tõlked on valitud peamiselt kaasajast ja mõned ka kodanlikust perioodist. Varasemaid tõlkeid pole arvestatud, sest need on tehtud suuremalt osalt saksa keele vahendusel.[1] Isegi kaasajal ei saa alati kindel olla, kas tõlge on kirjutatud vahetult originaali järgi või on kasutatud vene keele vahendust kas osaliselt või täielikult. Praegusel ajal on aga meie tõlkijate hulgas siiski juba palju häid inglise keele oskajaid ja enamasti tõlgitakse inglise keelest vahetult originaali järgi.

---

[1] U. L e h t s a l u, Ilukirjanduse inglise keelest eesti keelde tõlkimise probleeme. Dissertatsioon filoloogiakandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks. Tartu 1964.

Uurimismaterjali kogumiseks on võrreldud üle 2o ilu - kirjanduslikku ja teaduslik-tehnilise teose tõlget originaaliga. Tõlgete valikul on silmas peetud eri tõlkijate tõid, et oleks kasutada mitmete keeletarvitajate keelelisi vahendeid keskmise keeletarvituse kindlaksmääramiseks. Tõlkijate hulgast võiks nimetada tuntud kirjanikke, nagu A.H.Tammsaaret ja M.Nurmet, tuntud tõlkijaid, nagu M.Sillaotsa, Joh.Seilenthali jt. Väga raske oli leida teaduslik-tehniliste teoste tõlkeid inglise keelest, sest vahetuid tõlkeid inglise keelest on meil veel vähe. On teada teoseid, mis on tõlgitud kindlasti vahe - tult inglise keelest, nagu kasutatud teaduslik-tehnilisest kirjandusest raamat "Kübernetika"[2], mille on tõlkinud mitu meie tehnilise ala spetsialisti. Seega peaksid kasutatud tõlked andma usaldavat materjali keeletarvituse keskmise kindlaksmääramiseks.

Nimetatud uurimismaterjalist on sedeldatud üle 4ooo passiivlause ja selle tõlke.

Uurimus on oma iseloomult deskriptiivne, mitte norma - tiivne. Allikmaterjali vaatluses püütakse leida üldisi seaduspärasusi inglise passiivi eestindamisel, mis esinevad läbilõikes kõigi tõlkijate juures ja mis järelikult on kasutatavad eesti keele keeletarvitaja seisukohalt.

Käesolev uurimus on seotud nii tõlke- kui grammatika-probleemidega.

Töö on üles ehitatud järgmiselt. Sissejuhatuses antakse

---

2 N. W i e n e r, Kübernetika. Toimetanud H.Riikoja. Tallinn 1961, lk.3.

ülevaade tõlketeoreetiliste küsimuste kohta. Esimeses peatükis käsitletakse inglise passiivi teoreetilisest aspektist, vaadeldakse lühidalt ka selle ajaloolist arengut. Teises peatükis vaadeldakse grammatilisi kategooriaid eesti keeles, mis inglise passiivi eestindamisel arvesse tulevad. Kolmandas ja neljandas peatükis käsitletakse inglise passiivi finiitsete vormide eestindamist, kolmandas kaheliikmelist ja neljandas kolmeliikmelist passiivi. Viies peatükk on pühendatud inglise partitsiip-konstruktsioonide eestindamise probleemile, kuna selle grammatilise kategooria esinemissagedus inglise keeles võrreldes eesti keelega on väga erinev. Pealegi esineb selle eestindustes kõikuvusi.

Uurimuses piirdutakse inglise passiivi kategooria eestindamise vaatlusega, osutamata tähelepanu võimalikele vigadele tõlkes teiste keeleliste nähtuste alal.

Toodud näidete arv on üldiselt proportsionaalne tõlkenähtuste esinemissagedusega.

S i s s e j u h a t u s

Käesolev uurimus "Inglise passiivi väljendamine eesti keeles" kuulub oma olemuselt tõlketeooria valdkonda grammatika alal. Selle ülesandeks on uurida keelelisi va - hendeid, mille abil eesti keeles antakse edasi inglise keele omapärast arenguteed läinud passiivseid konstruktsioone.

Tõlketeoreetilised alused, millest tuleb lähtuda grammatiliste kategooriate tõlkimise vaatlusel, on osa üldisest tõlketeooriast. Tõlketeooria probleemidele on niihästi meil kui ka kodanlikus maailmas viimasel ajal palju tähelepanu pühendatud. Üldiseks põhiprintsiibiks on,et täisväärtuslik ning adekvaatne on see tõlge, mis originaali mõtte õigesti edasi annab ja valib neid keelelisi vahendeid, millega seda mõtet tõlkekeeles väljendatakse.[3] Seda definitsiooni täiendatakse

---

3 А.В.Федоров, Введение в теорию перевода.Москва 1958, Б.А.Ларин. Наши задачи "Сб.теория и критика перевода". Л.1962, Л.С.Бархударов,общелингвистическое значение теории перевода. "Сб.Теория и критика перевода". Л.1962, С.С.Толстой,Как переводить с английского языка. Москва 1960, В.Н.Комиссаров, Я.И.Рецкер, В.И.Тархов, Пособие по переводу с английского языка на русский часть I. Москва 1960, А.Л.Пумпянский,Чтение и перевод английской научно-технической литературы.М.1962, З.Ф.Скороходько, Вопросы перевода английской технической литературы. Киев 1960, А.Л.Пумпянский, Введение в практику перевода аучной и технической литературы на английский язык. Москва 1965, М.М.Морозов,Пособие по переводу русской художественной прозы на английский язык. Москва 1956,
On Translation.
Cambridge, Harvard University Press, 1959.

segeli, juurde lisades ühe või teise momendi, nagu loomingulise momendi seoses teadusliku täpsusega jt. Viimasel tõlketeoreetilisi probleeme käsitleval sümpoosionil, mis toimus Moskvas 25.II -2.III 1966, avaldati väga mitmesuguseid arvamusi tõlketeooria kohta, aga põhimõtteliselt uut seisukohta ei esitatud. Konstateeriti ainult,et üldistamine ja metodoloogia peaksid juhinduma praktikast. Sümpoosionil püstitatud seisukoht kunstiloomingu ja tõlke võrdväärtuslikkuse kohta leidis kriitilist vastuseisu saal sümpoosionil.[4]

Käesoleval ajal on elavalt päevakorras masinatõlke probleem, kuigi see on alles katsetusejärgus ja seda veel praktiliselt rakendatud ei ole. Masinatõlge nõuab kõigi keeleelementide ja nende vastete salvestamist masina mälus,arvestades nende elementide esinemist kõikvõimalikes kontekstides.Keelelise materjali analüüsimisel algoritmideks toetutakse struktuuranalüüsile ja transformatsiooni-teooriale.[5] Masinatõlke teoreetikud ei rahuldu enam deskriptiivse lingvistika meetodiga, mis vastleb eri keelte ehitust tõlgete kõrvutamisel, kuid ei saa ka eitada induktiivsel teel keelte kõrvutamisel saadud

---

[4] 11 III, L. H i e d e l, Muljeid-märkmeid tõlkeaeaselt sümpoosionilt. "Sirp ja Vasar", 1966, lk.5.

[5] М.М. Р е в з и н, В.Ю. Р о з е н ц в е й г, Основы общего и машинного перевода. Москва 1964; В.Ю.Р о з е н ц в е й г, Перевод и трансформация, "Тезисы докладов на конференции по структурной лингвистике посвященной проблемам трансформационного метода". Москва 1961; В.Ю.Р о з е н ц в е и г, Языковая практика и лингвическая практика,Дискуссии и обсуждения,"Вопросы языкознания" № 2 1966; О.М.Б а р с о в а, Основы проблемы трансформационного синтаксиса (на материяле английского языка) "Вопросы языкознания" № 4, 1965; И.А. М е л ь ч у к, Автоматический, синтаксический анализ I, 1964, "Вопросы языкознания" № 2,1966,lk.34 jj.;Zellig,S. H a r r i s, Transformational Theory, "Language" Vol.41,Nr.3, Part I, July,September 1965; N. C h o m s k y, Syntactic Structures, 1957. Massachusetts Institute of Technology; Paul R o b e r t s, English Sentences. New York 1962, lk.58 jj. R.T. Harms, Estonian Grammar. Bloomington 1962.

rikkalikku uurimismaterjali ärakasutamise vajadust universaalse teadusliku tõlketeooria deduktiivsel ülesehitamisel.[6]

Peetakse võimalikuks kasutada masinatõlget teaduslik-tehnilise kirjanduse tõlkimisel, kuna teaduslik-tehniline kirjandus erineb ilukirjandusest oma formaalselt loogilise, peaaegu matemaatiliselt range materjali esitamisega.[7] Grammatika ja eriti süntaksi osas erineb ago teadusliku ja tehnilise teksti tõlge palju vähem ilukirjanduse tõlkest kui leksika ja stilistika osas. Süntaksi alal on täpsus ja selgus nõutav nii teaduslik-tehnilise kui ka ilukirjandusliku teksti alal. Vahe seisneb selles, et teadusliku ja tehnilise kirjanduse keel erineb tunduvalt ilukirjanduse keelest grammatiliste, eriti keerulisemate, mõtteid kompaktselt väljendavate konstruktsioonide kasutamise poolest.

Võttes kokku eeltoodud seisukohad võib öelda, et tõlge peab õigesti edasi andma originaali mõtet, loobudes vajaduse korral leksikaalsete ja grammatiliste vormide vastavusest ning sõnajärjestusest. Grammatilised kategooriad, mis on seotud keele sisemise spetsiifikaga, ei lange kunagi täiesti ühte.[8] Tõlkes tuleb edasi anda mitte grammatiliste kategooriate vorme, vaid nende funktsioone nende vahenditega, millega seda tõlkekeeles väljendatakse, s.o. originaali loogilisele subjektile ja predikaadile peab tõlkekeeles

---

6 М.М. Ревзин, В.Ю. Розенцвейг, op.cit., lk.34; И.А. Мельчук, op.cit. lk.34; Zellig S. Harris, op.cit., lk.363.

7 М.М. Ревзин, В.Ю. Розенцвейг, op.cit., lk.18; А.А. Шумянский, Введение в практику..., lk.16.

8 А.В. Федоров, op.cit., lk.179 jj.

vastama loogiline subjekt ja predikaat, olenemata sellest, kas seda väljendatakse lause subjektiga või lause objektiga, s.t. lause kommunikatiivne sisu peab tõlkekeeles vastama originaali kommunikatiivsele sisule.

Inglise ja eesti keel kuuluvad nii genealoogiliselt kui ka tüpoloogiliselt eri süsteemidesse. Grammatilised kategooriad inglise ja eesti keeles valdavas enamuses ei kattu ja sellepärast tuleb tõlkimisel erinevate kategooriate edasiandmisel valida tõlkekeeles need grammatilised kategooriad, mille abil antud funktsiooni väljendatakse. Näiteks atribuudi edasiandmisel ei ole võimalik eesti keeles sama sõnajärjestust kasutada nagu inglise keeles, sest eesti keele grammatiline struktuur nõuab täiendite paigutamist täiendatava sõna ette. Inglise keeles aga paigutatakse prepositsionaalsed ja partitsiip-konstruktsioonilised täiendid täiendatava sõna järele, nii et täiendite tõlkimisel pole võimalik teostada samasugust leksikaalsete üksuste paigutust lauses ja kasutada täpselt samasugust grammatilist konstruktsiooni. Inglise keeles on seoses analüütilise struktuuri arenguga kujunenud passiivi kategooria, mis oma funktsioonidelt, ulatuselt, ülesehituselt ja vormistikult tugevasti erineb sellele lähedasest kategooriast,umbisikulisest tegumoest eesti keeles. Inglise arenenud personaalne passiiv ja eesti keele umbisikuline tegumood erinevad täiesti oma iseloomult, kasutamise ulatuselt ja funktsioonidelt. Nii et funktsioonide edasiandmisel, milleks inglise keeles kasutatakse passiivi,

tarvitatakse eesti keeles mitmesuguseid teisi grammatilisi ja leksikaalseid vahendeid, mida käesolev töö uuribki.

Tõlketeoreetiliste küsimuste kohta eesti keeles on ajakirjades ja lehtede veergudel ilmunud hulk teoreetilisi kirjutisi ja arvustusi. Need käsitlevad mitmesuguseid tõlketeoreetilisi probleeme, peamiselt aga leksika ja stilistika alalt ilukirjanduse tõlkimisel.[9] Leksika küsimustele ilukirjanduse tõlkimisel vene keelest eesti keelde on pühendatud O.Semjonova dissertatsioon.[10] U.Lehtsalu dissertatsioon käsitleb üldisi tõlkeprobleeme ilukirjanduse tõlkimisel inglise keelest eesti keelde, põhiliselt leksika ja stiili küsimusi, puudutab aga ka mitmesuguseid struktuurilis-süntaktilisi küsimusi.[11]

Eeltoodust ilmneb,et tõlkeprobleemidest grammatika alal on meil seni vähe kirjutatud ja teaduslik-tehnilise kirjanduse tõlkimisest ei ole veel midagi ilmunud.

Käesolev töö on katseks sügavamalt uurida ühe inglise keele grammatilise kategooria, nimelt passiivi väljendamist eesti keeles, arvestades ilukirjandust ja teaduslik-tehnilist kirjandust.

---

9 J. P e e g e l, Tõlgete keele ahendamise vastu,"Sirp ja Vasar" nr.42, 17.X 1952; A. K a s l e p, Tõlkekunstist ja käsitsejast, "Edasi" nr.30, 11.II 1962; A. A n n i s t, Süstemaatilise tõlkekultuuri poole, "Keel ja Kirjandus" nr.7,1962; O. S a m m a, Üht-teist tõlkimisest ja tõlkijatest, "Keel ja Kirjandus" nr.7, 1962; O. O j a m a a, Tõlkekriitikast ja päriskriitikast Balzaci aspektis, "Keel ja Kirjandus" nr.3, 1963; V.A d a m s, Veel "Igori loo" eestindusest, "Keel ja Kirjandus" nr.6, 1966.

10 O.H.C e m e n o v a,Лексические экспрессивные средства романа А.М.Толстого "Петр Первый"и способы их перевода на эстонский язык, Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук.Ленинград 1963.

11 U. L e h t s a l u, Ilukirjanduse inglise keelest eesti keelde tõlkimise probleeme, Dissertatsioon filoloogiakandidaadi teaduslikku kraadi taotlemiseks.Tartu 1964.

Esimene peatükk

PASSIIVI KATEGOORIA KUJUNEMINE INGLISE KEELES

I Ajalooline ülevaade passiivi kategooria arengust indo-euroopa keeltes

Passiivi kategooria sügavamaks mõistmiseks on vajalik tunda selle ajaloolist kujunemist ja siinkohal esitatakse selle kohta lühike ülevaade.

On kindlaks tehtud, et passiivi kategooria eelkäija germaani keeltes oli meedium. Meedium omakorda oli arenenud eelnevast kategooriast indo-euroopa algkeeles, kategooriast, mille kohta vanematel komparativistidel ei olnud kindlat seisukohta, kuigi oli kogutud rikkalikult faktilist materjali.

Komparativistid leidsid, et passiiv on hilistekkeline. Passiivi eelkäijat - meediumi iseloomustasid komparativistid kui keskgeenust ehk kesktegumoodi, mis väga vähe aktiivist erines, milles tegevus piirdus subjekti sfääriga, sündis subjekti huvides. [12] Märgiti ka perfekti seost olukorraga ja viidati gooti olukorda tähistavate nen-verbide osale meediumi funktsioonis.[13]

Geenuse kategooria uurimisel kasutati peamiselt kreeka kui ka sanskriti ja mitmesuguste teiste vana-india keelte ja itaalia-kelti keelte materjale. Peale heti ja

---

12. B. D e l b r ü c k, Vergleichende Syntax der Indogermanischen Sprachen II Teil, 1897, lk.432 jj.; K. B r u g m a n n und B. D e l b r ü c k, Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen, V Band Syntax. Strassburg 1900, lk.35; A. M e i e, Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков. Москва 1938, lk.257; Jakob G r i m m, Deutsche Grammatik, IV Theil, Syntax. 1837, lk.21 jj.

13 А.Н.С а в ч е н к о, Древнейшие грамматические категории глагола в индоевропейском языке, "Вопросы языкознания" № 4 1952, lk.118 jj.; K.Brugmann und Delbrück, Grundriss...Band IV, 1897, lk.177, 178.

neid materjale

tohaari keelte materjali kasutasid lääne-euroopa uurijad,[14] aga nende uurimused jäid üksikuurimusteks, üldistusele jõudmata. Väärtuslikuma panuse sellesse küsimusse annavad nõukogude teadlase A.N.Sevtšenko uurimused, kes omistas suurt tähtsust perifeerias arhailisi jooni säilitanud heti ja tohaari keeltele ja näitas, et ühine passiivi näitaja neis keeltes, mis on tähenduselt sama mis sanskriti ja kreeka keeles, lubab järeldada, et see oli meedio-passiivi näitajaks indo-euroopa üldkeeles.[15]

M.M. Guchman oma doktoritöös avaldab arvamist, et uue aktiivi passiivi kujunemine tekib vanade passiivi indo-euroopa ühiskeele aegsete suhete purunemise foonil. M.M. Guchman arvestab ka heti ja tohaari keelte materjale, näitab meediumi tähenduste mitmekesisust, teiste kategooriate lülitumist geenusliku vastandamise väljendamiseks (nagu gooti nan-verbid), leiab ka, et subjektsuhe ja olukorra väljendamine esinevad kõigis neis kategooriates,[16] aga ta ei näe meediumi ja perfekti geneetilist seost ega jõua nii selgele loogilisele järeldusele meediumile eelneva kategooria kohta, nagu A.N.Sevtšenko oma doktoritöös.

---

14 А.Мейе , op.cit., lk.72,96, E.H. Sturtevant. The origin of the medio-passive."Language" vol.VII N 7 1931.

15 А.Н.Савченко,Древнейшие ..., lk.118-120.

16 М.М. Гухман, Развитие залоговых противопоставлений в древних германских языках и становление системы форм страдательного залога, автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филологических наук. Москва 1955, lk.34 jj.

A.N.Sevtšenko, kasutades vanemate ja uuemate uurijate materjale ja hiljuti avastatud heti ja tohsari keelte andmeid, leiab, et kreeka vanemates tekstides ja heti keeles meediumil on intransitiivne tähendus.

Peale intransitiivsuse on meediumil veel ride tähendusi, väljendab tegevuse teostumist subjekti kasuks, subjekti huvi protsessi vastu, passiivsust ja olukorda. Arvestades meediumi kõiki erineveid tähendusi ja teravat diferentsatsiooni puudumist aktiivi ja meediumi vahel, jõuab Sevtšenko järeldusele, et meedium on mingi erineva algtähenduse ümbermoodustumine. Arvesse võttes, et kreeka ja sanskriti media-tantum verbide tüüpiliseks tähenduseks oli olukord, mis esines ka heti meediumis, võib oletada, et indo-euroopa meediumi vanimaks tähenduseks oli olukord.[17]

A.N. Sevtšenko arvates näitab meediumi lõppude uurimine, et tal on kokkupuuteid perfektiga. Perfekti seost olukorraga olid märkinud juba vanemad uurijad.[18] A.N. Sevtšenko leiab, et perfekt väljendab olukorda, aga aktiivi ja passiivi vastandamine oli talle võõras. Olukorra tähendus ei kattu täiesti meediumiga, s.o. midagi enesele või enda huvides teostamisega, kuid passiivsus, mis oli omane meediumile, oli omane ka perfektile.[19] A.N.Sevtšenko teeb

---

[17] А.Н. С а в ч е н к о, Происхождение среднего залога в индоевропейском языке. 1960, Издательство Ростовского университета, lk.34 jj.

[18] K. B r u g m a n n und B. D e l b r ü c k, Grundriss... Band IV, 1897, lk. 177.

[19] А.Н. Са в ч е н к о, Древнейшие ..., lk. 115 jj.

järelduse, et vanimaid indo-euroopa verbi kategooriaid olid tegevuse ja olukorra kategooriad. Olukorra kategooria lahutus kaheks, millest üks sai geenuse-meediumi ja teine aspekti-perfekti baasiks. Vanim meediumi ja perfekti erinevus seisnes selles, et meedium tänu oma verbaalsele tüvele väljendas olukorda kui protsessi, aga perfekt oma noomenilise tüvega väljendas olukorda kui fakti. Edasises arengus kaotas indo-euroopa keel võime väljendada tegevust ja olukorda sama verbiga. Verbid jagunesid oma leksikaalse tähenduse järgi tegevuse ja olukorra verbideks. Tegevuse verbides hakkas arenema transitiivsus ja intransitiivsus. Protomeediumis vaheldus olukorra tähendus intransitiivsusega ja ta muutus meediumiks. Kuna aga transitiivsuse - intransitiivsuse eraldamine ei olnud veel terav, siis sellele seltsis refleksiivsuse mõiste (tegevuse suundumine tegijale, tegija kasuks). Balti ja slaavi keeltes seostub ühe verbi vormis intransitiivsus, refleksiivsus ja tegevuse suundumine tegijale - tekib uus geenus, nimelt reflektiivsus, mille näitajaks on slaavi *sen, leedu si, vene ся.[20]

Samasugust mitmete verbi kategooriate kasutamist passiivsuse väljendamisel näeme ka gooti keeles. Gooti

---

20 А.Н. Савченко, Происхождение..., lk.70 jj.; А.Н. Савченко, Категория среднего залога в индоевропейском языке, автореферат диссертации на соискание уч.степени доктора филолог.наук.1960, lk.21.

keeles on germaani keeltest säilinud vana indo-euroopa meedium mediopassiivi kujul. Peale mediopassiivi kasutatakse aga gooti keeles veel intransitiivseid nan-verbe ja perfekti passiivsuse väljendamiseks. Nende kõrvale tekib aga juba gooti keeles uus ühend - abiverb + partitsiip II. Leitakse, et passiivsuse kandjaks on partitsiip. Transitiivsete verbide partitsiip II on passiivne. Oma passiivsuse tõttu leidis partitsiip II kasutamist passiivsetes konstruktsioonides, millest germaani keeltes arenes passiiv. Esialgu ei olnud partitsiip aga veel ühtse paradigma element, vaid oli ainult predikatiivne atribuut. Passiiv oli veel passiivse tähendusega käändsõnaline predikaat. Aja jooksul ühend - abiverb + partitsiip II hakkab tundma tervikuna ja ta saab aluseks passiivi paradigmaatilise rea kujunemisele germaani keeltes, nende hulgas ka inglise keeles.[21]

A.N.Savtšenko järeldus, et medium olukorra kategooriast on arenenud, näib olevat põhjendatud ja täiesti usutav. Tõestust sellele, nagu eespool näidatud, leiame veel gooti medio-passiivi seoses olukorra kategooriaga, sest olukorda väljendavad intransitiivsed nan-verbid

---

21 М.М. Гухман, Развитие залоговых противопоставлений в древних германских языках и становление форм страдательного залога, докт.дисс. Москва 1954, lk.142;
В.И. Ярцева, Исторический синтаксис английского языка. Москва 1961 Ленинград изд.АН СССР 1961, lk.98 jj.;
T. Mustanoja, A Middle English Syntax, Société Neophilologique, Part I, Helsinki 1960, lk.440;
Х. Бруннер, История английского языка том II, перевод с немецкого под редакцией проф. Б.А.Ильиша. Москва 1956, lk. 274 jj.

kuuluvad gooti keeles geenuste skaalasse, kuigi nad ei esine paradigmaatilise rea liikmetena. Seost olukorraga leiame ka inglise keeles. Inglise keeles sai passiivi analüütilise vormi kujunemise aluseks käändsõnaline predikaat öeldisverbiga be, mis olukorda väljendab, nii et ka passiivi vormistiku kujunemine leidis aset vormidest, mis olukorda väljendavad.

Kaasaegses inglise keeles on passiiv (to be + mineviku partitsiip) vormiliselt sünonüümne käändsõnalise predikaadiga. Passiivi vormilist sarnasust käändsõnalise predikaadiga leiame ka teistes keeltes, ka mitte-indo-euroopa keeltes, nagu eesti keeles.

II Passiivi kategooria kujunemine vana- ja kesk-inglise keeles

Vana-inglise keeles hakkab kujunema analüütilise struktuuriga passiiv, kus partitsiip seostub kas abiverbiga wesan, béon või weorðan. Kesk-inglise keeles konstrukt - sioon abiverbiga weor an kaob ja XIV sajandist peale pääseb mõjule - erinevalt saksa keelest - konstruktsioon wesan + partitsiip II. Need kaks konstruktsiooni erinesid esialgu semantiliselt: wesan + partitsiip II väljendas olukorda ja weorðan + + partitsiip II väljendas tegevust, kuid diferentseerumine oli

ei olnud terav ja kadus hiljem.[22]

Kolmeliikmelise passiivi agensi väljendamiseks kasutati vana- ja kesk-inglise keeles mitmesuguseid prepositsioone ja osines ka, kuigi harva, floksionaalne, prepositsioonita agens daativis. Reast prepositsioonidest, nagu ðurh, fram, of, mid jt. pääseb XVI sajandist peale maksvusele by ja tõrjub välja kõik teised.[23]

Kesk-inglise keeles tekib seoses uute verbi ajavormide kujunemisega passiivi progressiivi vorm, mis omandab aga alles XIX sajandil oma praeguse kuju.[24]

Kesk-inglise keeles tekib võimalus kasutada passiiv - lause subjektina substantiivi, mis aktiivses struktuuris oleks kaudne objekt. Selle inglise keelele tüüpilise passiivi: I was given a book - tekkimise põhjuseks peavad välisautorid substantiivide käändelõppude kadumist, kui daativit hakati tunnetama nominatiivina. Kuid see ei ole selle arengu ainuke põhjus. Inglise keele struktuuris leiavad sel ajal aset muudatused tran -

---

22 К.Б р у н н е р, op. cit., lk.264 jj.; Б.А.Ильиш. История англ. языка, Москва 1958, lk.117.jj.; М.М.Г у х м а н, Развитие . . . докт.дисс., lk.112; В.Н.Я р ц е в а, Исторический синтаксис . . ., lk.102; T.M u s t a n o j a, op.cit., lk.438,449 jj.; O.J e s p e r s e n, A Modern English Grammar on Historical Principles, Part IV, lk.1oo jj.

23 В.Н. Я р ц е в а, Исторический синтаксис...., lk.165 jj.; T.M u s t a n o j a, op.cit., lk.385 jj.; O.J e s p e r s e n, A Modern English Grammar on Historical Principles, Syntax, lk.317 jj.;

24 O.J e s p e r s e n, Growth and Structure of the English Language. Oxford 1935, lk.189; O.J e s p e r s e n, A Modern ... Syntax, lk.3o1 jj.

sitiivsuses-intransitiivsuses, mis omakorda mõjutavad passiivi kategooria arengut. Siinkohal on õigus nõukogude autoritel, kes näevad põhjust kaudse transitiivsuse kasutamises passiivi moodustamisel.[25]

Vana-inglise keeles ei saa veel kõnelda passiivist kui väljakujunenud verbivormist. Struktuuriliselt ta ei olnud veel verbi liitvorm, vaid käändsõnaline predikaat. Partitsiip ühildus subjektiga ja sageli seisis kaugel kõitvast verbist. Passiivi analüütiline vorm ei olnud veel levinud kõigile verbivormidele, nii et vana-inglise keeles ei olnud veel passiivi kui morfoloogilist kategooriat. See kujunes alles kesk-inglise keeles, kui passiivi analüütilise vormi liikmete paigutus täpsustus, kui passiiv levis kõigile verbivormidele ja seoses muudatustega transitiivsus-es-intransitiivsuses kasvas verbide arv, mida kasutatakse passiivis. [26]

Analüütilise passiivi vormi tekkimisel käändsõnalisest predikaadist kesk-inglise keeles areneb inglise keeles passiiv - ühelt poolt: 1)kaheliikmeline, kus verbi passiivne vorm väljendab tegevust, mis suundub väljastpoolt subjektile, ja teiselt poolt: 2) kolmeliikmeline, kus samuti verbi passiivne vorm väljendab tegevust, mis suundub väljast

---

25 W.F r a n z, Shakespeare Grammar, Heidelberg 1909, lk.512; G.C u r m e, A Grammar of the English Language, Syntax, vol.III 1931. London 1931, lk.444; Б.А. И л ь и ш, Современный ..., lk. 226. М.С.Ш а п и р о, Переходность глаголов и категория страдательного залога в современном англ. языке, "Иностранные языки в школе" 1956, №1. lk. 19 jj.

26 В.Н.Я р ц е в а, Историческая морфология английского

poolt subjektile, aga peale selle on väljendatud ka selle väljastpoolt tuleva tegevuse allikas-agens, mida enamik välisautoreid peab loogiliseks subjektiks, kuna nõuko - gude autorid selles prepositsioonilist objekti või laiendit näevad.

Teatud huvi pakuvad ka impersonaalsed verbid, kuna nad seisavad teatavas seoses passiivsusega. Vana-inglise keeles olid tarvitusel nn.impersonaalsed subjektita verbid. Kesk-inglise keeles need impersonaalsed konstruktsioonid hakkavad muutuma personaalseteks. Välisautorid leiavad, et see oli seotud kaudsete käänete lõppude kadumise ja sõna - järjestuse stabiliseerumisega, nõukogude autorid aga näe - vad siin enam põhjusi. Vormide morfoloogiliste muutuste protsessis need impersonaalsed konstruktsioonid lagunesid ja XIV sajandist peale hakkasid arenema sisult impersonaalsed konstruktsioonid formaalse subjektiga kolmanda isiku neutrumiga it. Need sisult impersonaalsed konstruktsioonid lülitu - vad inglise verbisüsteemi normaalsesse ritta ega erine personaalsetest lausetest.

Teatud vastuolu vormi ja sisu vahel esineb ka konstruktsioonides man, one, you, they-ga, kus predikaat on isikulises vormis, kuid tegevuse subjekt on määramata. Paljud uurijad on need õigusega viinud ühendusse passiivi kujunemisega, kuna kaheliikmelises passiivis on esikohal tegevuse

---

языка. Москва 1960, lk. 157 jj.; В.Н.Ярцева, Исторический синтаксис ..., lk.111, 112 ja 159 jj.

teostamise fakt ja tegevuse subjekt on mainimata. Varases kesk-inglise keeles prevaleeris aktiivne man - konstruktsioon, aga hilis-kesk-inglise keeles muutus passiiv sagedasemaks.[27]

Kesk-inglise keeles tekib refleksiivsust väljendav grammatiline kategooria, mida osa uurijaid klassifitseerib kesktegumoena, teised aga ei käsita seda kui geenust, vaid kõnelevad ainult refleksiivsetest verbidest. Vana-inglise keeles anti subjektile suunatud tegevust edasi isikulise pronoomeni kasutamisega daativis või akusatiivis, olenevalt verbi transitiivsusest-intransitiivsusest.[28]

Kesk - inglise keeles, seoses pronoomenite kaudsete käänete ühtelangemisega ja muudatustega verbi transitiivsuses-intransitiivsuses, hakkavad tekkima refleksiivsed konstruktsioonid self abil. Transitiivsete ja intransitiivsete verbide ümberkujunemise perioodil ja transitiivsuse väljendamisel süntaktiliste vahenditega täitsid self-vormid transitiivse verbi objekti funktsiooni.

Transitiivsuse-intransitiivsuse edasises arengus muutuvad need vormid ülearuseks, sest objektita verbi tunnetatakse vahetult intransitiivsena ja transitiivsus-intransitiivsus muutub puhtsüntaktiliseks kategooriaks.[29]

---

27 В.Н.Ярцева, Исторический синтаксис..., lk.52 jj.;
T.Mustanoja, op.cit., lk.433 jj. ja lk.226.

28 В.Н.Ярцева, Исторический синтаксис.... lk.51 jj.;
O.Jespersen, A Modern... Syntax, lk.325.

29 В.Н.Ярцева, Исторический синтакс.... lk.190 jj.;

III. Passiivi kategooria kaasaegses inglise keeles

1. Geenus ehk tegumood

Käesolevas alapeatükis vaadeldakse geenuse ehk tegumoe, kahe vastaskategooria olemust ja selle käsitlust inglise teoreetilises kirjanduses.

Kaasaegses inglise keeles on geenuse kategooria areng süvenenud, passiiv on aktiivi kõrval palju laialdasemalt tarvitusel kui teistes keeltes.

Geenuse kategooria analüüsimisele on pühendanud rohket tähelepanu nii välismaised kui ka nõukogude anglistid. Üksikute autorite arvamustes leiame palju ühist ja samuti erinevust. Ka on välisautorite ja nõukogude autorite arvamustes tunduvaid erinevusi.

Geenuse defineerimisel võime tähele panna kolme põhilist seisukohta. 1. Geenuse olemust nähakse tegevuse teostamise ja tegevusele allumise momendis. Sel seisukohal on peamiselt välisautorid. 2. Geenusele iseloomustavaks peetakse suhet tegevuse subjekti ja tegevuse objekti vahel. Siin rõhutab osa autoreid subjekti - predikaadi suhet, teised subjekti-predikaadi ja objekti - predikaadi suhet. Teist seisukohta pooldab enamik nõukogude autoreid ja osa välisautoreid.

O. J e s p e r s e n, A.Modern ... Syntax,lk.325 jj.;
G. C u r m e, A Grammar ... Syntax, lk. 438.

3. Geenust iseloomustava joonena esitatakse tegevuse suundumist, mida pooldavad nõukogude lingvistid.

Geenuste kategooria iseloomustamist enamus välis - autoreid väldib, esitades ainult traditsioonilise ümber - asetusteooria - aktiivlause objekt on passiivlause subjektiks, [30] passiivi moodustamisel lause loogiline objekt muutub selle grammatiliseks subjektiks. [31] Samasisulisi definitsioone annavad ka paljud teised autorid. [33]

---

30 O.J e s p e r s e n, A Modern ... Syntax, lk. 299.

31 H.P o u t s m a, A Grammar of Late Modern English, Part II. Groningen 1926, lk.93.

33 C.T. O n i o n s, M.A.L o n d, An Advanced English Syntax. London 1919, lk. 36.; E. M a r s h a l E. S h a a p, A Manual of English for Foreign Students. 1930, lk.83.;
H.W.F o w l e r, A Dictionary of Modern English Usage. Oxford 1934, lk.425;
F.R. P a l m e r, A Linguistic Study of the English Verb. London 1963, lk.62.

Leiame aga ka teise momendi, s.o. tegevuse teostamise ja tegevusele allumise esiletõstmist geenuse kategoorias. "Aktiiv on verbivorm, mida kasutatakse, kui lause subjekt on tegevuse teostaja. Passiiv on verbivorm, mida kasutatakse, kui lause subjekt allub tegevusele või vastu võtab tegevust".[34]

Teised autorid rõhutavad suhet subjekti predikaadi ja subjekti-predikaadi-objekti vahel.[35]

M.Deutschbein teeb vahet subjektiivsete ja objektiivsete keelte vahel, põhjendades seda erinevust subjektiivse ja objektiivse mõtlemisega. Uus-inglise keel, leiab ta, on objektist enam huvitatud ja eelistab passiivset konstruktsiooni.[36]

M.Deutschbein läheneb siin keelele idealistlikust seisukohast, nähes keeles filosoofilist kategooriat. Sellega ei saa aga nõustuda, sest keel on ühiskondlik nähtus, mis on tekkinud ja arenenud ühiskonnas inimestevahelise suhtlemise vahendina. Samuti on idealistlik ja vastuvõtmatu M.Deutschbeini teoreetiline arutlus loogilisest ja

---

34 L. T i p p i n g, A Higher English Grammar, 1933, lk.111; E. S h e e p, English Grammar and Noun Idioms for Beginners, 1933, lk.128; H. W y l d, Elementary Lessons in English. Grammar. 1920, lk.126; C.C. F r i e s, The Structure of English, New York 1952. lk. 180.

35 E. K r u i s i n g a, A Handbook of Present Day English, IV ed., Part II, 1925. lk.108; Crowell's Dictionary of English Grammar and Handbook of American Usage, Maurice H. W e s e e n. 1928. lk.454; H. S w e e t, A New English Grammar, Part I. Oxford 1885, lk. 112 jj.; L. K i v i m ä g i, O. M u t t, J.S i l v e t, L.Võsamäe, Inglise keele grammatika. Tallinn 1962, lk. 153 jj.

36 M. D e u t s c h b e i n, System der neuenglischen Syntax, 1917, lk.59jj.

grammatilisest subjektist (Erdmani loogika järgi).

Tuntud traditsioonilisel seisukohal asuvad ka keskseg-sed lääne autorid.

Paljud autorid ei anna eraldi geenuse definitsiooni, vaid käsitlevad geenust koos passiiviga.[37]

G.Scheurweghs ei rõhuta enam sedavõrd traditsioonilist seisukohta, aga ei anna ka mingit uut definitsiooni.

Nõukogude englistid on valdavas enamuses geenuste iseloomustamisel loobunud traditsioonilisest ümberasetuseteooriast ja on tunginud sügavamale selle grammatilise kategooria olemusse.

Suunavaks aluseks võib siin lugeda V.V.Vinogradovi seisukohta teoses "Грамматика русского языка"
ja Kuznetsovi definitsiooni teoses "Современный русский язык". "Tegumoe kategooria väljendab suhet tegevuse subjekti ja tegevuse objekti vahel, mis väljendub verbiga".[38]

"Tegumoe kategooria all mõistetakse tegevuse suhet subjektiga ja objektiga väljendatud verbaalses vormis (võttes arvesse ka objekti võimalikku puudumist)".[39]

Põhimõtteliselt samasuguseid geenuse kategooria definitsioone annavad teised nõukogude autorid.[40]

---

37 G.S c h e u r w e g h s, Present Day English Syntax, Longmans 1961, lk.340; R.W. Z a n d v o o r t, A Handbook of English Grammar, Longmans Green Co Ltd, 1958, lk.53; T. M u s t a n o j a, op.cit., lk.437.

38 В.В. В и н о г р а д о в, Грамматика русского языка АНСССР 1954, lk.121.

39 Современный русский язык, под.ред. В и н о г р а д о в а проф. К у з н е ц о в а, Глагол. Москва 1952, lk.333.

40 В.Н.Ж и г а д л о, И.П. И в а н о в, Л.Л. И о ф и к, Современный английский язык. Москва 1956, lk.126; Б.А. И л ь и ш, Современный английский язык. Москва 1948. lk.191; А.П. В и н о к у р о в а, Грамматика английского языка. Ленинград 1954. lk.121; M. G e n s h i n s and N. V a s i l e v s k a j a, English Grammar, МОСКВА 1952. lk.149; Современный русский язык, Е.М. Г а л к и н а - Ф е д о р у к, К.В. Г о р ш к о в а, Н.М. Ш а н с к и й, Москва 1957, lk.388 jj.

B.A. Iljiši definitsioonis lähtub ega suurem rõhk subjekti ja predikaadi suhtele, kuna predikaadi ja objekti suhtele omistatakse vaid sekundaarset tähtsust.[41]

M. Guchman leiab, et indoeuroopa keelte üldises definitsioonis subjekt-predikaatsed ja subjekt-objektsed suhted täiendavad teineteist vastastikku.[42] V.N.Jartseva väidab, et tegevuse subjekti ja objekti suhete grammatiline väljendus on geenuste kategooria morfoloogia piires.[43] O.I. Moskalskaja leiab, et geenuse kategooria väljendab tegevuse suundumist, mida avaldab transitiivne verb selle objekti suhtes, millele tema tegevus on suunatud.[44]

Prof. A.I. Smirnitski iseloomustab geenust kui tegevuse suundumist subjektist välja/poole või subjektile ja leiab, et see näitab ühtlasi ka, kas subjekt võtab protsessist aktiivselt osa või osutub objektiks, millele tegevus suundub.[45]

L.S. Barhudarov jt. oma definitsioonis rõhutavad ka tegevuse suundumist geenuse kategoorias. "Geenuse grammatiline kategooria väljendab erinevat tegevuse suundumist tegevusekandja suhtes.[46]

---

41 В.А. Илъиш, Современный..., lk.191.

42 М.С. Гухман, Развитие..., lk.124.

43 В.И. Ярцева, Исторический синтаксис..., lk.50

44 О.И. Москальская, Грамматика немецкого языка, Москва 1956, lk.322.

45 А.И. Смирницкий, Синтаксис английского языка. Москва 1957, lk.153.

46 Л.С.Бархударов, Д.А. Штеллинг, Грамматика английского языка. Москва 1960, lk.138

G.N. Vorontsova kritiseerib nõukogude kirjanduses üldkehtivat geenuse definitsiooni, märkides, et see on rakendatav vaid transitiivsetele verbidele ja on liiga kitsas inglise keele kohta, arvestades inglise verbi erinevat transitiivsust, ja peneb omalt poolt ette mõningaid definitsioonikatseid. G.N. Vorontsova katse leida geenuse definitsiooni, mis mahutaks enesesse ka inglise keele omapärasusi, on uudne ja huvitav, kuid tema formuleering ei anna selgelt ja arusaadavalt seda üldist, mis iseloomustab geenust, ja ta ise ei pretendeeri sellele.[47]

Kolmest domineerivast seisukohast esimene, mis geenuse kategoorias vaid tegevuse teostamist ja tegevusele allumist näeb, ei haara kogu geenuse olemust. Sügavamalt haarab geenuse olemust teise seisukoha pooldajad, kes subjekti-predikaadi-objekti suhet rõhutavad. Kõige olulisemat momenti geenuse olemuses - tegevuse suundumise esiletõstmist, s.o. geenuse iseloomu väljendamist kõige üldistatumal kujul näevad kolmandad. See motiiv esineb M.M.Guchmani definitsioonis, kus ta esitab aktiivi ja passiivi kui kaht vastandlikku tegevuse suunda, aga peamomenti geenuse kategoorias näeb ta subjekti-predikaadi suhetes, mida täiendab suhe objektiga.

Tegevuse suundumise rõhutamine geenuse kategooria peamomendina esineb ka prof. Smirnitskil, O.I.Moskalskajal ja L.S. Barhudarovil, jt.

---

47 Г.Н. В о р о н ц о в а, Очерки по грамматике английского языка, Москва, 1960, lk.222.

Tegevuse suundumine tegevusekandja suhtes annab meile kaks vastasgeenust, aktiivi ja passiivi, vastavalt aktiivse või passiivse subjektiga. Tegevuse suundumine tegevusekandjast väljapoole (tegevuse teostamine) annab aktiivi ja tegevuse suundumine tegevusekandjasse (tegevusele allumine) annab passiivi.

Tegevuse suundumise momendi nägemine geenuses annab meile ka vastuse, miks passiivi moodustatakse transitiivsetest verbidest. Transitiivne verb sisaldab eneses tegevuse ülekandumist millelegi ja see ülekandumine võib olla subjektist, tegevusekandjast väljapoole, mis annab aktiivi, või sellele tagasi, mis annab passiivi. Intransitiivne verb ei sisalda tegevuse ülekandumist, näit. exist, be, run, sleep. Intransitiivsetel olukorra verbidel oli passiivsem subjekt ja seetõttu nad ajalooliselt võtsid osa passiivi kujunemisest, aga verbile omase iseloomu - tegevuse, protsessuaalsuse - tõttu on nad seotud tegevusekandjaga. Nii tekib aktiivne lausestruktuur, näit. He exists. He is.

Verbi exist tähendus on olukord, aga ka olukord ei eksisteeri abstraktselt, seosets. Eksisteerib siiski miski või keegi, seega verb exist on kasutusel subjektiga, mis eksisteerib. Kuid subjekti he aktiivsus on siin sedavõrd väike, et meie ei näe siin mingit tegevuse suundumist. Tegevust väljendavatel intransitiivsetel verbidel näikse küll enam aktiivsust olevat, kuid ka siin puudub tegevuse suundumine subjektist väljapoole, tegevus jääb subjekti

sfääri. Seega aktiivne vorm intransitiivse verbiga ja vähem aktiivse subjektiga on sisuliselt lähedasem passiivsele lausele transitiivse verbiga kui aktiivsele lausele transitiivse verbiga.

Teiselt poolt: intransitiivne verb, mis ei avalda tegevuse ülekandumist, ei saaks seda avaldada ka passiivses struktuuris. Sellega on seletatav, miks passiivset struktuuri on võimalik moodustada vaid transitiivsetest verbidest.

Intransitiivsus jätkab endise keskgeenuse-meediumi üht joont: tegevuse piirdumist subjekti sfääriga. Geenuse kategooria senised uurijad on näidanud, et kõigil vanadel kategooriatel, mis said aluseks geenuse kategooria tekkimisele, oli üks ühine joon - passiivsus. Meediumi, passiivi kategooria kauge eelkäija üks tähendusi oli intransitiivsus. Seega on intransitiivsus teataval määral ka vana passiivsuse kandja. See joon on transitiivsuse-intransitiivsuse arengus üle läinud kaasaegsele arenenud passiivile, kuid osake sellest jäi alles vanale kategooriale - intransitiivsusele.

Seda ühist joont märgivad ära peaaegu kõik uurijad. G. Curme leiab, et joon uue passiivi ja vanema intransitiivsuse vahel on nii udune, et pole võimalik täpset vahet määrata, et intransitiivsus ja passiivsus on nii tihedalt seotud, et üks valgub märkamatult teisesse.[48] Tihedat sidet

[48] G. C u r m e, A Grammar ..... Syntax, lk. 437.

passiivi, intransitiivsuse ja refleksiivsuse vahel rõhutavad samuti Sweet, Poutsma, Mustanoja, Jespersen jt.

B.A.Iljiši arvates on passiiv tähenduselt tihedas seoses intransitiivsete verbidega ja reflektiivse tegumoega.[49] V.N. Jartseva, toetudes B. Frankile, rõhutab, et iga intransitiivne verb inglise keeles on mediaalne, kuna tegevus, mida ta edasi annab, keskendub subjekti sfääris.[50]

Võiks järeldada, et intransitiivsus esindab õieti mingit keskgeenust või mingit neutraalset keskpunkti transitiivse verbiga vormistatud aktiivi ja passiivi vahel. Vormilt ei erine intransitiivsus aktiivist, aga sisult on tal eriline grammatiline tähendus. Tekib küsimus, kas võib intransitiivsust lugeda üleks geenuseks.

Sama küsimuse tõstab ka "Современный русский язык" [51]

Küsimusele, kas intransitiivsus on geenus, tuleb eitavalt vastata, sest intransitiivsuses esineb vaid minimaalselt geenusele iseloomulikke jooni: puudub tegevuse ülekandumine, järelikult ei saa olla tegevuse suundumist, esineb vaid minimaalne subjekti passiivsus, puudub iseseisev vormistik, ta ei moodusta omaette paradigmat.

Tihe side geenuse tekkimise ja transitiivsuse vahel tõstab üles uue küsimuse: kas geenus ja transitiivsus on identsed, nagu seda väidavad mõned autorid.[52]

---

49 Б.А. И л ь и ш, Современный..., lk.192.

50 В.Н. Я р ц е в а, Исторический синтаксис..., lk.215.

51 Современный русский язык под ред В.В. В и н о г р а д о в а. lk.333 jj.

52 Ф.И. Б у с л а е в, Историческая грамматика русского языка. Москва 1868, lk.343 jj.

Ka sellele küsimusele tuleb vastata eitavalt. Geenus ja transitiivsus on küll vahetus seoses, transitiivsus on tegevuse ülekandmine objektile, geenus on tegevuse suundumine subjektile või subjektist väljapoole. Transitiivsus tingib geenuse tekkimise. Transitiivsus ei saa areneda ilma geenuse tekkimiseta. Geenus ei saa tekkida ilma transitiivsuseta-intransitiivsuseta. Mida arenenum on transitiivsus, mida enam verbe ta haarab, seda arenenum on geenuste vastandamine. Inglise keeles on see areng kaugele läinud, haaratas geenuste vastandamise ritta ka verbide tegevuse ülekandumist määrusele.

Näites The bed was slept in on subjekt the bed tegevusekandja, sellele suundub tegevus was slept in vastavas aktiivses konstruktsioonis.

Lauses He slept in the bed on the bed adverbiaalirühma substantiiv

Geenuste arvu suhtes on eri autoritel samuti eri arvamusi. Enamik tunnistab kahte geenust - aktiivi ja passiivi.[53]

Teine osa tunnistab kolme geenust - aktiivset, passiivset ja refleksiivset.[54] Neist B.A. Iljiš eraldab isegi viit - aktiivset, passiivset, kesk-, refleksiivset ja vastastikust tegumoodi.

---

[54] H. P o u t s m a, op.cit., lk.93 jj.; Б.А. И л ь и ш, Современный..., lk.193 jj.; В.Н.Ж и г а д л о, et al., op.cit., lk.137 jj.

[53] G. C u r m e, A Grammar... Syntax, lk.438; H. S w e e t, op.cit., lk. 89; O. J e s p e r s e n, A Modern... Syntax, lk. 325 jj.; M. G a n s h i n a and N. V a s i l e v s k a y a, op.cit., lk.149; В.Н. Я р ц е в а, Исторический синтаксис..., lk. 299.

Käesolevas uurimuses piirdutakse passiivi vastlusega inglise keeles ja tema tõlkimisega eesti keelde.

2. Passiiv

Selles alapeatükis on uurimisobjektiks passiiv, vaadeldakse,milline osa on passiivil ja sõnajärjestusel lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamisel inglise keeles ning missuguses ulatuses kasutatakse passiivseid konstruktsioone.

a. Passiivi olemus.

Passiivi olemust näevad välisautorid peamiselt loogilise subjekti ja objekti ümberasetuses, mida geenuse käsitluse juures juba on puudutatud.[55]

Aktiivlause objekt on passiivlause subjekt, see on lääne lingvistide üldiseks seisukohaks. Teised lääne lingvistid, eriti kaasaegsed, rõhutavad passiivis subjekti alluvust tegevusele.[56] Mõned lisavad sellele ka ümberasetuse.[57] "The Concise Oxford Dictionary" rõhutab aktiivis tegevuse lähtumist subjektist ja passiivis sellele suundumist, kuid nimetab passiivi subjekti loogiliseks objektiks, pooldades seega ümberasetusteooriat.[57a]

---

55 H. P o u t s m a, op.cit., lk.93 jj.; G. C u r m e, A Grammar of the English Language II. London 1931, lk. 96.; E. K r u i s i n g a, op. cit., lk. 108 jj.; C.T. O n i o n s op.cit., lk. 36; O. J e s p e r s e n, A Modern... Syntax, lk. 299; H. S w e e t, A New English Grammar, Part I. Oxford, lk. 112,113.

56 E. S h e a p, op.cit., lk.128; R.W. Z a n d v o o r t, op. cit., lk. 53.M.Joos,The English Verb.Milwaukee 1964,lk.93.

57 T. M u s t a n o j a, op.cit., lk.431.

57a H.W. F o w l e r and F.G. F o w l e r,The Concise Oxford Dictionary of Current English 1958, lk.14.

Nõukogude keeleteadlaste seisukoht on siin erinev. Teoses "Современный русский язык" kirjutab prof.Kuznetsov, "Aktiivsed ja passiivsed väljendid (обороты) vene keeles kujutavad endast paralleelseid konstruktsioone, mis olenevalt eesmärgist, peegeldavad keeles samu tegelikkuse suhteid". Passiivi tähendus seisneb selles, et lause subjekt on tegelikult objekt, mis allub tegevusele, mis väljub teisest subjektist. Viimsne, kui see on väljendatud, esineb tavaliselt lause objektina instrumentaalis (творительный падеж).[58] Umbes samuti iseloomustatakse passiivi ja aktiivi teistes teostes.[59]

Teised iseloomustavad aktiivi samuti, aga passiivis nähtavad tegevuse (teostatavat või teostatud) suundumist tegevuse kandjale või suundumist isikule või esemele, mis on väljendatud lause subjektiga.[61]

M.M.Guchman leiab, et passiivlausetes subjekt, mis väljendub lause subjektiga, ei ole tegevuse teostaja, vaid ainult selle kandja.[62]

Современный русский язык, под редакцией Виноградова, lk.345.

59 Современный русский язык, Е.М.Галкина-Федорук, et al., lk.388; M. Gonshina and M Vasilevskaya, op.cit., lk.149; К.Н. Качалова, Е.Е. Израелевич, Практическая грамматика английского языка, Москва, 1957, lk.209 jj. L. Kivimägi, et al., op.cit., lk. 153 jj.

60 А.П.Винокурова, op.cit. lk.149 jj.

61 В.Н. Жигадло, et al., op.cit., lk. 126, 127; А.С. Бархударов, Д.А. Штеллинг, op.cit., lk.139; В.Н. Ярцева, Исторический синтаксис.., lk.50

62 М.М. Гухман, Развитие ... докт.дисс. lk. 124-141.

Tegevuse teostaja, agensi osatähtsust passiivses konstruktsioonis peab enamik autoreid passiivi olemuses sekundaarseks nähtuseks, leides, et agens enamikel juhtudel on mainimata või jääb varju.[63]

M.M. Guchman kinnitab ka üldkehtivat seisukohta, et kaheliikmeline passiiv prevaleerib, kuid rõhutab agensi võimalust passiivis kui üht olulisemat passiivi tunnust.[64]

Võttes kokku senitoodud arvamusi näeme, et suur osa lääne autoreid, vanemaid kui ka kaasaegseid, pooldab ülekandeteooriat. See esineb ka kooligrammatikais. Osa nõukogude autoreid ja kaasaegsed lääne autorid tunnistavad õigeks passiivi subjekti allumist tegevusele, teised näevad passiivi olemust tegevuse suunamises või rõhutavad mõlemat momenti, kuid ülekandeteooriast on nõukogude autorid loobunud ja hääli selle vastu on esinenud ka lääne vanematelt ja kaasaegsetelt lingvistidelt.

b. Passiivi seos lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamisega

Passiivi seost lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamisega on tähele pannud juba vanemad keeleteadlased.

H. Paul leiab, et igas lauses esineb psühholoogiline subjekt ja predikaat, kusjuures psühholoogiline predikaat on olulisem, väljendades uut mõtet, ja on seetõttu rõhutatud.[65]

---

63 Б.А. И л ь и ш, Современный..., lk.192
M. G a n s h i n a and M. V a s i l e v s k a y a, op.cit., lk.150.

64 М.М. Г у х м а н, Развитие ... док. дисс., lk.124 jj.

65 H. P a u l, Prinzipien der Sprachgeschichte, Zweite Auflage, Halla 1886, lk. 101.

O. J e s p e r s e n oma teoses "A Modern English Grammar" (1927) esitab ülekandeteooria [66], aga teoses "The Philosophy of Grammar" (1958) vaatleb psühholoogilise või loogilise subjekti ja predikaadi küsimust ree autorite käsitluses (Gabelentz, Paul, Höffding, Couturat, Wegener, Sweet) ja leiab, et aktiivi ja passiivi kasutatakse olenevalt sellest, millisest lause algkomponendist me lähtume.[67]

A.H.Gardiner teeb vahet keele süsteemi ja funktsiooni vahel ja leiab, et funktsionaalse subjektina või predikaadina võib esineda mistahes lauseliige, olenedes rõhutamisest, ja rõhutatud lauseliige on funktsionaalne predikaat.[68]

Nii et psühholoogiline koolkond keeleteaduses astub esimesena välja ülekandeteooria vastu ja esitab uue põhimõtte - informatsiooni sihtpunkti - eesmärgi.

Aktiivi ja passiivi faktilist võrdsust eitavad aga veel mitmed autorid, nagu H. Poutsma ja kaasaegsetest N. Chomsky [69] J.Svartvik, M.Joos jt.

Nõukogude anglistid suhtuvad ülekandeteooriasse kriitiliselt. M.M.Guchman leiab, et see ei näita passiivi tõelist semantikat ja selle vastu kõneleb ka see, et mitte

---

66 O. J e s p e r s e n, A Modern English Grammar, Syntax, lk. 299.

67 O. E c п e p c e н, Философия грамматики Москва 1958, lk. 190 jj.

68 Alan H. G a r d i n e r, The Theory of Speech and Language. Oxford 1932, lk. 272, 273.

69 H. P o u t s m a, op.cit., lk. 93; N. C h o m s k y, Syntactic Structures. 1957, Massachusetts Institute of Technology, lk. 78 jj.; Paul R o b e r t s, English Sentences. 1962 by Harcourt, Brace & World, Inc.
J.Svartvik, On Voice in the English Verb. Hague, Paris 1966, lk. 3, 5, 166. M.Joos, op.cit., lk. 96.

ainult geneetiliselt, vaid ka kaasaegsetes indo-euroopa keeltes passiivi tarvitamine leiab aset peamiselt lausetes, kus tegevuse tegijat ei ole mainitud.[70]

Leitakse, et kaasaegses inglise keeles lause grammatiliseks tsentrumiks on lause subjekt, mis väljendab loogilist subjekti. Loogiline subjekt, esinedes lause subjektina võib ise teostada tegevust, mis on väljendatud verbiga aktiivis, või alluda tegevusele, väljendatud verbiga passiivis.[71]

Passiivse konstruktsiooniga lause sisu erinevust vastava aktiivse lause sisust tõestavad ka teised nõukogude keeleteadlased.[72]

M.M. Guchman võtab selles küsimuses aluseks dialektilis-materialistliku loogika.[73]

Lähtudes loogika seisukohalt eitab M.M.Guchman traditsioonilist skeemi - passiivlause loogiline subjekt muutub grammatiliseks subjektiks, toetudes P.S.Popovile, kes esimesena näitas, et passiivis langeb rõhk subjekti tunnusele ja mitte selle esilekutsujale. M.M.Guchman loobub traditsioonilisest skeemist ja esitab järgmise passiivi definitsiooni: "Passiivsetes lausetes protsessi subjekt, mis

---

70 М.М. Гухман, Развитие ..., докт.дисс., lk.125 jj.

71 В.Н. Жигадло, et al., op.cit., lk.120 jj.

72 Л.С. Бархударов, Д.А.Штеллинг, op.cit., lk.144.

73 П.С. Попов, Суждение, 1957, lk.7, 18; П.В. Тавanец, Суждение и его виды. Москва 1953, lk.38; П.В. Тавanец, Вопросы теории суждения. Москва 1955, lk. 37 jj.

on väljendatud lause subjektiga, ei ole selle tunnuse esilekutsuja, mis on nimetatud predikaadis, ja on vaid selle kandja". Nagu näeme, kasutab M.M.Guchman oma definitsioonis termineid protsessi subjekt (passiivlause subjekt) ja tunnus (passiivlause predikaat). M.M.Guchman näitab, et neutraalse intonatsiooni puhul aktiivse struktuuriga lause ja ümberasetusteooria alusel sellest moodustatud passiivlause on sisult erinevad.[74]

M.M. Guchmanil on õigus, et traditsiooniline teooria ei ole õige, passiivlause subjekt ei ole mitte ainult grammatiline (s.o. formaalne) subjekt, vaid ka tegelik subjekt, millest passiivse konstruktsiooniga lause mõte lähtub,kuid tema analüüsis otsuse liikmed langevad kokku lause liikmetega ja loogika vallas/t on võetud ka tema terminid "protsessi subjekt" ja "tunnus", mida omistatakse subjektile.

Viimasel ajal on meil ja läänе lingvistikas poolehoidu leidnud strukturaalne lingvistika ja transformatsiooniteooria, mis püüavad kindlaks määrata keele kõige lihtsamad struktuurid, millest transformatsiooni abil moodustatakse struktuurilt keerulisemad laused, nagu aktiivi transformatsioon passiiviks ja vastupidi.[75]

---

[74] М.М. Гухман, Развитие... докт.дисс. lk. 125 jj.

[75] N. Chomsky, op.cit.; Charles Carpenter Fries, The Structure of English. New York 1952, lk. 173 jj.; Charles F. Hockett, A Course in Modern Linguistics. New York 1958, lk. 204 jj.; Archibald A.Hill, Introduction to Linguistic Structures. New York 1958, lk. 215 jj. Paul Roberts, op.cit.,lk. 60 jj.; F.Schmidt, Logik der Syntax. Berlin 1962, lk. 70 jj.

R.T. Harms, Estonian Grammar..., lk.129 jj.
J.Svartik,op.cit.R.F.Palmer,op.cit.,lk.62jj.

Transformatoorne analüüs on eriti oluline masinatõlkes. Transformatoorse analüüsi all ei tule aga mitte mõista loogilise koolkonna ümberasetusteooriat. N.Chomsky, kes on transformatsiooni-teooria üks alusepanijaid, tõestab rohkete näidete varal, et aktiiv ja passiiv ei ole tähenduselt identsed, kuid peab vajalikuks ära kasutada aktiivi ja passiivi faktilist vastavust formaalse lingvistilise struktuuri seisukohalt.[76] Transformatoorset analüüsi kasutatakse abinõuna, et jõuda lihtsustatud tõlkelt adekvaatse tõlkeni. Tõlge on astmeline protsess. Aktiivi ja passiivi ümberasetus on vahendiks, et lõpuks jõuda tõlkeni, mille kommunikatiivne sisu vastaks originaali kommunikatiivsele sisule, ja mille loogiline struktuur on identne originaali loogilise struktuuriga.[77] Inglise passiivi transformatsioon eestinduses aktiiviks, sõnajärjestust muutmata, oleks lihtsustatud tõlge, mille loogiline struktuur ei vasta originaali loogilisele struktuurile. Adekvaatseks tõlkeks oleks tõlge inversiooniga, kus, arvestades kontekstilisi näitajaid, lause objekt loogilise subjektina on toodud lause lähtekohta ja lause subjekt (uus mõiste) on viidud lause lõppu. Siin loogiline struktuur vastab originaali loogilisele struktuurile, kuigi grammatilised väljendusvahendid on erinevad. Inglise passiivi Mary is loved by John tõlkimisel eesti keelde oleks transformatsiooni lõplikuks astmeks, arvestades kontekstilisi näitajaid: Maryt armastab John.

---

76 N.Chomsky, op.cit., lk.78 jj.

77. М.М. Ревзин, В.Ю. Розенцвейг, op.cit. lk.162jj; В.Ю. Розенцвейг, op.cit., lk. 26 jj.

Eeltoodud mõtteavaldused näitavad, et passiivi kasutamine on tihedas seoses keele grammatilise ja loogilise struktuuriga.

Keele grammatiline ja loogiline struktuur on kogu keeleteaduse vältel olnud uurimise probleemiks. On esitatud väga erinevaid arvamusi keele grammatilise ja loogilise struktuuri suhetest, kuid täiesti ühistele seisukohtadele selles küsimuses ei ole jõutud tänapäevani.

Loogiline koolkond leidis, et keele grammatiline struktuur sõltub täiesti mõtlemise loogilisest struktuurist. Psühholoogiline koolkond hakkas esimesena tegema vahet lause ja mõtlemise struktuuri vahel, näidates, et olenevalt rõhust võib iga lauseliige esineda psühholoogilise subjektina või predikaadina, kuigi psühholoogiline koolkond teise äärmusena eraldas grammatika loogikast. Loogilise otsuse liikmeid väljendatakse keeles mistahes grammatiliste vahenditega. Jõuti arusaamisele, et ei saa eitada erinevust keele grammatilise struktuuri ja mõtlemise loogilise struktuuri vahel. Otsuse loogiline struktuur, mis oma iseloomult on üldinimlik, avaldub igas keeles erinevate grammatiliste ja leksikaalsete vahenditega. Teiselt poolt ei saa eitada keele grammatilise struktuuri sõltuvust mõtlemisest, kuna igas keeles leidub erisuguseid vahendeid väljendada sama inimlikku loogilise mõtlemise fakti.

Mõningad strukturalismi esindajad leiavad vastupidiselt loogilisele koolkonnale, et keel kui süsteem määrab mõtlemise struktuuri. See seisukoht on vastuolus marksistlikus

filosoofias kehtiva seisukohaga keele ja mõtlemise seosest.[78] Lause mõtteline liigendamine, loogilise, psühholoogilise, mõttelise jne. subjekti ja predikaadi eraldamine lauses peale grammatilise subjekti ja predikaadi ja selle mõttelise predikaadi tähistamine loogilise rõhuga, millele esimesena osutas psühholoogiline koolkond, on pidevalt olnud keeleteadlaste ja loogikute huviobjektiks.[79] On tähelepanu osutatud ka rõhu analüüsimisele ja eraldatud emfaatilist, fraasilist, loogilist jt. rõhke.[80]

Praha koolkonnast pärineb lause aktuaalne liigendamine antud mõisteks või lähtepunktiks, millest mõte lähtub, ja uueks mõisteks või informatsiooni sihtpunktiks, mis väljendab seda uut, mis on kommunikatsiooni sisuks. Seejuures ei pea

---

78 В.З. Панфилов, Экстралингвистические и внутрилингвистические факторы в функционировании и развитии языка, теоретические проблемы современного советского языкознания. Москва 1964. lk.76,77.

79 H. Paul, op.cit.lk.100 jj.; H. Sweet, op.cit.lk.81; A.H. Gardiner, op.cit.lk.272,273; B.Sandmann, Subject and Predicate, A Contribution to the Theory of Syntax, Edinburgh, lk.237 jj.; O. Есперсен, Философия..., lk.166 jj.; П.В.Таванец, Вопросы..., lk.37 jj.; П.С. Попов, Суждение, lk.18 jj.; П.С. Попов, Суждение и предложение вопросы синтаксиса современного русского языка. Москва 1950. lk.28 jj.; П.С. Попов, О логическом ударении. Вопросы языкознания, 1961 № 3, lk.87 jj.; А.Н.Шахматов, Синтаксис русского языка, 1941, lk.21 jj.; О.А.Лаптева, Чехословацкие работы последних лет по вопросам актуального членения предложения. ВЯ, 1963, № 4, lk.120 jj. К.Г.Крушельницкая, Смысловая, Функция порядка слов в немецком языке, ученые записки ВИНА вып.5, 1948. К.Г.Крушельницкая, К вопросу о смысловом членении предложения. ВЯ, 1956, № 5, lk.55 jj.; К.Г. Крушельницкая, Очерки по сопоставительной грамматике немецкого и русского языков. Москва 1961, lk.196 jj.; А.И. Смирницкий, op.cit. lk.108 jj.; О.И. Москальская, op.cit., lk.321 jj.; В.З. Панфилов, op.cit.lk.76 jj.; Б.А. Ильиш, Развитие способов выражения смыслого предиката в английском языке. "Вопросы германского языкознания". 1961, lk.215; А.Н. Савченко, Части речи и категории мышления. Ростов 1959, lk.59; Г.В. Колшанский, Логика и структура языка. Москва 1965, lk.122 jj.; B. Ilyish, The Structure of Modern English. Москва 1965, lk.197 jj.; Л.Хакулинен, op.cit., lk.181 jj.

80 П.С. Попов, О логическом ..., lk.87 jj.; В.В. Виноградов, Основные вопросы синтаксиса предложения, Вопросы грамматического строя, Москва 1955.

mõned autorid lause aktuaalset liigendamist loogikasse, vaid süntaksi kuuluvaks nähtuseks. K.G. Kruševnitskaja leiab, et see nähtus kuulub orgaaniliselt keele süntaksi (К.Г.Крушельницкая, Смысловая функция порядка слов в немецком языке, Учебные записки, ВИИЯ, вып. 5,1948.). Ta leiab, et lauseliikmete mõttelise käalu määrab igas konkreetses lauses selle kommunikatiivne ülesanne, selle eraldamine, millest midagi teatakse. Informatsiooni lähtepunkt on tavaliselt miski tuntu ja sellest teatatakse uut.[81]

Iga lauseliige võib esineda kas antuna või uuena. Esineb aga teatud omavaheline seos lauseliikme grammatilise tähenduse ja selle kommunikatiivse koormuse vahel, näit.:

subjekt esineb peamiselt antuna,

objekt, koha-, aja-, põhjus-,

sihiadverbiaal esinevad nii antuna kui ka uuena ja

viisiadverbiaal ning

predikaat esinevad peamiselt uuena.

Atribuudi koormus on tihedalt seotud sellega, millist mõttelist käalu omab täiendatav sõna. Seejuures on teistsugune lauseliikmete kommunikatiivne koormus seaduspärane teatud konstruktsioonides. Tavaliselt eelneb antud mõiste uuele mõistele. Emfaatilises lauses emfaatilise rõhu kasutamisel ei näita lauseliikmete järjestus kommunikatiivset

---

[81] К.Г. К р у ш е л ь н и ц к а я, Очерки..., lk.196 jj.; К.Г. К р у ш е л ь н и ц к а я, Смысловая функция..., lk.24.

koormust ja siin on eritähendus intonatsioonil. Kui uus on antu ees, siis ta saab tugevamo rõhu kui järelasendis. Nii et lauseliikmete kommunikatiivne koormus on nende tähenduse vahetu element, ning on otstarbekohane näha selles süntaktilist kategooriat.[82]

V.Z.Panfilov leiab, et aktuaalne liigendamine oma põhiolemuses omab teatud lähedust loogilisele liigendamisele, kuigi selle autorid seda eitavad, sest aktuaalne liigendamine eraldab lauses samuti kahte liiget, mille suhe kajastab subjekti-predikaadi suhet, sest kommunikatiivset koormust võib anda mistahes lauseliikmele, muutmata selle iseloomu süntaktilises plaanis. V.Z.Panfilov leiab, et meil on siin tegemist nähtusega, mis on kõrgemal süntaktilise liigenduse tasemest ja seda võiks erinevalt süntaktilisest tasemest nimetada loogilis-grammatiliseks tasemeks ning väljendatud mõtte loogilist subjekti ja predikaati - loogilis-grammatiliseks subjektiks ja predikaadiks.[83] G.V.Kolšanski eraldab samuti kaht taset lause liigenduses, aga nimetab loogilist liigendust (lause loogilise subjekti ja predikaadi eraldamist) süntaktiliseks tasemeks vastandina leksikaal-grammatilisele tasemele.[84]

---

[82] К.Г. К р у ш е л ь н и ц к а я, К вопросу..., lk.55 jj.; К.Г. К р у ш е л ь н и ц к а я, Очерки..., lk.196 jj.

[83] В.З. П а н ф и л о в, op.cit., lk.82 jj.

[84] Г.В. К о л ш а н с к и й, op.cit., lk.164 jj.

Loogilis-grammatilise taseme eraldamine keeles ei tähenda aga keele ja mõtlemise identsust, kuna loogika uurimise objekti moodustab grammatilistest vahenditest abstraheeritud loogiline fraas.[85]

Keele grammatilise ja loogilise struktuuri suhe on, nagu nähtub ülaltoodud arvamustest, raske teoreetiline probleem, mis ei ole veel lõplikku lahendust leidnud, kuid on ilmne, et peale süntaktilise liigenduse (subjekt, predikaat) esineb veel teine liigendus, kus samuti eraldatakse kahte liiget, millest üks tähistab seda, mis on antud, millest mõte lähtub, ja teine, mida sellest teatatakse. Viimases ühtivad kõigi uurijate arvamused ja sel seisukohal on ka käesoleva uurimuse autor. Arvamused erinevad ainult selles, kas need kaks liiget lähenevad enam süntaktilisele või loogilisele struktuurile; niisama suur on erinevus nende liikmete nimetustes, kuigi nähtus on sama.[86] Kujukalt väljendab seda B.A.Iljiš: "Mõttelise predikaadi jaoks ei ole üldist nimetust, kuid nähtus, millel on nii palju nimetusi, on sama - sõna või sõnaühend, mis väljendab

---

85 В.В.ПАНФИЛОВ , op.cit., lk.89.

86 Siinkohal on toodud mõningaid näiteid erinevatest nimetustest, mida on antud lause mõttelise liigendamise liikmetele:
psühholoogiline subjekt ja predikaat H.Paul, op.cit.;
funktsionaalne " " A.H. Gardiner op.cit.;
tunnetuslik " " (cognitional) B. Zandman op.cit.;
antud ja uus " " К.Г.Крушельницкая К вопросу ....;
lähtepunkt ja informatsiooni sihtpunkt О.М.Москальская, op.cit.;
loogilis-grammatiline subjekt ja predikaat В.З.Панфилов, op.cit.
süntaktiline subjekt ja predikaat Г.В.Колшанский, op.cit. lk.165.

seda uut, mille testamiseks esitatakse kogu lause.[87]

Lause aktuaalse ehk mõttelise liigendamise väljendamisvahendina on uurijad üksmeelselt esitanud loogilist rõhku, s.o. intonatsiooni (vt.lk. 38).

Peale intonatsiooni kasutatakse veel mitmesuguseid teisi grammatilisi ja leksikaalseid vahendeid, nagu sõnade järjekord, passiiv, artikkel,partiklid jt. Mõnedes keeltes kasutatakse selleks otstarbeks erimorfeeme[88].

Lause aktuaalse liigendamise üheks süntaktiliseks väljendusvahendiks peetakse passiivi. Sellele osutas tähelepanu juba H.Paul [89] ja B.A. Ilyiš leiab, et passiivi kasutatakse mõttelise predikaadi väljendusvahendina, kuna passiiv võimaldab paigutada mõttelist predikaati, uut mõtet, lause lõppu.[90] O.I. Moskalskaja leiab, et passiiv võimaldab normaalse sõnajärjestuse juures paigutada tegevuse objekti juhul, kui see on informatsiooni lähtepunktiks,lause subjektina predikaadi ette, mis väljendab uut.[91]

H. Berner oma kandidaaditöös, lähtudes välis- ja nõukogude autorite K.G. Krušelnitskaja, O.I. Moskalskaja jt. uurijate uudsest seisukohast lause kommunikatiivsest funktsioonist,lause liigendamisest antud ja uueks mõisteks,uurib

---

87 В.А. И л ь и ш, Развитие...,lk. 194

88 В.З. П а н ф и л о в,op.cit. lk.80.

89 H.Paul, op.cit.,lk.232.

90 В.А. И л ь и ш, Развитие ..., lk. 215.

91 О.И. М о с к а л ь с к а я, op.cit., lk. 324 jj.

passiivi funktsioone kaasaegses saksa keeles jaleiab, et geenus on peale intonatsiooni ja sõnade järjekorra peamisi vahendeid lause kommunikatiivse sisu väljendamiseks. Kui agens (tegevuse subjekt) on antud ja patiens (tegevuse objekt) on uus, kasutatakse tavaliselt aktiivi. Kui patiens on antud ja agens on uus, siis kasutatakse passiivi.[92]

Inglise keeles kahjuks puudub eriuurimus kommunikatiivse funktsiooni kohta, kuid passiivi kasutamist kommunikatiivse funktsiooni väljendusvahendina on täheldatud juba psühholoogilises koolkonnas.[93] O. Jespersen kõneleb aktiivi või passiivi kasutamisest sõltuvalt sellest, missugusest lause komponendist meie lähtume, ja G.Curme näitab passiivi funktsioone, mida saab tõlgitseda kommunikatiivse funktsioonina.[94]

Peale selleleidub lingvistilises kirjanduses tähelepanekuid passiivi tarvitamise kohta, mis võimaldavad järeldada, et passiivi ka inglise keeles kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks kasutatakse. Teiseks on võimalik uurimuste andmetest passiivi funktsioonide kohta teistes keeltes ja eriti saksa keeles järeldusi teha ka inglise keele kohta, sest et saksa ja inglise keeltel on ühiseid struktuurilisi elemente, mis tingivad passiivi kasutamist, nagu piiratud inversioonivõimalused.

---

92 Г. Бернер, Об употреблении двуличленного пассива в современном немецком языке, Труды по немецкой филологии, Töid saksa filoloogia alalt. Tartu, 1963, lk.6 jj.; Г.Бернер, У потребление страдательного запога в современном немецком языке, диссертация. Москва 1963, lk.22 jj.

93 H. Paul, op.cit., lk.232.

94 О. Есперсен, Философия ..., G. Curme, A Grammar. ... Syntax, lk.102.

Võttes kokku arvamusi passiivi funktsioonide kohta inglise keeles, võib öelda järgmist:

1. Passiivi tarvitatakse kui süntaktilist vahendit lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks.
2. Passiivi kasutatakse, kui tegevuse tegija on tundmata või ta on üldtuntud ja teda ei ole nimetatud, ei soovita nimetada, ei saa kindlaks määrata või ta selgub kontekstist, on üldiseks seisukohaks.[95]
3. Passiivi kasutatakse, kui soovitakse rõhutada tegevuse objekti, osutatakse suuremat huvi tegevuse objekti vastu, [illegible] (H.Poutsma, O. Jespersen, L.P.Vinokurova ja M. Garšina jt.).
4. T.Mustanoja leiab, et aktiiv kirjeldab tegevust algusest lõpuni, algusest (subjektist) sihtpunktini (objekt) ja passiivis jälgitakse tegevust lõpust alguseni.[96]
5. Passiivi kasutamine on põhjustatud süntaktilistest faktoritest:

   passiiv võimaldab paremini ühendada üht lauset teisega[97], kasutada ühe ja sama alusega verbi aktiivis

---

95 O. Е с п е р с е н, Философия грамматики..., lk.190 jj., jt. autorid.

96 T. M u s t a n o j a, op.cit., lk.438 jj.

97 O. Е с п е р с е н, Философия грамматики, lk.191 jj.

98 G. C u r m e, A Grammar... Syntax, lk. 103; В.Н. Ж и г а д л о et. al., op.cit., lk. 120 jj.

ja passiivis (They came and were pardoned)[98] Passiivi kasutamine on tingitud erinevuse puudumisest deetivi ja akusatiivi vahel.[99]

6. Passiivi kasutamist inglise keeles tingib indefiniitse pronoomeni puudumine, nagu man saksa keeles.[101]

7. Passiivi kasutamist tingib reflektiivsete pronoomenite raskepärasus, leiab H.Poutsma[102] ja viitab siin H. Sweet'ile (NEG § 396, 2813), O. Jespersenile, W.Franzile jt.

8. Passiivi laialdast kasutamist inglise keeles on soodustanud veel transitiivsete verbide suur kasv (see küsimus tuleb käsitlusele allpool).

9. Lõpuks lääne autorid toovad veel mõningaid sekundaarse tähtsusega põhjusi, nagu:

   a) delikaatsus, takt, soov vältida esimest isikut,[103]

   b) passiiv lõhub sideme verbi ja objekti vahel ja pole võimalik, kus verbi ja objekti side on tihe, nagu: to take flight,

   c) passiivi kasutatakse selleks, et rõhutada tegijat, asetades see lõppu,

   d) Passiivi nimetatakse lemmikvormiks inglise keeles.[104]

---

99 H.C. von der G a b e l e n t z, Über das Passivum. 1891, lk.462; H. P o u t s m a, op.cit., lk. 93 jj.
Л.С. Б а р х у д а р о в, Д.А. Ш Т Е Л Л И Н Г, op.cit., lk.145.

101 H. P o u t s m a, op.cit., lk.93 jj.; G.Curme, A Grammar... II, lk.217 jj.;
R.W. Z a n d v o o r t, op.cit., lk.53.

102 H.P o u t s m a, op.cit., lk.93 jj.

103 O. Е с п е р с е н, Философия..., lk.191.

104 G. C u r m e, A Grammar... II, lk.217.

Leitakse, et indirektse objekti muutmine subjektiks suurendab keele kergust ja vabadust.[105]

Esitatud kirjanduse andmetest näeme, et osa autoreid, nii vanemaid kui ka kaasaegseid, leiab, et passiivi üks olulisi funktsioone on lause kommunikatiivse sisu edasiandmine. Passiivi kasutamist kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks tõestab ka üldine seisukoht, et passiivi kasutatakse, kui soovitakse rõhutada tegevuse objekti, s.o. teiste sõnadega - lähtutakse tegevuse objektist (patiens), see on patientsit kasutatakse lauses lähtepunktina vormistatud passiivlause alusena neutraalse intonatsiooni juures.

c. Sõnajärjestuse osa lause kommunikatiivse sisu väljendamisel

Teatavasti on sõnajärjestus üks peamisi vahendeid lause kommunikatiivse sisu väljendamiseks. Kaasaegse inglise keele analüütiline struktuur oma range sõnajärjestusega seda ei võimalda. B.A. Iljiš, uurides mõttelise predikaadi väljendusvahendeid inglise keeles, näitab, et vana-inglise keeles kasutati selleks laialdaselt sõnajärjestust, kuid juba kesk-inglise keelest peale tekib muutus. Sõnajärjestuse kasutamine lause kommunikatiivse koormuse väljendamiseks väheneb järk-järgult ja tarvitusele tulevad mitmesugused teised vahendid, nagu partiklid, indefiniitne artikkel, konstruktsioon it is ... that ja passiiv. Passiiv võimaldab

---

105 O. J e s p e r s e n, A Modern ..... Syntax, lk.310.

normaalse sõnajärjestusega paigutada mõttelist predikaati, nt mõtet, lause lõppu ja uus-inglise keeles, juba Shakespeare'il, leiab passiiv rohkesti kasutamist, et eraldada mõttelist predikaati. Seega on sõnajärjestus jäänud tegeplaanile ja esiplaanile on nihkunud teised vahendid, nagu - passiiv.[106]

Vana-inglise keeles oli võimalik lause mõttelist liigendamist väljendada intonatsiooniga ja sõnajärjestusega. Vähemast sõnajärjestusest flektiivse struktuuriga vana-inglise keeles kirjutavad paljud uurijad.

Tavaliseks sõnajärjestuseks vana-inglise keeles oli S-P-O- Adv., kuid kasutati leidlikult inversiooni, s.o. predikaat eelnes subjektile, kui lause algul oli adverbiaal, adverbiaalrühm, objekt või predikaat jm. [107]

Analüütilise struktuuriga uus-inglise keeles ei saa neutraalse intonatsiooniga lausetes paigutada subjekti predikaadi järele ja objekti lause algusesse. Piiratud on need võimalused ka emfaasi puhul. Ei ole võimalik teisendada lauset "the man killed the bear" järgmiselt "the bear killed the man". Need kaks näidet on sisult täiesti erinevad: esimeses on tegevuse teostaja (agens) the man ja

---

106 Б.А. И л ь и ш, Развитие ... lk. 196 jj.

107 O. M u t t, An Introduction to Old English. Tartu 1962, lk. 76, 77.

ja tegevuse objekt (patiens) the beer, teises aga on tegevuse teostaja the beer ja tegevuse objekt the man.

Sellest nähtub, et analüütilise struktuuriga inglise keeles ei saa objekti esikohale tuua. Esikoht lauses kuulub subjektile ja objekti ümberasetamisel seda tunnetatakse lause subjektina. Nii et sõnajärjestus inglise keeles on range ja inversioonivõimalused piiratud. Sellele on tähelepanu juhtinud paljud keeleteadlased, sageli otsides põhjusi, millest see võiks tingitud olla. B.A.Iljiš näeb põhjust inglise verbi kõrgendatud transitiivsuses; ta leiab, et transitiivse verbi suundumine temast väljaspool asetsevale objektile on nii tugev, et ei leidu võimalust lahutada verbi objektist.[108] A.I. Smirnitski näitab mitmeid inversioonijuhte inglise keeles,[109] kuid need on peamiselt juhud, kus puudub direktne objekt ja objektita lause annab palja suuremaid inversioonivõimalusi. Samuti puuduvad inversioonivõimalused indirektse objektiga.[110]

Inversiooni esineb neutraalse intonatsiooni puhul eriliiki lausetes, nagu küsi- ja tingimuslaused. Jutustavates lausetes esineb inversiooni emfaasi puhul, kuid peamiselt objekti puudumisel, kuigi see on võimalik ka, kui lause algab adverbiaaliga [illegible]. Kui aga objekt lauses esikohale on toodud, siis peab subjekt kindlasti eelnema predikaadile, et ära hoida valesti mõistmist. On võimalik järgmine emfaatiline inversioon: This news John brought (objekt, subjekt, predikaat), ei

---

108 В.А.И л ь и ш, Современный..., lk.38,39.

109 А.И.С м и р н и ц к и й, op.cit., lk.61-74

110 R.W. Zandvoort, op.cit., lk.51.

ole aga võimalik This news brought John (objekt, predikaat, subjekt).

Esitatud inversioonivõimalusi kasutatakse aga ainult emfaatilistes lausetes, kui keeletarvitaja soovib üht või teist sõna esile tõsta, väljendades lause kommunikatiivset funktsiooni emfaatilise rõhuga, asetades rõhutatud lauseliikme, informatsiooni sihtpunkti, kohta, mis pole selle normaalseks asendiks lauses. Neutraalse intonatsiooniga lauses on inglise keeles esikohal subjekt, ja kuna antule on iseloomulik subjekt ja esikoht lauses neutraalse stiili juures, siis on passiivne konstruktsioon inglise keeles üks vahendeid, et väljendada antud mõistet subjektiga, kui antud mõiste on tegevuse objekt (patiens). V.Z.Panfilov leiab, et analüütilistes (isoleerivates) keeltes on lauseliikmete teravа morfologisatsiooni puudumise tõttu vastavus lause süntaktilise ja loogilis-grammatilise liigendamise vahel palju suurem kui sünteetilistes keeltes,[111] ning passiiv on üks vahendeid viia lause süntaktilist liigendust vastavusse lause aktuaalse, või V.Z. Panfilovi terminit kasutades, lause loogilis-grammatilise liigendusega.

Kaasaegne inglise keel on kaotanud ka võimaluse kasutada inversiooni impersonaalse man abil, nagu see saksa keeles ja mitmetes teistes germaani keeltes võimalik on, ja passiiv on kujunenud üheks olulisemaks vahendiks lause kommunikatiivse funktsiooni edasiandmisel.

---

[111] В.З.Панфилов, op.cit., lk.87.

d. Passiivsete konstruktsioonide kasutamine

Passiivsete konstruktsioonide laialdane kasutamine ja nende mitmekesisus on ka seoses transitiivsuse arenguga inglise keeles. Passiivsete konstruktsioonide laialdast kasutamist inglise keeles on rõhutanud paljud keeleteadlased, kuid passiivi kasutamise põhjusi ei ole alati suudetud kindlaks määrata. Lääne autorid annavad sageli subjektiivset laadi põhjendusi: näit. "Passiiv on ärmastatud väljendusvormiks inglise keeles" jt.[112] Nõukogude lingvistid näevad passiivsete konstruktsioonide inglise keeles kasutamise õiget põhjust, s.o. transitiivsuse kõikide liikide ärakasutamist passiivsete konstruktsioonide moodustamiseks.[113] M.S.Šapiro leiab, et akadeemik V.V.Vinogradovi järgi võib jagada verbid otseselt transitiivseteks ja kaudselt transitiivseteks (objektiga kaudses käändes või prepositsiooniga). Võrreldes vene keelt inglise keelega näitab ta, et vene keeles kasutatakse passiivi moodustamiseks vaid otsest transitiivsust, inglise keeles aga kasutatakse passiivi moodustamiseks mitmesugust verbi transitiivsust, ja see on üheks põhjuseks, miks inglise keeles sagedasti tarvitatakse passiivi. M.S.Šapiro toob neli lihtsat näidet, mida võime leida igast grammatika käsiraamatust mitmesugusest transitiivsuse kasutamisest inglise

---

112 G. C u r m e, A Grammar ... II, lk. 217.

113 В.Н.Ж и г а д л о, op.cit., lk.127; В.Н. Я р ц е в а, Исторический синтаксис..., lk.189 jj., jt.

passiivsete konstruktsioonide moodustamisel, näit.:

1) Houses are built of stone; 2) She was given a book;

3) The doctor was sent for; 4) The room has not been lived in.[114]

Esimeses passiivlauses kasutatakse otsest transitiivsust, mida E. Kruisinga nimetab direktseks passiiviks. Teises passiivlauses kasutatakse kaudset transitiivsust, mida E.Kruisinga nimetab indirektseks passiiviks. M.S. Šapiro arvustab E.Kruisinga seisukohta näidates, et siin ei ole tegemist erineva passiiviga, passiiv kõssegses inglise keeles on alati ühte tüüpi: to be + partitsiip II. Erinevus seisneb vaid transitiivsuse erinevas kasutamises, kui aktiivi indirektsele objektile vastavat lauseliiget passiivis hakati tunnetama subjektina.[115] Nähtavasti seoses selle arenguga laienes inglise keeles verbi transitiivsus ja meil on nüüd tegemist kaudse transitiivsusega. Kaudse transitiivsuse kasutamine passiivlausetes, mis on omapärane inglise keelele, ei esine teistes keeltes, või on esinenud väga vähesel määral. O. Jespersen leiab sellise passiivi kasutamist skandinaavia keeltes,kuid palju vähemal määral kui inglise keeles. Gabelentz, kes uuris passiivi mitmesugustes [illegible] keeltes, arvab, et kaudset transitiivsust kasutatakse vaid inglise, kreeka ja osalt ka gooti keeles. Viimases on see võimalik verbidest, mis nõusvad akusatiivi asemel datiivit. Need nähtused, näitab M.S.Šapiro

---

[114] М.С. Ш а п и р о, Переходность... , lk.19;
М.С. Ш а п и р о, Пассивная конструкция в современном английском языке, канд.дисс. 1947 Ленинград, II глава.

[115] O.J e s p e r s e n, A Modern ... Syntax, lk. 303.

ei ole aga analoogilised inglise keelele, sest inglise keeles passiivi moodustatakse verbidest, mida kasutatakse kahe objektiga: otsesega ja kaudsega (to give something to somebody), kusjuures passiivse konstruktsiooni subjektile vastab aktiivse konstruktsiooni kaudne objekt ja otsene objekt jääb muutmata ja esineb passiivis nn. "retained object'i" kujul. [116] O.Jespersen arvab, et uue konstruktsiooni tarvituselevõtt rikastab keelt, eriti sellega, et ta võimaldab kasutada subjekti samas lauses aktiivselt ja passiivselt vormistatud verbiga, ja toob rohkesti näiteid verbide kohta, mis võimaldavad mõlemaid konstruktsioone, või ainult ühte neist, kuid ta ei anna mingit liigitelu verbide tarvitamise kohta nendes konstruktsioonides.[117]

Kolmandas näites on passiivlauses kasutatud verbaalse sõnaühendi send for transitiivsust, milles verb prepositsiooniga annab uue leksikaalse terviku. Siin võiks E. Kruisinga [118] järgi rääkida prepositsionaalsest passiivist ja meie leiame paljudes grammatika käsiraamatutes, et passiivi moodustatakse aktiivlause prepositsionaalsest objektist. Eespool antud seletus aga lükkab selle väite ümber. Siin inglise keel kasutab ühendi verb + prepositsioon transitiivsust, mis on omane ka pikematele sõnaühenditele, mis moodustavad leksikaalse terviku (vt.lk. 68jj).

---

[116] М.С. Ш а п и р о, Переходность ..., lk.21.

[117] O.J e s p e r s e n, A Modern ... Syntax, lk. 310.

[118] E. K r u i s i n g a, op.cit., lk.119.

E.Kruisinga toob näiteid, nagu pay attention to, take care of, lose sight of jt.[119]

Neljandas näites M.S.Šapiro seletab passiivi moodustamist kaudse objekti analoogiaga, arvestades vastavat aktiivset konstruktsiooni: Nobody has lived in the room, kus in the room täidab adverbi funktsioone ja veid vormilt meenutab propositsionaalset objekti. Siin ei saa olla juttu transitiivsusest, sest meil on tegemist mitte objektiga, vaid adverbiaaliga, arvab M.S. Šapiro.[120] Siinkohal ei saa M.S.Šapiroga nõus olla, kuna arenenud transitiivsus inglise keeles võimaldab tegevuse ülekandumist ka adverbiaalile. Tegevusekandja näites the bed was slept in on the bed, sellele suundub tegevus was slept in. M.S.Šapiro leiab, et E.Kruisinga järgi passiivset konstruktsiooni (3) the doctor was sent for võiks nimetada propositsionaalseks passiiviks ja passiivset konstruktsiooni (4) the room had not been slept in adverbiaalseks passiiviks, kuid E. Kruisinga seisukoht on vale, sest ta kannab kunstlikult üle aktiivsete konstruktsioonide subjekt-objekti suhted passiivsetele konstruktsioonidele, kus need unifitseeruvad üldises vormis: nominatiiv (üldkäänne) + passiiv. Vastavates aktiivsetes konstruktsioonides esinevad süntaktilised suhted: direktne objekt, kaudne objekt, propositsionaalne objekt ja adverbiaal unifitseeruvad suhtele subjekt-predikaat,

119 E.Kruisinga, op.cit., lk.120.

120 М.С. Ш а п и р о, Переходность..., lk.21 jj.

s.o.lause pealiikmete suhetele, ja erinevus seisneb vaid transitiivsuse kõikide liikide kasutamises passiivis. Sellest tuleneb ka passiivi kasutamise sagedus inglise keeles.[121] M.S.Šapirol on õigus, et inglise passiivi omapära seisneb kõikide transitiivsuse liikide ärakasutamises, kuid oma viimases väites verbi transitiivsuse ärakasutamisest ta kõneleb vastu oma endisele väitele, et ei saa olla juttu transitiivsusest, kus tegevus kandub üle adverbiaalile ja kus võib rääkida vaid analoogiast prepositsionaalse kaudse transitiivsuse kasutamisega.

Passiivseid konstruktsioone ei saa aga inglise keeles siiski alati kasutada, s.o. igale aktiivsele konstruktsioonile transitiivse verbiga ei vasta paratamatult passiivne konstruktsioon, kuigi esineb tugev tendents kasutada transitiivsuse igat liiki. Keeleteadlased, eriti lääne lingvistid, annavad arvukalt näiteid juhtudest, kus passiivne konstruktsioon ei ole võimalik või on vähe tarvitatav, kuid puudub klassifikatsioon. Ammendavat klassifikatsiooni ei paku ka nõukogude keeleteadlased. See on küsimus, mis ühelt poolt veel uurimist nõuab, teiselt poolt aga ei ole keeles veel välja kujunenud nende konstruktsioonide kasutamise kindlat moodust. Keeleteadlased esitavad mitmesuguseid võimalusi, kus passiivi ei saa kasutada, O.Jespersen leiab, et igat verbi ei saa

---

[121] М.С.Шапиро, Переходность ..., lk. 21.jj.

kasutada passiivis, ja toob väga rikkalikult näiteid nendest juhtudest, kuid annab väga vähe üldistusi. Üht olulist põhjust näeb ta objekti iseloomus. Passiivi ei saa moodustada infinitiivobjektist, refleksiivpronoomenist verbiga samatähenduslikust objektist (cognate object), passiivi ei võimalda iga indirektne objekt, kuigi mõnel juhul ainult indirektset objekti passiivi moodustamisel tarvitatakse (We were shown upstairs).[122] H.Poutsma püüab anda täielikumat klassifikatsiooni, kirjutades, et passiivi kasutamine oleneb 1) objekti iseloomust, 2) verbi iseloomust, 3) verbi tihedast seosest objektiga. Passiivi ei saa kasutada, kui objekt on indefiniitne pronoomen (we can walk it), refleksiivpronoomen, sest see näitab juba ise, et verb allub tegevusele (he killed himself), kui objektile eelneb possessiivpronoomen, mis tähistab sama isikut, mida tähistab subjekt (He lost his purse). Passiivi kasutatakse harva, kui objekt on infinitiiv või kõrvallause. Harva kasutatakse passiivis verbe, mida vanasti kasutati daativiga, nagu become, fail, last, suit, kuna need verbid väljendavad olukorda ja mitte tegevust.[123]

---

122 O.J e s p e r s e n, A Modern .... Syntax, lk.299-300.

123 H.P o u t s m a, op.cit., lk.16.

L.P. Vinokurova oma liigituses väidab ka, et olukorda väljendavad verbid, nagu resemble, become, possess jt., ei saa tarvitada passiivis. [124] E.Kruisinga leiab, et kui verb ei ole täiesti transitiivne, kui objekti iseloom ei ole täiesti selge, siis passiiv ei ole loomulik. [125]

Kokku võttes esitatud arvamusi, võib öelda, et transitiivsuse kõikide liikide kasutamine on olnud põhjuseks passiivi laiemale kasutusele võtmisele, kuigi leidub ka autoreid, kes seda eitavad. [126] Passiivi laialdane kasutamine kaasaegses inglise keeles sõltub mitmete faktorite koosmõjust.

---

124 Л.П.Винокурова, op.cit., lk.127

125 E.Kruisinga, op.cit., lk.111.

126 Е.С. Борусевич, Страдательный залог в современном английском языке, Канд.дисс.Москва 1947.

IV. Transitiivsus

Nagu eeltoodust näha, on passiivi kategooria vahetus seoses transitiivsuse-intransitiivsuse küsimusega. On üldiseks reegliks, et passiivset struktuuri saab moodustada transitiivsetest verbidest, mis nõuavad direktset objekti akusatiivis. Transitiivsuse olemuse kohta on aga väga mitmesuguseid arvamusi. Seda nimetatakse raskeimaks küsimuseks teoreetilises grammatikas.[127] Erinev on seisukoht, millises ulatuses on verb transitiivne, ja kas vaid see verb, mis seostub direktse objektiga akusatiivis, või ka see verb, mis seostub kaudse käändega ja inglise keeles ka prepositsionaalse objektiga. Erinevaid seisukohti leiame ka verbide transitiivsuse erangu küsimuses. Lääne autorid leiavad, et inglise keeles sama verbi saab kasutada transitiivselt ja intransitiivselt. Nõukogude autorid aga leiavad, et verbil võib tekkida uus tähendus. Mõned autorid seostavad transitiivsust-intransitiivsust geenusega.[128] Erinevad on ka arvamused transitiivsuse kategooria iseloomust, sellest, kas ta on leksikaalne või süntaktiline kategooria.

Kerkib küsimus, mis on transitiivsus. Sõna transitiivne pärineb ladina keelest. Ladina keeles tähendab trans üle, sealpool; transeo tähendab üle minema,

---

127 Б.А. Ильиш, Современный ..., lk.198.

128 Ф.М. Буслаев, op.cit., lk.343,344.

üle astuma, mööda, läbi jne. minema. Transitiivsus on seega ülekandumine, s.o. liikumine, tegevus, vastandina staatilisusele. Intransitiivsus on transitiivsuse puudumine, aga seejuures esineb temas eraldumine olukorrast, staatilisusest.

Tähelepandavad on nõukogude keeleteadlase A.N. Savtšenko uurimused transitiivsuse ajaloolise arenemise alal. A.N. Savtšenko jõuab järeldusele, et verbi olukorra kategooria ümberkujunemine on aluseks verbi transitiivsuse-intransitiivsuse arengule.[129] (vt.lk.12).

Transitiivsuse arenemisega verbis intensiivistub tegevuse moment, tegevus hakkab üle kanduma objektile (aktiivne tegumood) või subjektile (passiivne tegumood). Transitiivse verbi subjekt, millele tegevus üle kandub, on ilmselt passiivsem kui intransitiivse verbi subjekt ja kui meediumi subjekt. Transitiivse verbi intransitiivne tegevus kandub aktiivis üle objektile ja passiivis subjektile, mis võtab selle vastu, ise tegevusest mitte osa võttes. Seega on passiivi kategooria kõige iseloomulikumaks tunnuseks subjekti täielik inaktiivsus.

Teatud passiivsuse joon on omane kõigile kategooriatele, mis said aluseks passiivi kategooria kujunemisele (vt. lk. jj). Intransitiivse verbi subjekt tegutseb ise, aga tegevus ei kandu üle, piirdub iseendaga, keskendub endas,

---

[129] А.Н. Савченко, Происхождение ..., lk.75-81.

jääb subjekti sfääri, näidates samuti testud passiivsust. Impersonaalsetes konstruktsioonides subjekt puudub, või esineb vaid impersonaalne subjekt (saksa man). Umbisikulises konstruktsioonis subjekt puudub täiesti, esineb vaid tegevuse objekt. Passiivsus kõigis nimetatud kategooriates on aga vaid üks nende kategooriate tähendustest. Täielikuks passiivsuseks areneb see joon passiivi kategoorias, transitiivse verbi täiesti passiviseerunud subjektina. Subjekti passiivsus on siin nii tugevaks kujunenud, et omandab juba teatával määral objekti iseloomu ja seetõttu on saanud vajalikuks välisallikale osutamine.

Üldtunnustatud on, et verbid, mis seostuvad direktse objektiga akusatiivis, on transitiivsed, ja intransitiivsed on need verbid, mis ei seostu direktse objektiga.[130] Aga ühes varasemas teoses esitab V.V. Vinogradov kolmanda klassina kaudselt transitiivseid verbe, s.t. verbe, mis nõuavad objekti kaudses käändes (genitiivis, daativis või instrumentaalis). Sellesse rühma paigutab V.V.Vinogradov ka prepositsionaalsed verbid.[131]

Inglise keeles on olukord teine, inglise keeles on verbi transitiivsuse areng kulgenud teist rada (sellest allpool).

---

130 Современный русский язык под ред. В.В. Виноградова, lk.334 ja Современный русский язык, Е.М. Галкина-Федорук ..., lk.335

131 В.В. Виноградов, Грамматика русского языка АН СССР 1954, lk. 641.

Defineerides transitiivseid verbe konstateerivad välisautorid üldiselt, et transitiivne verb nõuab objekti selleks, et lõpetada mõtet.[132] Mõned lisavad juurde, et transitiivne verb nõuab direktset objekti. T. Mustanoja märgib veel, et transitiivse verbi juures jaotub tähelepanu subjekti ja objekti vahel, kuna intransitiivse verbi juures tegevus keskendub subjekti ümber.[133] Osa nõukogude angliste märgib samuti, et verb on transitiivne, kui ta nõuab objekti (B.A. Iljiš) või direktset objekti (V.N. Žigadlo jt., L.P. Vinokurova). B.A. Iljiš leiab, et transitiivsed verbid on üldises mõttes need, mis nõuavad direktset objekti akusatiivis. Transitiivsuse mõiste inglise keeles on nihkunud ja laienenud, jätkab B.A. Iljiš,[134] kuid ei kujunda kindlat seisukohta.

M. Garšina klassifitseerib verbe subjektseteks, mis on seotud vaid subjektiga, ja objektseteks, mis on seotud subjektiga ja objektiga.[135] M. Garšina terminoloogia on üsna omapärane ja loogiline, aga ei aita kaasa lihtsustamisele, vaid vastupidi: suurendab asjatult terminite arvu.

M.S. Šapiro, lähtudes V.V.Vinogradovi terminist "kaudselt transitiivsed verbid", leiab, et transitiivsust võib mõista kitsamas mõttes kui direktset transitiivsust ja laiemas mõttes kui indirektset transitiivsust, kui verbi seost igasuguse objektiga. Kaasaegses

---

132 G. C u r m e, A Grammar... II, lk. 63 jj.
133 T. M u s t a n o j a, op.cit., lk.431.
134. B.A. И л ь и ш, Современный ..., lk.197 jj.
135. N. G a n s h i n a and N. V a s i l e v s k a y a, op.cit., lk.146.

inglise keeles kasutab passiiv, mis on seoses transitiivsusega, kõiki transitiivsuse tähendusi, mitte üksi direktset transitiivsust.[136] Põhimõtteliselt sama seisukohta transitiivsuse kohta esitavad ka teised keeleteadlased.[137]

Väga erinevad on seisukohad inglise keele verbile iseloomuliku omaduse suhtes, nimelt sama verbi esinemine transitiivse ja intransitiivse verbina. Lääne lingvistid leiavad, et inglise keeles kasutatakse verbe transitiivselt ja intransitiivselt, sest et paljusid transitiivseid verbe, mis nõuavad objekti, kasutatakse sageli ilma objektita, ja intransitiivsed verbid võivad seostuda objektiga.[138]

Nõukogude autorid on teisel seisukohal, leides, et verbil, mis samas vormis esineb transitiivsena ja intransitiivsena, on kujunenud uus tähendus.[139] Märgitakse, et ajaloolise arengu tulemusena suureneb inglise keeles tunduvalt transitiivsete verbide arv.[140] Seda küsimust on põhjalikult käsitlenud V.N. Jartseva. Ta kirjutab, et vene-inglise keeles transitiivsus ja intransitiivsus on

---

136 М.С. Шапиро, op.cit., lk.21-22.

137 Т.Н. Воронцова, op.cit., lk.222,223.

138 H. Sweet, op.cit., lk.91; O. Jespersen, A Modern ... Syntax, lk. 319-321; H.Poutsma, op. cit., lk.93 jj.; R.W. Zandvoort, op.cit., lk. 199 jj.; G. Scheurweghs, op.cit., lk. 12 jj.

139 Б.А. Ильиш, Современный..., lk.198,199 jt.autorid.

140 В.Н. Жигадло, et al., op.cit., lk.127.

teataval määral seoses verbi morfoloogilise struktuuriga, verbide jaotus tugevateks ja nõrkadeks osaliselt langeb kokku jaotusega transitiivseteks ja intransitiivseteks.

Uus viis väljendada transitiivsust-intransitiivsust kujuneb XVI saj., sest sel ajal kujuneb inglise keele analüütiline struktuur. Verbi transitiivsuse määrajaks kujuneb verbi asetus temaga süntaktiliselt seotud sõnade hulgas. Verb, millel pole objekti, on suhetes vaid subjektiga ning saab intransitiivse tähenduse ja verb, mille järel seisab objekt, on suhetes selle objektiga. Seoses inglise keele analüütilise struktuuriga kaovad lõpuks ka transitiivsete verbide morfoloogilised tunnused, transitiivsus ja intransitiivsus muutuvad puhtsüntaktiliseks nähtuseks.[141] Transitiivsete verbide kasvu suurendas veel käänete lõppude kadumine. Kaudset käänet, mis morfoloogiliselt enam ei erinenud direktsest objektist, tunnetati sellena ja tekkis direktne transitiivsus. Seda rõhutavad paljud keeleteadlased.

Arvamused selle kohta, kas transitiivsus-intransitiivsus on süntaktiline või leksikoloogiline nähtus, on olnud väga erinevad. Enamik angliste peab seda leksikoloogiliseks nähtuseks.[142]

---

141 В.Н. Ярцева, Исторический синтаксис .., lk.176 jj.

142 В.Н. Жигадло, et al. op.cit., lk.85,86.

Kuid ei saa mahutada kõiki verbe transitiivsuse seisukohalt leksikaalsetesse rasmidesse. Transitiivsuse tingitust süntaktilistest seostest on tähele pannud ka O. Jespersen, kuigi ta seda selgesti välja ei too.[143]

Transitiivsust on pidanud süntaktiliseks nähtuseks mitmed lingvistid ja nende hulgas ka mõned soome-ugri keelte uurijad.[144]

Seisukoht, et transitiivsus-intransitiivsus on süntaktiline nähtus, on kahtlematult õige. Ajalooliselt on see küll seoses leksikaga, seda näeme vana-inglise verbist, kus teatud verbide klassid olid transitiivsed ja teised intransitiivsed, kuid analüütilise struktuuriga uus-inglise keeles verbi transitiivsus-intransitiivsus avaldub vaid süntaktilises seoses. Transitiivsus on kujunenud süntaktiliseks nähtuseks veel rees keeltes, mis pole kaugeltki analüütilised (saksa keel) ja mitte ainultindo-euroopa keelkonda kuuluvates keeltes, näit. eesti keeles jt.

Uute transitiivsete ja intransitiivsete tähenduste tekkimisele on kõik keeleteadlased suurt tähelepanu osutanud ja palju näiteid kogunud. O. Jespersen, G. Curme,

---

143 O. J e s p e r s e n, A Modern... Syntax, lk. 319.

144 H. P o u t s m a, op.cit., lk. 93 jj.; В.Н. Я р ц е в а, Исторический синтаксис...
В.М. О л л ы к а й н е н, Глагольные суфиксы с залоговым значением в современном финском языке, Автореферат диссертации. Москва 1955.

H.Poutsma, H. Sweet jt. annavad hulgaliselt näiteid kirjandusest verbide tarvitamise kohta transitiivselt ja intransitiivselt, nagu nad seda nimetavad. Kaasaegsest ajakirjandusest ja ajalehtedest toob näiteid G. Scheurweghs. See materjal on aga peamiselt vastlusmaterjal, esitatakse üksikverbe, nagu nad kirjanduses esinevad. Testud juhtudel antakse ajaloolise arenemise käiku või oletusi muutuste põhjuste kohta, mis on mõnikord väga subjektiivset laadi, ilma konkreetse põhjenduseta. O. Jespersen nimetab objekti ärajätmist transitiivse verbi juures, kus seda mõttest tuletada saab, tsivilisatsiooni tunnuseks.[145] Lääne lingvistidel puudub üldiselt täpne verbi transitiivsuses ja intransitiivsuses asetleidnud muudatuste näitamine ja klassifikatsioon. See on õigemini vastluste ja näidete loetelu. H. Sweet, näiteks, kirjutab, et transitiivseid verbe võib kasutada intransitiivselt, ära jättes objekti; et intransitiivseid verbe võib muuta transitiivseteks,[146] selle asemel et anda enne kõik ühte liiki muudatused ja siis teised. O.Jespersen on läbi viinud testud klassifikatsiooni,[147] kuid ta ei ole järjekindel oma liigituses. H.Poutsma kõneleb transitiivsuse kõikuvast loomusest (the floating nature of transitiveness), kus transitiivne verb muutub intransitiivseks ja vastupidi. Peaaegu kõiki verbe kasutatakse

---

145 O. J e s p e r s e n, A Modern ... Syntax, lk.321.

146 H. S w e e t, op.cit., lk. 89-91.

147 O. J e s p e r s e n, A Modern.... Syntax, lk.319-321.

transitiivselt ja intransitiivselt. Mõlemad tunduvad loomulikud ja on raske määrata, kumb neist on esialgne.[148] O.Jespersen leiab, et saab kõnelda vaid transitiivsest või intransitiivsest kasutamisest.[149] G.Curme kõneleb, et kõikumine refleksiivsuse ja intransitiivsuse vahel, suunaga intransitiivsusele, on vana ja leidis aset juba vana-inglise keeles. Juba vana-inglise keeles esines foneetilise arengu tulemusena samatüvelisi, vormilt väga vähe erinevaid verbe, mis kokku langesid, kuna puudus vajadus kahe vormi järele.[150] B.A. Iljiš juhib tähelepanu transitiivsuse-intransitiivsuse ja aspekti seosele, näidates, et verbi funktsioneerimine transitiivses ja intransitiivses tähenduses ei ole võimalik kõikides ajavormides.[151]

B.A.Iljiš, nähtavasti lähtudes vene keelest, samastab inglise perfekti vene aspektiga (lõpetatud tegevus) ega näe, et inglise perfekti grammatiline tähendus on erinev.

Kõige otstarbekohasemaks võib pidada V.N.Žigadlo jt. klassifikatsiooni. Selles on verbid jagatud kolme gruppi:

---

148 H. P o u t s m a, op.cit.,lk.93 jj.
149 O. J e s p e r s e n, A Modern .... Syntax, lk. 320
150 G. C u r m e, A Grammar .... Syntax, lk. 437 jj.
151 В.А. И л ь и ш,Современный.., lk. 200.

1) Transitiivsed verbid (raise, lay) ja põhiliselt transitiivse ning tuletatud intransitiivse tähendusega verbid (see, make, build jt.).
2) Intransitiivsed verbid (exist, happen, seem) ja põhiliselt intransitiivsed ning tuletatud transitiivse tähendusega verbid (look, go, come).
3) Kahetähenduslikud verbid (change, stop, drop).[152]

Võib täiesti nõus olla transitiivsuse-intransitiivsuse jaotusega põhiliseks ja tuletatuks,kuid ei saa nõus olla sellega, et transitiivsus on verbi leksikaalne tunnus. Transitiivsus võib küll olla omistatav verbile kontekstis, kuid see on omistatav talle ikka veid süntaktilises seoses.Objekti vajadus või võimalus ka selle puudumisel annab verbile transitiivsuse ja objekti puudumine või objekti võimaluse puudumine annab verbile intransitiivsuse.

See liigitus kolme gruppi haarab kõige üldisemalt inglise verbe ja käesolevas töös verbide transitiivsuse vastlusel on lähtutud sellest liigitusest.

Esimesse gruppi kuuluvad kõigepealt puht transitiivsed verbid, kuid neid leidub väga vähe. Teiseks kuuluvad siia transitiivsed verbid, mis esinevad ka in-

---

152 В.Н. Жигадло, et al.op.cit.,lk.85 jj.

transitiivses tähenduses tarvitamisel ilma objektita, näit.: he writes, reads jt. Seda nimetavad paljud lingvistid "absoluutseks tarvitamiseks".[153] G.Curme kirjutab, et inglise keelele on iseloomulik, et transitiivset verbi võib kasutada objektiga või ilma kas refleksiivse, intransitiivse, passiivse tähendusega või absoluutselt.[154]

Palju lahkarvamisi on tekitanud mõnede transitiivsete verbide intransitiivne tähendus,näit.: the book sells well; these figures will not add.

Mõned transitiivsed verbid omandavad intransitiivse tähenduse fraseoloogilises seoses, näit.: the sun sets; the brows knitted.[155] Lingvistid, kes ei tunnista kesktegumoodi inglise keeles, nagu H. Sweet, G.Curme, O.Jespersen, leiavad, et sageli tekivad transitiivsetest verbidest refleksiiv-pronoomeni ärajätmisel intransitiivsed. O. Jespersen arvab, et keele vanemal astmel personaal-pronoomenit kasutati refleksiivselt, kuid seda võis ära vahetada dastiviga, näit.: I rest me ja refleksiivpronoomen jäeti ära. Teiseks refleksiivpronoomenit, näit.: I dress myself võis võtta emfaatilise pronoomenina ja ta võis muutuda üleliigseks. Lõpuks esineb

---

153 В.В. Виноградов, Грамматика русского языка. АН СССР, 1954,lk. 418 jj.; O. Jespersen, A Modern... Syntax, lk. 347-352; H. Sweet, op.cit., lk. 90 jj.

154 G. Curme, A Grammar... Syntax, lk. 437; G. Curme, A Grammar... II, lk. 63 jj.

155 В.Н. Жигадло, et al, op.cit.,lk.87.

veel tendents vabaneda kohmakast self-pronoomenist.[156]

Teise gruppi kuuluvad V.N. Žigadlo jt. järgi intransitiivsed verbid ja intransitiivsed verbid, millel on tekkinud tuletatud transitiivne tähendus. Siia kuuluvad intransitiivsed verbid: 1) liikumise verbid (go, arrive), 2) olukorra verbid (doze, lie), 3) meeltetegevust väljendavad verbid (look, glance), 4) tundmusi väljendavad verbid (laugh,smile). Need verbid väljendavad tegevust, mis kaskendub subjekti sfääris, või kutsuvad esile kujutluse vaid tegevuse subjektist, nagu pause, exist, happen. Neid verbe ei saa kasutada direktse objektiga, kuid neid saab kasutada prepositsionaalse objektiga, kusjuures suhet objektiga väljendatakse verbi juurde kuuluva prepositsiooniga (to look at) või prepositsiooniga, mis oma leksikaalse tähendusega edasi annab objekti suhet (come with).[157] Arvatakse, et kaasajal transitiivsete verbide arv on suurel määral kasvanud intransitiivsete verbide arvel, mis võtavad prepositsionaalset objekti, nagu to depend upon, to laugh at jt. Prepositsioon on siin nii tihedalt seotud verbiga, et objekt ei ole enam prepositsionaalne, vaid direktne objekt liitverbi (compound verb) juures,mis tõendub passiiviga, kus objekt muutub subjektiks ja prepostisioon jääb verbi juurde they were laughed at.[158]

G. Curmei seisukoht on tõendiks, aga

---

156 O. J e s p e r s e n, A Modern ... Syntax, lk.325-331; H. S w e e t, op.cit., lk.92.

157 B.H. Жигадло, et al, op.cit., lk. 88; G. C u r m e, A Grammar ... II, lk. 93-103.

158 G.C u r m e, A.Grammar ... II, lk. 93-103; F. S c h m i d t, op.cit., lk.71 jj. G. C u r m e, A Grammar ... Syntax, lk. 99. L. V õ s a m ä e, The Late or Detached Position of the Preposition in Modern English, Töid romaani-germaani filoloogia alalt, Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, Tartu 1964, lk. 147 jj.

tõestust ei tule mitte otsida esijoones passiivist, mis seda küll kinnitab, vaid verbist endast, näit.: verbi look at meie võime süntaktiliselt siduda lugematu hulga objektidega, niipea aga kui muudame prepositsiooni, näit.: look for, siis saame uue tähenduse, nii et look at ja look for on semantiliselt koka eri verbi. Prepositsioon saab siin sõnatuletusliku funktsiooni, mis on arusaadav, arvestades inglise keele analüütilist struktuuri.

Terve rida keeleteadlasi loeb grupiverbe ekvivalentseteks transitiivsete verbidega, rikastades sellega jällegi transitiivsete verbide arvu inglise keeles. R.W. Zandvoort kirjutab, et gruppides to be cared for, to be come to, on prepositsioon nii tihedalt liitunud verbiga, et see tegelikult moodustab terviku, mis on ekvivalentne transitiivse verbiga. Prepositsiooni tihedat sidet verbiga võib näha ka passiivsetes konstruktsioonides intransitiivse verbiga, millega kaasneb lokaalsust näitav prepositsioon, kuigi aktiivis side on vähem tihe, näit.: My new hat has been sat on. The bed has not been slept in. Samuti leiab ta, et passiivi predikaat võib koosneda ka pikematest gruppidest, kui seda gruppi võib pidada üksuseks, või teiste sõnadega, kui seda võib lugeda ekvivalentseks transitiivse verbiga, nagu to be taken advantage of, to be made fun of jt.[159]

---

[159] R.W. Z a n d v o o r t, op.cit., lk. 53-54.

Transitiivsuse mõiste võib nihkuda ja laieneda. Näiteks - he did not sleep in the bed, the bed was not slept in on nihkunud mõiste objekti ja adverbiaali vahel. Siin transitiivsus omandab iseloomu, mis ei ole võimalik flektiivse struktuuriga keeltes.[160]

Kõnnitust sellele võib leida ka faktist, et objektil ja adverbiaalil on teatud kokkupuutepunkte. Mõlemad on verbi laiendid ja piir nende vahel ei ole väga terav. Eesti keele süntaksis eraldatakse objekt-adverbiaali ja agent-adverbiaali, s.o. lauseliikmeid, milledel on nii objekti kui ka adverbiaali iseloomu. Inglise keeles klassifitseeritakse eesti keele agent-adverbiaalile vastavat lauseliiget prepositsionaalse objektina, aga ei ole võimatu, et prepositsionaalne transitiivsus võiks laieneda ka adverbiaalile.

Transitiivset tähendust omandavad intransitiivsed verbid, kui neid kasutatakse sisemise objektiga (cognate object), nagu to fight a good fight. Sellest räägivad paljud lingvistid, nagu H. Sweet, G. Curme jt. B.A. Iljiš leiab, et tundub, nagu ei oleks objekt siin sisse toodud väljastpoolt, vaid eraldunud verbist ja muutunud eraldi substantiiviks (to live a long life jt.). Sellele lähedased on juhud, kus intransitiivne verb võib võtta üht või paari teatud substantiivi direktse objektina ja

---

160. В.А. И л ь и ш, Современный..., lk.203.

seega saada transitiivse tähenduse, nagu to speak the truth.[161]

Põhiliselt intransitiivsete, aga tuletatud transitiivse tähendusega verbide gruppi kuuluvad verbid, mille transitiivne tähendus erineb intransitiivsest kausatiivse iseloomu poolest, näit.:fly a kite.[162] Seda nähtust on uurinud G.Curme, O.Jes - persen jt. G.Curme kirjutab,et inglise keeles leidub grupp verbe, mis on arenenud intransitiivsetest kui transitiivid-kausatiivid. Vana-inglise keeles esines erinevus transitiivse-kausatiivse ja intransitiivse verbi vahel ja mõningatel juhtudel on säilinud kaks verbi vormi, näit.:fell-fall, lay-lie, sit - set. Enamikul juhtudel kasutatakse sama vormi intransitiivse ja transitiivse verbi jaoks, näit.: he sinks the boat, the boat sinks.[163]

Kolmandasse gruppi paigutavad V.N.Žigadlo jt. kahetähenduslikud verbid, kus kumbagi tähendust ei saa eraldada kui põhilist, näit.:

change - muuta	change - muutuda
stop - peatada	stop - peatuda

Seda küsimust käsitlevad samuti mitmed keeleteadlased.O.Jes - persen toob rohkesti näiteid k rjandusest nende verbide kasutamise kohta mõlemas tähenduses ja arvab, et need verbid olid esialgu intransitiivsed.[164]

---

161 Б.А.И л ь и н, Современный ..., lk.204

162 В.Н.Ж и г а д л о et al.,op.cit.,lk.88

163 G.C u r m e, Syntax, lk.441 jj.

164 O.J e s p e r s e n, A Modern ... Syntax,lk.322 jj.

IV. Ühendi to be + partitsiip II erinevad tähendused

Ühendit to be + partitsiip II vaadeldakse käesolevas töös, selletõttu et see ühend kujundab kahte vormiliselt erinevat grammatilist kategooriat - ühelt poolt passiivi ja teiselt poolt süntaktilist ühendit, mida lääne lingvistikas peetakse üheks passiivi liigiks, aga nõukogude lingvistika näeb selles käändsõnalist predikaati.

Predikatiiviga öeldiseks võib pidada sellele analoogilist ühendit (olema + tud-partitsiip) ka eesti keeles.

Teiseks on selle ühendi käsitlemine seoses passiiviga oluline sel põhjusel, et see on ka sisuliselt sageli raskesti eraldatav passiivist. Lääne autorite levinud seisukohaks on, et meil ontegemist kahte liiki passiiviga: tegevuse passiiviga ja olukorra passiiviga. G.Curme kasutab termineid actional passive ja statal passive,[165] H.Poutsma kasutab termineid passive of action ja passive of state.[166] Nõukogude anglistikas kõneleb M.S.Šapiro olukorra passiivist (пассив состояния) kui passiivi kategooria olulisest liigist.[167] V.N. Žigadlo jt. kritiseerivad seda seisukohta, näidates, et passiiv, mis on morfoloogiline mõiste, kantakse

165 G. C u r m e, A Grammar... Syntax, lk. 443.
166 H. P o u t s m a, op.cit., lk. 93 jj.
167 M.C. Ш а п и р о, Пассивная ... Глава III.
M.C.Ш а п и р о, Страдательный залог в современном английском языке, "Иностранные языки в школе" 1950 № 1.

sellega üle süntaktilisele kategooriale, teatud käändelise predikaadi liigile.[168]

Enamik nõukogude autoreid asub seisukohal, et meil on tegemist ühelt poolt morfoloogilise kategooriaga, passiiviga ja teiselt poolt süntaktilise kategooriaga, käändsõnalise predikaadiga. Lähkarvamisteks annab siin alust grammatiline homonüümia, kuna passiiv kujundatakse abiverb be + partitsiip - nagu ka käändsõnaline predikaatki. Erinevus seisneb aga selles, et passiivis be ja partitsiip II moodustavad tervikliku analüütilise verbi ajavormi ja käändsõnalises predikaadis be on koopula ja partitsiip II predikatiiv. Ühend to be + partitsiip II omab aga kaht tähendust: ühelt poolt väljendab ta tegevust ja on passiivi predikaadiks, teiselt poolt väljendab ta olukorda ja on käändsõnaline predikaat.[169]

V.N. Jartseva näitab, et passiiv on küll alguse saanud käändsõnalisest predikaadist koopulaga be, kuid on ajaloolise arengu kestel morfologiseerunud ja lülitunud verbi pöördkonna süsteemi.[170]

Analüütilise passiivi tekkimisest koopula + partitsiibi alusel kirjutab M. Guchman, et vanades mälestusmärkides partitsiibi ühendamine abiverbiga ei olnud veel ühtse paradigma elemendid, vaid süntaktiliste ühendite tüübid, mitte

---

168 В.Н.Жигадло, et al., op.cit., lk. 136, 137.

169 В.Н. Жигадло, et al., op.cit., lk. 132.

170 M. Ganshina and N. Vasilevskaya, op.cit., lk.159 jj.; Л.П.Винокурова, op.cit., lk. 128 jj.; L. Kivimägi, et al., op.cit., lk.169 jj.

170 В.Н. Ярцева, Исторический синтаксис.., lk. 110-113.

verbivormi kategooriad.[171]

Kahtlematult on õigus neil autoritel, kes peavad ühendit be + partitsiip II passiiviks, kui see väljendab tegevust, ja käändsõnaliseks predikaadiks, kui see väljendab olukorda, sest passiiv on morfoloogiline kategooria, mis kuulub verbi vormistiku süsteemi, ja käändsõnaline predikaat on süntaktiline kategooria, milles koopula be asemel kasutatakse ka teisi koopulaid ning partitsiip II asemel esineb teisi predikatiive.

Mõlemal erikategoorial on aga niipalju ühist, et ka tähenduslikult, mitte ainult vormilt, on sageli raske vahet teha, kas meil on tegemist passiiviga või käändsõnalise predikaadiga.

See seletub sellega, et passiiv oma pika arengu- aja jooksul on kujunenud olukorra kategooriast (olukord, meedium, meedio-passiiv, passiiv) ja säilitab ka tänapäeval mõningal määral olukorra kategooria iseloomu, passiivsus vastandina aktiivsusele on olukorra kategooria tunnuseid ja mitte tegevuse kategooria tunnus; teiseks, inglise keeles passiivi analüütiline vorm on arenenud käändsõnalise predikaadi baasil. Vana-inglise keeles passiivi analüütiline vorm ei olnud veel välja kujunenud, vaid hakkas kujunema käändsõnalise predikaadi alusel ja seetõttu on kujunenud passiiv, mis ühelt poolt

171 М.М. Г у х м а н, Развитие... автореферат.

on vormilt sarnane ja teiselt poolt on geneetiliselt seotud käändsõnalise predikaadiga, aga ta on siiski kujunenud verbi vormistiku osaks, moodustades üht paradigmaatilist rida, s.o. on muutunud morfoloogiliseks kategooriaks. Selle kõrval on jätkanud oma eksistentsi ka käändsõnaline predikaat koopulaga be ja vaatamata välisele sarnasusele, vaieldamatule sugulusele ja teatavatele ühistele joontele ei saa samastada üht teise - ga, vaid tuleb eraldada uus kujunenud kategooria-passiiv, millel on tekkinud oma erinev grammatiline tähendus - tegevuse tähendus, ehkki neid eritähendusi on mõnede piiripealsete juhtude korral väga raske eraldada.

Nii lääne- kui ka nõukogude keeleteadlased on püüdnud leida kriteeriume, et eraldada passiivi käändsõnalisest predikaadist. Väga põhjalik analüüs on antud teoses V.N. Žigadlo jt.

Kuid passiivi lihtpredikaadi eraldamine käändsõnalisest predikaadist olukorra tähendusega ei ole veel lõplikult lahendatud, puuduvad veel lõplikud kriteeriumid, mis annaksid tulemusi igal juhul. Arvesse tuleks võtta neist kriteeriumidest tõenäolisemad: 1) partitsiibi tähendus, 2) verbi be vorm, 3) kontekst ja täiendada ning täpsustada neid.

Passiivi kontekstuaalsete näitajatena arvestatakse

a) aja- ja viisiadverbiaali esinemist, nagu at once, at this moment jt. James's curiosity was roused at once,

b) lause süntaktilist ehitust (tegevuste järgnemine): He tapped and the door was opened,

c) prepositsionaalse objekti esinemist: The silence was only broken by the supping of James's soup.

Kriteeriumina võib kasutada partitsiibi 1) aspektilist ja 2) leksikaalset tähendust ja 3) lause üldist sisu jt.[172]

Kaasaegsetest lääne lingvistidest on passiivi põhjalikult uurinud J.Svartvik seoses huviga, mida passiivi vastu on hakanud tundma transformatsioonigrammatika pooldajad.

J.Svartvik, uurides passiivi ja aktiivi transformatsiooni võimalusi, jõuab järeldusele, et konstruktsioon to be + partitsiip II on oma tähendustelt ja tarvituselt nii mitmekesine, et kõige otstarbekohasem on seda vaadelda kui passiivi skaalat, mille tipus paikneks agensiga passiiv (agentive passive), ehkki ta esineb põhiliselt agensita (kaheliikmelise passiivina). Passiivi skaala alumises otsas esineb [illegible] konstruktsioon to be + partitsiip II käändsõnalise öeldisena.

J.Svartvik ei loobu passiivi jaotusest tegevuse ja olukorra passiiviks (actional and statal passive), põhjendades seda sellega, et see liigitus aitab hoiduda jaotamast konstruktsiooni to be + partitsiip II-st passiiviks ja mittepassiiviks.[172a]

Niisugune klassifikatsioon, vaatamata oma mugavusele, ei õigusta siiski uue kujunemise protsessis oleva kategooria viimist ühise nimetaja alla sisuliselt erineva kategooriaga, ehkki mõlemal eri kategoorial on teatavaid ühiseid jooni.

---

172 В.Н. Жигадло et al.,op.cit.,lk.132 jj.

172a J.Svartvik, op. cit., lk. 161 jj.

Paljud välisautorid esitavad uute passiivi abiverbi - dena become, get, stand, come jt. G.Curme arvab, et olukorra tähendus ületab be juures sedavõrd tegevuse tähenduse, et selle tarvituselevõtt passiivi abiverbina on olnud suureks õnnetuseks keelele. See puudus on põhjustanud uute abiverbide tarvituselevõttu keeles, nagu get jt. He gets punished every day.

Ta arvab, et kui võtta see tegevust väljendav abiverb kasutusele inglise keeles, siis see oleks suureks võiduks keelele. Get, leiab ta, vastab täiesti vana-inglise verbile weorðan.[173]

Inglise keeles on umbes 60 koopulat, ühesk1 teises keeles ei esine sellist jõulist koopulate kasvu.[174]

Uute koopulate tarvituselevõttu passiivi abiverbidena, eriti get, become kirjeldavad ja toovad näiteid O.Jespersen, H.Poutsma, E.Kruisinge ning uuematest autoritest R.W.Zandvoort.[175]

Teine osa lääne lingviste ei pea verbe get, become jt. abiverbideks ja leiavad, et neid väga harva kasutatakse.[175a]

Neid uusi passiivi abiverbe ei käsitle aga veel kõik välisautorid ega kõik nõukogude autorid. B.A.Iljiš, näiteks, ei puuduta neid. Teoses V.N.Žigadlo jt. võetakse kriitika alla nende paigutus passiivi abiverbide hulka ja klassifitsee-

---

173 G.C u r m e, A Grammar ... Syntax, lk.447.

174 G.C u r m e, A Grammar ...II, lk.67

175 E.K r u i s i n g a, op.cit., lk.124; R.W.Zandvoort, op.cit., lk.57.

175a J.S v a r t v i k, op.cit., lk.147. R.F.Palmer, op.cit., lk.167.

ritakse neid kui koopulaid käändsõnalises predikaadis, märkides, et siin on tegemist morfoloogia ja süntaksi segiajamisega.[176]

Ei ole aga põhjust nii resoluutselt esitada uute passiivi abiverbide kujunemist, kuna on ju teada, et ka abiverbi be aluseks oli koopula; kuid ei saa ka kindlasti arvestada nendega, kuna ei ole veel tõestatud nende lülitumine passiivi paradigmaatilisse ritta. G.N.Vorontsova toob M.S.Krasinskaja uurimuse tulemuse, kes leidis, et get on laialt levinud kaasaegses inglise keeles passiivi abiverbi funktsioonis, mis erineb koopula funktsioonist, kuid G.N.Vorontsova arvab, et get tarvitamist ei saa siiski veel lugeda seaduspäraseks, vaid ainult tendentsiks.[177]

Kõikumist on ka passiivsete verbide, nagu to be mistaken, to be surprised, to be irritated jt. interpretatsioonis.

Formaalselt passiivsed verbid, nagu to be mistaken jne., leiab E.Kruisinga, on nii vähe seoses aktiivsete transitiivsete verbidega, et on kahtlane, kas lugeda neid passiivseteks vormideks või adjektiividekś koopulaga be.[178]

Üldiselt vaadeldakse neid kui käändsõnalisi predikaate.

---

176 В.Н.Мигадзе et al., op.cit., lk.137.

177 Г.Н.Воронцова, op.cit., lk.225 jj.

178 E.Kruisinga, op.cit., lk.124.

IV. Passiivi partitsiip

PartitsiipII-st käsitletakse käesolevas töös, kuna konstruktsioonid partitsiip II-ga, mis sisuliselt passiivile vastavad, inglise keeles suurt frekventsust näitavad. Peale partitsiip II-se, käsitletakse siinkohal veel passiiv - seid preesensi ja perfekti partitsiipe, mida inglise keeles ka passiivse tähendusega partitsiipkonstruktsioonides kasutatakse.

Partitsiibid on oma päritolult adjektiivid.[179] Nende verbaalse iseloomu tõttu peetakse aga partitsiipe verbaal - adjektiivideks.[180]

Transitiivsete verbide partitsiip II on passiivne ja selletõttu sai ta aluseks passiivi kujunemisele.[181]

Partitsiip II esineb predikatiivi funktsioonis mitmesugustes käändsõnalistes predikaatides.[182]

Vastavalt oma verbaaladjektiivsele iseloomule kasuta-

---

179 К. Б р у н н е р ,op.cit.,lk.338; C.T. O n i o n s, op.cit., lk.132.

180 M.G a n s h i n a and N.V a s i l e v s k a y a, op.cit.,lk.231; К. Б р у н н е р ,op.cit.,lk.339; L.K i v i m ä g i et al.,op.cit.,lk.244; G.C u r m e, A Grammar ... Syntax,lk.448;Л.П.В и н о к у р о в а, op.cit.,lk.188.

181 В.Н.Я р ц е в а, Исторический синтаксис ... ,lk.98 jj.; К.Б р у н н е р, op.cit.,lk.338.;M.G a n s h i n a and N.V a s i l e v s k a y a,op.cit.,lk.232; L.K i v i m ä g i et al.,op.cit.,lk.245;B.I l y i s h, The Structure ..., lk.139.

182 B.I l y i s h, The Structure ...,lk.138; M.G a n s h i na,

takse partitsiip II atributiivselt ja predikatiivselt. Partitsiip II-st kasutatakse atributiivselt partitsiip-konstruktsioonides, mis sisuliselt vastavad passiivlausele. Partitsiip II esineb ka adverbiaalses funktsioonis. Sagedamini esineb nimetatud funktsioonis aga passiivi proesensi ja perfekti partitsiip. Nimetatud partitsiibid adverbiaalses funktsioonis moodustavad sõltuvaid ja iseseisvaid (absolute participle construction) adverbiaalseid partitsiip-konstruktsioone.[183]

Partitsiip II-st kasutatakse transitiivsete verbidega konstruktsioonides, mis väljendavad sekundaarset tegevust või olukorda, moodustades objektilise partitsiip-konstruktsiooni, sageli verbiga <u>have</u> jt. kausatiivses tähenduses.[184]

---

and N.V a s i l e v s k a y a, op.cit.,lk.234;
В.Н.Жигадло ,op.,cit.,lk.148;
Л.П.В и н о к у р о в а .op.cit.,lk.192.

183
G.C u r m e,op.cit., lk.451 jj.;M.G a n s h i n a and N.V a s i l e v s k a y a,op.cit.,lk.234 jj.;
L.K i v i m ä g i,et al.,op.cit.,lk.247 jj.;
Л.П.В и н о к у р о в а , op.cit.,lk.190 jj.;
К. Б р у н н е р, op.cit.,lk.339 jj.;В.Н.Ж и г а д л о et al.,op.cit.,lk.147 jj.;C.T.O n i o n s, op.cit.,lk.66 jj.

184
G.C u r m e,A Grammar ... Syntax ,lk.451 jj.;
B.I l y i s h, The Structure...,lk.267 jj.;
M.G a n s h i n a and N.V a s i l e v s k a y a,op.cit., lk.236 jj.; L.Kivimägi et al.,op.cit.,lk.249 jj.;
К. Б р у н н е р ,op.cit.,lk.343 jj.;
В.Н.Я р ц е в а,Исторический синтаксис ... ,lk.238 jj.;
В.Н.Ж и г а д л о et al.,op.cit., lk.148 jj.;
Л.П. В и н о к у р о в а ,op.cit.,lk.192 jj.

K o k k u v õ t e

Passiivi kategooria eelkäijaks germaani keeltes oli meedium, mis omakorda pärines olukorra-kategooriast. Nende vanade kategooriate iseloom avaldub teataval määral ka vastavates kaasaegsetes kategooriates.

Kaasaegses inglise keeles on geenuse kategooria areng süvenenud. Passiiv on aktiivi kõrval palju laialdasemalt tarvitusel kui teistes keeltes.

Geenust on mõistetud väga erinevalt: 1) kui tegevuse teostamist ja tegevusele allumist, 2) kui suhet subjekti ja objekti vahel ja 3) kui tegevuse suundumist tegevusekandja suhtes.

Tegevuse suundumise nägemine geenuses annab meile ka vastuse transitiivsete verbide kasutamise kohta passiivis, sest et transitiivsus sisaldab eneses tegevuse ülekandumist, mis aktiivis suundub subjektist väljapoole ja passiivis subjektile. Intransitiivsusel puudub tegevuse ülekandmine subjektist väljapoole, tegevus jääb subjekti sfääri. Seetõttu võtsid intransitiivsed verbid ajalooliselt osa passiivi kujunemisest. Aktiivne vorm intransitiivse verbiga ja vähem aktiivse subjektiga on juba iseenesest lähedasem passiivile kui transitiivne verb.

Intransitiivsust ei saa siiski pidada mingiks keskgeenuseks, sest ta näitab vaid minimaalselt geenusele iseloomulikke jooni. Geenuseks ei saa pidada ka transitiivsust, kuigi üks tingib teist, ja kumbki neist ei saa areneda ilma teiseta. Mida arenenum on transitiivsus, mida enam verbe ta haarab oma orbiiti,

seda arenenum on geenuste vastandamine.

Inglise keeles on see areng kaugele läinud, haarates geenuste vastandamisse isegi tegevuse ülekandumist määrusele. Erinev on ka arvamine geenuste arvu suhtes. Enamasti tunnistatakse kahte geenust: aktiivi ja passiivi.

Käesolev uurimus vaatleb geenustest passiivi kategooriat inglise keeles.

Traditsioonilise teooria järgi passiivi olemus seisneb ümberasetuses: aktiivi loogiliihe subjekt muutub passiivi grammatiliseks subjektiks.

On aga tõestatud, et aktiivse konstruktsiooniga lause ei ole sisult vastav sellest ümberasetusega moodustatud passiivse konstruktsiooniga lausele.

Progressiivsemad on arvamused, et passiivi olemus seisneb: 1) subjekti tegevusele allumises ja 2) tegevuse suundumises subjektile.

Aktiivi transformatsiooni passiiviks peab võimalikuks ka strukturaalne lingvistika ja transformatsiooniteooria. Selle all ei tule aga mõista loogilise koolkonna ümberasetusteooriat. Transformatsiooni kasutatakse masinatõlkes, et jõuda loogiliselt õige, adekvaatse tõlkeni.

Aktiivse ja passiivse struktuuri küsimus on tihedas seoses lause grammatilise ja loogilise struktuuri küsimusega. Lause grammatilise struktuuri sõltuvus mõtlemise loogilisest struktuurist on ilmne, kui lähtuda marksistlikus filosoofias kehtivast seisukohast keele ja mõtlemise seosest. Üldiseks seisukohaks on, et peale süntaktilise liigenduse - subjekt, pre-

dikmat, objekt jne. - esineb lauses kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks veel teine liigendus, mille järgi ka eraldub kaks liiget, millest üks tähistab seda, millest mõte lähtub, ja teine, mida sellest teatatakse. Viimases ühtivad kõigi uurijate arvamused, erinedes vaid selles, kas need kaks liiget lähenevad enam grammatilis - süntaktilisele struktuurile või mõtlemise loogilisele struktuurile. Niisama suur on erinevus nende liikmete nimetustes, ehkki nähtus on sama.

Lause aktuaalse ehk loogilise liigendamise vahendiks peetakse loogilist rõhku, s.o.intonatsiooni ja mitmesuguseid grammatilisi ja leksikaalseid vahendeid, nagu sõnajärjestust, passiivi, partikleid jm.

Lause loogilise liigendamise üheks oluliseks süntaktiliseks vahendiks peetakse üldiselt passiivi, sest et passiiv võimaldab paigutada loogilist predikaati, uut mõistet lause lõppu.

Analüütilise struktuuriga kaasaegne inglise keel ei võimalda enam kasutada sõnajärjestust lause kommunikatiivse koormuse väljendamiseks, milline funktsioon on üle läinud passiivile.

Passiiv võimaldab neutraalse intonatsiooniga lauses paigutada tegevuse objekti - patiensit, kui see on tuntud mõiste, informatsiooni lähtepunkt, lause algusesse, vormistatuna lause subjektina.

Passiivsete konstruktsioonide laialdane kasutamine ja nende mitmekesisus inglise keeles on ka seoses transitiivsuse omapärase arenguga.

Transitiivsus on tekkinud ajaloolise arengu tulemusena verbi olukorra-kategooria ümberkujunemisel. Transitiivsuse aren-

guga intensiivistub tegevuse moment verbis, tegevus hakkab üle kanduma - aktiivis objektile ja passiivis subjektile, mis võtab selle vastu, ise tegevusest mitte osa võttes.

On üldtunnustatud, et verbid, mis seostuvad objektiga, on transitiivsed. Inglise keeles on aga transitiivsuse mõiste laienenud. Inglise keeles kasutatakse passiivi moodustamisel kõiki transitiivsuse liike, mis on tekkinud seoses keele analüütilise struktuuri väljakujunemisega, nimelt: 1) direktset, 2) indirektset, 3) prepositsionaalset transitiivsust ja 4) verbi transitiivsust, mis prepositsiooni läbi kandub üle adverbiaalile.

Ajalooline arengu tulemusena on verbidest kujunenud uus transitiivne või intransitiivne tähendus ja on tunduvalt kasvanud transitiivsete verbide arv. Morfoloogilise struktuuri kadumisega ja analüütilise struktuuri kujunemisega inglise keeles saab verbi transitiivsuse määrajaks selle asetus temaga süntaktiliselt seotud sõnade hulgas. Verb, millel pole objekti, on suhetes vaid subjektiga ja saab intransitiivse tähenduse. Seega transitiivsus muutub puhtsüntaktiliseks kategooriaks, ehkki ajalooliselt transitiivsus oli ühenduses leksikaga. Transitiivsuse avaldumist ainult süntaktilises seoses ei saa eitada ka keeleteadlased, kes transitiivsust leksikoloogiliseks nähtuseks peavad.

Väga mitmesugust tõlgitsust leiab verbi <u>to be</u> ja partitsiip II-se ühend. Üheks seisukohaks on, et meil on tegemist kahte liiki passiiviga - tegevuse passiiviga ja olukorra passiiviga. Teine seisukoht on, et siin on tegemist ühelt poolt

morfoloogilise kategooriaga, passiiviga, ja teiselt poolt süntaktilise kategooriaga, käändsõnalise öeldisega.

Lahkarvamusteks annab siin alust grammatiline homoniimia, sest et passiiv kujundatakse verbist to be + partitsiip II-sega nagu käändsõnaline öeldiski. Erinevus seisneb aga selles, et passiivis be on abiverb, mis partitsiip II-sega moodustab verbi analüütilise ajavormi; käändsõnalises öeldises be on koopula ja partitsiip II predikatiiv. Mõlemal eri kategoorial on aga nii palju ühist, et mitte ainult vormilt, vaid ka tähenduselt on raske vahet teha, kas meil on tegemist passiiviga või käändsõnalise predikaadiga. See on seoses passiivi ajalooliste arenemisega olukorra kategooriast ja passiivi analüütilise vormi kujunemisega käändsõnalisest predikaadist.

Selle kõrval on jätkanud oma eksistentsi ka käändsõnaline predikaat koopulaga be ja predikatiiviga.

Mõlemaid sisuliselt erinevaid kategooriaid ei saa viia ühise nimetaja alla, vaatamata osa vormilisele sarnasusele, geneetilisele päritolule ja teatavatele ühistele joontele, vaid tuleb eraldada uus kujunenud kategooria - passiiv, millel on tekkinud oma erinev grammatiline tähendus - tegevuse tähendus.

Partitsiip II-st ja passiivseid preesensi ja perfekti partitsiipe kasutatakse inglise keeles passiivse tähendusega partitsiipkonstruktsioonides. Need partitsiipkonstruktsioonid vastavad sisuliselt passiivlausetele ja nende tarvitamine inglise keeles näitab suurt frekventsust.

Teine peatükk

INGLISE PASSIIVI VÄLJENDAMISEL KASUTATAVAD GRAMMATILISED KATEGOORIAD EESTI KEELES

I. Umbisikuline tegumood ja impersonaalsed konstruktsioonid eesti keeles

Eesti keeles ei esine inglise passiivile identset grammatilist kategooriat. Sellele kõige vastavamaks grammatiliseks kategooriaks on eesti keeles umbisikuline tegumood. See grammatiline kategooria sobib paljudel juhtudel inglise passiivi grammatilise tähenduse edasiandmiseks, kuid mitte alati, ja nagu käesolev uurimus näitab, kasutatakse inglise passiivi eestindamisel mitmesuguseid teisi võimalusi.

Umbisikuline tegumood,nagu selle nimetus juba näitab, osutab isiku puudumisele - impersonaalsusele vastupidiselt inglise personaalsele passiivile, mis tingimata nõuab subjekti, kuigi personaalsuse sugemeid leidub ka eesti keele umbisikulises tegumoes.

Eesti keeles kasutatakse inglise passiivi edasiandmisel veel isikulist lausestruktuuri, mis on sageli inversiooniga, intransitiivseid verbe, sageli selliseid, mis ei võimalda umbisikulist tegumoodi, subjektita konstruktsioone ja mitmesuguseid muid grammatilisi vahendeid.

1. Passiivsete konstruktsioonide ajalooline areng soome-ugri keeltes

a. Umbisikuline tegumood.

Passiivsete konstruktsioonide areng soome-ugri keeltes on kulgenud teistsugust rada kui indo-euroopa keeltes. Teatavasti on passiivsust väljendatud väga mitmesuguste verbi kategooriatega nii soome-ugri keeltes kui ka indo-euroopa

keeltes. Indo-euroopa keeltes omandas passiivi kategooria tekkimisel ülekaaluka koha medium, kuigi ka teised verbi kategooriad, nagu intransitiivsus, kausatiivsus, refleksiivsus ning ka impersonaalsed konstruktsioonid sellest teatud arenguetappidel osa võtsid (vt. lk.10jj). J.Wackernagel märgib, et umbisikuline passiiv ei esinenud ainult indo-euroopa keeltes. Reas mitte-indo-euroopa keeltes puudus täiesti kolmeliikmeline passiivne otsustus, nii näiteks araabia ja soome-ugri keeltes.[182]

Tegumoe suhted pärinevad tegumoelistest suhetest teonimede vahel, nagu väidab D.V.Bubrich.[183] Soome-ugri keeltes esineb personaalseid ning impersonaalseid eri sufiksitega ja keeliti suur hulk nominaalseid verbivorme passiivi tähenduses, kuid midagi üldist soome-ugrilist personaalse passiivi osas ei näe.[184]

Üldlevinud arvamuseks on, et läänemere-soome. passiiv baseerub kausatiivsetel tuletistel, mis nähtub passiivi t-lise tunnuse seosest kausatiivide sufiksiga, arvab L.Hakulinen.[185]

---

182 J.Wackernagel, Vorlesungen über Syntax I, 1920, lk.135 jj.

183 Д.В.Бубрих. Историческая морфология финского языка, 1955, стр. 136.

184 V.Hallap, Passiivsed konstruktsioonid soome-ugri keeltes, IV kursuse töö, Tartu 1950/51, lk.83 jj.

185 Л.Хакулинен, Развитие и структура финского языка, часть I, Москва 1953, lk.217 jj.

P.Ariste aga näitab, et see päritolu kuulub vanemasse ajajärku, kuna mordva keeles leidub passiivseid verbe selle sufiksiga[186]. Passiivi seost kausatiivide sufiksiga rõhutavad ka teised keeleteadlased[187]. Geneetiliselt päritolult samad ja isegi vanemad on eesti vormid -takse ja -dakse[188].

Läänemeresoome passiiv on erinevalt indo-euroopa keelte omast üheisikuline ja subjektita, kusjuures tegevuse teostajaks on määramatu isik (elusolend): ovi avataan (uks avatakse). Kui tegija osas esineb elutu ese või nähtus, siis kasutatakse passiivi asemel refleksiivset, translatiivset või nõndanimetatud passiivset tuletist aktiivi kujul: ovi aukeaa, aukenee, avatuu (uks avaneb)[189]. Seos passiivi ja tegija isiku vahel seletub nähtavasti sellega, et läänemeresoome passiiv baseerub kausatiivsetel tuletistel, põhjuslikel verbidel, mis eeldavad tegijana elavat isikut.[190] Seose olemasolu läänemeresoome passiivi ja kausatiivi sufiksi vahel, arvab K.Kont, aitab seletada passiivi üht põhilist külge - passiivkonstruktsioonis väljendatud tegevuse lähtumist isikust, tegijast (mis on küll ebamäärane ja jääb tundmatuks), näit. eesti kiri

---

186 Л.Хакулинен, Развитие и структура финского языка, часть II, Москва 1955, lk. 304.

187 Д.В.Бубрих, op.cit., lk.136 jj. ja 66 jj.; E.N.Setälä, Suomen passiivista, "Virittäjä", 1915, lk.130 jj.; L.Kettunen, Passiivin tunnuseta, "Virittäjä", 1915, lk.607 jj.

188 Д.В.Бубрих, op.cit., lk.66 jj.

189 Л.Хакулинен, op.cit.II, lk.237 jj.

190 Л.Хакулинен, op.cit.I, lk.217 jj.

Kirjutati valmis, soome kerta mies petetään, vaan "enää toista kertaa. Keeltes, kus esineb personaalne passiiv, liitub viimane tihedalt refleksiivsusega ja tegevuse objekt hõivab subjekti koha. Läänemeresoome keeltes on aga erinevus impersonaalse passiivi ja refleksiivi vahel nii tunnuses kui ka sisus, vrd. näit. eesti mees hukatakse ja mees hukkub. Esimeses lauses eeldatakse reaalselt toimivat isikut, kellest lähtub tegevus, viimases mitte. Passiivi ja kausatiivi sufiksi vaheline seos on määranud tõenäoliselt ka läänemeresoome passiivi lähtaegade arengu impersonaalsete konstruktsioonide raames.[191]

Seejuures on üldtunnustatud seisukoht, et passiivsete konstruktsioonide eelkäijaks läänemeresoome keeltes on olnud personaalne passiiv.[192] Selle finiitsed vormid olid oma päritolult kolmanda isiku ainsuse vormid, mida hakati kasutama subjektita verbidena, mis väljendavad määramatut isikut.[193] Selle hüpoteesi vastu räägib aga

---

191 K.K o n t, Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes. Tallinn 1963, lk.154, 155.

192 Л.Хакулинен, op. cit. II, lk.240 jj.; Л.Х а к у л и н е н, op.cit.I, lk.222; Д.В.Б у б р и х , op.cit.lk, 67 jj.; K.N. S e t ä l ä, Suomen passivistä ..., lk.130 jj.; K.K o n t, Käändsõnaline objekt ..., lk.166.

193 Л.Х а к у л и н е н, op. cit. II, lk.240.

asjaolu, väidab V.Hallap, et soome - ugri keeltes ei leidu kindlat, üldist ning vana agensi kuju, mis oleks esinemud seoses oletatava üldise vana personaalse passiiviga. Soome-ugri keeltele on iseloomulik possessiivne agens, mis aga küllastatuna staatilisusest ei sobinud kujunenud personaalse passiivi protsessuaalsust väljendavate finiitvormidega, ja tekkis vajadus possessiivsusega mittekoormatud agensi tüübi järele. Selleks kasutati laenuna keelde tunginud vorme ja loodi keeles eneses uusi teid agensi väljendamiseks. Agensit väljendati väga mitmesuguste käänetega, nagu elatiiv, ablatiiv jt. ja postpositsioonidega (eesti keeles poolt, abil, läbi, soome keeles läpitse, ungari keeles által jt.).[194]

b) Ühepöördelised konstruktsioonid

Soome-ugri keeltes võib tähele panna umbisikuliste või m. üheisikuliste tüüpide rohkust, nagu soome keeles 1)sopiiko meidän tulla? (kas sobib meil tulla?); 2) Meidän tuli uni. (Meile tuli uni), 3) Polveen sattui (Põlve lõi); 4) On tuullut koko viikon (kogu nädala puhus), 5) Saako tulla ? (võib tulla?), jt. Mitte ainult soome keeles, vaid ka sugulaskeeltes esinevad seda tüüpi vormid tõestavad, et üheisikuline subjektita lausetüüp soome-ugri keeltes on väga vana.Sellele ei räägi vastu ka arvamus, et üheisikuline passiiv arenes välja personaalsest. See sekundaarne areng oli võimalik, kuna ta toetus elujõulisele impersonaalsuse traditsioonile.[195]

---

[194] V.H a l l a p, op.cit.,lk.83 jj.

[195] Л.Х а к у л и н е н .op.cit.II,lk.240 jj.

Ka eesti keeles leidub ühepõõrdelisi konstruktsioone, kuigi vähemal määral kui sugulaskeeltes, [196] ning sageli rakendatakse neid üheisikulisi verbe inglise passiivi eestindamisel.

2. Umbisikuline tegumood kaasaegses eesti keeles

Eesti keeles ei lähtuta geenuste vastandamises aktiivist ja passiivist, vaid vastandatakse personaalsust ja impersonaalsust. Eesti keeles kõneldakse isikulisest ja umbisikulisest tegumoest (õpitakse, õpiti, on õpitud, oli õpitud, õpitaks, õpitavat, õpitagu). [197]

F.J.Wiedemann nimetab seda impersonaalseks passiiviks[198] ja J.Aavik soovitab seda nimetada impersonaaliks.[199] Käesolevas töös kasutatakse üldkehtivat terminit - umbisikuline tegumood.

---

196 L.K e t t u n e n, Lauseliikmed eesti keeles.Tartus 1924, lk.17, 18; K.K o n t, Sihitis, Eesti keele süntaks I . Tallinn 1964, lk.131; K.K o n t,Käändsõnaline objekt ..., lk.167 jj.

197 E.M u u k, K.M i h k l a ja M.T e d r e, Eesti keskkooligrammatika, Lauseõpetus. Tartu 1939, lk.1o; H.J ã n e s ja J.A a v i k, Eesti keele grammatika III. Tallinn 1943, lk.67 jj.,;N.R e m m e l, J.V a l g m a, E.R i i k o j a, Eesti keele grammatika, Tallinn 1961, lk.91 jj.

198 F.J.W i e d e m a n n, Grammatik der Ehstnischen Sprache, St.Petersburg 1875, lk.474.

199 A.A a v i k, Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika

Eesti keeles moodustatakse umbisikulise tegumoe lihtajad flektiivselt, aga selle liitajad koosnevad verbist olema + tud-partitsiip. Umbisikuline tegumood esineb eesti keeles põhiliselt neil juhtudel, kui agensit ei nimetata, aga seda kasutatakse vähemal määral agensiga, kusjuures agensi väljendamiseks kasutatakse poolt-konstruktsiooni, käändeid ja muid võimalusi.

Siinjuures on huvitav ära märkida, et soome keeles esinevat passiivi verbist olema ja mineviku partitsiibist, mis on tekkinud rootsi keele mõjul, peetakse kasutuks ja segavaks erandiks soome passiivi süsteemis, millest on hakatud hoiduma ja mida praegusel ajal suhteliselt vähe kasutatakse soome kirjakeeles. [2oo]

Käesoleva uurimuse ülesandeks on välja selgitada, missugusel määral eesti keele umbisikuline tegumood vastab inglise passiivile ja missuguses ulatuses seda kasutatakse passiivi eestindustes.

Umbisikuline tegumood, millega eesti keeles väljendatakse passiivsuse kategooriat, põhineb genectiliselt samal t-lisel sufiksil, mida me leiame läänemeresoome keeltes ja mille päritolu veel vanemaks peetakse (vt.lk.88 II ptk.).

Üldtunnustatud seisukohaks on, et umbisikulises tegumoes verb seostub objektiga, see põhimõte on läbi viidud kõigis normeerivates kooligrammatikates, kuid esineb erine-

---

Tartu 1936, lk.41o.

2oo Л. Хакулинен ,op.cit.II, lk.238, 239.

vaid arvamusi nii vanemate kui ka uuemate keelemeeste hulgas. Vanematest keelemeestest pooldab üldtunnustatud seisukohta näiteks L.Kettunen. Ta kirjutab: "Kui objekti peasõnaks on verbi passiivne vorm, näit. Mees viiakse haigemajja. Maal pannakse poiss karja, siis tarvitatakse tataalobjektiba nominatiivi sarnast ainsuse akusatiivi". Ta jätkab, et kõnesolevat lauseliiget ei tohi subjektiks pidada, olgugi et niisugust arvamist sagedasti avaldatakse. "Siis oleksime sunnitud passiivse verbi partsinalistki objekti subjektiks pidama, näit. Meest viiakse (parajasti) haigemajja, sind usaldatakse. Juba see näitab, et eesti keeles on siin ainult objektiga tegu." [202] Liitaegades verbi olema ja tud-partitsiibiga on L.Kettunen tagasihoidlikumal seisukohal, leides, et tud - partitsiip näikse omandavat harilikult predikatiivi iseloomu, nagu see abiverbi mitmuse kujust ka ilmneb, Näit.: Laiad püksinöörid olid kõvasti kinni seotud.[203]

E.Ahrens peab passiivset verbi alati impersonaalseks ja näeb tegevuse objektis, olgu ta definitiiv või indefinitiiv (s.o.nominatiiv või partitiiv), alati objekti. Liit-

---

202 L. K e t t u n e n, Lauseliikmed eesti keeles. Tartu 1924, lk.47.

203 Ibid, lk.26.

aegu indefiniitse objektiga peab ta passiivi süsteemi kuuluvateks, aga liitaegu definitiiviga peab ta predikatiivseks öeldiseks, kus partitsiip adjektiivsust näitab.[204]

F.J.Wiedemann peab eesti passiivi ainult vormilt impersonaalseks, kuid konstruktsiooni ja sisu järgi osalt personaalseks, osalt impersonaalseks[205] ja märgib, et osas murretes leidub veel personaalset passiivi. Passiivi impersonaalne vorm ei takista nominatiivis subjekti näha, dialektiliselt isegi personaalpronoomeniga, näit. : sis ta vidi jälle aita, hobune leiti. Liitaegu nominatiiviga, nagu E.Ahrenski, peab ta käändsõnaliseks predikaadiks.

F.J.Wiedemann leiab, et kesk-eesti murretes (Mittelehstländisch) võiks "passiivi esimest ja teist isikut personaalpronoomenilise objektiga infinitiivis impersonaalseks aktiiviks pidada, näit.: otsitakse (mind, sind, meid, teid). Kolmas isik esineb osalt impersonaalselt ja osalt personaalselt nominatiivikujulise subjektiga, esimesel juhul, kui lause aktiivses vormis esineb osaobjekt ja teisel totaalobjekt, näit.:

1. houst, hobusid otsitakse vel, nemad otsivad vel houst, hobusid [206],
2. juba hobune, hobused leiti, juba leidsivad hobuse, hobused." 206

---

204 E.A h r e n s, Grammatik der Ehstnischen Sprache, Satzlehre, Revalschen Dialekts. Reval 1853, lk.11 jj.

205. F.J.W i e d e m a n n, op.cit., lk.474 jj.

206 Ibid, lk.476 ja 584 jj.

E.Ahrensi ja F.J.Wiedemanni järgi peab K.Kure nominatiivi umbisikulise tegumoe liitajas, ma olen juhatuse koosolekule kutsutud,subjektiks, leides, et see on sõltumatu lauseliige, millega ühildub predikaat.[207]

Kaasaegsetest keelemeestest K.Kont leiab, et passiivist sõltuva objekti küsimus on läänemeresoome keelte objekti probleemistikus üks keerulisemaid. Eesti keeles on passiivi lihtajad järjekindlalt impersonaalsed aga liitaegades on nominatiivis olevat lauseliiget sageli raske pidada objektiks (eriti siis, kui see kongrueerub predikaadiga).[208]

Kehtivates eesti keele grammatikates loetakse verbi olema oleviku ainsuse kolmas pööre on koos tud-partitsiibiga umbisikulise tegumoe perfektiks ja imperfekti ainsuse kolmas pööre oli koos tud-partitsiibiga umbisikulise tegumoe pluskvamperfektiks.[209] Lugedes umbisikulise tegumoe lihtaegades avalduvat impersonaalsust (raamat loetakse, loeti,raamatut loetakse, loeti) kogu passiivi süsteemile omaseks, peetakse ka nimetatud liitaegu objektiliseks. Küsimuseks on aga, kas võib pidada nominatiivi konstruktsioonis: Raamatud olid loetud objektiks või subjektiks. Formilise kriteeriumi järgi ei saa seda objektiks pidada, sest umbisikulises tegumoes puudub vorm olid loetud.

---

207 K.K u r e, Eesti keele lauseehituse olemusest, Eesti keele süntaksi küsimusi. Tallinn 1963, lk.37.

208 K.K o n t, Käändsõnaline objekt...,lk.153 jj.; K.K o n t, Teadusliku süntaksi metodoloogiast, Objektist passiivi liitkonstruktsioonides, "Keel ja Kirjandus". 1959 nr.10, lk.609 jj.

209 N.R e m m e l, J.V a l g m a, E.R i i k o j a, op.cit., lk.152 jt. kooligrammatikad.

Peale selle kehtib nominatiivis esineva lauseliikme ja verbivormi vahel kongruents, mis on olulisemaid subjekti ja predikaadivahelise seose tunnuseid.[210] Varem juhtisid sellele tähelepanu L.Kettunen ja J.Aavik.[211]

F.J.Wiedemann arvab, et liitaegades verbidega olema ja saama personaalpronoomenit, mis aktiivlauses objektina alati partitiivis (infinitiiv) esineb, passiivis subjektina võib kasutada, kuna nimetatud abiverbid kõigis isikuis flekteeruvad ja eitusest mõjustatud ei ole. Impersonaalset konstruktsiooni kasutatakse neil juhtudel, kui protsessuaalsust väljendatakse. Ka lõpetatud tegevust võib impersonaalselt (objektiga partitiivis) väljendada, kui mitte resultaati, vaid tegevust ennast mõeldakse, kuid ei tohi aga tarvitada lauses, kus tegevus resultaadiga ei lõpe, personaalset konstruktsiooni nominatiiviga. Nominatiiv abiverbi juures näitab, et partitsiibi juures mitte tegevuse, vaid tegevuse läbi tekkinud olukorrale, alalisele omadusele mõeldakse, näit. Mina olen nenda lõdud, mind on nenda lõdud.[212]

Põhjus, arvab K.Kont, peitub liitaegu moodustava passiivi mineviku partitsiibi ja verbi olema vormidest koosneva sõnaühendi kahepalgelisuses, ja esitab üldiselt kehtiva seisukoha, mille järgi verb olema + tud-partitsiip

---

210 K.K o n t, Teadusliku süntaksi..., lk.610 jj.

211 L.K e t t u n e n, Lauseliikmed..., lk.17; J.A a & v i k, op.cit., lk.410

212 F.J.W i e d e m a n n, op.cit., lk.585, 586.

moodustab ühelt poolt umbisikulise tegumoe liitaja ja teiselt poolt predikatiiviga öeldise. Viimasel juhul on partitsiibil adjektiivile omane tähendusnüanss ja nominatiivis esinev sõna on siin subjektiks. See konstruktsioon väljendab seisundit ja mitte tegevuse ajalist toimumist, mis on omane umbisikulise tegumoe liitajale. Kumb tähendusvarjund domineerib, määratakse kindlaks semantilise kriteeriumi alusel.[213] Subjektiliste juhtude kohta toob ka L.Kettunen näiteid.[214]

K.Kont leiab, et läänemeresoome passiivi algse personaalsuse alusel võib oletada, et lauseliige, mis praegu umbisikulises tegumoes on objekt, oli varemalt subjekt. Sellega saab seletada, arvab K.Kont, miks impersonaalseis konstruktsioonides ainsuslik totaalobjekt esineb nominatiivikujulisena. Impersonaalse passiivi areng läänemeresoome keeltes on tihedalt seotud partitiivi, eriti partsiaalobjekti funktsioonides esineva partitiivi kujunemisega. Et passiivkonstruktsioonides olid juba kõikides keeltes esineva üldkeelelise nähtusena subjekt ja objekt lähedased, siis aitas partitiiv, olles nii subjekti kui ka objekti käändeks, predikaadiga kongrueerimatuse

---

213 A.K a s k, Eesti keele lauseliigendusest ja lauseliikmeist, "Keel ja Kirjandus" nr.4, 1960, lk.239 jj., K.M i h k l a, Öeldis, "Eesti keele süntaks". Tallinn 1964, lk.92 jj., K.K o n t, Teadusliku süntaksi..., lk.610 jj., K.K o n t, Käändsõnaline objekt..., lk.159 jj.

214 L.K e t t u n e n, Lauseliikmed..,lk.26 jj.

tõttu kaasa kongruentsi kadumisele ka analoogilistes funktsioonides esineva nominatiivi kasutamise korral. Siinjuures juhib K.Kont tähelepanu W.Schlachterile ja P.Ravilale, kes osutasid subjekti ja objekti lähedusele. Lõpetades oma uurimust, arvab K.Kont, et liitaja personaalse ja impersonaalse tüübi vahel vahet teha ei saa ka semantilise kriteeriumiga ja võib öelda, et passiivi liitaegadest sõltuvad subjekt ja objekt on eesti keeles sisult täiesti eristamatud. Käesolev nominatiiv kuulub subjekti ja objekti piirialale, ning tal on jooni, mis on omased niihästi subjektile kui ka objektile.[215]

K.Kont oma uurimuses passiivist sõltuva nominatiivi kohta teeb järelduse, et kõnesolev nähtus kuulub subjekti ja objekti piirialale ning on põhjust seda subjektiks pidada. Seda seisukohta on juba rakendatud subjekti käsitluses eesti keeles.[216]

Sellele võiks lisaks tuua veel mõningaid väiteid poolt ja vastu.

Kõigepealt osa ja väiksema osa (substantiivi nominatiivi mitmus ja personaalpronoomenite vormid peale III isiku ainsuse) eesti keele umbisikulise tegumoe süstemi kuuluvate geneetiliselt erinevate vormide viimine erinevasse grammatilisse kategooriasse lõhub juba keeleajaloo vältel kujunenud umbisikulise tegumoe paradigmaatilise rea.

---

215 K.K o n t, Teadusliku süntaksi..., lk.610 jj.; K.K o n t, Käändsõnaline objekt..., lk.166.

216 L.R a n n u t, Alus, Eesti keele süntaks I. Tallinn 1964, lk.37.

Umbisikulise tegumoe liitaegade kongrueerumatus subjektiga ainult perfektis ja mitte pluskvamperfektis on tõenäoliselt põhjustatud verbi olema spetsiifikast, kuna verb olema, mida kasutati umbisikulise tegumoe kujundamiseks, näitas kongrueerumatust subjektiga aktiivi III isiku preesensi ainsuse ja mitmuse vormis (tema on, nemad on) ja sellega ka liitaja perfektis.

Kolmandaks subjekti ja objekti partsiaalstruktuur, mis ajaloolises aspektis on aidanud subjekti ja predikaadi kongruentsi kadumisele analoogia põhjal partsiaalse subjektiga, mis predikaadiga ei kongrueerunud, peaks ka käesoleval keelearengu etapil võimaldama umbisikulisest tegumoest sõltuvat nominatiivi tunnetada objektilisuse tendentsiga, mis on põhjustatud keeletarvitaja soovist süsteemi järele, umbisikulise tegumoe ühtse paradigmaatilise rea järele.

Peale P.Ravila, W.Schlachteri ja H.Schuchardti on subjekti ja objekti piirialase iseloomu kohta huvitavaid tähelepanekuid teinud ka O.Jespersen. O.Jespersen näitab subjekti ja objekti piirialast iseloomu ja ühe sulamist teise inglise keeles. O.Jespersen näitab, et passiivlause subjekt, mis vastab indirektsele objektile vastavas aktiivses struktuuris, oli esialgu daativ (indirektne objekt), mis seoses käänete süsteemi muutusega ja analoogia põhjal läks üle subjektiks.[217]

---

217 O.Jespersen, A Grammar... Syntax, lk.301 jj.;
O.J e s p e r s e n, Growth..., lk.189;
O. Е с п е р с е н, Философия ..., lk.182 jj.

Siin on meil tegemist muutusega, mis sulab üldisesse passiivi süsteemi, passiivi süsteem täieneb. Isikulise pronoomeni muutunud vorm, kusjuures substantiivi vorm oli juba enne muutunud teise keelelise arenguseaduse toimel, ei võimalda enam passiivist sõltuva lauseliikme kaksipidi mõistmist. Selle põhjuseks on veel muutused inglise keele struktuuri teistes lõikudes. Põhjuseks võiks veel pidada impersonaalsete konstruktsioonide kadumist inglise keelest, mis omakorda on tingitud muutustest inglise keele struktuuri mitmes lõigus (vt. lk. 19)

Teiselt poolt passiivi subjekti, mis vastab indirektsele objektile aktiivis, ei saa pidada täiesti grammatiseerunuks, kuna teda tarvitatakse vaid teatud verbidega.

Neljandaks eesti keeles esineb rohkesti impersonaalseid konstruktsioone, kuigi vähem kui näit. soome keeles. See ei peaks toetama tendentsi näha subjektilisust umbisikulisest konstruktsioonist tingitud nominatiivis, vaid kui arvestada analoogia mõju, toimiks vastupidiselt.

Teiselt poolt personaalsuse iseloomu omistamist umbisikulise tegumoe liitaegadele toetab asjaolu, et tõlkijad inglise passiivi eestindamisel liitaegadega seoses sagedamini kasutavad personaalse passiiviga koos esinevat agensit postpositsiooniga. Teiseks näitab tõlgete uurimine, et inglise passiivi lihtaegu sageli tõlgitakse eesti keelde liitaegadega, kuigi liitajale üleminek alati õigustatud pole, sest inglise keele imperfektile vastab

eesti keeles lihtminevik.

Tendents kasutada passiivi eestindustes liitaegu seletub nähtavasti ka passiivi ja käändsõnalise predikaadi äravahetamisega inglise keeles.

Grammatiline homonüümia umbisikulise tegumoe liitaegade ja predikatiiviga öeldise vahel, mis tekitab raskusi eesti keeles, esineb ka inglise keeles. Inglise keeles esineb homonüümia passiivi oleviku ja mineviku ning käändsõnalise predikaadi oleviku ja mineviku vahel, eesti keeles aga umbisikulise liitaegade ja predikatiiviga öeldise oleviku ja mineviku vahel. Inglise passiivi analüütilised verbivormid on tekkinud käändsõnalise predikaadi baasil, võttes enesele uusi funktsioone, mida enne täitsid passiivi eelkäijad - meedium jt. (vt. lk. 17). Ka inglise keeles on nimetatud grammatilise homonüümia tõttu sageli raske vahet teha, kumbaga meil on tegemist ning ainsaks kriteeriumiks on kontekst, s.o. semantiline kriteerium.

Näib, et eesti keele umbisikuline tegumood ei ole suutnud kokku sulatada ühiseks tervikuks, üheks paradigmaatiliseks reaks tema koostisse kuuluvaid kahesuguseid, geneetiliselt päritolult erinevaid grammatilisi vorme ja nende grammatilist tähendust. Üldtendentsis on aga siiski märgata eesti keeles ja teistes soome-ugri keeltes kalla-kut "produktiivsele elujõulisele impersonaalsuse kategooriale", nagu seda väidab L.Hakulinen.[218]

---

218 Л. Хакулинен, op.cit.II, lk.244.

Umbisikulise tegumoe kaks ajavormi - olevik ja minevik - kuuluvad puhtalt sellesse ja liitajad moodustavad piiriala, neid võib mõlematpidi mõista. Verbist olenevat nominatiivi võib tunnetada totaalobjektina või subjektina. Raskust tekitavad vaid liitaegade kolmanda isiku mitmus substantiividega kasutamisel ja personaalpronoomenite esimese ja teise isiku ainsus ja mitmus ja kolmanda isiku mitmus. Teiseks: liitaegade kongruentsis ei ole ühtlust ka murretes.[219]

Pärast käesoleva uurimuse lõpetamist ilmus H.Rajandi artikkel "Arutlusi eesti impersonaali üle."[219a]

3. Transitiivsus eesti keeles

Transitiivsus, nagu varemast käsitelust on selgunud, on vahetus seoses geenuse kategooriaga. Seost verbi transitiivsuse ja passiivsete konstruktsioonide vahel näeme ka eesti keeles ja sugulaskeeltes, kuigi areng siin on läinud iserada, mida siinkohal käsitletakse.

Verbide transitiivsuse-intransitiivsuse küsimusele ei ole eesti keelt käsitlevas teaduslikus kirjanduses palju tähelepanu osutatud. Vanemas keeleteaduslikus kirjanduses liigitatakse verbe transitiivseteks ja intransitiivseteks ja verbe tuletavate sufiksite käsitlusel näida-

---

219 K. K o n t, Käändsõnaline objekt..., lk. 159 jj.

219a H. R a j a n d i, Arutlusi eesti impersonaali üle, "Keel ja Kirjandus" 1966 nr. 9 ja 10.

Nimetatud artiklis käsitletakse eesti keele imper-

sonaali (umbisikulist tegumoodi) ja tud liitaegu ning nende rakendamist transformatsioonigrammatikas.

H.Rajandi peab nominatiivis esinevat lauseliiget, mis predikaadiga ühildub, tud partitsiibiga lausetes, subjektiks, kuid arvab, et hoolimata ühildumisest, tuleb niisuguseid lauseid impersonaalselt tõlgendada (H. Rajandi op. cit., lk. 538 - 548).

H.Rajandi ei nõustu K.Kondi seisukohaga, et nominatiivis esinev lauseliige on samal ajal subjekt ja objekt. Tõenäoliselt mõtleb K.Kont subjekti ja objekti ühtesulamist diakrooniliselt, ja nii on see kahtlematult võimalik. Sellele viitavad ka uurimused soome-ugri (P. Ravila, W.Schlachter) ja indo-euroopa keelte kohta (O. Jespersen).

Ei saa nõus olla H.Rajandi seisukohaga, et umbisikulise tegumoe liitajad ja predikatiiviga öeldis "päris juhuslikult realiseeruvad fonoloogiliselt identses vormis" (H.Rajandi, op. cit., lk. 548). Tõenäolisem on K.Kondi oletus, et eesti keele passiivsed liitkonstruktsioonid on tekkinud predikatiiviga öeldise baasil. Viimast seisukohta toetavad ka passiivsete konstruktsioonide uurimused teistes keeltes (vt. lk.14 jj. ja 74 jj.).

takse, missugused sufiksid transitiivseid ja missugused intransitiivseid verbe moodustavad.[220]

Umbes samasugust käsitlust leiame soome keelt käsitlevas kirjanduses.[221] Sammuks edasi on näidata, et transitiivse verbi tegevus on sihitud objektile, kusjuures intransitiivsed verbid ei või objektiga seostuda, peale mõnede erijuhtumite.[222] Kehtivates kooligrammatikates liigitatakse verbid samuti transitiivseteks ja intransitiivseteks, näidates, et transitiivsed verbid väljendavad tegevust, mis on sihitud mingile olendile, esemele või tegevusele. Lauseliige, millele tegevus on sihitud, on objekt ja esineb objekti käändes. Intransitiivse verbi tegevus ei kandu tegijalt üle mingile olendile, esemele või tegevusele.[223] K.Kont leiab, et indo-euroopa keelte grammatikakäsitluse eeskujul on läänemeresoome keelte süntaksis saanud tavaks defineerida objekti verbide transitiivsuse kaudu, näidates, et objektiga seostuvad verbid, mille tähendussisuks on mingi

---

220 E.A h r e n s, op.cit., Grammatik der Ehstnischen Sprache, Formenlehre, lk.129 jj.; F.J.W i e d e m a n, op.cit., lk.222 jj.

221 П.Х а к у л и н е н, op.cit.I, lk.236 jj.; А.В.Б ю р и х, op.cit., lk.118 jj.

222 L.K e t t u n e n, Lauseliikmed..., lk.34

223 J.V a l g m a, Eesti keele grammatika. Tallinn 1955, lk.18

aktiivne tegevus, mis eeldab tagajärjena mingi uue tekkimist või muutumist, on transitiivsed. Transitiivsete verbide vastandiks peetakse intransitiivseid verbe, mis ei eelda mingi uue või muutuse tekkimist. Kahjuks ei ole aga see rühmitamine selgepiiriliselt läbi viidav, sest enamikes keelkondades (näit. indo-euroopa, soome-ugri jt.) ei erine transitiivsed ja intransitiivsed verbid teineteisest derivatsiooniliselt ega morfoloogiliselt. Ainsaks kriteeriumiks verbi transitiivsuse või intransitiivsuse kohta on objekti esinemine või puudumine. Seega võib transitiivne verb esineda ilma objektita ja intransitiivne objektiga.[224]

Transitiivsuse kohta esineb väga palju erivaatemusi. Olulisemaks jooneks transitiivsuses peetakse tegevuse suundumise momenti. Transitiivsuses on aktiviseerunud tegevuse moment verbis, on tekkinud tegevuse ülekandumine. Personaalses lausekonstruktsioonis transitiivse verbi intensiivne tegevus kandub üle aktiivis objektile ja passiivis subjektile (vt. lk. 26 jj).

Passiivsete konstruktsioonide baseerumine soome-ugri keeltes kausatiivsete verbide sufiksile (kausatiivsetele, põhjuslikele verbidele on omane tugev tegevuse ülekandumine), seletub vist oletatava vana personaalsusega.

Passiivsete konstruktsioonide erisuunaline areng soome-ugri keeltes on nähtavasti tingitud teistest keelearenguseadustest ja nende vastastikusest toimest.

---

224 K. K o n t, Käändsõnaline objekt..., lk. 7 jj.; Liikumist tähistavate verbide objektist läänemeresoome keeltes, "Keel ja Kirjandus" 1959 nr. 5, lk. 283 jj.

Soome-ugri keeltes leidus väga produktiivne grammatiline kategooria - subjektita konstruktsioonid, millele oli omane teatud passiivsus, kuna subjekti puudumine on lähedane subjekti passiivsusele. See produktiivne kategooria seostus algse personaalse passiiviga ja kujunes impersonaalne, või nagu L.Hakulinen seda nimetab, üheisikuline passiiv,[225] s.o. verb ei seostunud enam subjektiga, vaid objektiga, kuid näitas passiivsusele omast joont tegevuse teostumist määramatu isiku läbi. Vastavalt impersonaalsusele ta ei esine kolmeliikmelisena, vaid kaheliikmelisena. Seos transitiivsusega nõrgeneb. Umbisikulist tegumoodi eesti keeles ei moodustata ainult transitiivsetest, vaid ka enamikest intransitiivsetest verbidest, näit.: minnakse, tegeldakse, töötatakse jt.

Umbisikulist tegumoodi ei võimalda harilikult verbid, mis näitavad reflektiivsuse kallakut. Üks refleksiivse kallakuga sufikseid läänemeresoome keeltes on sufiks u -, mis on produktiivne ka käesoleval ajal, millega isegi liialdatakse ja mille kasutamist E.Kindlam soovitab piirata ja kasutada seda sufiksit vaid intransiivsete vastete moodustamiseks transitiivsetele verbidele.[226] Selle sufiksi eriti laialdast kasutamist võib täheldada tõlgetes vene keelest eesti keelde, mõjustatuna vene keele verbi-s(3)ja (-ся(2)) lõpust(1), näit.: elektriseeruma, tõukuma,

---

225 Л.Хакулинен, op.cit.II, lk.237 jj.

226 E.Kindlam, Verbide derivatsiooni õigekeelsusest, "Keel ja Kirjandus" nr.10, 1959, lk.630 jj.

sulguma, sisalduma, laaduma, auruma, tõmbuma, neutraliseeruma, kristalliseeruma, suunduma, haakuma, paigutuma jt.)[227]

Näib, et piir intransitiivsuse ja refleksiivsuse vahel eesti keeles ei ole teravalt välja kujunenud. Umbisikulist tegumoodi saab küll moodustada enamikust intransitiivsetest verbidest eesti keeles, kuid mitte kõigist. Selle küsimuse kohta kahjuks ei leidu veel küllalt uurimusi. Meie võime leida intransitiivseid verbe mitmesuguste sufiksitega, mis ei võimalda umbisikulist tegumoodi, näit. aurama, haisema, tunduma, kuuluma, kumisema, müriseema, leegitsema, õitsema, sügelema, kuivama, kasvama, kuluma, põlema, kõrbema, lõppema, küdema, keema, tähendama, tahkuma, veelduma, helkima, pleekima, lagunduma, sisalduma, lahenduma, kõrvalduma, magnetiseeruma, haakuma, avalduma, pihustuma, jätkuma jt. Isikulise määramatu agensiga on mõnest neist umbisikuline tegumood mõeldav, aga esineb harva, nagu kuulutakse, õitsetakse jt. Seejuures leidub ka u-sufiksiga verbe, mis umbisikulist tegumoodi võimaldavad, näit. piirdutakse, laskutakse, eraldutakse, tõmbutakse, jaotutakse, pöördutakse, suundutakse jt. See küsimus on seotud nende verbide semantikaga.

J.Peegel näitab, et eesti keeles leidub hulk verbe (umbes 500), mida tegelikus keelepruugis ainult kolmandas pöördes kasutatakse, kusjuures umbisikuline tegumood neist verbidest ei ole võimalik.[228]

---

227 M.I.I v a n o v s k i, Alistatud elektron, Tõlkinud R.Tooming 1955, lk.10 jj.; М.И.Иванов ский, Покоренный электрон, Ленинград, 1952, lk.3 jj.

228 J.P e e g e l, Ääremärkusi pöörete kasutamisest, "Keel ja Kirjandus" nr.8, 1958, lk.488 jj.

Transitiivsus eesti keeles ja sugulaskeeltes on seotud ka käänete süsteemiga. Üldtunnustatud seisukoha järgi on verb transitiivne, kui ta seostub direktse objektiga akusatiivis (sihitise käändes) ja passiivi moodustatakse transitiivsetest verbidest. Eesti keeles on objekti käänetena nominatiiv (nimetav), genitiiv (omastav) ja partitiiv (osastav) ja subjekti käänetena nominatiiv ja partitiiv. Sellega langevad subjekti ja objekti käänded osalt ühte ja seetõttu ei ole subjekt ja objekt eesti keeles selgesti eristatavad, ning midagi ei takista umbisikulise tegumoega seotud passiivset lauseliiget--patiensit tunnetamast objektina. Arvestades subjekti ja objekti päiripealset iseloomu ning ühe ülemineku teise, võib oletada, et eesti keele umbisikulise tegumoe kujunemises leidis aset subjekti üleminek objektiks. Eesti keeles verb ei seostu ainult ühe või paari käändega, nagu enamikus indo-euroopa keeltes, vaid kõigi käänetega. Selle tulemuseks on rektsiooni areng, s.o. lauseliikmete muutuline sõltuvus verbist.[229] Mitte-objekti käänetega seotud verbe loetakse intransitiivseteks. See kahtlematult suurendab intransitiivsete verbide arvu eesti keeles ja on takistuseks personaalse passiivi moodustamiseks. Umbisikulist tegumoodi see ei takista, umbisikuline tegumood ei sõltu sedavõrd transitiivsusest, kuna viimane, seostudes objektiga, võimaldab selliseid subjektita impersonaalseid konstruktsioone, nagu käiakse, tullakse, kaheldakse,

229 E.M u u k, K.Mi h k l a ja M.T e d r e, op.cit., lk.70 jj.; N.R e m m e l, J.V a l g m a, E.R i i k o j a, op.cit., lk.184 j.j.

keeldutakse, kohanetakse jt. Keeltes, mis on üle läinud personaalsele struktuurile, kus subjekti asukoht temaga süntaktiliselt seotud lauseliikmete hulgas fikseeritud on seoses analüütilise struktuuriga ja kus subjekti puudumine võimalik ei ole nagu inglise keeles, on impersonaalsete konstruktsioonide asemele tekkinud uued sisult impersonaalsed, kuid formaalselt personaalsed konstruktsioonid pronoomeniga it, näit.: it is said (vt.lk.19)

Inglise keeles on seoses morfoloogiliste muutuste protsessiga, üleminekuga analüütilisele struktuurile ja transitiivsete ja intransitiivsete verbide ühtesulamisega suurel määral kasvanud transitiivsete verbide arv (vt. lk/6ljj). See on võimaldanud passiivi arengut inglise keeles, sest et muutused grammatilise süsteemi ühes lõigus toovad alati kaasa muutusi ka teistes lõikudes. Passiivi areng omalt poolt on soodustanud transitiivsuse arengut. Inglise keeles kasutatakse kõiki transitiivsuse liike, isegi verbi tegevuse ülekandumist määrusele (the bed was slept in) (vt. lk. 68).

Eesti keeles ei ole passiivsed konstruktsioonid oma impersonaalse iseloomu tõttu nii teravalt seotud transitiivsusega ja sellepärast puudus põhjus transitiivsuse nii reljeefseks väljakujunemiseks, nagu see aset leidis indo-euroopa keeltes. Nagu passiivi ja transitiivsuse areng üksteist vastastikku mõjustasid indo-euroopa keeltes, eriti inglise keeles, nii näeme vastastikust mõju ka eesti keeles ja sugulaskeeltes. Passiivsete konstruktsioonide areng impersonaalsuse suunas oli põhjuseks intransitiivsuse

tugevaks väljakujunemiseks võrreldes transitiivsusega.

Kokku võttes passiivsete kategooriate kujunemise pilti eesti ja sugulaskeeltes, võib märkida siin hoopis erinevat arengutendentsi kui indo-euroopa keeltes. Oletatava vana personaalse passiivi ja murretes isegi kaasajal personaalsel kujul esineva passiivi areng on kulgenud eriteed, sest eesti ja sugulaskeeltes on mõjunud erinevad tegurid, ning on puudunud tegurid, mis on põhjustanud passiivi arengut inglise keeles ja teistes sellesse keelkonda kuuluvates keeltes.

Eesti keele ja teiste läänemere-soome keelte rikas morfoloogiline süsteem, subjektita konstruktsioonide rohkus, umbisikulise tegumoe kujundamise võimalus ka intransitiivsetest verbidest, seejuures aga verbide suur arv, mis ei võimalda neis passiivset konstruktsiooni, subjekti ja objekti partsiaalsus, käänete süsteem ja seoses sellega transitiivsete verbide piiratum arv, verbi rektsioon jm., on olnud põhjuseks, miks passiivsete konstruktsioonide areng eesti ja teistes läänemeresoome keeltes on kulgenud impersonaalsuse suunas, jäädes ositi impersonaalsuse ja personaalsuse piirialale ja sedagi mitte kogu umbisikulise tegumoe paradigma ulatuses, vaid ainult üksikutes vormides. Ka geenuste vastandamine toimub eesti ja läänemeresoome teistes keeltes personaalsuse ja impersonaalsuse alusel ja mitte aktiivsuse ja passiivsuse alusel nagu indo-euroopa keeltes.

Inglise keeles kitsendasid seoses keele analüütilise struktuuri kujunemisega sõnajärjestuse varieerimise võimalused, mille üks põhilisi funktsioone on väljendada lause

kommunikatiivset koormust. Eesti keeles on areng kulgenud teist teed. Eesti keeles on sõnajärjestus kujunenud peamiseks vahendiks väljendada lause kommunikatiivset funktsiooni, mistõttu sellele teoreetilisele käsitlusele on pühendatud järgnev alapeatükk.

II Sõnajärjestuse funktsioonist eesti keeles

Üheks tugevaks ajendiks inglise passiivi väljakujunemises oli painduva sõnajärjestuse võimaluste kitsenemine seoses inglise keele analüütilise struktuuri arenguga (vt.lk. 46 jj.). Sõnajärjestus on teatavasti üks peamisi vahendeid väljendada lause kommunikatiivset funktsiooni. Inglise keeles võttis selle funktsiooni üle passiiv. Eesti keeles see tugev ajend puudus, kuna eesti keeles sõnajärjestus on suhteliselt vaba. Allpool vaadeldakse sõnajärjestust eesti keeles.

Lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks kasutatakse mitmesuguseid vahendeid: intonatsiooni(süntagmadesse jaotamine, rõhutamine) ja grammatilisi vahendeid, nagu sõnade järjekorda, rõhutavaid sõnu, artikleid jm. Vene ja saksa keeles kasutatakse lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks peale teiste vahendite laialdaselt sõnade järjekorda.[230] Saksa keeles ei ole sõnajärjestus piisav selle funktsiooni väljendamiseks ja selle kõrval kasutatakse selles funktsioonis laialdaselt

---

[230] К.Т.К р у ш е л ь н и ц к а я, К вопросу.., lk.61; К.Т.К р у ш е л ь н и ц к а я, Очерки..., lk.200 jj.

passiivi.[231] Inglise keeles on sõnajärjestuse kasutamine selles funktsioonis veel enam piiratud ja passiivi kasutamine vastavalt laienenud. (vt. lk.46 jj.).

Eesti keelt on arvatud aglutinatiivsete - sünteetilisse keelte hulka, ehkki see seisukoht on teataval määral vananenud, sest eesti keeles leidub ka analüütilisi vorme. Sünteetilistes keeltes on erineva sõnajärjestuse võimalused palju suuremad kui analüütilistes keeltes, nagu inglise keel. Eesti keeles on inversioon võimalik mitte ainult emfaatilise rõhu väljendamiseks, vaid ka teatud tingimusis täiesti reeglipärase neutraalse intonatsiooniga lauses. Eesti keeles on inversioon üks peamisi vahendeid lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks , s.t. lauseliige, mis väljendab antud mõistet, paigutatakse lauseliikme ette, mille kommunikatiivne koormus on informatsiooni sihtpunkti väljendamine, ehkki esineb ka teisi vahendeid, nagu rõhusõnad ja liited. Nii et eesti keele grammatiline konstruktsioon võimaldab funktsiooni, mida inglise keeles peamiselt passiiviga väljendatakse, edasi anda mitmesuguste muude vahenditega, millest tähtsaim on inversioon. Inversiooniga antakse eesti keeles sageli edasi teisigi inglise passiivi funktsioone, nagu side kontekstiga, stiililised kaalutlused, rütm jm.

Sõnajärjestuse küsimusele on tähelepanu pööranud juba vanemad keeleteadlased, nagu A.Thor Helle (1732), A.WHupel (1806), E.Ahrens (1853), F.E.Wiedemann (1875) jt.

---

231 Т.Б е р н е р, ... диссертация ,lk.22 jj.;
Т.Б е р н е р, Об употреблении двучленного пассива ....
lk.5 jj.

Sõnajärjestuse probleem oli elavalt päevakorral käesoleva sajandi teisel ja kolmandal aastakümnel, olgu siin nimetatud mõned kõnõvamad nimed: J.Aavik, J.V.Veski, O.Loorits, K.Leetberg jt. Sõnajärjestuse uurimine intensiivistub jälle sõjajärgsetel aastatel. Sõnajärjestusega tegelevad keeleteadlased välismaal, nagu A.Saareste; soomlased: E.A.Saarimaa, L.Hakulinen, L.Kettunen jt. Nõukogude Eestis esineb selles küsimuses J.V.Veski oma kirjutisega: "Märkmeid eesti ajalehtede keele kohta"(1955), E.Leppik artikliga "Lause pealiikmete inversioon eesti kirjakeeles" ja N.Remmel artikliga ajakirja "Keel ja Kirjandus" veergudel ja uurimusega "Sõnajärjestus eesti lauses", kogumikus "Eesti keele süntaksi küsimusi" ja H.Sepamaa kahe artikliga "Keeles ja Kirjanduses".

Sellest materjalist nähtub, et sõnajärjestuse probleem eesti keeles ei ole veel lõplikku lahendust leidnud. Üks põhjalikumaid viimase aja töid on N.Remmeli uurimused sõnajärjestusest eesti keeles, kuid mitmetele tema seisukohtadele leiame vastuväiteid "Keele ja Kirjanduse" veergudel (H.Sepamaa kahes artiklis ja H.Rätsepa artiklis)[232].

See kahtlematult raskendab käesoleva uurimuse autori tööd, kes vajab tugipunkte eesti keele teaduslikust

---

232 H.S e p a m a a, Eesti keele sõnajärjestuse küsimusi, "Keel ja Kirjandus". 1962 nr.9, lk.557; H.S e p a m a a, Raskused sõnajärjestuse uurimisel, "Keel ja Kirjandus". 1964, nr.8, lk.502; H.R ä t s e p, Kitsaskohti Ülikooli astujate mõtlemises ja keeles, "Keel ja Kirjandus". 1960, nr.1, lk.672.

grammatikast, sest uuritakse võimalusi, millega inglise passiivi väljendatakse eesti keeles. Seetõttu toetutakse käesolevas töös üldiselt kindlakskujunenud seisukohtadele eesti keele sõnajärjestuses, ja neist on arvesse võetud neid inversiooni momente, mis tulevad küsimusse inglise passiivi väljendamisel eesti keeles. Arvestatud on sõnajärjestuse reegleid ka kooligrammatikais, sest neisse harilikult ei lülitata vaieldavaid seisukohti.

Enamik uurijaid märgib, et sõnajärjestus eesti keeles on suhteliselt vaba, näit.: F.J.Wiedemann, A.Saareste, H.Sepamaa jt.[233] L.Kettunen näitab, et subjekti ja predikaadi inversioon esineb kõigis läänemeresoome keeltes peale liivi keele ja jõuab järeldusele, et see nähtus on algsoomeline.[234]

Sõnajärjestuse põhireeglites on peagu kõik uurijad ühistel seisukohtadel. J.V.Veski kirjutab, et neutraalses lauses tavaline sõnajärjestus on subjekt-predikaat--adverbiaal-objekt (adverbiaal vahel ka objekti järel).[235]

Põhilise sõnajärjestusena annavad teised lingvistid ja ka kõik kooligrammatikad neutraalse stiiliga lauses sama järjekorra.

---

233 F.J.W i e d e m a n n, op.cit., lk.577 jj; A.S a a r e s t e, Kaunis emakeel. Lund 1952, lk.40 jj.; H.S e p a m a a, Eesti keele..., lk.560 jj.

234 L.K e t t u n e n, Über die Wortfolge im Finnischen und Urfinnischen. Helsinki 1953, lk.50 jj.

235 J.V.V e s k i, Märkmeid eesti ajalehtede keele kohta. Emakeele Seltsi aastaraamat I. 1955 lk.67 jj.; J.V.V e s k i, Sõnade rõhutamisest lauses, "Eesti keel".1940 lk.207 jj.

Põhijärjestuse kõrval märgivad kõik autorid subjekti ja predikaadi inversiooni, mis teatud tingimusis, nagu teatud lauseliikmete või lausete jm. eelnemisel pealausele põhjustavad lausestruktuurilist inversiooni.

Inversiooni põhiliste reeglitena, kuigi esineb mõningaid erinevusi, annavad keeleteadlased ja kooligrammatikad järgmised reeglid: pealauses esineb inversioon, s.o. predikaat eelneb subjektile,

1) kui lause algab predikaadi laiendiga (objekti või adverbiaaliga),
2) kui pealausele eelneb kõrvallause,
3) kui lause algab lauselühendiga,
4) kui subjekt või predikaat on lause rõhuline,
5) otsesele kõnele järgnevas saatelauses,
6) soov- ja käsklauses.

Nendest inversioonireeglitest esineb ka kõrvalekaldumisi, nimelt kui subjektiks on pronoomen, kui predikaadi laiend on küsiv pronoomen või adverb, kui lause subjekt on lauserõhuta jt.[236] Väidet, et subjekt on

---

236 E.M u u k, K.M i h k l a ja M.T e d r e, Eesti Keskkooli grammatika. Tartu 1939, lk.108 jj.; H.J ä n e s ja J.A a a v i k, Eesti keele grammatika. Tallinn 1943, lk.137-146: K.K u r e ja J.V a l g m a, Eesti keele grammatika. Tallinn 1955, lk.157-161; J.V a l g m a , Eesti keele grammatika. Tallinn 1955, lk.71-74; Ed.L e p p i k, Lause pealiikmete inversioonist eesti kirjakeeles, "Emakeele Seltsi aastaraamat", 1959, lk.41-51; K.L e e t b e r g, Eesti sõnade järjekorrast, "Eesti Kirjandus". 1937,lk.69 jj.; K.K u r e, Eesti keele grammatika. Tallinn 1950, lk.79-83; N.R e m m e l, Sõnajärjestus eesti lauses, "Eesti keele süntaksi küsimusi". Tallinn 1963, lk.217 jj; N.R e m m e l, J.V a l g m a, E.R i i k o j a, op.cit., lk.229 jt. autorid.

lauserõhuta, tuleks mõista nii, et subjekt on antud mõiste, ja antud mõiste eelnevus uuele mõistele on seaduspärane. Inversioonist kõrvalekaldumine pronoomenite puhul seletub arvatavasti sellega, et need on oma tähenduse alusel antud mõisted.[237]

Kõrvallause sõnajärjestuse kohta on eriarvamusi N.Remmelil[238], kuid üldiselt leitakse, et inversioon pea- ja kõrvallauses on üldjoontes sama.[239]

Arvatakse, et inversioonireegleid tuleb mõista kui samadel tingimustel mitmesuguste võimaluste hulgas kõige sagedamini esinevat võimalust.[240] Sõnajärjestus on tingitud ka kontekstist kõrvallause paigutamisvajadusest vahetult põhisõna järel. Sõnajärjestus on tingitud stiilist, keeletundest, lause konstruktsioonist, rütmist ja mõnikord ka soovist sõnastuse varieerimiseks.[241]

Otsese sõnajärjestuse suurt leviku t tõlkijate hulgas peab E.Leppik väheseks keeletundmiseks ning vene keele struktuuri erinevustega mittearvestamiseks.[242]

---

237 К.Т.К р у ш е л ь н и ц к а я, К вопросу..., lk.61

238 N.R e m m e l, Sõnajärjestus..., lk.237

239 H.S e p a m a a, Raskused... lk.504 jj.; E.L e p p i k, op.cit., lk.44.

240 E.L e p p i k, op.cit., lk.44 jj.

241 H.S e p a m a a, Raskused..., lk.505 jj.; H.S e p a m a a, Eesti keele..., lk.561; H.J ä n e s ja J.A a v i k, op.cit., lk.138.

242 E.L e p p i k, op.cit., lk.43.

Huvitav on märkida, et otsese sõnajärjestuse tarvitamist soome keeles peab L.Kettunen osalt inglise keelest tõlkimise mõjuks.[243]

Seoses sõnajärjestuse küsimusega on ka eesti ja soome keeletadlased pööranud tähelepanu nn. tuntu ja uudsuse printsiibile.[244] See on tegelikult lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamise liikmete eraldamine, kuigi lause kommunikatiivsest funktsioonist endast ei kõnelda, aga nende mõtteavalduste alusel saab järeldada, et eesti keeles kasutatakse neutraalse intonatsiooniga lauses inversiooni, et antud mõistet (mis tahes lauseliiget) paigutada esikohale ja uut mõistet selle järele, väljendades sellega lause kommunikatiivset funktsiooni.

Soome keeles on uudsuse printsiipi rõhutanud E.N.Setälä E.A.Saarimaa ja L.Hakulinen.[244a] E.A. Saarimaa seisukohta, et tuntud subjekt paigutatakse predikaadi ette ja tundmatu subjekt predikaadi järele adverbiaaliga algavates lausetes, arvustab L.Kettunen, näidates, et nii soome kui ka eesti kee-

---

243 L.K e t t u n e n, Über die Wortfolge..., lk.65 jj.

244 K.L e e t b e r g, Eesti lausõpetus keskkoolidele. Rakvere 1925, lk.83 jj.; R.N u r k s e, Eesti keele sõnade järjekorrast, Kuukiri "Eesti Kirjandus" 1929, Nr.8, lk.323; E.L e p p i k, op.cit., lk.44 jj.; N.R e m m e l, Sõnajärjestus ..., lk.227 jj.; A.S a a r e s t e, Subjekti ja predikaadi vastastikusest asenemisest eesti keeles laiendi järgi, "Virittäjä" 1960, lk. 293 jj.; V. T a u l i, Eesti kirjakeele sõnajärje probleeme, "Virittäjä" 1959, lk.241.; V.T a u l i, Tegeliku süntaksi probleemidest, "Eesti keel ja kirjandus" 1941, Nr.5, 6; A.S a a r e s t e, Kaunis omakeel..., lk.40 jj.

244a E.N.Setälä, Suomen kilin lauseoppi. Helsinki 1926, lk.139 jj. E.A.S a a r i m a a, sanajärjestyksestä ja painotuksesta, "Virittäjä" 1949, lk.346jj.; Л.Х а к у л и н е н, op. cit.II, lk.181 jj.

les kasutatakse mõlemaid sõnajärjestusi ja eesti keeles on sõnajärjestus võib olla veel vaban kui soome keeles, ja esitab näite:

1. Hommikul isa sai pojalt kirja (Aamulla isä sai pojalta
2. " sai isa " " kirjeen).[245]

Tekib küsimus, miks siis rahvakeeles mõlemad järjestused vabalt esinevad, selleks peab siiski mingi põhjus olema, ja näib, et E.A.Saarimaa seisukohal antud mõiste eelnevuse suhtes teatud mõttes õigus on. Seda kinnitab ka Ed.Leppiku väide, et predikaadi laiendiga algavais lauseis seaduspärase inversiooni asemel leidub ka mitmesuguseid erandeid, nende hulgas ka neid, kus subjekt on lausekõhuta ja satuks inversiooni tõttu lause lõppu, muutudes seega rõhuliseks, näit:

Sinna ma ei sobi. Seda meest Üril juba tundis.[246]

Eesti keele hariliku sõnajärjestusega ja neutraalse intonatsiooniga lausetes esineb antud subjekt tavaliselt lause alguses ja predikaadi laiendid objekt ning adverbiaal asetsevad lõpu pool predikaadi läheduses. Ei teki probleemi ka objekti algusasendiga, kui inversioon on lausestruktuuriline, s.o. kui objekti algasend on kontekstiliselt tingitud eelnevast tekstist, ning loomulikult võib kontekstiliselt seotud objekti pidada antud mõisteks.

---

245 L.K e t t u n e n, Über die Wortfolge..., lk.57

246 Ed.L e p p i k, op.cit., lk.44.

Keerulisem on probleem predikaadi laiendiga, adverbiaaliga algavais lauseis. Vaatleme siin L.Kettuneni näiteid: 1. Õhtul tuli isa koju. 2. Õhtul isa tuli koju.[247]

Võiks öelda, et tuntud subjekti puhul esikoht lauses kuuluks subjektile ja lause reorganiseerub, s.o. adverbiaal asetub lõpu poole predikaadi lähedusse ja saaksime lause: Isa tuli koju õhtul (või)(õhtul koju). L.Kettuneni esimeses näites subjekt ei ole antud ja asetub lõpu poole ja predikaadi laiend õhtul asetub predikaadi lähedusse, kohale, mille vabastas subjekt. Predikaat oma spetsiifikalt on uus mõiste ja saaksime kommunikatiivselt koormuselt ühe-pealiikmelise lause, mille kogu koosseis esindab uut mõistet, sest põhiliselt uus on selles subjekt - isa ja teised lauseliikmed annavad edasi sekundaarselt uut. Teist näidet analüüsitakse seoses rõhutamise küsimusega. (vt. lk. 124)

Sõnajärjestusega vahetus seoses käsitletakse rõhu probleemi. Arvatakse, et inversioon oleneb lauserõhust, mida tuleb mõista mitte ainult dünaamilise rõhuna, vaid kui sõna igasugust esiletõstmist, intonatsiooniga, dünaamilise rõhuga, rõhutatavate sõnadega või liidetega (ju, just, ka, -ki, -gi), sõna kordamisega, positsiooniga või nende võimaluste kombinatsiooniga.[248] Rõhu tegurile on kõik uurijad eesti keelt käsitlevas teaduslikus kirjanduses tähelepanu osutanud, kuid ei ole selgesti piiritlenud, missugu-

247 L.K e t t u n e n, Über die Wortfolge..., lk.57
248 E.L e p p i k, op.cit., lk.46

sest rõhust nad räägivad.

Diferentseerivalt vaatleb rõhu küsimust P.Ariste, kuid ei arenda seda seoses lause kommunikatsiooni küsimusega.[249]

Diferentseerivalt läheneb rõhu küsimusele nõukogude keeleteaduses P.S.Popov, näidates, et meil on tegemist kolme tüüpi rõhuga: 1) fraasilise rõhuga, mis eraldab sõnaderühma, mõttelist tervikut; 2) loogilise rõhuga, mis eraldab uusi mõttevarjundeid, otsuse liikmeid jm.; 3)emfaatilise rõhuga, mida kasutatakse tunde väljendamiseks.[250]

Rõhku diferentseerib ka P.Vaarask, näidates, et iga süntagma lõpeb lauserõhuga, kusjuures rõhku kannab viimane sõna ja ühesüntagmalistes lausetes lause viimane sõna, mida lingvistikas tavaliselt nimetatakse lauserõhuks, fraasiliseks rõhuks jt. Fraasilise rõhu eriliik, loogiline rõhk eraldab lause mõttelise keskuse ja emfaatiline rõhk annab loogilisele rõhule emotsionaalse värvingu.[251]

Seega ei saa kõnelda absoluutselt neutraalsest lausest, nagu märgib ka P.Popov. Lauserõhk esineb ka neutraalse intonatsiooniga lauses ja nimelt fraasilise rõhu kujul selle lõpus. See vastab neutraalse intonatsiooniga lause liigendamisele, kus antud mõiste (lauserõhuta) eelneb uuele mõistele (lauserõhuline). Seetõttu ei ole põhjust oletada, et inversiooni, s.o. subjekti ja predikaadi pöördjärjestust põhjustab alati loogiline või emfaatiline rõhk, pöördjärjestus on võimalik ka neutraalses lauses,

249 P.A r i s t e, Eesti keele foneetika. Tallinn 1953, lk.98.

250 П.С.П о п о в, О логическом..., lk.87 jj.

251 П.К. В а а р а с к, Тонические средства речи I. Таллин 1964. lk.82 jj.

millel ei puudu oma lauserõhk (fraasiline rõhk) ja selle funktsioon on väljendada lause kommunikatiivset koormust. Seejuures puudub igasugune ekspressiivsus, mis lükkab ümber arvamuse, nagu esineks ekspressiivsus igas pöördjärjestuses, kusjuures ekspressiivsus on ilmne, kui subjekt lause algul väljendab uut mõistet. Sel puhul langeb subjektile emfaatiline rõhk.[252]

Rõhutamist analüüsides kirjutab H.Sepamaa, et rahulikus jutustavas kõnes voolab kõne enam-vähem ühtlaselt ja ükski sõna ei kanna erilist rõhku: sepp hakkas täna hommikul vankrit parandama. Täna hommikul hakkas sepp vankrit parandama.[253]

Teatavasti ei esine aga absoluutselt rõhuta lauseid. Seega langeb neis H.Sepamaa näidetes fraasiline rõhk lause lõppu, tähistades sellega lauseliiget, mis on antud lauses informatsiooni sihtpunktiks, uueks mõisteks, mille asukoht neutraalse intonatsiooniga lauses on lõpus.

Järelikult mõlemas lauses, esimeses sõnajärjestusega subjekt-predikaat ja teises predikaat-subjekt, on meil tegemist neutraalse intonatsiooniga, "ükski sõna ei kanna erilist rõhku" ja neutraalse intonatsiooniga lauses on inversioon täiesti reeglipärane nähtus. Tekib küsimus, mis on selle põhjuseks. Põhjus, miks eesti keel siin inversiooni lubab, on mõlema lause erinev kommunikatiivne funktsioon. Esimeses on antud mõisteks subjekt - sepp,

---

252 К.Т.К р у ш е л ь н и ц к а я, К вопросу ..., lk.64.

253 H.S e p a m a a, Eesti keele..., lk.560.

kellest meie lähtume ja kelle tegevusest meie uut informatsiooni saame. Teises lauses subjekt - sapp on uus mõiste ja on ära viidud algusasendist. Predikaadi laiend asetub predikaadi lähedusse kohale, mille vabastas subjekt ja adverbiaali asendit lause alguses ei loeta rõhuliseks.[254] Kuna predikaat juba oma spetsiifikalt esindab uut mõistet, siis võib seda lauset kommunikatiivses mõttes pidada ühe-pealiikmeliseks, milles on esindatud ainult uue koosseis. Samasugusest sõnajärjestusest neutraalses lauses kõneleb N.Remmel.[255]

Nii et vaba sõnajärjestus eesti keeles on seotud oma kindla ülesandega väljendada lause kommunikatiivset koormust.

Eesti keele lingvistilises kirjanduses on üldiseks seisukohaks, et rõhutatud sõnad paigutatakse nende tavalisest kohast teisale lause algusse või lõppu.[256] See oleks loogilise rõhu kasutamine.

H.Sepamaa järgnevates näidetes on meil tegemist loogilise rõhuga, millega esitatakse uut mõistet, vastandatakse jm.[257]

---

254 E.L e p p i k, Lause pealiikmete..., lk.49.
255 N.R e m m e l, Sõnajärjestus ..., lk.227.
256 J.V e s k i, Sõnade rõhutamine..., lk.207; E.L e p p i k, op.cit., lk.46 jj.; H.S e p a m a a, Eesti keele..., lk.559 jj.; N.R e m m e l, Sõnajärjestus..., lk.227 jj., jt. teosed ja kooligrammatikad.
257 H.S e p a m a a, Eesti keele..., lk.560.

Loogilise rõhu kasutamisega võib seletada ka L.Kettuneni teist näidet sõnajärjestusega - õhtul isa tuli koju. (vt. lk. 120)

Analüüsides seda näidet, kus tuntud subjektiga adverbiaal esineb esikohal, leiame, et siin on meil tegemist adverbiaali positsioonilise rõhutamisega. See oleks üks rõhutamise liike, mille esinemise frekventsus loomulikult ei saa olla nii suur kui neutraalse intonatsiooniga lause sõnajärjestuse esinemine. See seletab vist L.Kettuneni seisukohta, et eesti keeles esineb seda tüüpi sõnajärjestust, ja ka nende keeleteadlaste seisukohta, kes seda sõnajärjestust õigeks ei pea, aga ei eita igasuguse sõnajärjestuse võimalust seoses rõhutamise vajadustega.

Võttes kokku esitatud mõtteavaldusi sõnajärjestuse kohta eesti keele lingvistilises kirjanduses, võib järeldada, et eesti keeles on sõnajärjestus üks peamisi vahendeid lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks.

Kokkuvõte

Inglise passiivile kõige vastavamaks grammatiliseks kategooriaks eesti keeles on umbisikuline tegumood, kuid seda ei kasutata kaugeltki alati inglise passiivi eestindamisel. Eesti keeles tarvitatakse inglise passiivi väljendamisel laialdaselt isikulist lausestruktuuri, sageli inversiooniga lauseid, intransitiivseid verbe, ühepöördelisi konstruktsioone ja mitmesuguseid muid grammatilisi vahendeid.

Passiivsete konstruktsioonide areng soome-ugri keel-
es on kulgemud teistsugust rada kui indo-euroopa keeltes,
lles geneetiliselt seoses kausatiivide t-lise sufiksiga.
eos t-lise sufiksiga on tõenäoliselt määranud ka läänemere-
oome passiivi lihtaegade arengu impersonaalsuse suunas. Seost
-lise sufiksiga näitavad ka eesti -takse ja -dakse.

Läänemeresoome passiiv on erinevalt indo-euroopa keel-
est üheisikuline ja subjektita, kusjuures tegevuse teostajaks
määramatu isik. Mitteisikulises vormis kasutatakse passiivi
semel refleksiivi või translatiivi aktiivi kujul.

Arvatakse, et läänemeresoome passiivsete konstrukt -
sioonide eelkäijaks oli personaalne passiiv, kuigi selle vastu
ägib üldise ning vana agensi kuju puudumine soome-ugri keel-
es.

Rootsi keele mõjul tekkinud passiivi verbist olema
mineviku partitsiibist soome keeles peetakse segavaks eran-
ks soome passiivi süsteemis.

Soome keeles võib aga tähele panna ühepöördeliste
nstruktsioonide rohkust, mis esinevad ka eesti keeles.

Umbisikulist tegumoodi eesti keeles, mis geneetiliselt
hineb nimetatud t - lisel sufiksil, peetakse üldiselt imper-
naalseks, kuna verb seostub objektiga. Kuid esineb ka eri -
vaid arvamusi. Osaliselt impersonaalseks peavad umbisiku -
st tegumoodi mõned vanemad keelemehed ja ka kaasaegsed.

Passiivi lihtaegu peetakse kaasajal kindlalt impersonaal-
seks, mis on seoses läänemeresoome keelte totaal-partsiaal
ruktuuriga, aga liitaegu peetakse ositi personaalseteks. Liit-

aegadest sõltuvat nominatiivi peetakse subjekti ja objekti piirialaseks kategooriaks, mis on tingitud passiivi mineviku partitsiibi ja verbi olema vormidest koosneva sõnaühendi kahepalgelisusest. Ühelt poolt moodustab see sõnaühend tegevusliku iseloomuga umbisikulise tegumoe liitajavormi, mis seostub objektiga. Teiselt poolt on see seisundilise tähendusega predikatiiviga öeldis, kus verb seostub subjektiga. Mõlemad sõnaühendid on aga sisult peagu eristamatud.

Kõnesoleva lauseliikme subjektiks pidamise vastu kõnelevad siiski mitmed asjaolud:

1. Eesti keele umbisikulise tegumoe süsteemi kuuluvate väiksema osa geneetiliselt erinevate vormide viimine erinevasse grammatilisse kategooriasse lõhuks juba kujunenud umbisikulise tegumoe paradigmaatilist rida.
2. Umbisikulise tegumoe liitaegade kongruents sõltub tema koostisse kuuluva verbi olema spetsiifikast.
3. Subjekti ja objekti partsisaalstruktuur peaks ka kõnesoleval ajal võimaldama umbisikulisest tegumoest sõltuvat nominatiivi tunnetada objektilisena, et toetada ühtse süsteemi kujunemist.
4. Ühepõõrdeliste konstruktsioonide rohkus peaks toetama objektilisuse tendentsi ka umbisikuliste konstruktsioonide liitaegades.

Näib, et eesti keele umbisikuline tegumood ei ole suutnud kokku sulatada ühtseks tervikuks, tema koostisse kuuluvaid geneetiliselt päritolult erinevaid grammatilisi vorme ja nende grammatilist tähendust. Üldtendentsina on aga siiski märgata kallakut impersonaalsusele. Umbisikulise tegumoe lihtajad kuuluvad puhtalt sellesse ja liitajad moodustavad piiriala. Teiseks liitajad ei ole ka veel reljeefselt eraldunud predikatiiviga öeldisest

Vanemas eesti ja läänemeresoome keelte kirjanduses liigitatakse verbe transitiivseteks ja intransitiivseteks seoses verbe tuletavate sufiksite käsitlusega. Hilisemal perioodil osutatakse transitiivse verbi seostumisele objektiga.

Olulisemaks jooneks transitiivsuses on tegevuse ülekandumine personaalses konstruktsioonis aktiivis objektile ja passiivis subjektile.

Transitiivsuse areng on seoses passiivsete konstruktsioonide arenguga eesti ja soome-ugri keeltes kulgenud eriteed. Ühepöördeliste konstruktsioonide seostumisel algse personaalse passiiviga kujuneb impersonaalne passiiv vastavalt impersonaalsusele kaheliikmelisena. Nõrgeneb seos transitiivsusega. Umbisikulist tegumoodi eesti keeles ja sugulaskeeltes moodustatakse ka paljudest intransitiivsetest verbidest. Umbisikulist tegumoodi ei võimalda harilikult refleksiivse kallakuga verbid, kuid näib, et piir intransitiivsuse ja refleksiivsuse vahel eesti keeles ei ole teravalt kujunenud, sest leidub sama

sufiksiga verbe, millest mõned umbisikulist tegumoodi võimaldavad ja teised mitte. Selle küsimuse kohta kahjuks ei leidu veel küllalt uurimusi.

Transitiivsus eesti keeles ja sugulaskeeltes on seotud ka käänete süsteemiga. Eesti keeles verb ei seostu ainult ühe või paari käändega nagu enamikus indoeuroopa keeltes, vaid kõigi käänetega. Mittenominatiivse ja sageli mitme käändega seotud verbe loetakse intransitiivseteks. See kahtlematult suurendab intransitiivsete verbide arvu eesti keeles ja soodustab enam impersonaalse kui personaalse passiivi arengut.

Inglise keeles on seoses analüütilise struktuuri kujunemisega kasvanud transitiivsus ja passiivi areng omakorda on soodustanud transitiivsuse arengut.

Eesti keeles passiivsete konstruktsioonide impersonaalne iseloom ei ole nii teravalt seotud transitiivsusega ja on pigemini olnud põhjuseks intransitiivsuse tugevamaks väljakujunemiseks.

Kokku võttes passiivsete kategooriate kujunemise pilti eesti ja sugulaskeeltes, näeme siin hoopis erinevat arengutendentsi kui indo-euroopa keeltes.

Eesti keele ja sugulaskeelte rikas morfoloogiline süsteem, ühepöördeliste konstruktsioonide rohkus, umbisikulise tegumoe kujundamise võimalus ka intransitiivsetest verbidest, seejuures aga verbide küllalt suur arv neis ei võimalda passiivset konstruktsiooni, subjekti ja objekti partsiaalsus, käänete süsteem ja seoses sellega

ansitiivsete verbide piiratum arv, verbi rektsioon jm. on
mud põhjuseks, miks passiivsete konstruktsioonide areng
sti ja läänemeresoome keeltes on kulgenud impersonaalsuse
mas, jäädes ositi impersonaalsuse ja personaalsuse piiri -
le teatud vormides. Geenuste vastandamine toimub ka eesti
läänemeresoome keeltes impersonaalsuse alusel ja mitte
tiivsuse ja passiivsuse alusel.

Analüütilise struktuuriga inglise keeles on passiiv
e võtnud kitsenenud sõnajärjestuse funktsiooni. Eesti keeles
sõnajärjestus laialdaselt kasutusel lause kommunikatiivse
nktsiooni väljendamiseks.

Sõnajärjestuse muutmise võimaluste kitsendamine seoses
alüütilise struktuuri arenguga inglise keeles oli tugevaks
ndiks passiivi väljakujunemiseks. Sõnajärjestuse üks pea-
si funktsioone on lause kommunikatiivse sisu edasiandmine.
glise keeles võttis selle funktsiooni üle passiiv.

Eesti keeles täidab seda funktsiooni sõnajärjestus.
sti keel on lähedasem sünteetilistele keeltele, kus erineva
najärjestuse võimalused on palju suuremad kui analüütilis -
s keeltes Eesti keeles on inversioon võimalik mitte ainult
nfaatilistes, vaid ka neutraalse intonatsiooniga lausetes .
sti keeles on inversioon üks peamisi vahendeid, et väljen -
da lause kommunikatiivset funktsiooni, kuigi esineb ka tei -
i vahendeid nagu intonatsioon, rõhumäärsõnad, liited.

Sõnajärjestuse küsimusele eesti keeles on tähelepa -
u pööranud nii vanemad kui ka kaasaja keeleteadlased ,

kuid mõnedes sõnajärjestusküsimustes ei ole veel ühistele seisukohtadele jõutud.

Käesolevas uurimuses toetutakse ainult neile seisukohtadele, mis on ühised kõigil keeleteadlastel, ja neist on arvesse võetud neid momente, mis tulevad küsimuse alla inglise passiivi eestindamisel.

Sõnajärjestust eesti keeles peetakse üldiselt vabaks. Sõnajärjestuse põhireeglites on peagu kõik uurijad ühisel seisukohal, samuti ka põhilistes inversioonireeglites, kuigi esineb erinevaid seisukohti üksikküsimustes. Arvatakse, et sõnajärjestus oleneb lausekonstruktsioonist, kontekstist, rõhutamisest, stiilist, rütmist, sõnastuse varieerimissoovist jm. On rõhutatud ka sõnajärjestuse olenevust lause kommunikatiivsest faktorist, kuigi seda alati reljeefselt välja toodud ei ole. On pööratud palju tähelepanu rõhu küsimusele, ei ole aga küllalt diferentseeritud rõhu eriliike ega näidatud, et lauserõhk (fraasiline rõhk) esineb ka neutraalse intonatsiooniga lauses, lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks, uue mõiste tähistamiseks.

Eesti keelt käsitlevas keeleteaduslikus kirjanduses esitatud arvamuste kokkuvõte ja esitatud näidete analüüs näitab, et sõnajärjestuse üks peamisi funktsioone eesti keeles on lause kommunikatiivse koosmuse väljendamine, s.o. antud mõistet väljendava lauseliikme paigutamine lauseliikmete ette, mis väljendavad uut mõistet, informatsiooni sihtpunkti.

Kolmas peatükk

K A H E L I I K M E L I S E I N G L I S E
P A S S I I V I E E S T I N D A M I N E

Tõlkimisel tuleb lähtuda tõlke adekvaatsuse nõudest, s.o. originaali mõte, selle kommunikatiivne funktsioon peab tõlkes olema edasi antud nende vahenditega, mida tõlgitavas keeles kasutatakse selle funktsiooni väljendamiseks. See kehtib nii leksikaalsete kui ka grammatiliste vahendite kohta.

Nagu eelmiste peatükkide järgi selgus, on passiiv inglise keeles ajaloolisel arengu tulemusena rikastunud uue funktsiooniga, lause kommunikatiivse koormuse väljendamise funktsiooniga ja on tulnud laialdasemalt tarvitusele kui teistes keeltes, sest et see on peamisi põhjusi passiivi tarvitamiseks inglise keeles.

Inglise passiiv, mis oma iseloomult on personaalne, on tarvitusel nii kahe- kui ka kolmeliikmelistes konstruktsioonides. Käesolevas peatükis peatume kaheliikmelise passiivi eestindamise võimaluste juures, kuna kaheliikmeline passiiv on inglise keele passiivi süsteemis põhiliseks lüliks ja ületab oma frekventsuselt kaugelt kolmeliikmelise passiivi. Kahe- ja kolmeliikmelise inglise passiivi kohta on statistikat teostanud mitmed uurijad ja on leidnud, et kaheliikmelise esinemisesagedus on 7o - 8o% kõigist passiivi kasutamise juhtudest.[258]

Käesoleva uurimuse autori andmete alusel teaduslik-tehnilise kirjanduse kohta moodustab kaheliikmeline passiiv 74 % kõigist passiivi kasutamise juhtudest.

A.L.Pumpjanski näitab erinevate uurijate andmete

---

258 Л.П. Винокурова, op.cit., lk.122;

alusel, et passiiv esineb teaduslik-tehnilises kirjanduses 5 - 6 korda sagedamini kui ilukirjanduses.[259]

Käesoleva töö autori statistiliste andmete alusel saab ka väita, et passiivi esineb teaduslik-tehnilises kirjanduses mitmekordselt enam kui ilukirjanduses. Täpse arvu andmiseks oleks aga vaja olnud suuremat arvu mitmesuguse stiiliga teoseid arvesse võtta, kui see käesolevas uurimuses võimalik oli.

Inglise kaheliikmelise passiivi eestindamisel kasutatakse umbisikulist tegumoodi, intransitiivseid ja ka transitiivseid verbe isikulises tegumoes, impersonaalselt tarvitatavaid verbe da - infinitiiviga, ühepöördelisi konstruktsioone ja muid grammatilisi ja leksikaalseid vahendeid.

Umbisikulise tegumoe või isikulise lausestruktuuri kasutamine kaheliikmelise passiivi eestindustes on sõltuv nimetamata agensi iseloomust ja inglise ja eesti keele verbi erinevast transitiivsusest. Isikuline, ehkki nimetamata agens kaheliikmelises passiivis eeldab eestinduses umbisikulist tegumoodi ja neil juhtudel kasutatakse eesti keeles umbisikulist tegumoodi ka intransitiivsete verbidega, kui inglise transitiivile vastab intransitiiv eesti keeles. Teiselt poolt aga kasutatakse passiivi eestindamisel nimetamata mitteisikulise agensiga intransitiivseid verbe isi-

---

259 Л.С.Бархударов. Д.А. Штелинг. op.cit... lk.144.

259 А.Л.Шумянский. op.cit., lk.15

kulise lausestruktuuriga.

Inglise passiivi tõlgete analüüsis paistab mõni - kord silma juhuslikkus originaali ja tõlke ajavormide vastavuses. Seda küsimust ei ole käesolevas töös võetud iseseisva uurimisobjektina, aga kasutatud lausenäidete analüüsis on juhitud tähelepanu juhtudele, kus originaali ajavormi ei ole tõlgitud nõutava ajavormiga eesti keeles. Erinevat ajavormi tõlkes ei saa aga alati ekslikuks pidada. See võib olla tingitud ajavormide kasutamise erinevustest inglise ja eesti keeles. Originaali ja tõlke ajavormide vastavust nii aktiivis kui ka passiivis on kohane uurida iseseisva probleemina.

Stiili faktorit on puudutatud seoses teiste küsimuste käsitlusega.

Käesolevas töös on aluseks võetud passiivi liigitus tema funktsioonide alusel. Käsitluses lähtutakse verbi direktsest transitiivsusest, kuna viimase kasutamine kõige suurema arvu passiivseid konstruktsioone annab. Lisaks sellele on analüüsitud indirektse ja prepositsionaalse transitiivsusega passivi tõlkeid. Neid konstruktsioone, eriti viimast, esineb vaadeldud kirjanduses suhteliselt vähem.

Toodud lausenäidete arv on proportsionaalne vaadeldava tõlkenähtuse esinemissagedusega käsitletud materjalis.

I. Kommunikatiivsest funktsioonist tingitud passiivi eestindamine

1. Inglise keelele identse sõnajärjestusega

Kuna passiivi üks põhilisi funktsioone inglise keeles on lause kommunikatiivse sisu väljendamine, siis on adekvaatse tõlke nõude kohaselt vajalik leida tõl - kekeeles, eesti keeles grammatiline kategooria, mis oma kommunikatiivselt koormuselt oleks sellele vastav, s.o. antud mõiste (tõlke loogiline subjekt) ja infor- matsiooni eesmärk (tõlke loogiline predikaat) peavad vastama originaali antud mõistele ja informatsiooni siht- punktile. Uurimus näitab, et kaheliikmelise passiivi väl- jendamiseks kasutatakse eesti keeles kõigepealt umbisi - kulist tegumoodi. Umbisikulises tegumoes oleva verbiga seo- tud lauseliiget peetakse objektiks. See on oma spetsiifi - kalt tegevuse objekt-patiens ja selle tavaline subjektile vastav lausealguline positsioon vastab oma kommunikatiiv - selt koormuselt inglise kaheliikmelisele passiivile, mille funktsioon on tuua neutraalse intonatsiooniga lauses pati- ensit subjekti kujul lause lähtekohta, kusjuures uus infor- matsioon antakse passiivselt vormistatud verbiga predikaadi kujul ja teiste lause-kõrvallikmetega. Eesti keeles esineb predikaat umbisikulises tegumoes, ja kasutades seda transi- tiivsete verbidega, näeme meie samasugust tegevuse suundu -

mist objektilepatiensile, nagu inglise keeles patiensi - le - subjektile.

Umbisikulises tegumoes intransitiivse verbiga esineb suundumine objektadverbiaalile - patiensile.

Umbisikulise tegumoe kasutamine inglise kahehliikmelise passiivi eestindustes (teaduslik - tehnilise kirjanduse andmetel) moodustab 42,6 %.

Järgnevalt esitame lausenäiteid, kus passiivlause patiens inglise keeles on antud mõiste või on kontekstiliselt seotud ja tõlge umbisikulise lausega võimaldab identse sõnajärjestusega, kuigi erinevate süntaktiliste (patients on inglise keeles lause subjekt ja eesti keeles objekt) vahenditega edasi anda samasugust lause kommuni - katiivset koormust.

1. The discovery of penicillin is often used to prove that important discoveries come by chance (SH 644) - Penitsilliini avastamist on sageli kasutatud tõestamiseks, et tähtsad avastused tehakse juhuslikult (TÜA 472.)

2. The poor chap was killed in a duel at Spa a few months after the marriage (PDG 56.) - Vaene poiss surmati Spa's kahevõtlusel mõni kuu pärast abiellumist (DGP 63.)

3. Such a small body is often called a particle (EPh 21.) - Niisugust väikest keha nimetatakse harilikult osakeseks (FE 19.)

4. These were used primarily for aiming, stirring, guiding and exploding weapons (SH 547.) - Neid rakendati

alguses relvade suunamisel liikuva märgi pihta, mürskude lennu juhtimisel ning plahvatama panemisel... (TÜA 404.)

5. Nevertheless Marconi, who was not enough of a physicist to believe this, tried to send wireless signals across the Atlantic and they were actually received (SH 543.) - Marconi, kes polnud küllalt tugev füüsik, et seda uskuda, püüdis sellest hoolimata saata traadita signaale üle Atlandi ja neid võeti seal tõepoolest vastu. (TÜA 401.)

6. Snakes were not mentioned now. (LF1 66.) - Madudest viimasel ajal ei räägitud... (KJ 46.)

7. He was torn and jolted. (LF1 205.) - Teda rebiti ja tõugati. (KJ 148.)

8. We'll never be rescued. (LF1 115.) - Ja meid ei päästeta siit iialgi. (KJ 81.)

9. Ralph was shot into the air, thrown down, dashed against branches. (LF 238.) - Ralphi pillutati üles-alla, virutati vastu oksi. (KJ 172.)

10. Side-walk machines were first ... patterned after highway-size models. (MM 98.) - Rajapuhastusmasinad konstrueeriti algul maanteepuhastusmasinate eeskujul. (MM 2.)

11. In the spring of 1947, Dr.Mc Culloch and Mr.Pitts did a piece of work... Dr.Mc Culloch had been given the problem... (C 31.) - Doktor Mc Culloch'ile oli antud ülesanne kavandada aparaat, mis võimaldab...(K 37.)

12. Energy was regarded as weightless... (EPh 209). - Energiat käsitleti niikaua kaalutuna... (EE 147).

Esitatud näidetes kasutatakse inglise keeles passiivi kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks. Patiens - kaheliikmelise passiivlause subjekt on antud mõiste loogiline subjekt, mille kohta loogilises predikaadis uut informatsiooni antakse, ja loogiliseks predikaadiks on lause predikaat või predikaat koos lause kõrvalliikmetega.

Näidetes 1,2, 10, on passiivlause patiens antud mõiste. Teistes on see mõiste, mis on nimetatud eelnevas kontekstis või mida saab järeldada kontekstist. Näidetes 7 ja 8 on patiens pronoomen, mis juba oma spetsiifikalt osutab mingile ennemainitud isikule, esemele või nähtusele. Seos kontekstiga väljendab loogilist seost lausete vahel, kus mõtet, mis on esitatud eelnevas kontekstis, arendatakse edasi järgnevas. T.V.Strojeva märgib, et esimene sõna lauses väljendab seost eelneva tekstiga, kusjuures see ei tarvitse olla eelnevas lauses esinenud sõna tähttäheline kordamine, vaid võib väljendada sisulist seost. Seda nimetab ta kontekstiliseks seoseks.[260] Uurimus näitab, et antud mõiste on valdavas enamuses seotud eelneva kontekstiga kas otseselt või kaudselt. Eesti keeles antakse kaheliikmeliste passiivlausete kommunikatiivset funktsiooni edasi peamiselt umbisikulise tegumoega, milles patiens objektina vastab inglise passiivi subjektile ja predikaa-

---

260 Т.В. С т р о е в а, О прямом и обратном порядке слов в современном немецком языке, Сб.Памяти акад. Л.Щербы, л. 1951, lk.259

dina esineva transitiivse verbi tegevus umbisikulises tegumoes on suunatud objektile - patiensile või objekt-adverbiaalile - patiensile (näide 6 II).

Järgnevates lausenäidetes on patiens - antud mõiste inglise keeles semantiliselt rõhutatud. Rõhutatud objekt lause algul tõlkes annab inglise lause kommunikatiivset koormust edasi adekvaatselt. Kuna aga rõhutamine ei piira lauseliikme asetust, siis oleks vajaduse korral võimalik ka tõlge isikulise lausega kus rõhutatud objekti lauseasend on lubatud.

1. In fact, the whole mechanist-vitalist controversy has been relegated to the limbo of badly posed questions. (C 56.) - Tegelikult on kogu mehhanismi-vitalismi vaidlus heidetud halvasti püstitatud küsimuste kolikambrisse. (K 62.)

2. Such a quantity possessing both magnitude and direction is called a vector. (EPh 15.) - Suurust, millel on nii arvuline väärtus kui ka suund, nimetatakse vektoriks. (PE 15.)

3. Even publishing houses have been added to the legitimate twentieth century spoil. (Tr Ch 229.) - Isegi kirjastusettevõtted on lisandatud kahekümnenda sajandi Texase tunnustatud saagi hulka. (T Ch 185.)

4. All the great successes in precise science have been made in fields, ... (C 189.) - Kõik suured saavutused täppisteaduses on tehtud neil aladel, ... (K 200.)

5. This is the explanation that was found for the mysterious pining diseases of cattle...(SM 622.) - Sellega ongi seletatavad salapärased haigused..(TÜA 456.)

6. It was in this way that not only enzymes but also vitamins, hormones, and antibiotics were detected and purified. (MH 621) - Sel teel on avastatud ja puhtal kujul saadud mitte üksnes ensüüme... (TÜA 456)

7. No question is asked about how the pipe came to oscillate, ... (C 129) - Ei püstitatagi küsimust selle kohta, kuidas vile võnkuma hakkas, ... (K 138)

8. These recommendations, together with tentative suggestions for the means of realizing them, were sent in to Dr. Vannevar Busch for their possible use in a war. (C 11) - Need soovitused koos katseks tehtud ettepanekutega nende rakendamise kohta saadeti doktor Vannevar Bushile nende võimalikuks ärakasutamiseks sõja korral. (K 15)

Esitatud lausenäidetes on patiens antud semantiliselt rõhutatud adjektiivi, pronoomeni, adverbi või partitsiipkonstruktsiooniga jm. ning tõlge, rõhutatud objektiga umbisikulises lauses, annab adekvaatse tõlke. Näiteks 7 peaks rõhutava liite lisama objektile (ühtki) ja mitte predikaadile (püstitatagi).

2. Relatiivpronoomeniga algava passiivlause sõnajärjestuse identsus eestindusega

Seost kontekstiga väljendavad relatiivpronoomenid ja nad on ühtlasi antud mõisteks nii oma lausealgulise positsiooni kui ka oma spetsiifika poolest, korrates mõistet, mis on nimetatud eelnevas kontekstis. Eesti keeles on selle kommunikatiivse funktsiooni edasiandmiseks kohane umbisikuline tegumood, kus relatiivpronoomen lause

algul on objektiks. Samuti kohane oleks ka isikuline lause, kus relatiivpronoomen objektina - patiensina vastaks inglise keele passiivi subjektile - patiensile.

1. This was the basis of the radar device of the war, essentially the same as the method of echosounding which had already been used in the First World War... (SH 543.) - See oli sõja ajal kasutusele võetud raadiolokatsiooni printsiibi aluseks, mis oluliselt sarnanes kajaloomise meetodiga, mida oli rakendatud juba esimese maailmasõja ajal... (TÜA 401.)

2. Having arrived in Lycurgus... with some capital and a determination to invest it in a new collar enterprise which had been proposed to him, he had succeeded thereafter beyond his wildest expectations. (ATr 192.) - Samuel Griffiths oli Lycurgusesse tulnud..., taskus väike kapital ja peas kindel otsus mahutada see uude kraetööstusse, mida talle pakuti; tulemused ületasid tema julgeimadki lootused. (AT 192.)

3. For Clyde, as he could see was in no way like the younger brother who had been harried from his father's home so many years before. (ATr 215.) - Nagu ta näha võis, ei sarnanenud Clyde kuidagi viisi tema noorema vennaga, kes nii palju aastaid tagasi isamajast minema kihutati. (AT 204.)

4. There are fields of scientific work, as we shall see in the body of this book, which have been explored from the different sides of pure mathematics...(C 8.) - Nagu käesoleva raamatu sisust selgub, leidub teadusliku

töö alasid, mida on uuritud mitmest küljest puht-matemaatika... (K 13.)

5. We dil so with results which will be discussed in the body of this book (C 13.) - Me tegime nii, saades tulemused, mida me käsitleme käesoleva raamatu sisus. (K 17.)

6. Leibniz compares them to clocks, which have so been wound upas to keep them together... (C 52.) - Leibniz võrdleb neid kelladega, mis on üles keeratud selliselt, et säilitavad aega... (K 59.)

7. One is... that mechanisms which are relatively frequently used, should be... (C 155.) - ... et mehhanismid, mida suhteliselt sageli kasutatakse, peaksid olema. (K 164.)

8. The principal type of surgical intervention which has been practiced is known as prefrontal lobotamy... (C 173.) - Põhilist laadi kirurgilist sissetungi, mis on tegelikult leidnud rakendust, tuntakse otsmikusagara eeslõikena... (K 183.)

Esitatud näidetes vastab inglise keele relatiiv-pronoomen, mis esineb lause subjektina - patiensina eesti keeles relatiivpronoomenile umbisikulises tegumoes. Ta on süntaktiliselt lause objekt, aga kommunikatsiooni seisukohalt antud mõiste - patiens. Seega võib tõlget pidada adekvaatseks.

Näites 3 ei vasta kõrvallause ajavormi tõlge inglise keelele. Kõrvallause predikaati peaks väljendama pluskvamperfektiga (oli minema kihutatud pro imperfekt

kihutati minema), sest eesti keeles kasutatakse ka plus - kvamperfekti minevikule eelneva tegevuse väljendamiseks.[261]

3. Inglise keelest erineva sõnajärjestusega.

Adverbiaaliga algavate kaheliikmeliste passiivlausete tõlkes ja passiivlausete tõlkes, millele eelneb lauselühend või kõrvallause, ei ole võimalik kasutada täiesti vastavat sõnajärjestust, mis on tingitud struktuurilistest inversioonireeglitest eesti keeles, näit.:

1. Thus a new group of substances was discovered, the hormones or messengers ... (SH 625) - Nõnda avastati uus rühm aineid - hormoonid ehk virgatsid ... (TÜA 459).

2. In all these cases some quantity of heat is created. (EPh 44). - Kõigis niisugustes katsetes tekib teatud hulk soojust. (FE 35). Esimene lause on tõlgitud umbisikulise lausega, kus lauseliikmed on järjestatud skeemi järgi: adverb+predikaat+objekt+teised lause kõrvalliikmed. Teine lause on tõlgitud isikulise lausega, milles lauseliikmed on järjestatud skeemi järgi: adverbiaal + predikaat + + subjekt + teised lause kõrvalliikmed. Mõlemas on rakendatud lausestruktuurilist inversiooni: personaalses lauses järjestust predikaat-subjekt ja umbisikulises lauses predikaat-objekt, kuna impersonaalse konstruktsiooni objekt või objektadverbiaal on predikaadi suhtes samas asendis kui personaalse konstruktsiooni subjekt predikaadi suhtes, väidab N.Remmel.[262]

---

261 K.M i h k l a, Öeldis, "Eesti keele süntaks" I. 1964, lk.75

262 N.R e m m e l, Sõnajärjestus..., lk.238.

Seega umbisikulise tegumoe või aktiivse lausestruktuuri valik tõlkes ei ole sõltuv kommunikatiivsest faktorist, vaid muudest teguritest, mida käsitleme järgnevates peatükkides.

Adverbiaaliga algavat passiivlauset, mille patiens on uus mõiste, inglise keeles sageli tähistatud indefiniitse artikliga või pronoomeniga, peetakse L.V.Štšerba järgi kommunikatiivses mõttes ühe-pealiikmeliseks, s.o. lauseks, milles on väljendatud ainult üks kommunikatsiooni liige - informatsiooni sihtpunkt.[263]

Adverbiaaliga algavat inverseeritud lauset eesti keeles võiks samuti pidada kommunikatiivses mõttes ühepealiikmeliseks, milles on väljendatud ainult üks kommunikatsiooni liige, sest et subjekt,resp. objekt, mis neutraalse intonatsiooniga lauses asetseb predikaadi järel, ei saa olla antud mõisteks. Seda kinnitab veel üldkehtiv seisukoht, et normina esimene sõna lauses väljendab seost kontekstiga,esineb antud mõistena.

Seega on tõlge adverbiaaliga algava lausega, milles eesti keeles on nõutav lausestruktuuriline inversioon, adekvaatne inglise passiivile kommunikatiivses mõttes.

Veidi erinev on olukord adverbiaaliga algavates inglise passiivlausetes, milles patiens on antud mõiste, mida harilikult tähistatakse definiitse artikliga või demonstratiiv- või possessiivpronoomeniga. Passiivlause

---

263 Л.В. Щ е р б а, Фонетика французского языка. Москва 1953,lk.123-124; К.Г. К р у ш е л ь н и ц к а я, Смысловая функция..., lk.25 jj.; К.Г. К р у ш е л ь н и ц к а я, Очерки ... lk.199 jj.; Г.Б е р н е р, Употребление страдательного залога... канд. дисс., lk.71 jj.

antud patiensiga on kommunikatiivses mõttes kahe-pealiikmeline. Viimase eestindamisel tuleb aga samuti kasutada lausestruktuurilist inversiooni, sest et eesti keeles ei ole võimalik teistsugune sõnajärjestus adverbiaaliga algavas lauses. Tõlget saab siiski pidada adekvaatseks, sest et informatsiooni sihtpunkt on mõlemas vähemalt osaliselt sama (vt. järgnevaid lausenäiteid 1,2).

1. Until very recently these were not developed from the intermediate needs of biology...(SH 605.) - Veel üsna hiljuti olid need instrumendid loodud mitte vahetult bioloogia vajaduste rahuldamiseks... (TÜA 445.)

2. Then he was told he could go. (ATr 232) - Siis öeldi talle, et ta võib minna (AT 220.)

3. In many cases strychnine was used ... (C 28.) - Mõnel juhul kasutati ... strühniini. (K 34.)

4. As already mentioned some of the processes of metabolism... have been more or less worked out ... (SH 631.) - Nagu juba ma initud, on mõned ainevahetuse protsessid ... enamvähem selgitatud. (TUA 462.)

II Nimetamata agensi iseloomust tingitud passiivi eestindamine

Inglise kaheliikmelise passiivi teiseks oluliseks funktsiooniks loetakse seda, et passiivi kasutatakse ka siis, kui agensit ei ole nimetatud, s.t. kui teda ei saa kindlaks määrata või ta selgub kontekstist (vt.lk.45 jj.). Arvatakse veel, et nimetatud põhjused ei ole sedavõrd

tähtsad passiivi valikuks kui tegija kollektiivne ja üldistatud tähendus, mis soodustab tegija mahavaikimist ja on eelduseks kaheliikmelise passiivi kasutamisele.[264] Üldistatud isikulise ja kollektiivse tegija tähendus põhjustab väga sageli kaheliikmelise passiivi kasutamist teaduslikus kirjanduses, kus tavaliselt lähtutakse nähtustest, protsessidest, esemetest, leiutustest, uurimisobjektidest jne., s.o. tegevuse objektist - patiensist, kusjuures jääb varju tegevuse teostaja - agens. Selle funktsiooni edasiandmiseks eesti keeles on sobiv umbisikuline tegumood, mis samuti lähtub tegevuse objektist - patiensist, mis tegevuse teostaja mainimata jätab, kuid eeldab sellena määramatut isikut.

1. Üldistatud isikulise ja kollektiivse agensiga passiivi eestindamine umbisikulise tegumoega

Järgnevates lausenäidetes on agens üldistatud isikulise ja sageli kollektiivse tähendusega.

1. ... which had already been used in the First World War ... (SH 543.) - ... mida oli rakendatud juba Esimese maailmasõja ajal... (TÜA 401.)

2. These sets are known as transformation groups ... (C 64.) - Neid hulki tuntakse teisendusrühmadena... (K 69.)

3. Energy was regarded as weightless... (EPh 209.) - Energiat käsitleti niikaua kaalutuna ... (FE 147.)

---

264 Г. Бернер, Об употреблении двучленного пассива в современном немецком языке. Töid saksa filoloogia alalt. TRÜ toimetised, 1963, lk.20.

4.No question is asked about how the pipe came to oscillate... (C 129.) - Ei püstitatagi küsimust selle kohta, kuidas vile võnkuma hakkas, ... (K 138.)

5.If they are left alone and not bullied and given a chance to live... (PTh 120.) - Kui nad rahule jäetaks, kui neid ei hirmutataks, kui neile antaks võimalus elada... (Kr 117.)

6.Nevertheless, research and development in these weapons continues and is even being accelerated. (SH 634.) - Kõigest hoolimata selle relva uurimine ja täiustamine jätkub ja seda isegi kiirendatakse.(TÜA 465.)

7.After penicillin had been made three further tasks remained to be done... (SH 644.) - Pärast seda kui penitsilliin oli saadud, ootas lahendamist kolm edasist ülesannet. (TÜA 471.)

8.The first was accomplished in 1944.... - on the third some advance has been made. (SHo 44.)

9.Esimene ülesanne lahendati 1944.a.... kolmanda osas on saavutatud mõningat edu. (TÜA 472.)

10.In television moving electron beams are used in the transmitter to scan electric charges produced photo-electrically from a lens image. (SH 546.) - Televisioonisaatjas kasutatakse elektronkiiri läätsakujulisest fotoelektriliselt saadud elektrilaengute kompimiseks. (TÜA 404.)

11. It was a hurried job, employing probably far more scientific workers than were strictly necessary, but it was done. (SH 644.) - See oli kiirendatud töö,

mille tegemiseks rakendati arvatavasti kaugelt rohkem teaduslikke töötajaid kui otseselt vaja, kuid see töö sooritati. (TÜA 471)

12. It is this necessity that lends colour to the charges laid by Korean and Chinese scientists that such trials were in fact carried out in the Korean war. (SH 633). - See annabki kaalu korea ja hiina teadlaste süüdistustele, millest nähtub, et selliseid katseid teostati Korea sõjas. (TÜA 465).

13. Carbon dioxide is taken from the air, reduced to carbon, combined with water to form a carbohydrate- sugar, starch, or cellulose and the extra oxygen is restored to the air. (SH 623). - Õhust võetakse süsinikdioksiid, see taandatakse süsinikuks, mis kombinatsioonis veega moodustab mingi süsivesiniku suhkru, tärklise või tselluloosi, ning liigne hapnik läheb õhku tagasi. (TÜA 457).

Esitatud näidetes on agens nimetamata, sest tal on üldistatud isikuline ning sageli üldistatud kollektiivne tähendus, sageli teadlane või teadlased. Tavaliselt näitab kontekst agensi tähendust. Mõnikord on see aga lauses enoses nimetatud, nagu näidetes 11, 12, kus lausest selgub, et agensil on üldistatud kollektiivne tähendus. Näiteks 13 on agens mitteisikuline, kuid esineb personifitseeritud kujul. (Taimed fotosünteesis võtavad jne.) Peale esitatud agensi tähenduste, mis tingivad kahe-liikmelise passiivi tarvitamist, leidub veel näiteid

agensi tähenduste erinõanssidc kohta, kuid nende kindlaksmääramine ei ole käesoleva töö ülesanne. Esitatud näited on piisavaks tõestuseks, et eesti keeles seda kaheliikmelise passiivi funktsiooni edasi antakse umbisikulise tegumoega, kuigi mõnikord kasutatakse stiilistel põhjustel ka teisi keelelisi vahendeid, nagu näites 13 kaheliikmelise passiivi predikaat is combined on tõlgitud substantiiviga adverbiaali funktsioonis.

2. Tuntud isikulise agensiga passiivi eestindamine umbisikulise tegumoega.

Kaheliikmelist passiivi kasutatakse inglise keeles veel sel põhjusel, et agens on tuntud, kuid nimetamiseks tähtsuseta. Eesti keeles vastab sellele umbisikuline tegumood, kuna siin on tegemist isikulise agensiga, mida saab vastavaks lugeda eesti keele umbisikulise tegumoe määramatule isikule.

1. In silence the soup was finished - excellent if a little thick; and 2 fish was brought. 3 In silence 3 it was handed. - Vaikides söödi supp, - see oli ülihea, kuigi natuke paks. Toodi kala. Vaikides serveeriti sedagi. 4 The fish was taken away... 5 And Bilson brought champagne , a bottle swathed around the neck with white. - Kala viidi ära... Bilson tõi vahuviina; pudeli kaela ümber oli valge rätik. 7 Cutlets were handed, 8 each pink-frilled about the legs. 9 They were refused by June, and silence fell. - Ulatati kotlette; iga kotleti kondi ümber oli roosa paberrüüš. June ei võtnud; jälle vaikiti.

But June again refused, 10 so they were borne away. -"Kuid June keeldus jälle; kotletid viidi ära. "Salad, sir?" 11 Spring chicken was removed."Salatit, sir?" - Noored kanapojad kanti minema.12 Sugar was handed her... - Talle ulatati suhkrut... 13 The charlotte was removed... - Šarlott viidi ära. 14 Olives from France, with Russian caviare, were placed on little plates. - Pakuti prantsuse oliive vene kalamarjaga väikesil taldrikuil. 15 The olives were removed... 16 "Give me some water. Water was given her. 17 A silver tray was brought with German plums. 15 Oliivid viidi ära... -16Talle anti vett.17Siis toodi hõbekandmik saksa ploomidega. 18 Egyptian cigarettes were handed in a silver box. - Pakuti egiptuse sigarette hõbetoosis. 19 Brandy was handed; it was pale and old. - Pakuti konjakit; see oli kahvatukollane, vana. 2o Her cloak was brought.- Ta mantel toodi.

(MP 157-159, - VM 161-163.)

Esitatud lõigus J.Galsworthy romaanist "Varakas mees" tahab autor iseloomustada pinget lõunatajate vahekorras ja meeleolus, eriti June'i meeleolus, ja nende üksikutest otsitud sõnadest koosnevat vestlust. Selleks, et alla kriipsutada lõunatajate passiivsust, nende varjujäämist antud situatsioonis, kirjeldab autor roogade serveerimist, kasutades kaheliikmelist passiivi, kuna rõhk langeb siin tegevusele ning tegevusobjektile ja mitte agensile, kuigi see on teada (teenija ja lõunatajad). Stilistilistel põhjustel varieerib autor passiivi aktiiviga, saavutades pingelise meeleolu edasiandmist grammatiliste vahenditega. Eesti keeles väljendatakse inglise

kaheliikmelist passiivi umbisikulise tegumoega, kuid minnakse üle aktiivsele lausestruktuurile, niipea kui agens on nimetatud (punkt 8, 9), kusjuures aktiivne lausestruktuur (punkt 9) erinevat kommunikatiivset koormust näitab, mida tõlke adekvaatsus ei luba, mida aga autor siin nähtavasti stiililistel põhjustel ilukirjanduslikus tekstis on kasutanud. Üldiselt on originaali kommunikatiivne koormus eestindamisel õigesti edasi antud, välja arvatud mõned juhtumid. Inglise kaheliikmelised passiivkonstruktsioonid antud lõigus on (punktid 1, 2, 3, 7, 14, 17, 18, 19) kommunikatiivses mõttes ühepealiikmelised, milles puudub antud mõiste lause lähtekohas, mis annavad vaid informatsiooni sihtpunkti. Subjekti tundmatusele osutatakse inglise keeles sageli indefiniitse artikliga või artikli ärajätmisega substantiivi ees, näit. ... fish was brought. Eesti keeles on need edasi antud samuti kommunikatiivses mõttes ühepealiikmeliste umbisikuliste lausetega inverseeritud sõnajärjestusega, patiensiga - uue mõistega lause lõpul, näit. toodi kala. Inglise kaheliikmelised passiivid, milles patiens on antud mõiste (sageli tähistatud definiitse artikliga), näit. the fish was taken away, on tõlgitud umbisikulise lausega, mille patiens on toodud lause lähtekohta, näit. kala viidi ära. (Punktid 4,10,11,13,15,20). Tõlgetes (punkt 12, 16) ei ole originaali kommunikatiivset funktsiooni õigesti edasi antud. Sugar-suhkrut (punkt 12) ja water-vett (punkt 16) esinevad eelnevas lauses, on kontekstiliselt seotud antud mõisted ja oleksid pidanud ka tõlkes lause lähte-

kohas olema. Tõlkija on nähtavasti lähtunud reeglist, et kui umbisikulises lauses esineb objektadverbiaal ja objekt, siis tavaliselt eelneb objektadverbiaal,[265] kuid subjekti resp. objekti on lubatav lause lähtekohta tuua[266], kui see on antud mõisteks.

Autor on siin lähtunud stiililistest kaalutlustest, ja teiselt poolt lühikestes lausetes informatsiooni selgus ei sõltu sedavõrd sõnajärjestusest.

Järgnevalt esitame veel mõningaid näiteid tuntud, kuid nimetamata isikulise agensiga.

1. In many cases strychnine was used ... The muscle was loaded ... (C 28.) - Mõnel juhul kasutati strühniini... Lihast koormati ... (K 34.)

2. In the Chinese room Soames indeed was discovered, with an open letter... (WM 249.) - Hiina toas oli tõepoolest Soames, avatud kiri käes... (VA 425.)

3. Tired as we all were, two were sent out for fire - wood;two more were set to dig a grave for Redruth; the doctor was named cook; I was put sentry at the door; and the captain himself went from one to another... (TI 118.)-Kuigi olime väsinud,saadeti kaks meest kütet muretsema,teised kaks pandi Redruthile hauda kaevama,arst määrati kokaks, mind seati valvepostiks uksele ja kapten ise käis ühe juurest teise juurde (AS 131)

4. We did so,with results which will be discussed in the body of this book. (C 13.) - Me tegime nii,saades tulemused, mida me käsitleme käesoleva raamatu sisus. (K 17.)

---

265. N. R e m m e l, op.cit., lk.240

266. Ibid., lk.228

5. The next chapter is devoted to the statistical mechanics of time series. (C 73) - Järgnev peatükk on pühendatud aegsidede statistilisele mehaanikale. (K 79)

6. This chapter is devoted to one vast sector of modern science... (SH 511) - Käesolev peatükk on pühendatud kaasaegse teaduse ühele ulatuslikumale osale... (TÜA 379)

7. The natural suspicions of Michael and his senior partner that a tale was being pitched were not in fact justified. (WM 63) - Michaeli ja tema vanema kaaslase arvamine, et Bicket neile luiskas, polnud põhjendatud. (VA 115) - 9 a. Michaeli... et neile luisati (või neid peteti), polnud põhjendatud.

Toodud näidetes on agens tuntud, mis selgub kontekstist, mõnedes on see nimetatud samas lauses (näide 3). Näites 4 on tõlkes kasutatud agensit, mis kontekstist ilmneb, kuid rõhuta lühendatud personaalpronoomen me oi kahjusta tõlke adekvaatsust. Näidetes 5,6 kasutatakse umbisikulist tegumoodi, et hoiduda personaalpronoomeni kasutamisest teaduslikus stiilis.

Näites 7 ei ole põhjust sisse tuua tuntud, aga ingliskeelses lauses nimetamata agensit Bicket, sest kaheliikmelisena on seda kergem tõlkida, kasutades umbisikulist lauset, mis kommunikatiivselt koormuselt vastab ingliskeelsele lausele.

3. Passiivi eestindamine umbisikulise tegumoega indirektse ja prepositsionaalse transitiivsuse kasutamise puhul.

Inglise kaheliikmeline passiiv, mille subjekt vastab indirektsele või prepositsionaalsele objektile vastavas aktiivses konstruktsioonis, tõlgitakse eesti keelde umbisikulise tegumoega, sest piiratud arv verbe, mida indirektse ja prepositsionaalse transitiivsusega kasutatakse, eeldavad tavaliselt isikulist, kuigi nimetamata agensit. Kui inglise keele indirektselt või prepositsionaalselt transitiivsele verbile vastab intransitiivne verb eesti keeles, siis kasutatakse seda umbisikulises tegumoes, sest et eesti keel võimaldab umbisikulist tegumoodi ka paljudest intransitiivsetest verbidest. Oma kommunikatiivselt funktsioonilt on tõlge umbisikulise tegumoega vastav inglise lause kommunikatiivsele funktsioonile, sest umbisikulises lauses on objekt või objektadverbiaal predikaadi suhtes samas asendis kui personaalse konstruktsiooni subjekt predikaadi suhtes, s.o. objekti või objektadverbiaali lausealguline positsioon on seaduspärane,[267] ja vastab inglise keele lause sõnajärjestusele kommunikatiivses mõttes. Indirektse ja prepositsionaalse transitiivsuse kasutamine inglise keeles piirdub aga ainult teatud arvu verbidega ja seetõttu leidus neid näiteid uurimusmaterjalis vähem kui passiivi direktse transitiivsusega.

---

267 H. R e m m e l, op.cit., lk.238

1. I've been told the good old-time negro sang and danced and was content. (Tr Ch 268.) - Mulle on räägitud, et vana hea aja neeger laulis, tantsis ja oli rahul. (T Ch 210.)

2. ... the watchman had been given his portion. (L Fl 226.) - ... valvurile anti tema osa. (KJ 163.)

3. He too had been told of her contemplated Eastern trip...(Ma E 181.) - Martinileri oli jutustatud Euthi oelseisvast reisist... (MP 159.)

4. ... it was also said that every farmer Carwell slave would be given forty acres of land and a mule (FrP 25.) - ... ja samuti kõneldi, et igale endisele Carwelli orjale antavat nelikümmend aakrit maad ja muula (VT 21.)

5. How he was given a sheet of paper... (FrP 31.) - Kuidas temale anti paberileht... (VT 27.)

6. If they are left alone and not bullied and given a chance to live... (P Th 120.) - Kui nad rahule jäetaks, kui neid ei hirmutataks ja kui neile antaks võimalus elada. .(KP 117.)

7. Then he was told he could go. (ATr 232.) - Siis öeldi talle, et ta võib minna. (AT 220.)

8. Clyde was sent for... (ATr 283.) - Niisiis kutsuti Clyde üles, ... (AT 268.)

9. The room looked as if it had not been lived in for years. (PAG 189.) - Tuba oli sedamoodi, nagu poleks siin aastate kaupa elatud. (196.)

10. ... who ... was much commented upon. (A Tr 61.) - Palju arvustavaid märkusi tehti ka ... naiste kohta... (AT 55.)

11. ... others followed, were accepted, or not so quickly fled from ... (A Tr 26.) - ... ent sellele rünnakule järgnesid teised, mida salliti, või mille eest ei põgenetud küllalt kiiresti... (AT 23.)

Näidetes 1-7 kasutatakse inglise keeles indirektset transitiivsust ja eestindustes umbisikulist tegumoodi.

Näidetes 8-11 kasutatakse inglise keeles ühendi verb + prepositsioon transitiivsust. Verb + prepositsioon moodustab uue leksikaal-semantilise terviku ja annab verbile, kui see on intransitiivne, nagu sleep, transitiivsuse, mis näites 9 kandub üle adverbiaali noomenile. Eesti keeles, kus on võimalik kasutada umbisikulist lauset intransitiivse verbiga, eestindatakse see intransitiivse verbiga ja adverbiaaliga.

4. Määramatu mitteisikulise agensiga passiivi lausega eestindamine isikulise ja intransitiivse verbiga

Inglise keele kaheliikmelise passiivi eestindamine ei piirdu aga kaugeltki ainult umbisikulise tegumoega. Suurele arvule kaheliikmelistele passiivsetele konstruktsioonidele vastab eesti keeles isikuline lausestruktuur intransitiivse verbiga. Käesoleva töö

autori statistika alusel moodustab eestindamine aktiivlausega ja intransitiivse verbiga 35 % kõikidest keelelistest vahenditest, mida kasutatakse kahelüikmelise passiivi tõlkimisel, kõikudes üles- või allapoole, olenevalt teksti iseloomust ja tõlkijast. Eestindamist intransitiivse verbiga võib tähele panna eriti neist passiivlausetes, kus agens on määramatu, mitteisikuline, mingi abstraktne mõiste, nähtus, protsess, olukord või mingi ese. Neil juhtudel agensi mainimine ei ole otstarbekas, sest suhe välisfaktoriga on siin nõrgem, tegevus toimub nagu iseenesest, lähenedes seega intransitiivsusele, refleksiivsusele ja mediaalsusele. Intransitiivne verb on siin kohane, sest tegevus jääb siis subjekti sfääri. Teatavasti on aga inglise keeles intransitiivsete verbide arv kahanemud transitiivsete juurdekasvu arvel (vt. lk.68 jj ja seda funktsiooni väljendatakse inglise keeles kahelüikmelise passiiviga. See passiivi liik esineb peamiselt teaduslikes ja ühiskondlik-poliitilistes töödes, kus kirjeldatakse looduses, ühiskonnas jm. toimuvaid protsesse, kus lähtutakse patiensist, nähtusest, protsessist, esemest, kus antakse informatsiooni nende tekkest, muutusest jm., seejuures tundub, et agensit nagu polekski.

Nende kahelüikmeliste passiivlausete eestindamisel kasutatakse isikulist lausestruktuuri ja intransitiivseid verbe, kui inglise keele transitiivsele verbile vastab eesti keeles intransitiivne verb. Intransitiivsed verbid, mis selle funktsiooniga inglise pas-

siivile vastavad, kuuluvad paljudel juhtudel verbide hulka, mida kasutatakse kas ainult või põhiliselt 3. pöördes ja mis väljendavad intransitiivset tegevust, mis ei allu kõneleja tahtele, mida ei kutsu esile vahetult inimene ja mida ei saa kasutada umbisikulises tegumoes (vt.lk. 108). Enamikel juhtudel vastab selle funktsiooniga passiivis transitiivile eesti keeles intransitiiv. Esineb aga ka juhtumeid, kuigi vähemal määral, kus transitiivsele verbile vastab eesti keeles transitiivne verb. Ka nendel juhtudel kasutatakse isikulist lausestruktuuri, kuigi mõnel korral oleks ka umbisikuline tegumood võimalik. Vastindused isikulise lausega ja intransitiivse või transitiivse verbiga, neil juhtudel, kui vastav verb on transitiivne, vastab oma kommunikatiivselt koormuselt selles funktsioonis esinevale inglise keele kahelliikmelisele passiivile, sest lähtumine antud mõistest leiab aset nii eesti kui ka inglise keeles. Vahetuvad patiens ja agens. Tõlke adekvaatsuses ei ole aga oluline, kas subjekt esineb patiensina või agensina, vaid kas ta on antud mõisteks ja asetseb lause lähtekohas. Inglise passiivis on patiens subjektina antud mõiste lause lähtekohas, eesti keeles aga asetseb agens subjektina lause algul. Seega saab eestindust isikulise lausega pidada kommunikatiivselt koormuselt originaalile vastavaks.

Vastindamist intransitiivse verbiga kasutatakse sageli ka siis, kui agens inglise kahelliikmelises

passiivis on määramatu, aga isikuline.

a. Eestindamine intransitiivse verbiga.

1. The negative electric fluid is constructed of grains, just as the beach is composed of grains of sand or a house built of bricks. (EPh 268) - Negatiivne elektrivedelik koosneb osakestest nii nagu supelrand liivateradest või maja telliskividest. (FE 187).

2. The old names latent heat of melting or vaporization, show that these concepts are drawn from the picture of heat as a substance. (EPh 43) - Vananenud nimetused varjatud sulamis- või auramissoojus näitavad, et need mõisted tekkisid siis, kui soojust mõisteti nagu substantsi. (FE 34).

3. In all these cases some quantity of heat is created,... (EPh 44) - Kõigis niisugustes katsetes tekib teatud hulk soojust. (FE 35)

4. They were produced without any apparatus whatever... (SH 518) - Nad tekkisid ilma mingi aparatuurita,... (TüA 384).

5. He was seated at the piano (PDG 36) - Ta istus klaveri ees. (DGP 44)

6. Little things made of silver were deposited like eggs. (MP 104) - ... väikesi hõbeasjakesi lebas igal pool nagu mune. (VM 96).

7) He thanked God that she had been born and sheltered to such innocence. (ME 139) - Martin tänas

jumalat, et Ruth oli sündimud ja kasvanud sellises süütuses. (ME 120.)

8) The old man was still braced solidly with the line across his back. (OMS 43.) - Vanamees kõõrutas ikka veel endist viisi, nöör kõvasti üle selja surutud. (VM 32.)

9. ... and that aristocratic culture which is founded on the sounder principle. (TL 109.) - ... ja suursugust kultuuri, mis... tugineb tervele põhimõttele. (VÜ 120.)

10. Perhaps we'll never be rescued. (LF 56.) - Võibolla ei pääse me siit kunagi. (KJ 38.)

11. During the second half of the nineteenth century new and revolutionary ideas were introduced into physics... (EPh 129.) - Sajandi teisel poolel tungisid füüsikasse uued revolutsioonilised ideed. (FE 91.)

12. This theory is based on the assumption...(C 185.) - See teooria põhineb eeldusel... (K 195.)

13. Between them all the colours are arranged. (EPh 101.) - Nende vahel asetsevad kõik värvused. (FE 73.)

14. ... why the rainbow is repeated from time to time. (EPh 101.) - ... miks vikerkaar aegajalt uuesti ilmub. (FE 73.)

15. The door was opened ... (TL 119.) - Uks avanes... (VÜ 132.)

16. ... The door was flung open...(Cit 9.) - ...Avanes uks... (Tsit 9.)

Kõigis esitatud lausenäidetes on inglise keele kahel liikmeline passiiv eestindatud isikulise lausega ja intransitiivse verbiga. Lausenäidetes 1,3,4,7 (esimese verbi born) agens on mingi loodusjõud, mis kutsub esile teatud nähtused, ja näites 12 on see teaduse areng või näites 9 ühiskondlik nähtus. Näites 2 väljendavad inglise passiiv ja eesti keele intransitiiv tunnetustegevust. Näidetes 5,6,8 ei tundu tegevuses mingit välisfaktorit, see kulgeb nagu iseenesest, ja tõlkija annab seda edasi intransitiivse verbiga. Näidetes 7 (sheltered), 10,11,15,16 agens oleks nagu mingi määramatu isik.

Esitatud näidete kommunikatiivne koormus vastab originaalile. Inglise keele kaheliikmelise passiivi patiens antud mõistena subjekti kujul vastab eestikeelsete aktiivlausete agensile, antud mõistele, subjektile. Lausenäidetes 3,11,10,13 on inversioon tingitud adverbiaalist lause algul, kuid vastavamat sõnajärjestust ei saavutataks meil ka umbisikulise lausega, kui kasutatud intransitiivil oleks vastav kausatiiv-transitiiv, kuna umbisikulise lause kohta kehtivad samad inversiooniseadused, näit.: Perhaps we'll never be rescued. (LF 56.) - Võib olla ei pääse me siit kunagi. (KJ 38.) Võib olla ei päästeta meid kunagi.

b. Eestindamine u-, ne-sufiksiga intransitiivse verbiga.

Selle funktsiooniga kaheliikmelise inglise keele passiivi eestindamiseks kasutatakse veel laialdaselt u-sufiksiga refleksiivseid ja ühest seisundist teise üleminekut märkivaid verbe ja ne-sufiksiga translatiive, mis väljendavad järkjärgulist tegevuse üleminekut. E.Kindlam väidab, et u-sufiks on kõige produktiivsem sufiks, mis moodustab intransitiive.[268]

1. Each of the colours will therefore be refracted along a different path and be separated from the others when the light leaves the prism. (EPh 102) - Iga värvuse korpusklite tee murdub erinevalt ja valguse väljumisel prismast eraldub seetõttu teistest. (FE 73)

2. It is very likely that the properties are so modified that an unchanged quantity of heat comes to produce a higher temperature. (EPh 44) - Seejuures need omadused muutuvad sellisel viisil, et muutumatu soojushulk tekitab kõrgema temperatuuri. (FE 35)

3. Positions and velocities are transformed from one inertial system to another. (EPh 185) - Üleminekul ühest inertsiaalsüsteemist teise teisenduvad asukohad ja kiirused. (FE 130)

4. In every event in nature one form of energy is being converted into another,...(EPh 54) - Igas loodusnähtuses muutuvad ühed energiavormid teisteks...(FE 43)

---

268 E.K i n d l a m, Verbide derivatsiooni õigekeelsusest..., lk.630.

5. The two fluids in the conductor being free to move are separated, one attracted and the other repelled. (EPh 76.) - Kuna elektrivedelikud võivad metallis vabalt liikuda, siis nad eralduvad; üks neist tõukub kautšukikepikesest eemale, teine aga tõmbub tema tema juurde. (FE 56.)

6. At least all the difficulties are concentrated on one point. (EPh 112.) - Vähemalt kontsentreeruvad kõik raskused ühte punkti. (FE 81.)

7. In such a process, which is by no means confined to a space of three dimensions a net of positions in the space is traversed in a one - dimensional sequence,... (C 160.) - Sellise menetluse puhul, mis kaugeltki ei piirdu kolmemõõtmelise ruumiga, toimub asendite võrgu risti läbimine... (K 171.)

8. ... it seems to occur especially abundantly where rapid protein synthesis is being carried out (SH 636.) - Ta näib väga rikkalikult esinevat ka seal, kus toimub kiire valkude süntees. (TÜA 466.)

9. The successes of vitamin and hormone research were not limited to animals. (SH 626.) - Vitamiinide ja hormoonide uurimisel tehtud edusammud ei piirdunud ainult loomadega. (TÜA 459.)

10. Though Christine now occupied his mind more than ever, the whole complexion of his thoughts was altered. (Cit 64.) - Kuigi Christine oli nüüd veel enam hõivanud ta mõtlemise, oli vahepeal sootuks muutunud ka ta mõtete erilaad. (Tsit 62.)

11. Her head was buried on his breast. (Cit.112) - Ta pea mattus mehe rinnale. (Tsit 110)

12. He was distressed by losing that approval of his employees to which an executive is always a slave. (Bab 63) - Ta kurvastus, et kaotas oma alluvate poolehoiu, mida iga töödandja orjana taotleb. (B 85)

13. Breakfast conversation is limited to a series of laconic grunts. (Tr Ch 33) - Hommikusöögiaegne vestlus piirdub ainult lakoonilise mõmisemisega. (T Ch 34)

14. ... it does not matter what value we give it; for our operator is not changed... (C 94) - pole tähtis, millise väärtuse me talle anname, sest meie operaator ei muutu... (K 101)

15. We were swept out of our true course. (TI 105) - Meie kandusime eemale oma õigest kursist. (AS 118)

16. When a Forsyte was engaged (1), married (2) or born(3), the Forsytes were present. (MP 42) - Kui mõni Forsyte kihlus, neitus või sündis, siis olid teised Forsyte'id seal juures. (VM 20)

17. ... and on the instant, and for an instant, he was transported to a far land... (MaF 26) - ... ja samal hetkel ning ainult hetkeks kandus ta kaugele maale... (ME 13)

18. He was closeted for an hour with Miss Page. (Cit 41) - Ta lukustus siis tunniks Miss Page'iga. (Tsit 41)

19. He had been pulled down tight on to the bow. (OMS 76.) - Viimaks paiskus ta raskelt maha paadininasse. (VaM 62)

20. Einstein's theories for all their abstractness..., were nevertheless derived ultimately from experiments... (SH 525) - Einsteini teooriad, hoolimata kogu oma abstraktsusest..., tulenesid lõppkokkuvõttes siiski eksperimentidest... (TÜA 389)

21. Again a difference is revealed when two C.S. moving relatively to each other are considered (EPh 219) - Erinevus ilmneb jälle siis, kui vaatame kahte teineteise suhtes liikuvat koordinaatsüsteemi. (FE 155)

22. For example, the explanation of accoustical phenomena is based essentially on this concept. (EPh 107) - Näiteks akustiliste nähtuste seletus tugineb oma olulises osas sellele mõistele. (FE 76)

23. ... the stark colours of the morning were smoothed in pearl and opalescence. (LT 72) - ... hommikused tugevad värvid muhenesid õrnaks ja läbipaistvaks. (KJ 51)

Kõik u- ja nc-sufiksiga verbid, esitatud lausenäidetes on antud normidena ÕS-is. Lausenäited 1,2,3,4,5,7, 8,14,16(3), 21, 23 väljendavad looduses toimuvaid protsesse, agens on siin mitteisikuline, abstraktne mõiste, mingi loodusnähtus või loodusseadus. Näidetes 6,10,12,17,22,20 väljendatakse tunnetusprotsesse ja näidetes 9,13,16(1,2) looduses ja ühiskonnas asetleidvaid protsesse. Näidetes 11,15,19 väljendub liikumine, mille põhjuseks ei ole inimese teadlik tegevus, vaid sisemine tunne (11) ja välisjõud - veevool (15), kala õngenööri otsas (19). Näites 18

väljendatakse refleksiivset tegevust. Selles on agens elav isik, aga tegevus on refleksiivne, suundub tegijasse enesesse. Refleksiivsus on omane kõigile seda tüüpi intransitiivsetele verbidele. Näidetes 20,21,22, 23 vastavad verbile inglise kaheliikmelises passiivis ne-sufiksiga verbid, mis väljendavad intransitiivsust ja tegevuse järkjärgulist ülemineku uude seisundisse. Eestindustes isikulise lausega ja intransiivse verbiga lause kommunikatiivne koormus vastab inglise keele lause kommunikatiivsele koormusele, kaldudes sellest kõrvale vähesel määral lausestruktuurilise inversiooni tõttu (näited 6, 10,17). Näites 3 ei ole adverbiaali esikohale paigutamine tõlkes põhjendatud. Inglise keele lausele vastava sõnajärjestuse kasutamisel eesti keeles oleks kommunikatiivne koormus olnud identne. Asukohad ja kiirused teisenduvad ülemineku ühest inertsiaalsüsteemist teise.

5. Passiivi eestindamine isikulise lausestruktuuriga leksikaalselt erineva, aga semantiliselt vastava verbi või ühendverbiga.

Sageli tuleb originaali mõtte edasiandmiseks tõlkida passiivi, millesse välisfaktoriga nõrk on, intransitiivse verbiga või ühendverbiga, mis ei vasta inglise keele verbile leksikaalselt, aga on vastav semantiliselt.

1. But I was always honorably promoted at school. (MaE 29) - Aga ma sain koolis alati korralikult edasi. (ME 16)

2) A spring had been tapped.(LF 108)- Allikas oli valla pääsenud. (KJ 76).

3. Now this was put in question. (SH 536) - Nüüd muutus see küsitavaks. (TÜA 396).

4. He was disturbed when it did not move. (MP 45) - Ta settus hämmastusse, kui see ei liigutanud. (VM 24).

5. But Rosinante was not damaged at all. (TrCh 16) - Ent Rosinante ei olnud sugugi vigastada saanud. (TCh 18).

6. It will be better to become more familiar with the meaning of this new assumption and with the conclusions which can be drawn from it. (R Ph 179).- Uurime paremini lähemalt selle uue oletuse tähendust ja järeldusi, millele ta viib. (PR 126).

7. You nearly were killed. (OMS 10) - Sa oleksid ükrepealt otsa saanud. (VM 5).

8. But it does not satisfactorily explain why the rainbow is repeated from time to time... (PPh 101). - Kuid see "teooria" ei anna rahuldavat seletust, miks vikerkaar aegajalt uuesti ilmub... (PR 73).

9. ... which have been brought before his own eyes. (C 137) - ... mis tema enese silma all on saet leidnud. (K 197).

10.... when her arms were flung round his neck. (PDG 92) - . . kui tüdruku käed talle kaela langesid. (DGP 104).

11. The moment was lost in vulgar details. (PDG 99) - Viimane silmapilk uppus igapäevaseisse pisiasjusse (DGP 106).

Kui verbile inglise keele kahelikmelises passiivis, mille side välisfaktoriga on nõrk, vastab transitiivne verb eesti keeles, siis eestindatakse seda enamasti aktiivse lausestruktuuriga ning sageli samuti leksikaalselt erineva, kuid tähenduselt sünonüümse verbi või ühendverbiga. Tõlkimisel isikulise lausega jääb kommunikatiivne koormus samaks ja tõlget saab pidada adekvaatseks.

1. And the next moment... his aggressive pride was forgotten and he was glowing and warm with delight. (MaE 33.) - Mõne hetk hiljem... unustas ta sedamaid oma sõjaka uhkuse ja lõi heameelest õhetama. (ME 19.)

2. They have, however been given enormously greater precision and extent. (SH 557.) - Need printsiibid on ainult omandanud võrreldamatult suurema ulatuse. (TÜA 410.)

3. The full argument on the constructive and destructive uses of science is deferred... (SH 512.) - Täieliku diskussiooni teaduse konstruktiivsest ja destruktiivsest kasutamisest lükkame edasi... (TÜA 380.)

4. ... and once again she was close in his arms and lips were pressed on lips. (MaE 191.) - ... ning jälle hoidis ta teda kõvasti oma süleluses ja huuled puudutasid huuli. (ME 169.)

5. Since in these pages, we are interested only in general physical ideas... (FPh 272.) - Et käesolevas raamatus huvitavad meid ainult üldised füüsikalised ideed... (TÜA 190.)

6. Here, the eye was first attracted to a black

bat-like creature. (LF 25) - Kõigepealt tabas vaataja pilk musta nahkhiiretaolise sünnitise. (KJ 15)

7. Fleur had spent Christmas with the Monts; she was promised to him, however, before long...(MP 110) - Fleur oli jõulusid pühitsenud Montidega, kuid varsti pidi ta isa juurde tulema. (VM 192)

8. The particles are now packed more closely. (EPh 61) - Osakesed tihidavad nüüd ainumat endisest tihedamini. (TF 47)

9. Most of the soil had been washed away or buried ... after the removal of the trees. (TI 117) - Enamiku mullast oli vesi pärast puude mahavõtmist minema uhtunud. (AS 130)

10. It had been established as a direct refutation of the claims of the old alchemists. (SH 519) - See oli otseseks eituseks alkeemikute püüdlustele. (TÜA 384)

Kõigis neis isikulise lausestruktuuri ja transitiivse verbiga eestindatud lausetes vastab kommunikatiivne koormus inglise keele kaheliikmelise passiivi omale, teatud kõrvalekaldumisega sõnajärjestuses adverbiaaliga algavates lausetes. (Näited 5,6,7). Näites 9 on rakendatud objekti inversiooni vastava kommunikatiivse koormuse saavutamiseks. Seda on saavutatud, kasutades eestikeelses isikulise struktuuriga lauses leksikaalselt erinevat verbi või ühendverbi, mis võimaldab tähendust muutmata patiensi asemel agensit kasutada; have been given - on omandanud (näide 2), were pressed - puudutasid (näide 4), were attracted - tabas (näide 6), was promised - pidi tulema (näide 7),

are packed - täidavad (näide 8), had been established - oli (näide 10).

Esineb juhtumeid, kus inglise keele kahelliikmelise passiivi tõlge intransitiivse verbiga (sageli u-sufiksiga) adekvaatsema tõlke annab kui aktiivlause transitiivse verbiga.

1. This implied that energy was contained in the atom in quantities quite undreamt of by the users... (SM 519.) - Sellest võis järeldada, et aatomid sisaldavad energiat niisugustes hulkades, millest ei osanud unistadagi need, kes... (TÜA 384.)

Sellest võis järeldada, et energiat sisaldus aatomites niisugustes hulkades, millest...

Tõlkes intransitiivse verbiga (sisalduma) on lause kommunikatiivne koormus vastav inglise kahelliikmelisele passiivile.

6. Isikulise lausestruktuuri eelistamine.

Sageli valivad tõlkijad isikulise lause eesti keeles, kuigi originaalile vastav transitiivne verb ja tuntud ning isegi personaalne, kuid nimetamata agens, võimaldab adekvaatset tõlget ka umbisikulise lausega.

1. The short stories were returned in a similar fashion. (MaE 108.) - Niisamuti tulid tagasi ka lühijutud. (ME 91.)

1a. Lühijutud saadeti samuti tagasi.

2. In the Chinese room Soames indeed was discovered, with an open letter and Ting-a-ling at his feet.(MP 249.) -

Hiina toas oli tõepoolest Soomes, avatud kiri käes ja Ting-a-ling jalge ees. (VM 425).

2a. Hiina toast leiti tõepoolest Soomes, avatud kiri käes...

3. Its practical successes have been registered in the virtual abolition of diseases like diphteria. (SH 627) - Viimase praktilist edukust tõestab niisuguste haiguste nagu difteeria peagu täielik puudumine. (TÜA 460)

3a. Viimase praktilist edukust on tõestatud niisuguste haiguste nagu difteeria peagu täieliku puudumisega.

4.... en association of sugars, and phosphoric acid that have already been discussed in relation to metabolism. (SH 636) - .. suhkrute ja fosforhapperühmade assotsiatsioon, mida me juba vaatlesime seoses ainevahetusega. (TÜA 466).

4a. ... mida juba on vaadeldud seoses ainevahetusega.

Esitatud näidetes on isikulise ja umbisikulise lausestruktuuri tarvitamine tõlke kommunikatiivse funktsiooni identsuse suhtes samaväärsed. Näites 3 on objekti inversiooni kasutamine tõlkes õigustatud, sest objekt, patiens väljendab antud mõistet, mis inglise passiivis on väljendatud patiensina subjekti kujul. Näites 4 on objekt tõlkes relatiivpronoomen, mis selle lausealgulist positsiooni õigustab. Näites 2 on inversioon tingitud adverbiaalist lause algul, millle tõttu suuremat adekvaat-

sust ei kindlusta ka umbisikuline tegumood eesti keeles. Näites 1 ei ole adverbiaali lause algusse toomine tõlkes millegagi põhjendatud. Inglise lauses asetseb adverbiaal verbi juures, mida ta laiendab. Eesti keeles annaks see asend adekvaatse tõlke niisikulises kui ka impersonaalses vormistuses.

Lähijutud tulid samuti tagasi.

Lähijutud saadeti samuti tagasi.

Näidetes 3,4 ei vasta tõlke ajavorm originaalile. Perfekti asemel kasutatakse näites 3 preesensit (tõestab pro on tõestanud) ja näites 4 imperfekti (vaatlesime pro oleme vaadelnud). Näites 3 inglise keeles kasutatakse perfekti resultatiivse tähendusega ja eesti keeles kasutatakse ka perfekti tulemusliku tähenduse märkimisel. Näites 4 kasutatakse inglise keeles perfekti tegevuse eelnevuse tähistamisel ja eesti keeles on selleks samuti sobiv perfekt. Viimases näites ei saa aga imperfekti vastu eesti keeles kategooriliselt kõnelda, sest eesti keeles kasutatakse ka imperfekti pealause tegevusele eelnevuse väljendamisel.[269]

7. Tuntud agensi tähistamine eestindustes pöördelõpuga

Inglise kahetiikmeline passiiv, mille funktsioon on agensit, mis on tuntud (autor või autor oma lugejaga) ja mida mainida ei soovita, leiab eesti keeles sageli

---

269 Eesti Keele Süntaks I, lk.73 jj.

väljendust personaalse aktiivse lausestruktuuriga, kasutades agensina personaalpronoomeni mitmuse esimese isiku pöörde lõppu, näit. segame, vaatleme.

See esineb põhiliselt teaduslikus, kirjeldavas kirjanduses, kus vaatlejatena esinevad autor ja tema lugeja . Selle konstruktsiooni asemel võib kasutada ka umbisikulist lauset ja mõned keeletarvitajad kasutavadki seda. See on õieti stiilikküsimus.

1. Others, more profound and important will be discussed later. (EPh 77) - Teisi, veelgi sügavamaid ja olulisemaid näiteid, käsitleme hiljem. (PE 57).

2. We are thus led to the notions of transformation... (C 63) - Nii oleme jõudnud mõisteni teisendus... (K 64)

3. The answer will be understood if two C.S. moving uniformly relative to each other, are again taken into account. (EPh 217) - Vastuse sellele küsimusele leiame siis, kui võtame jälle kaks teineteise suhtes ühtlaselt ja sirgjooncliselt liikuvat koordinaatsüsteemi. (PE 153)

4. It will be shown later that this difficulty... caused a complete breakdown of the belief that all phenomena can be explained mechanically. (EPh 87) - Hiljem näeme, et see raskus... purustas täielikult usu sellesse, nagu saaks kõiki nähtusi mehaaniliselt selgitada. (PE 64)

5. Although this problem has already been thoroughly discussed, it is by no means exhausted. (PPh 160) - Kuigi oleme seda probleemi juba küllalt arutlenud, pole ta kaugeltki veel ammendatud. (PE 113)

6. When the rod is taken away without having touched the metal, the leaves immediately fall back... (PPh 72) - Kui me kepikese eemaldame, ilma et oleksime metalli üldse puudutanud, langevad lehekesed...(PE 53)

7. If definite masses of water and alcohol,... are mixed together...(PPh 42) - Kui segame teatud hulgad... vett ja alkoholi... (PE 34)

8. There is one characteristic feature of our drawing which will be emphasized later. (PPh 130) - Meie joonisel on üks iseloomulik omadus, millest räägime hiljem. (PE 92)

9. A small stone, which can be regarded as a particle, is dropped from a tower. (PPh 212) - Väike kivi, mida võime käsitleda kui osakest, langeb tornist. (PE 150)

10. The large tree was reached...(TV 268). - Jõudsime esimese suure puu juurde...(AS 227)

Siinkohal esitatud näidete eestindamine antud konstruktsiooniga vastab enamuses oma kommunikatiivselt koormuselt ja faktiliselt koosseisult inglise passiivile pealauses,(näited 1-4 jt.), kus inversioon võimaldab sõnajärjestust reguleerida. Atribuutlausetes asetseb patiens relatiivpronoomenina lause lähtekohas, siidudes seda pealausega, ja eesti keeles on patiens objekt,

mille asukoht relatiivpronoomenina lause algul on. Teistes kõrvallausetes, kus inversioonivõimalused on piiratud,[270] on olukord raskem, siin annaks umbisikuline lause mõnikord paremaid võimalusi, näit. When the rod is taken away... (EPh 72.) - Kui me kepikese eemaldame... (FE 53.) - Kui kepikene eemaldatakse...

Teiselt poolt aga, arvestades agensi personaalpronoomeni (me) formaalset, leksikaalselt nõrgenenud iseloomu selles konstruktsioonis ja selle ärajätmise võimalust, kuna ta esineb niikuinii pöördelõpus (kui eemaldame kepikese), siis tuleks seda adekvaatseks tõlkeks pidada.

Käesoleva uurimuse autori statistiliste andmete alusel moodustab isikulise lausestruktuuri eelistamine, leksikaalselt erinevate aga semantiliselt vastavate verbide kasutamine ja esimese isiku mitmuse pöördelõpuga konstruktsioonide tarvitamine 9% kõigist keelelistest võimalustest, mida kaheliikmelise passiivi eestindamisel kasutatakse.

8. Kaheliikmeline passiiv kolmeliikmelise konstruktsioonina

Passiivsed konstruktsioonid, milles prepositsionaalse konstruktsiooniga ei väljendata agensit, vaid tegevuse vahendit, on s i s u l i s e l t kaheliikmelised, ehkki nad on vormiliselt kolmeliikmelised, sest et inglise keeles kasu-

---

270 E. L e p p i k, Lause pealiikmete..., lk. 49.

tatakse prepositsiooni by nii agensi kui ka vahendi tähistamiseks.

1. An absolute solution ... is being sought by X-ray analysis. (SH 630.) - Absoluutset selgust ... püütakse saavutada röntgenianalüüsi teel. (TÜA 462.)

2. The italicezed word heats should, according to present-day nomenclature, be replaced by the word temperature. (EPh 40.) - Toodud tsitaadis kursiiviga eraldatud sõna soojus tuleks tänapäeva terminoloogia kohaselt asendada sõnaga temperatuur. (FE 32.)

Nende passiivsete konstruktsioonide eestindustes tarvitatakse umbisikulist tegumoodi, sest siin mõeldakse määramatut isikut, kes kasutab mingit vahendit tegevuse teostamiseks. Prepositsionaalset konstruktsiooni eestindatakse käänete (sageli komitatiivis) või kaassõnade abil.

Eri käändeid ja kaassõnu kasutatakse ka ulatuslikult mitteisikulise agensi väljendamisel. Selletõttu on kolmeliikmelise passiivi mitteisikulise agensi eestinduste analüüsis võrdluseks käsitletud ka kaheliikmelisi passiivkonstruktsioone, milles prepositsionaalne konstruktsioon esineb instrumentaalses tähenduses (vt. lk. 298 jj.).

III Struktuurilis-süntaktilisest faktorist tingitud passiivi eestindamine

Passiivi tarvitamist inglise keeles põhjustab veel struktuurilis-süntaktiline faktor, soov ühendada sama subjektiga mitut verbi nii objektilise kui ka subjektilise seosega, mis võimaldab mõtet väljendada süntaktili-

liselt kompaktsemal kujul (vt.lk. 44). Eesti keeles antakse seda edasi vastavalt varem käsitletud eesti keele struktuurilistele võimalustele isikulise ja umbisikulise tegumoega või kasutatakse mõlemaid verbe isikulises vormistuses või võetakse kasutusele muid grammatilisi vahendeid.

I grupp.

1. He should not, of course, tell her that he had been detected in stealing. (WM 63) - Muidugi ei õtle ta seda, et ta tabati varguselt.(VA 115).

2. But you can feel as if you're not hunting but - being hunted. (LF 67) - Sa tunned, just nagu ei peaks mitte sina jahti,vaid... nagu peetaks sinu peale jahti. (KJ 46).

3. I remembered now that I had been told Wisconsin is a lovely state. (TrCh 126) - Mulle meenub nüüd, nagu oleks mulle rüägitud, et Wisconsin on ilus osariik. (TCh 103).

4. She was not asked to look at the pictures, and she never did. (MP 95) - Teda ei palutud pilte vaadata, ja ta ei teinud seda kunagi. (VM 86).

5. Whiggam was sent for and appeared...(AT 285) - Mõne aja pärast kutsuti Whiggam, kui see oli kabinetti astunud... (AT 271).

6. He never spoke but when he was spoken to (T 64) - Kapten rüükis siis, kui teda kõnetati. (AS 72).

7. The girl is the daughter of the man who once owned Jon's mother as a negro-slave was owned.(TL 156.)- Selle tüdruku isaks on mees, kes kord omas Jon'i ema, nagu omatakse neegriorja. (VÜ 177.)

8.... when she feared she might not be met at all...(Cit.367.) - ... ta oli kartnud, et talle üldse ei tulda vastu... (Tsit.368.)

9. If that girl had proper opportunity to dress and if she were taught how to carry herself,...(MaS 117.) - Kui sellel tütarlapsel oleks võimalus hästi riietuda ja kui talle head kehahoiakut õpetataks...

Esimese grupi lausenäidetes, kus subjekt on seotud kahe erineva verbiga, ühega subjektilises ja teisega objektilises seoses, on eesti keeles esimene edasi antud isikulise ja teine umbisikulise tegumoega. Näidetes 2,8 kasutatakse intransitiivset verbi umbisikulises vormistuses.

III Struktuurilis-süntaktilisest faktorist tingitud kahelüikmelise passiivi tõlkimisel ei kasutata kaugeltki mitte alati umbisikulist lauset. Umbes 50 % ulatuses tõlgitakse seda isikulise lausestruktuuriga.

II grupp

1. Often the impetus to go and have it out with him surged up and was beaten back.(WI 132.) - Sagedasti tõusis tung sinna minna ja asjale lõpp teha, aga ikka surus ta selle tagasi. (VA 228.)

2. Her husband, who was kept informed of all her movements, attempted to force us apart... but anyway our names were publicly joined. That decided us, and we became united in fact. She was divorced, married me, and you were born. (TL 237) - Tema mees, kes teda valvata laskis, katsus meid sundida lahkuminekule, ... igatahes kandis ta meie nimed avalikkuse ette. See mõjus meisse otsustavalt ja meie ühinesime tõeliselt. Tema abielu lahutati, temast sai minu naine, ja sina sündisid. (VÜ 275).

3. All his father's power of seeing the worst, all James' nervous pessimism, had come to the fore in him during the hour since ... he had been handed that letter. (WM 250). - Tema isa Jamesi närviline pessimism ja anne kõike kõige halvemas valguses näha oli vallanud Soamesi sest hetkest saadik, mil ta sai selle kirja. (VA 427).

4. Whether he committed suicide or whether he was accidentally run over in his distraction, we never knew; but so it was. (TL 236) - Ma ei tea, kas noormees tappis enda või juhuslikult sõiduki alla jäi, kuid igatahes sai ta surma. (VÜ 273).

5. The words "And you'd better not come again" trembled up to her lips, but were not spoken. (WM 18). - Sõnad "ja parem, et te kunagi enam ei tuleks" värisesid Fleuri huulil, aga nad jäid väljendamata. (VA 42).

6. After June was married, if she did marry this fellow, as he supposed she would, he would let it and go into rooms.. (MP 65) - Niipea kui June läheb mehele (kui ta üldse kunagi läheb sellele poisile, mida ta küll vist kindlasti teeb)...(VM 49).

7. A single sea bird flapped upwards with a hoarse cry that was echoed presently... (LF 123) - Üksik merelind tõusis lendu käheda karjatusega, mis kohe kuskilt vastu kajas. (KJ 87).

8. This was appalling and soon forgotten. (A 20) - See oli kohutav ja ununes varsti. (A 11).

Teise grupi näidetes on struktuurilis-süntaktilisest faktorist tingitud inglise keele kaheliikmelistes passiivlausetes üle mindud isikulisele lausele, kuigi umbisikulise tegumoe kasutamine mõnes neist võimalik oleks olnud. Näites 1 ühendverb surus tagasi annaks umbisikulises vormistuses sama kommunikatiivse koormuse suruti tagasi, kuid umbisikuline osutab määramatule agensile, siin aga on agens teada. Näites 2 esineb inglise keeles rida tegevusi, vormistatud aktiivi ja passiiviga, tingitud süntaktilisest faktorist ja stilistilistest põhjustest. Eestikeelses tõlkes on võimalusi mõnda neist passiivsetest konstruktsioonidest edasi anda ka umbisikulise tegumoega, näit. Tema mees, kellele tema saamudest teatati... igatahes meie nimed ühendati avalikult...

Tõlkija on aga, lähtudes stiili seisukohalt ja soovist enam esile tõsta agensit, kes ei ole määramatu

isik, üle läinud isikulisele lausestruktuurile.

Näites 3 ei oleks umbisikuline lause sugugi halvem aktiivlausest - ... mil ta sai selle kirja ... - mil talle anti see kiri.

Näites 5 umbisikuline tegumood ... aga neid ei väljendatud oleks olnud abstraktsem, oleks osutanud määrama - tule isikule, aga isik on teada (Fleur).

Näites 8 transitiivne verb umbisikulises vormistuses unustati oleks olnud täiesti võrdne isikulisele ununes.

Näites 7 on inglise passiiv süntaktiliselt seotud aktiivlause adverbiaali noomeniga, võimaldades sellega kompaktsemat mõtteväljendust. Eesti keeles vastab sellele intransitiivne verb isikulises lauses. Analüüs näitab, et eesti keeles eelistatakse inglise struktuurilis-süntaktilisest funktsioonist tingitud passiivi eestindamisel isikulist lausestruktuuri.

IV. Verbist või modaalverbist ja passiivi infinitiivist koosneva konstruktsiooni eestindamine da - infinitiiviga

Inglise keele passiivsed konstruktsioonid, mis koosnevad verbist või modaalverbist passiivi infinitiiviga, moodustavad käesoleva uurimuse autori statistiliste andmete alusel 29 % kõigist kaheliikmelise passiivi kasutamise juhtudest. Nendele konstruktsioonidele vastavad eesti keeles konstruktsioonid impersonaalselt kasutatavate

verbidega, mis seostudes da-infinitiiviga annavad lausele passiivse mõtestatuse. Erandi moodustavad mõned verbid, mis seostuvad ma-infinitiiviga, nagu peab, hakkab jt. Viimaste esinemissagedus tõlgetes võrreldes da-infinitiiviga on palju väiksem.[270-a] ( ) Nendele impersonaalsetele konstruktsioonidele omase passiivsuse tõttu on nad sobivad inglise keele passiivi infinitiivi funktsiooni edasi andma ja neid kasutatakse selleks väga väheste eranditega. Nad võimaldavad täiesti adekvaatset tõlget, sest da-infinitiiviga seotud nominatiivne lauseliige, kuuludes samuti subjekti ja objekti piirialale, on lähedane ingliskeelse lause subjektile. Nii nominatiivi- kui ka partitiivi-kujuline objekt annab edasi sama kommunikatiivset koormust oma asetusega lause lähtekohas. Sagedamini on aga impersonaalse konstruktsiooni da-infinitiiviga seotud lauseliige partitiivis ja on seega objektiline. Seda tõestavad käesolevad juhuslikult valitud näited. Täpset loendust ei ole teostatud.

1. A line of thought developed in one branch of science can very often be applied to the description of events. (FPh 38.) - Ühes teadusharus rakendatud mõttekäike võib väga sageli rakendada teiste... nähtuste kirjeldamisel. (FE 31.)

2. The whole biosphere can be considered as one evolving biochemical system. (SH 632.) - Biosfääri võib tervikuna vaadelda kui arenevat biokeemilist süsteemi. (TÜA 463.)

[270-a] K. K o n t, Käändsõnaline objekt ..., lk.168 jj.

3. We think of a substance which can be neither created nor destroyed. (EPh 43.) - Substantsi me kujutleme kui midagi niisugust, mida ei saa luua ega hävitada.

4. ... these are two different things and should always be distinguished...(EPh 40.) - ... need on kaks täiesti erinevat asja ja neid peaks alati eristama. (FE 33.)

5. And I consider it entirely unjust that I should be penalized. (WM 287.) - Sellepärast tunnen seda täiesti ülekohtusena, et mind peaks karistatama. (VA 488.)

6. He could not, must not, be placed in any dubious pos-ition. (WM 52.) - Ta ei võinud ega tohtinud mingisse kahtlasesse seisukorda sattuda. (VA 96.)

7. How is this motion to be explained? (EPh 64.) - Kuidas niisugust liikumist seletada? (FE 49.)

8. His meals were to be taken outside his working hours. (ATr 47.) - Einestama peab ta tööst vabal ajal. (AT 41.)

9. Was it to become a monstrous and loathsome thing, to be hidden away in a locked room, to be shut out from the sunlight... (PDG 136.) - Pidi ta nüüd muutuma hirmsaks ja vastikuks asjaks, mille pidi peitma ja lukustama kuhugi ruumi, et varjata teda päikesepaiste eest...(DGP 14?.)

10. She would have to be taught how to speak: he commented...(MaE 117.) - Teda tuleks kõigepealt rääkima õpetada, arvas Martin...(ME 100.)

11. Something had to be done. (ATr 120.) - Midagi tuli öelda... (AT 111.)

12. No; the thing had to be examined, and at once. (PDG 123.) - Ei, pilti pidi kohe uurima. (DGP 131.)

13. I have found that my assistants prefer to be paid in cash. (Cit. 31.) - Olen leidnud, et minu assistendid eelistavad saada palka sularahas. (Tsit. 30.)

14. I began to be tortured with thirst. (TI 148.) - ... sest juba hakkas mind janu vaevama. (AS 104.)

15. The old delightful condition began to be induced. (MaE 38.) - Endine õnnis meeleolu hakkas temas taas maad võtma. (ME 25.)

16. But this knowledge was not scientific, and tended to be forgotten... (SH 623.) - Kuid need teadmised polnud teaduslikud ning nad kippusid ununema. (TUA 458.)

17. He frightened her, and at the same time it was strangely pleasant to be so looked upon. (MaE 25.)- Võõras kohutas teda, aga ühtlasi oli imelikult meeldiv lasta end niiviisi vaadata. (ME 12.)

18. Her disappointment lay in that this man she had taken to mold refused to be molded. (MaE 212.) - Ta oli pettunud, sest mees, keda ta oma soovi järgi voolida tahtis, ei laskmud end voolida. (ME 189.)

19. It still remains to be shown how the wave theory is capable of this... (EPh 114.) - Näid jääb veel näidata, kuidas seletab laineteooria...(FE 82.)

20. There still remains one point to be cleared up. (EPh 220) -Nüüd jääb välja selgitada veel üks asi. (EE 155)

21. ... television was destined to be more useful to engineering... (C 10) - ... et tegelikult võib televisioon tuua selliste menetluste juurutamise teel palju kasu. (K 14)

Vaadeldud eestindustes seostuvad verbid impersonaalsetes konstruktsioonides da-lise infinitiiviga, välja arvatud verbid peab, hakkab ja kipub,jt., mis seostuvad ma-infinitiiviga. Näites 5 verb peab seostub passiivse infinitiiviga karistatama. See on aga erandlik juhtum, mis väga harva esineb.

Enamikes näidetes lauseliige, mis seostub da-infinitiiviga, on partitiivis. Nominatiivi-kujulisena esineb see näidetes 6,9,13, 15,16,18.

Erijuhtumina esineb ka modaalverbi passiivi kasutamist impersonaalsetes konstruktsioonides da-infinitiiviga, kuid suhteliselt vähe ja ainult üksikutel tõlkijatel, näited 1-3. Ja veel harvemini esineb eesti keeles passiivi infinitiivi kasutamist, näide 5.

1. The apparatus corresponding to (3.913) may always be constructed... (C 102) -Seadmed, mis vastavad võrrandile (3.913), võidakse alati ehitada...(K 111)

2. While there are many algorythms which might be used ...(C 140) - On küll olemas palju algoritme, mida võidaks kasutada... (K 148)

3. ... which can be synthesized... (C 59.) - mida võidakse saada liitmise teel... (K 65.)

4. Moreover, the information... may be delayed or stored... (C 54.) - Pealegi,...informatsiooni ... võidakse salvestada...(K 61.)

5. The time at the Instituto is to be devoted to the obtaining and elucidation of experimental data pertaining to cybernetics, while the intermediate years are to be devoted to more theoretical research... (C 31.) - Aeg Kardioloogia Instituudi juures pidi pühendatama kiberneetikasse puutuvate katseandmete saamisele ja läbitöötamisele, kuna vahepealsed aastad tuli pühendada rohkem teoreetilistele otsingutele... (K 37.)

V. Impersonaalse iseloomuga personaalsete passiivi konstruktsioonide eestindamine ühepöördeliste konstruktsioonidega

Inglise keele passiivsetele konstruktsioonidele, mis formaalselt on personaalsed, kuid tähenduselt impersonaalsed (vt. lk.19) vastab eesti keeles impersonaalne ühepöördeline konstruktsioon.

1. Later it was found that artificial substances, ... had similar effects. (SH 626.) - Hiljem leiti, et kunstlikel aineil, ... , on samasugune toime. (TÜA 460.)

2. ... and it was discovered that the proteins... (SH 627.) - Ja nii avastati, et mõnede... (TÜH 460.)

3. It was said that my New York license plates

would arouse interest... (TrCh 8.) - Öeldi, et mu auto New Yorgi number võib tekitada huvi... (T Ch 13.)

4. It can be shown that the kinetic theory of gases is not only in agreement... (EPh 60.) - Saab näidata, et gaasside kineetiline teooria on kooskõlas... (FE 46.)

5. It should be understood that television is used only as an example... (EPh 189.) - Tuleb meeles pidada, et televisiooni meie kasutame siin ainult kui ühte näidet... (FE 133.)

6. It will be noted that... (C 158.) - Väärib märkimist, ... (K 168.)

7. ... it was realized that eclipses occurred in regular predictable cycles... (C 41.) - ... taibati, et varjutused esinevad ennustavate, korrapäraselt korduvate sündmuste sarjadena,... (K 48.)

8. When he died, his brain was examined, and he was found to be suffering from a rightsided injury, so extensive that it has been said that..."he had only half a brain" ... (C 178.) - Kui ta suri, võeti tema aju uurimisele ja leiti, see kannatavat parempoolse kahjustuse all, mis oli nii ulatuslik, et võidi öelda: pärast kahjustust "oli tal ainult pool aju". . (K 188.)

9. It has been suggested that this be done by the use of several photo-electric cells - placed in a vertical sequence. (C 163.) - On vihjatud, et seda võiks teha mitmete püstritta paigutatud fotorakkude abil... (K 173.)

10. Moreover, it was felt that it was essential to have someone present who could examine mathematical

questions critically. (C 8.) - Pealegi tundus olevat vajalik kellegi osavõtt, kes suudaks sügavamalt uurida matemaatilisi küsimusi. (K 12.)

11. It was found that the conditions of anti-aircraft fire did not justify the design... (C 23.) - Ilmnes, et lennukitõrje tingimused ei õigustanud kõverjoone ennustamise jaoks aparaatide loomist... (K 29.)

12. It will be seen that the mean square error of filtering is a monotonely decreasing function of lag. (C 103.) - Selgub, et filtri läbimisel tekkiva vea ruutkeskmine on monotoonselt kohanev funktsioon hilinemisest. (K 111.)

13. It was driven home to me how like sailors they were. (TrCh 93.) - Mulle sai selgeks, kuivõrd nad sarnanevad meremeestega. (TCh 79.)

14. It has been emphasized that we must distinguish between the motion of the particles...(TPh 107.) - Me rõhutasime juba, et osakeste liikumist tuleb eristada... (FE 77.)

15. It was rumoured that out of these another half would go. (Cit. 187.) - ... ja kõnealdi, et neistki langevad veel pooled välja. (Tsit. 185.)

16. It was only to be regretted that men were apparently so stupid... (SH 528.) Tuli ainult kahetseda, et inimesed olid ilmselt nii taipamatud...(TÜA 391.)

Näites 14 kasutatakse tõlkes agensit, personaalpronoomenit, aga selle lühendatud rõhuta kuju ei kahjusta tõlke adekvaatsust.

VI. Erinevate leksikaalsete ja grammatiliste vahendite kasutamine passiivi eestindustes isikulise lausega.

Inglise keele kahelilkmelise passiivi eestindamisel kasutatakse peale eespool mainitute mitmesuguseid teisi leksikaalseid ja grammatilisi vahendeid, mis tavaliselt annavad võimaluse üle minna isikulisele lausestruktuurile, ja näib, et see ongi üks peamisi põhjusi erinevate leksikaalsete ja grammatiliste vahendite kasutamiseks. Teiseks on see paljudel juhtudel tingitud erinevustest inglise ja eesti keele leksikas. Erinevate leksikaalsete ja grammatiliste vahendite kasutamine eestindustes isikulise lausestruktuuriga on käesoleva uurimuse andmetel 13,6 % kõigist kahelilkmelise passiivi kasutamise juhtudest.

Leidub palju näiteid, kus inglise keele passiivi eestindamisel kasutatakse vastandtähendusega verbe, nagu he had been chased - ta oli põgenenud, they were given - nad said. See verbi semantika muutmine võimaldab üle minna isikulisele lausestruktuurile, säilitades sama kommunikatiivse funktsiooni ja lause sama leksikaalse ülesehituse.

1. This method for which R.L.M.Synge and A.J.P.Martin were given the Nobel Prize in 1952, was... (SH 606.) - See meetod, mille eest R.L.M.Synge ja

A.J.P.Martin said 1952.aastal Nobeli auhinna, kujutab enesest...(TÜA 445).

2. ... he had been chased into the house.(PTh 267) - Ta oli põgenenud tagaajajate eest majja. (Kr 259).

3. My heart shall never be put under their microscope. (PDG 32) - Minu süda ei lähe kunagi nende mikroskoobi alla. (DGP 40).

4. ... the uniformly moving cart is given a push... (EPh 10) - ... ühtlaselt liikuv käru saab tõuke...(FE 11)

5. ... Hortense in falling had been thrown completely over him... (ATr 174) - Hortense oli kukkudes paiskunud temast üle. (AT 164).

6. Considerable sympathy was expressed for the mother of the deceased. (PDG 156) - Suurt kaastundmust äratas kadunu ema. (DGP 164).

7. From the east and west only a single shot had been fired. (TI 129) - Idast ja läänest oli tulnud üksainus lask. (AS 143).

8. His hand sought Ruth's hand beside him hidden by the table, and a warm pressure was given and received. (MaE 328). - Laua varjus otsis ta käsi Ruthi kätt oma kõrval ja nad vahetasid sooja pigistuse (ME 298).

Lausenäidetes 1-7 esineb eesti keeles vastandtähendusega verb. Näites 8 verb vahetasid võtab kokku mõlema inglise keele verbi tähendused was given and received.

Samasugune üleminek aktiivsele lausestruktuurile eesti keeles osutub sel korral võimalikuks, kui kasutatakse

inglise passiivi asemel sõnaühendit, mis koosneb verbist ja substantiivist, kusjuures see sõnaühend vastab tähenduselt inglise keele verbile.

1.... any computing machine is used because machine methods are faster than hand methods...(C 139.) - Üldiselt leiab igasugune arvuti kasutamist, seepärast, et masinameetlused on kiiremad kui käsimeetlused.(K 148.)

2. Nevertheless, they all represent ideas which have been incorporated into the modern ultra-rapid computing machine. (C 11.) - Ja siiski kujutavad nad kõik neid põhimõtteid, mis on leidnud kehastust ajakohases ülikiires arvutis. (K 15.)

3. She was brought up strictly. (TL 236) - Ta oli karmi kasvatuse saanud. (VÜ 273).

4. At your age that's easily remedied. (WM 102.) - Sinu aastates leiab sellele ju kergesti abi. (VA 180.)

5. ... As her passion was never returned...(PDG 69.) - ... kuna ta vastuarmastust ei leidnud.... (DGP 72).

6. Owners of private property were unpaid.(TL 179.) - Paremandi omanikud ei saanud palka.(VÜ 205).

7. This desire to produce and to study automata has always been expressed in terms of the living technique of the age. (C 51.) - See soov vallutada ja tundma õppida automaate on alati leidnud väljendust ajastu elava tehnika keeles. (K 57).

8. ...threw what was left into the fire...(TI 196.) - ... üks neist viskas totaka naeruga ülejäägi tulle... (AS 215.)

Kaheliikmelise inglise passiivi tõlkimisel eesti keelde võimaldab üleminekut isikulisele lausestruktuurile ka verbi asendamine teonimisõnaga või substantiiviga samas tähenduses.

1. How the atom bomb was developed, tried out, and used is now part of world history...(SH 537) - - Aatomipommi arendamine, katsetamine ja kasutamine on nüüd osa... maailma ajaloost. (TÜA 397)

2. Long before the electron microscope was developed... (SH 535) - Juba ammu enne elektronmikroskoobi leiutamist... (TÜA 407)

3. ... so that they would be valid everywhere, even in regions where energy is enormously concentrated ? (EPh 257) - ... nii et nad kehtisid igal pool, ka nendes piirkondades, kus energia kontsentratsioon on ebaharilikult suur? (FE 181)

4. A variety of devices and ad hoc variations of the quantum theory were resorted to... (SH 531) - Väljapääsu püüti leida paljudes võtetes ja kvantteooriate ad hoc teisenduses.. (TÜA 393)

5. ... lest we were attacked; ... (TI 25) - Kallaletungi puhuks... (AS 29)

6. But such a rapid change, however it is produced... - Kuid niisugune kiire muutus sõltumatu (EPh 147) sellest, mis on tema põhjuseks...(FE 104)

Inglise passiivi eestindamisel kasutatakse ka adverbiaali (näited 1-3) või sõnaühendit, mis koosneb tähenduselt erinevast verbist ja inglise passiivi

verbile vastava tähendusega adverbiaalist (näited 4,6), või ingliskeelse lause tõlkes parafraseerimist vähemal või suuremal määral.

1. Before supper was eaten we buried Tom... (TI 119.) - Õhtusöögi eel matsime vana Tomi... (AS 132.)

2. It is to be regretted...(Cit.251.) - Peab kahetsevalt mainima...(Tsit.249.)

3. I was kept busy... (TI 217.) - Ma olin ametis ... (AS 235.)

4. The car was parked...(ATr 156.) - Auto viidi parkimisekohale... (AT 146.)

5. Why even privacy was threatened. (TL 229.) - Isegi eraomand oli hüdaohus. (VÜ 265.)

6. ... the day the picture had been finished. (POG 119.) - ... kui pilt sai lõplikult valmis. (DGP 126.)

7. Imagine two parallel metal plates in some place from which all air has been extracted. (EPh 268.) - Kujutleme kahte paralleelset metallplaati, mis asetsevad õhutühjas ruumis.(FE 187.)

8. It is exactly the same as when a stone is allowed to fall from the top of a tower. (EPh 26.) - Täpselt sama on olukord tornist langeva kivi korral. (FE 23.)

9. Actually, when the neutron was first produced it was not recognized as such,...(SH 534.) - Tegelikult ei mõistetud neutroni esmakordsel saamisel tema tõelist olemust... (TÜA 395.)

Näites 6 kasutatakse tõlkes imperfekti pluskvamperfekti asemel. Inglise keeles väljendatakse pluskvamperfektiga tegevuse eelnevust pealause minevikule. Eesti keeles kasutatakse selles tähenduses ka pluskvamperfekti, aga ka imperfekti. Seetõttu ei saa imperfekti eesti keeles ekslikuks lugeda, aga täpset vastavust taotledes võiks pluskvamperfekti kasutada.[271]

Kaheliikmelist inglise passiivi antakse mõnikord eesti keeles edasi verbiga olema + mas-vorm, eriti passivi progressiivseid ajavorme. See on tingitud soovist võimalikult täpselt edasi anda inglise keeles väljendatud kestvat tegevust, kuigi see pole vajalik, sest eesti keeles tarvitatakse nii progressiivsete kui ka indefiniitsete verbivormide väljendamiseks samu ajavorme. Kuid see annab tõlkijale võimaluse üle minna isikulisele lausestruktuurile ilma tõlke adekvaatsust rikkumata.

1. Agriculture is rapidly being transformed... (SH 602.) - Põllumajandus... on ümber kujunemas tööstuseks... (TÜA 443.)

2. ... the relations of science and technology are rapidly being inverted. (SH 512.) - ... XX sajandil on teaduse ja tehnika vahelised suhted kiiresti muutumas vastupidiseks. (TÜA 379.)

Kaheliikmelist inglise passiivi väljendatakse eesti keeles fraseoloogiliste sõnaühenditega, eriti nendel

---

271 Eesti keele süntaks I, lk.73 ja 75 jj.

juhtudel, kui inglise passiivne predikaat ise esineb fraseologismi komponendina, või parafraseeritakse inglise keele fraseoloogilist sõnaühendit ja kasutatakse isikulist lausestruktuuri.

1. We're beaten. (LF1 155) -Oleme omadega lübi. (KJ 111.)

2. ... till he was hung up among creepers. (LF1 241.) - ... kuni ta väänkasvudesse kinni jäi.(KJ 173.)

3. Clyde was instantly drawn to him.(ATr 62.) - Clyde'il tekkis otsekohe tema vastu sümpaatia.(AT 56.)

4. He was filled with disgust at himself.(MaE 34.) - - Ta muutus iseendale vastikuks. (ME 21.)

5. ... two Carwell boys had been killed in the war. (FR 25.) - ... Carwelli kaks poega olid sõjas surma saanud. (VT 21.)

6. ... as if she were not disposed to discuss. (ATr 114.) - ... nagu oi tahaks ta sellest enam rääkida. (AT 105)

7. I thought how tragic it would be if you were wasted. (PDG 45) - Mõtlesin, kui traagiline oleks minna teil iseendale kaotsi. (DGP 52.)

8. Silence was not broken for some time, but the soles were. (WM 137.) - Vaikides sõid nad mõni aeg oma merekeelt. (VA 237.)

Parafraseerimisel oleks mõnedel juhtudel võimalik originaali lähedasem tõlge, kuid sageli on erinev leksikaalne väljendus tingitud inglise ja eesti keele

leksikaalseist erinevusist või autori soovist valida väljendusrikkam keeleline vorm.

1. The experiments on animals were so promising that efforts were made to prepare enough of the drug... (SH 644.) - Katsed loomadega olid nii paljutõotavad, et seati eesmärgiks valmistada vajalik hulk ravimit... (TÜA 471.)

2. It was rumoured of him... (PDG 164.) - Kord liikus tema kohta kuulujutt... (DGP 172.)

3. How can we ever be rescued except by luck ... (LFI 100.) - Kas meil on üldse mingit lootust siit kunagi pääseda... (KJ 71.)

4. Has the boy been told. (TL 208.) -Kas too poiss teab tõtt. (VÜ 240.)

5. ... he was allowed a little collapsible canoe... (AL 24.) - Sel sügisel tohtis ta sõita väikeses kokkupandavas paadis. (A 15.)

6. ... first large successes of the new biology were scored - ...(SH 603.) - ... tulid uue bioloogia esimesed suured edusammud ... (TÜA 444.)

VII. Kahelülmelise passiivi verbidega become, get jt. + partitsiip II eestindamine

Verbide get, become jt. kasutamises passiivi moodustamiseks näevad lääne lingvistid uute passiivi abiverbide kujunemist, mis paremat võimalust annab tegevusliku iseloomuga passiivi eraldamiseks käändsõnalisest

predikaadist. Nõukogude lingvistika suhtub sellesse tagasihoidlikumalt. (vt. lk.77 jj.)

Käesoleva uurimuse andmetel võib öelda, et nende verbide kasutamissagedus on veel nii väike, et raske on järeldusi teha. Nende esinemissagedus piirdub ainult mõne protsendiga.

Get ja become + partitsiip II abil moodustatud passiivi eestindamisel kasutatakse samuti mitmeid keelelisi vahendeid nagu to be + partitsiip II tõlkimisel. Võib tõhele panna eestindamist umbisikulise tegumoega, intransitiivse verbiga, impersonaalselt kasutatavate verbidega koos da-infinitiiviga jm.

Lausenäiteid get ja become abil moodustatud passiivi kohta on aga liiga vähe, et võiks järeldusi seaduspärasuste kohta teha nende eestindamisel.

Toome siinkohal mõningaid näiteid.

1. The book that does not earn money for its publisher probably does not get printed, and certainly not reprinted. (C 188) - Raamat, mis ei teeni raha oma kirjastajale, tõenäoliselt ei lähe trükki, kindlasti aga ei lähe kordustrükki. (K 198)

2. You'll get married some day... (MaE 129) - Teie lähete ühel ilusal päeval mehele... (ME 111)

3. ... and we get settled at Greenwood. (ATr 278) - ... ja meie Greenwoodi ülle kolime. (AT 263)

4. I had also become convinced that... (C 10) - Samuti olin jõudnud veendumusele...(K 14)

5. .. to whom Clyde had become attached.(ATr 72.) - ... kellesse Clyde oli jõudnud tõsiselt kiinduda.(AT 65.)

6. However the tidal wave...gets tangled up and delayed on coasts...(C 46.) - Kuid loodelaine...kerkib segunedes üles ja viivitub rannikutel. (K 53.)

7. He's a standing example of how people can get taken at their own valuation. (WM 23.) - Tema on elav näide sellest, kuidas inimesi nähakse nende enesõte hinnangu kohaselt. (VA 49.)

8. Furthermore the permanent memory becomes more and more involved...(C 172.) - Pealegi haaratakse üha suuremas sügavuses kaasa ka kestev mälu...(K 182.)

9.... which shows a tendency to break down or become deranged in cases of cerebellar injury. (K 127.) - ...mis ilmutab kalduvust kokkuvarisemiseks võib saab häiritud väikeaju kahjustuste puhul. (K 136.)

10. Eat the fruits of life, scatter the rinds, and get copped doing it. (WM 240.) - Nuvilja süüa, koori laiali pilduda ja selle juures kinni nabitud saada.(VA 410.)

11. But was it wise to become very much involved with him? (ATr 249.) - Ent kas oli mõistlik Dillardiga nii tihedaid sidemeid sõlmida? (AT 236.)

12. I got busted.(LFl 206.) - Mina sain kõvasti tappa.(KJ 148.)

13. Did you get hurt? (LFl 206.) - Kas sa said haiget? (KJ 148.)

14. You'll get hurt. (FI 210.) - Sa saad peksa. (KJ 151.)

Eestindustes kasutatakse intransitiivseid verbe, sageli leksikaalselt erinevaid (näited 1-6), umbisikulist tegumoodi (näited 7,8), muid leksikaalseid vahendeid (näited 11-14) ja tõlgitakse verbi become verbiga saama (näidetes 10,11).

VIII. Konstruktsiooni to be + partitsiip II kaks eritähendust ja selle eestindamine

1. Konstruktsiooni to be + partitsiip II passiivina ja käändsõnalise predikaadina ja verb olema + tud-partitsiip umbisikulise tegumoe liitajana ja predikatiiviga öeldisena

Erilist raskust tekitab tõlkimisel inglise keelest konstruktsioon to be + partitsiip II, mis väljendab passiivina tegevuse protsessi, käändsõnalise predikaadina aga seisundit. Nende kahe funktsiooni eraldamine on inglise keeles sageli suurte raskustega seotud, kuna passiiv nii geneetiliselt kui ka vormilt on seotud olukorra kategooriaga (vt. lk. 14 jj. ja 75 jj.). Taolisi raskusi kohtame ka eesti keeles. Kui inglise keeles esineb grammatiline homonüümia passiivi preesensi ja imperfekti ning käändsõnalise predikaadi preesensi ja imperfekti vahel, siis eesti keeles esineb see umbisikulise tegumoe liitaegade ja predikatiiviga öeldise preesensi ja imperfekti vahel. Seejuures ei ole eesti keele liitajad vormiliselt ja osalt ka sisuliselt küllalt eraldunud predikatiiviga öeldisest (vt. 97 jj.). Nende kategooriate kahepalgeest iseloomust on tingitud ka raskused nende eestindamisel. See probleem on aga sedavõrd ulatuslik, et see nõuab iseseisvat uurimust,

mis käesoleva töö raamidesse ei mahu, kuid mööda minna sellest küsimusest ei saa, kuna just nende konstruktsioonide, eriti nende preesensi ja imperfekti vormide tõlkimisel eesti keelde esineb põhilisi raskusi. Nende tõlkimisel on märgata tendentsi kasutada on + tud-partitsiipi. Sageli on see tingitud mehhaanilisest lähenemisest sellele küsimusele. Kuna mõlemad konstruktsioonid inglise keeles preesensis ja imperfektis kujundatakse verbi to be ja partitsiibi abil, siis tõlkija eestindab selle mehhaaniliselt verbiga olema ning lisab tud-partitsiibi, kaalumata, kas poleks mitte umbisikuline tegumood eesti keeles õigem, kuigi eriti kirjeldustes predikatiiviga öeldist väga sageli esineb. Seda võib märgata eriti kogenematute tõlkijate juures, näit. üliõpilaste tõlgetes. Inglise keeles olukorda väljendavate konstruktsioonide tõlkimisel harilikult probleeme ei teki, aga käändsõnalisele predikaadile homonüümse passiivi tähendusega konstruktsiooni tõlkimisel ilma sisulise analüüsita võib sageli eksitteele sattuda.

Teiseks on raskused nende konstruktsioonide eestindamisel tingitud verbi ajavormide erinevatest funktsioonidest inglise ja eesti keeles. Pealegi puudus seni teoreetiline käsitlus verbi ajavormide kasutamise kohta, mille järgi tõlkijad oleksid võinud orienteeruda. Esimest korda on seda probleemi käsitletud põhjalikumalt eesti keele materjalide põhjal alles 1964.a.[272]

272 J.Aavik, Eesti õigekeelsuse õpik..., lk.145 jj.; Б.Серебренников, Категория времени в прибалтийско-финских языках, "Eesti keele süntaksi küsimusi"..., lk.426 jj.

Seninni on juhuslikkust olnud märgata nii passiivi kui ka aktiivi ajavormide tõlkimisel.

Inglise keele passiivsete konstruktsioonide preesensi ja imperfekti vormide eestindustes on +tud-partitsiibiga on raske kindlaks teha, kas tõlkijal on see mõeldud predikatiiviga öeldisena või perfektina, kuna eesti keeles perfekti kasutamine ei kattu selle kasutamisega inglise keeles. Tõlkija võis olla kasutanud eesti keeles perfekti inglise keele preesensi või mõnel juhul imperfekti asemel. Inglise keeles kasutatakse sageli passiivi perfekti, pluskvamperfekti ja perfekti futuurumi asemel resp.preesensit, imperfekti ja perfekti, kui verb on terminatiivne.[273] Eesti keeles oleks sel juhul vastav perfektivorm õigustatud.

Nende homonüümsete konstruktsioonide eraldamise probleem inglise keeles on tähelepanu leidnud nii lääne kui ka nõukogude keeleteaduses. Kõige üksikasjalikumalt on passiivi käändsõnalisest predikaadist eraldamise kriteeriume vaadeldud nõukogude anglistikas, eriti V.N.Žigadlo jt. käsitluses (vt. lk75 jj), kuid lõplikku lahendust ei ole see probleem leidnud. Mõned antud kriteeriumidest pakuvad väga vähe abi, nagu verbi aspekti kriteerium. Väidetakse, et konstruktsioon to be + partitsiip II esineb passiivina, kui predikaat on moodustatud kursiivsetest verbidest, mis väljendavad tegevuse kestust vastupidiselt terminatiiv-

---

273 M.G a n s h i n a, et al., op.cit.,lk.151

setele verbidele, mis märgivad tegevuse lõpetatust. Kuid teatud kursiivsed verbid, mis väljendavad püsivhilist seisundit, annavad käändsõnalise predikaadi, vaatamata verbi aspektilisusele. Teiseks ei ole kursiivsete verbide arv inglise keeles suur. Eesti keele teaduslikus kirjanduses on ka käsitletud verbi aspektilisust. K.Kont näitab verbi aspektilisuse seost objektiga, väites, et kursiivne--irresultatiivne verb seostub tavaliselt partsiaalobjektiga ja terminatiivne-resultatiivne totaalobjektiga.[274] Kuna aga eesti keeles umbisikulise tegumoe liitaegades seostub verbiga ka nominatiiv, siis ei saa seda predikatiiviga öeldise ja umbisikulise tegumoe eraldamise kriteeriumina kasutada.

Predikatiiviga öeldise eraldamisest verbaalsest liitajalisest predikaadist kirjutab L.Kettunen, väites, et partitsiip II on predikatiiv, kui ta alistub olla verbile adjektiivitaoliselt.[275] Tähenduslikku kriteeriumi rõhutab ka K.Kont.[276]. K.Mihkla märgib, et Kesksõnalise öeldistäite lahushoidmist tegusõnalisest öeldisest hõlbustab peamiselt nende erinev tähendus. Verbi liitaegades olev tegusõnaline öeldis väljendab tegevust kui protsessi, mis on või oli juba toimumud või sooritatud. Öeldistäide aga märgib alusena esineva olendi, eseme või nähtuse pikema-

274 K.K o n t, Käändsõnaline objekt..., lk.75 jj.
275 L.K e t t u n e n, Lauseliikmed..., lk.26
276 K.K o n t, Käändsõnaline..., lk.159 jj.

või lühemaajalist tunnust või seisundit." [277] Erineva seisukohaga esineb H.Rajandi.[277a]

Käändsõnalise predikaadi ja passiivi eraldamise raskused inglise keeles esinevad põhiliselt kahelüliikmelise passiivi puhul, kus tegevuslik moment on nõrgem ja vähem nähtav kui kolmelüliikmelises passiivis. Kolmelüliikmelises passiivis on ilmseks tegevuse näitajaks agens, eriti isikuline, prepositsionaalse objektina. Prepositsionaalne konstruktsioon on võimalik ka käändsõnalise predikaadiga, kuid siin ei ole ta agens - tegevuse teostaja, vaid nähtus või vahend, mis on selle tekkimise põhjuseks või selle teostamise vahendiks. Arvesse võttes neid momente käsitleme seda probleemi ühenduses kahelüliikmelise passiiviga.

2. Seisundilise tähendusega konstruktsiooni to be + partitsiip II eestindamine verbiga olema + tud-partitsiip ja teiste vahenditega

Seisundilise tähendusega konstruktsiooni to be + partitsiip II eestindamisel kasutatakse peamiselt verbi olema + tud-partitsiipi, kuid ka teisi partitsiipe ja teisi grammatilisi ning leksikaalseid vahendeid. Sageli kasutatakse eesti keeles partitsiibi asemel teisetüüpilisi predikatiive.

Järgnevalt vaatleme lausenäiteid, kus konstruktsioon to be + partitsiip II esineb seisundi tähenduses.

---

277 Eesti keele süntaks I, lk.98

277a H.Rajandi väidab, et impersonaalset liitaega eraldab personaalsetest tud - liitaegadest viide elusale

(H.Rajandi, Arutlusi eesti impersonaali üle..., lk. 542). Peale selle märgib ta ka veel teist momenti impersonaali tõlgenduses (H.Rajandi op. cit., lk. 544).

Käesoleva töö autor pooldab passiivsete konstruktsioonide ja predikatiiviga öeldise eraldamiseks üldkehtivat seisukohta, tegevusliku ja seisundilise iseloomu eraldamist, sest viide elusale, mis on küll iseloomulik passiivsetele konstruktsioonidele, võib esineda ka seisundlise tähendusega konstruktsioonides (vt. käesolev töö lk. 205 näited 1, 2, 5 ja lk. 206 näide 8).

Üldkehtivat seisukohta toetab ka inglise keele konstruktsiooni to be partitsiip II-se analüüs, kus on tegemist samalaadiliste raskustega (vt. käesolev töö lk. 14 jj. ja lk. 75 jj.).

1. Finally if the position is given for every instant or, as the mathematicians say, if the space coordinate is given as function of time, then...(EPh 214.) - Ja lõpuks, kui asukoht on antud iga ajahetke jaoks, või, nagu ütlevad matemaatikud, kui ruumikoordinaat on antud ajafunktsioonina..(FE 151.)

2. They are"good clocks" and are synchronized, which means that they show the same time simultaneously. (EPh 190.) - Need on "head kellad", nad on sünkroniseeritud, mis tähendab seda, et näitavad samaaegselt ühte aega. (FE 134.)

3. To sum up: the many automata of the present age are coupled to the outside world...(C 55.) - Kokkuvõttes: paljud kaasaegsed automaadid on seostatud välismaailmaga... (K 62.).

4. Vitamins are fairly widely distributed and consequently a mixed and ample diet always contains enough of them. (SH 624.) - Vitamiinid on üsna laialt levinud, nii et mitmekesine ja rikkalik toit sisaldab neid alati küllaldaselt. (TÜA 458.)

5. In the next drawing the velocity vectors for three different positions of a particle moving along a curve are shown. (EPh 22.) - Joonisel 10 on toodud kõverjoont mööda liikuva osakese kiirusvektorid kolmes erinevas punktis. (FE 20.)

6. This information is stored in some physical form - in the form of memory . ... (C 171.) - See informatsioon on salvestatud mingil füüsikalisel kujul -

mälu kujul.... (K 181.)

7.Our bay is better protected than most, so that many small craft came cruising in for mooring. (TrCh 13.) - Meie laht on paremini kaitstud kui enamik teisi ja seepärast ristles siia palju väikseid laevu, et end ankrusse heita. (TCh 17.)

8. And her cheeks and lips were rouged a little. (ATr 101.) - Tema põsed ja huuled olid kergelt värvitud. (AT 93.)

9. It is certainly true that the social system is an organization like the individual: that is bound together by a system of communication... (C 33.) - On kindlasti õige, et ühiskondlik kord osutub korraldumud liiduks samuti nagu üksikolendki; et ta on köidetud kokku sideseadmestikuga... (K 39.)

10. The earth, for example, is nearly surrounded by oceans. (C 45.) - Näiteks Maa on peagu ümbritsetud ookeanidest. (K 52.)

11. And Clyde was captivated by all this. (ATr 106.) - Ja Clyde oli sellest kõigest võlutud. (AT 98.)

12. The trees and the tropic grass were burned and sad from the ferocious northern freeze. (TrCh 264.) - Puud ja troopikarohi olid põhja julmast jäisest hingusest külmavõetud ja nägid viletsad välja. (TCh 211.)

13. So interested was he by her strange movements... (ATr 115.) - Niivõrd huvitatud oli ta ema veidrast käitumisest... (AT 106.)

14. To-day when he was unusually stirred, perhaps unusually exalted by a sense of brotherhood of man... (Cit.198) - Täna, mil ta oli nii ebatavaliselt liigutatud, mil ta oli võib olla liigagi heldinud mõttest inimese vendlusele... (Tsit.196)

15. He was so moved and surprised by this scene... (Cit.199) - Ta oli sellest vaatepildist nii liigutatud... (Tsit.197)

16. Jon was compelled to say... (TL 30) - Jon oli sunnitud ütlema... (VÜ 22)

17.... during which time both his mother and father had been most intensely wrought up and troubled, worrying greatly... (ATr 109) - ... kui isa ja ema olid väga ärritatud ja mures ning neid piinas küsimus...(AT 100)

18. He had been so occupied by the Morgan case... (Cit. 91) - Ta oli olnud niivõrd ametis Morgani juhtumiga... (Tsit.89)

19. ... death was in every house, and the village was surrounded by soldier police with bayonets...(MA 401) - ... kuid Caribis oli must surm kõllaliseks igas majas, ja küla oli piiratud politseiskõduritest... (A 450)

20. And Fleur was infatuated by her boy! Queer chance! (TL 230) - Ja Fleur oli pimestatud tema pojast! Veider juhus! (VÜ 266)

Esitatud lausenäited väljendavad seisundilis-kvalitatiivset tähendust, mis ilmneb üldisest sisust, passiivi näitajate puudumisest ja partitsiibi adjektiivilisest iseloomust.

Mitmel juhul leidub ka konkreetseid olukorra näitajaid, nagu näide 5 - Joonisel on), näidetes 4, 7 selgub olukorra tähendus järgnevast osalausest ja näites 12 on üks predikatiividest adjektiiv, mis võimaldab ka teise adjektiivilist iseloomu määrata. Lausenäidetes 1-6 konstruktsioon to be + partitsiip II on käändsõnaline predikaat, mis ilmneb kontekstist ja lause üldisest sisust, kus kirjeldatakse esemeid ja nähtusi staatilises seisundis, eriti joonistel, piltidel. Selle funktsiooniga käändsõnaline predikaat on väga iseloomulik teaduslikule stiilile, kuid esineb ka teisetüüpilises tekstis, kus on tegemist esemete ja nähtuste kirjeldamisega, nagu näidetes 7,8. Küllalt sageli esineb prepositsionaalse konstruktsiooni kasutamist käändsõnalise predikaadiga, kuid sel juhul pole meil mitte agensiga tegemist nagu kolmeliikmelises passiivis, kus agens on mingi protsessi, mingi tegevuse teostaja, vaid siin on meil tegemist vahendiga või põhjusega, mis antud olukorra esile kutsub, näit. lausenäited 9,10,11,13,14, 15,18. Lausenäidetes 11,12,13,14,15,16 partitsiip väljendab isiku psühhilist seisundit ja vaatamata verbi aspektilisusele esineb käändsõnalise predikaadina. Isiku psühhilist seisundit väljendava käändsõnalise predikaadi esinemissagedus on suurem ilukirjanduses kui teaduslikus kirjanduses. Lausenäidetes 17,18 on olukorra tähendus inglise keeles väljendatud pluskvamperfektiga, kuigi käändsõnaline predikaat selles ajavormis suhteliselt harva esineb. Esimene neist on eestindatud olid+tud-partitsiibiga, ja teine

verbiga olema ja seisundimäärusega näit. oli olnud ametis. Kõik esitatud lausenäited, peale näite 18, on eestindatud verbiga olema ja tud-partitsiibiga, mida enamikel juhtudel kasutatakse inglise keele käändsõnalise predikaadi eestindamisel. Kuid küllalt sageli esineb teisi vahendeid, teisi partitsiipe ja eriti teisetüübilisi predikatiive seoses verbiga olema ning adverbiaale, eriti seisundiadverbiaale. Esitame järgnevalt mõned näited:

1. But she was almost overwhelmed by her isolation. (TL 175) - Kuid eraldatus-tunne oli peagu masendav. (VÜ 201)

2. ... the group-scanning assembly is well adapted to form the sort of permanent sub-assembly of the brain... (C 165) - ... rühma laotussõlm on hästi kohandatav selleks, et moodustada teatud liiki püsivat aju alasõlme... (K 175)

3. ... she was convinced that he had money, and could be made to spend it on her... (ATr 107) - ... Ta oli veendunud, et Clyde'il on raha, mida see võib tema peale kulutada... (AT 98).

4. ... while we were pleased with our results, and fully convinced of the general practicability... (C 30) - Kuigi me olime rahul oma tulemustega ja täiesti veendunud töö üldises teostatavuses... (K 36)

5. None the less she was offended... (TL 135) - Siiski oli tal valus... (VÜ 138)

6. They are allied to the phenomena... (C 159) - Nad on lähedased nähtustele... (K 169)

7. She was smartly dressed... (ATr 101.) - Ta oli šikilt riides... (AT 93.)

8. I was bewildered ...(TJ 180.) - Olin segaduses... (AS 199.)

9. ... near heavy bodies space is curved. (SH 526.) - ... raskete kehade läheduses aga on ruum kõver.(TÜA 390.)

10. A drawing represents our result. The curved lines of force are closed... (EPh 136.) - Jõujooned on kinnised kõverad..(PE 96.)

11. ... in its original form, we are concerned with an individual system...(C 57.) - ... selle algkujul on meil tegemist üksiksüsteemiga... (K 63.)

12. In particular, he was not acquainted with Dr.Shannon's work...(C 22.) - Hoopiski ei olnud ta tuttav doktor Shannoni töödega...(K 27.)

13. He had been so occupied with the Morgan case... (Cit 91.) - Ta oli olnud niivõrd ametis Morgani juhtumiga.

14. The blue restaurant signs were old (Tsit 89.) and autographed by the flies of many past summers.(TrCh 170.) - Restorani sinised sildid olid vanad ja neile olid paljude möödunud suvede kärbsed jälgi jätnud. (TCh 138.)

Näites 1 on inglise keele käändsõnaline predikaat eestindatud predikatiiviga öeldisega, mille predikatiiviks on v-partitsiip, näites 2 esineb tav-partitsiip, näidetes 3,4 -mud-partitsiip, näidetes 6,9,12 adjektiiv, näites 10 substantiiv adjektiiviga ja näites 11 teonimisõna.

Näidetes 4,5,7,8 ja 13 on inglise keele käändsõnaline predikaat edasi antud verbiga olema ja seisundiadverbiaaliga.

Näites 14 on inglise pöördsõnaline predikaat eestindatud erinevate leksikaalsete vahenditega ja erinevas grammatilises vormistuses.

3. Seisundilise tähendusega konstruktsiooni to be + + partitsiip II eestindamine tegusõnalise predikaadiga.

Seisundilise tähendusega to be + partitsiip II konstruktsiooni tõlgitakse mõnikord isikulise struktuuriga ja tegusõnalise predikaadiga, sageli intransitiivse verbiga, kuna selle tähendus olukorrale lähedane on.

1. His face was flushed and his cheeks burning. Ta nägu õhetas ja tema palged (PDG 49.) punetasid. (DGP 56.)

2. Clyde was thrilled and nourished by this mere proximity to her. (ATr 106.) - Juba ainult tema lähedus erutas Clyde'i. (AT 96.)

3. Clyde was so astonished... (ATr 110.) - See hämmastas Clyde'i nii... (AT 101.)

4. Indeed, Leibniz himself, like his predecessor Pascal, was interested in the construction of computing machines in the metal. (C 20.) - Tõepoolest, Leibniz ise, samuti nagu tema eelkäija Pascalgi, tundis huvi metallist arvutite ehitamise vastu. (K 25.)

5. The floor was covered with ochrecoloured sawdust, trampled here and there into mud, and stained with dark

ring of spilt liquor. (PDG 224) - Põrandat kattis ookrivärvi saepuru, mis siin-seal juba poriseks tallatud ja mahalõigitatud jookidega laiguliseks tehtud oli.(DGP 232)

Näidetes 2,3 oleks võimalik eestindada predikatiivi partitsiibiga Clyde oli erutatud, hellitatud ja üllatatud, mis võimaldab adekvaatset kommunikatiivset koormust ja on seega vastuvõetavam. Näites 1 partitsiibid õhetav ja punetav ei ole eesti keeles sobivad ja sel juhul on tõlge intransitiivse verbiga õigustatud. Näites 4 annaks predikatiiviga öeldis niisama adekvaatse tõlke ja oleks originaalilähedasem. Näites 5 üks kolmest inglise keele käändsõnalistest predikaatidest on tõlgitud transitiivse verbiga, nähtavasti stilililistel põhjustel, et vältida kolme ühetähendilist predikaati.

4. Konstruktsiooni to be + partitsiip II tegevusliku ja seisundilise iseloomu piiripealsus ja olenevus nimetamata agensist

Käändsõnalise predikaadi eraldamine passiivist inglise keeles on sageli raske seetõttu, et tegevuslik-ajaline ja seisundilis-kvalitatiivne tähendus on tihedalt teineteisesse põimunud, on tähenduselt teineteisele väga lähedased. Kuna passiiv inglise keeles nii geneetiliselt kui ka vormistikult olukorra kategooriast on arenenud, siis on need tähendused ka kaasaegses keeles mõnedel juhtudel nii vähe eraldunud, et erinevad analüüsijad sageli erinevatele tulemustele jõuavad. Toome siinkohal mõned piiripealsed juhud:

1. Since space limitations precluded mounting it under the car, the control unit was mounted in the space normally occupied by the Duesenberg's front seat. Switches S 1 and S 2 were located in the front fenders just ahead of the spare wheels and both L 1 and the microphone were housed in a small box fashioned from balsa wood and painted black. The box was then cemented to the rear luggage rack. (PH 51) - Kuna ruumipuudus takistas juhtimisseadme monteerimist auto alla, siis paigutati ta kohale, kus muidu asub Duesenbergi esiiste. Lülitid S1 ja S 2 on paigutatud eesistmesse poritiibadesse pisut eespool tagavararattaid. Pool L 1 ja mikrofon on asetatud väikesesse mustaksvärvitud balsapuust kasti, mis on liinitud tagumise pakiraami külge. (PE 4)

2. It was possible to clamp B1 and B 2 inside the dummy battery compartement molded in one running board. Battery B3 was pressed into the hollow rear seat support. (PH 50). Patareid B1 ja B2 osutus võimalikuks paigaldada astmelauda vormitud akukasti. Patarei B 3 on asetatud pesasse tagaistme all. (PS 2)

3. A naked globe hung from the ceiling and the room was heated by kerosene stove. (TrCh 171.) - Paljas lambipirn rippus laest alla ja tuba oli küetud petrooleumiahjuga. (TCh 138)

Lausendites 1 konstruktsioon was mounted väljendab tegevuslikku iseloomu, mida näitab pealausele oelnev adverbiaalne kõrvallause, ja seetõttu on see tõlgitud umb-

isikulise tegumoe minevikuga, kuigi näide ise on osa mudeli kirjeldusest, vaadeldud staatilises seisundis. Kui meie predikaadid järgnevates lausetes võtaksime tegevuse was mounted - paigutati järgmiste tegevusastmetena, siis oleks õige neid tõlkida umbisikulise tegumoega: were located - paigutati, were housed - asetati, was cemented - tsementeeriti. Kui me aga neid predikaate analüüsiksime mudelikirjelduse komponentidena, siis oleksid õigustatud tõlked olid paigutatud, olid asetatud, olid tsementeeritud. Võib oletada, et vastava tõlke autor hea inglise keele tundjana originaali autori mõtet õigesti tabas ja seega oleks õigustatud tõlge predikatiiviga öeldisega, ainult perfekti asemel oleks pidanud olema pluskvamperfekt. Samasugust tähenduste põimumist näeme lausenäites 2. Predikaati was pressed võiks mudelikirjelduse komponendina tõlgitseda käändsõnalise predikaadina, nagu tõlkija seda on mõtelnud, tõlkides seda on asetatud, kuid eelnev lause on ilmselt tegevuslikajalise iseloomuga ja raske on otsustada, kumba tähendust originaali autor on mõtelnud. Näites 3 predikaat was heated, tõlgitud oli köetud, esineb väikese maanteesärse võõrastemaja kirjelduses, nii et võiks seda pidada käändsõnaliseks predikaadiks, nagu tõlkija seda on mõtelnud, kuid eelnevast kontekstist selgub, et ruum on niiske ja kopitanud, mis ei osuta köetud seisundile, ja seisundile ei osuta ka prepositsionaalne konstruktsioon by kerosene stove, kuigi viimane võimalik oleks ka käändsõnalise predikaadi juures seisundit esilekutsumud põhjusena.

Konstruktsioon to be + partitsiip II prepositsiooniga by näitab tavaliselt tegevuslikku iseloomu ja by-konstruktsiooni esinemist lauses kasutatakse kriteeriumina, et eraldada passiivi käändsõnalisest predikaadist. Kuid by-konstruktsioon, nagu juba nimetatud, ei osuta kaugeltki alati agensile - tegevuseteostajale, vaid põhjusele või vahendile, millega antud seisund on esile kutsutud, ja selles funktsioonis leidub seda inglise keeles väga sagedasti. Vormiliselt langeb see ühte kolmeliikmelise passiiviga ja on ka sisult raskesti eraldatav. Sellist vormiliselt kolmeliikmelisele passiivile sarnast käändsõnalist predikaati eestindatakse tavaliselt verbiga olema ja tud- või nud- ja v-partitsiibiga, kuna eesti keeles paljud seisundit väljendavad verbid rektsiooninõude kohaselt elatiiviga seostuvad. Kuna aga käändsõnaline predikaat ja eriti, kui see esineb by-konstruktsiooniga, ka sisuliselt väga raskesti eraldatav on passiivist, siis leiame tõlgetes ka intransitiivse verbi kasutamist elatiiviga ja mõnikord komitatiiviga jm. (näide 10). Järgnevatest näidetest on 1-7 eestindatud verbiga olema ja tud- ning nud-partitsiibiga ja ülejäänud tegusõnalise predikaadiga.

1. ... he was stirred...exalted by a sense of the brotherhood of man. (Cit. 198) - ... ta oli liigutatud... heldinud mõttest inimese vendlusele. (Tsit. 198)

2. Clyde was captivated by all this. (ATr 106) - Ja Clyde oli sellest kõigest võlutud. (AT 98)

3. Bert... was not in the least afflicted by the listening dubiousness of his parents. (MA 113) -

Bert... polnud pörrugi nakatatud oma vanemate kõhklevast vaikimisteudist. (A 127)

4. So interested was he by her strange movements. (ATr 115) - Niivõrd huvitatud oli ta oma veidrast käitumisest. (AT 106)

5. The earth is nearly surrounded by oceans.(C 45) - Maa on peagu ümbritsetud ookeanidest. (K 52)

6. ... that it is vitally conditioned by affective experiences.(C 174) - ... et ta on eluliselt tingitud tundeelamuslikest kogemustest. (K 184)

7. He was tortured by the exquisite beauty of the world... (MaE 91) - Teda piinas ümbritseva maailma ülev võlu... (MaE 75)

8. He was oppressed by a sense of failure. (MaE 166)- Teda rõhus läbikukkumise tunne. (ME 145)

9. ... we are stirred by some new emotion . (PDG 46) - ... kui meid ergutab mõni uus tundmus.(DGP 53)

10. The state of Winnemac is bounded by Michigan... (MA 13) - Winnemaci osariik piirneb Michigani... ja Indianaga... (A 13)

Konstruktsiooni to be + partitsiip II seisundilise ja tegevusliku iseloomu piiripealsus ja eraldatuvuse reaalus on sõltuv ka nimetamata agensi iseloomust. Olukord, mida väljendab käändsõnaline predikaat, võib olla välisfaktori (agensi) tegevuse resultaat, kuigi see antud momendil on staatiline, ning sellise funktsiooniga käändsõnalisele predikaadile vastab eesti keeles predikatiiviga öeldis.

The entire whistle-control unit is built on ... a perforated circuit board as shown in the photos. (PEI 48) - Kogu juhtimisseade on monteeritud perforeeritud alusplaadile... nagu näidatud fotodel. (PE lk.2)

Konstruktsioon to be + partitsiip II võib väljendada tegevust, mille esilekutsujaks on mingi abstraktne mõiste või nähtus, kus agensi mõju on nõrgenenud, kuid mis on siiski tegevuslik ja on seega passiiv. Selle tegevuslik moment ei avaldu aktiivse protsessina, vaid on üldtuntud fakt, mis toimub pidevalt, alaliselt, mis on oma iseloomult nii üldine, et selle põimumine olukorraga, millele kestus iseloomulik on, kergesti võib aset leida. Eesti keeles väljendatakse seda tüüpi passiivi intransitiivse verbiga, inglise keeles aga (passiivi homonüümsuse tõttu käändsõnalise predikaadiga) on selle eraldamine raske, eriti selletõttu et ka tähendus seisundi tähendusest vaevalt märgatavalt erineb.

1. The atoms of every element are composed of elementary particles... (EPh 290) - Iga elemendi aatomid koosnevad elementaarosakestest...(EE 202).

2. Apparently it is adequately established that no neurons are formed in the brain after birth. (C 146) - Nähtavasti on koos sellega tõestatud, et pärast sündimist ajus neuroneid ei kujune. (K 155)

3. By far the greatest part of energy is concentrated in matter... (EPh 256) - Kaugelt suurem osa energiast on kontsentreerunud ainesse... (EE 180)

4. This phenomenon of tidal evolution is not confined to the earth and the moon...(C 46) - See loodete evolutsioonis ilmnev nähtus ei piirdu ainult Maa ja Kuuga... (K 53)

5.....a large computing machine, ... uses up a considerable amount of power, all of which is wasted and dissipated in heat. (C 155) - ... suur arvuti... tarbib tunduvas koguses energiat, mis kõik kulub kaona ja hajub soojusena. (K 164)

6. However most of the "higher" areas are confined to the dominant hemisphere. (C 178) - Ent enamik "kõrgematest" aladest on koondunud ülekaalukasse poolkerasse. (K 188)

Antud näidetes on passiiv, mille tõlkijad õigesti on eestindanud intransitiivse verbiga, tegevuslik nähtus, kuigi ta oma iseloomu pidevuse tõttu on väga lähedane olukorrale. Näites 1 mõie ei saa tõlget koosnevad edasi anda predikatiiviga öeldisena on koostatud. Aatomeid pole keegi koostanud ja meil pole mitte tegemist tulemusliku seisundiga ega ka alalise seisundiga, vaid pidevalt uuesti asetleidva loodusliku protsessiga. Samal tegevuse seisundi piirialal on passiiv ka teistes esitatud näidetes. Nähtavasti on meil siin tegemist käändsõnalise predikaadi ja passiivi piirialaga, kuhu keele edaspidine areng võib-olla diferentseerumise toob. Lääne keeleteadlased oletavad uue passiivi abiverbi kujunemist, nagu get, become jt. Võukogude keeleteadlased suhtuvad sellesse tagasihoidlikumalt. Käesolev uurimus näitab, et oletatavad uued passiivi

abiverbid esinevad suhteliselt harva inglisekeelses kirjanduses.

Eespool on näidatud, et kirjeldustes esineb eriti teaduslikus stiilis konstruktsioon to be + partitsiip II sageli olukorra funktsioonis. See ei tähenda aga, et seda konstruktsiooni kasutatakse ainult seisundilise tähendusega. Kirjeldada võib nii staatilist seisundit (näide 1), kui ka protsesse, mis toimuvad looduses ja mehhanismides (näide 2), ja protsesse, mida teostab isik, nn. isikuline agens, kuigi see on sageli määramata ja nimetamata (näide 3).

1. In the next drawing, the velocity vectors for three different positions... are shown. (EPh 22) - Joonisel 10 on toodud kiirusvektorid kolmes erinevas punktis. (FE 20)

2. There is a setting for the desired room temperature; and if the actual temperature of the house is below that, an apparatus is actuated, which opens the damper, or increases the flow of fuel oil... (C 115) - Ta on seatud soovitud temperatuurile; ja kui hoone tegelik temperatuur on sellest madalam, astub tegevusse seade, mis avab siibri või suurendab kütteõlivoolu... (K 123)

3. The capacitors and resistors are simply pressed through the holes and wired into the circuit. Transistor Q 1 is mounted on the board... and the other component leads soldered directly to its socket. (PE1 50)- Kondensaatorid ja takistid surutakse aukudesse ja ühendatakse

skeemiga. Transistor G 1 paigaldatakse plaadi nurka... Teised juhtmed joodetakse tema pesa külge.(PF 2)

5. Konstruktsiooni to be + partitsiip II tegevusliku iseloomu näitajad ja selle tõlkimine umbisikulise tegumoega.

Konstruktsiooni to be + partitsiip II kuuluvust passiivi kategooriasse tõestavad peale semantilise kriteeriumi mitmesugused konkreetsed kontekstilised näitajad. Passiivi iseloomuga konstruktsiooni to be + partitsiip II tõlgitakse põhiliselt umbisikulise tegumoega.

1. Chains are used where the links and cogwheels will be in the snow... Belts are used ... (PM 100.) - Kette kasutatakse seal, kus lülid ja ketirattad puutuvad kokku lumega... Rihmu kasutatakse seal... (PM 3.)

2. This process is repeated a very large number of times.. (C 154.) - Seda tehet korratakse väga suur arv kordi... (K 163.)

3. One is that mechanisms which are relatively frequently used, should be...(C 155.) - ... et mehhanismid mida kasutatakse suhteliselt sageli... (K 164.)

4. ... the 16 inches of snow is blown the same distance as the 36 inches. (PMe 96.) - ... 16 tolli laiuselt rajalt puhutakse lumi niisama kaugele kui 36 tolli laiuselt teelt. (PM 1.)

5. ... on rough ground or gravel the scraper is raised to prevent machine-gunning the neighborhood with stone projectiles. (PM 100.)

... ebatasasel teel või kruusasel pinnal tõstetakse nad mõnevõrra kõrgemale, et vältida ümbruskonna ülepuistamist kivirahega. (PM 4.)

6. More fuss is being made about it than would seem necessary. (PMe 98.) - Masina valiku üle vaieldakse rohkem kui asi väärt on. (PM 2.)

7. Nevertheless, research and development in these weapons continues and is even being accelerated. (SH 634.) - Kõigest hoolimata selle relva uurimine ja täiustamine jätkub ja seda isegi kiirendatakse. (TÜA 465.)

8. Whoever tried that would be stuck, squealing like a pig. (LF 237.) - Igaüks, kes katset teeb, torgatakse läbi nagu ruigav põrsas. (KJ 171.)

9. The first was accomplished in 1944. ... on the third some advance has been made. (SH 644.) - Esimene ülesanne lahendati 1944.a.... kolmanda osas on saavutatud mõningat edu. (TÜA 472.)

10. After penicillin had been made, three further tasks remained to be done... (SH 644.) - Pärast seda kui penitsilliin oli saadud, ootas lahendamist kolm edasist ülesannet. (TÜA 471.)

11. Many of the messages of the homeostatic system are carried by non-nervous channels...(C 135.) - Paljud homöostaatilise süsteemi teated antakse edasi mittenärvikanalite kaudu... (K 144.)

12. Martin had never been roused by politics, but he was stirred now by Pickerbaugh's twitchy pretence of...

(MA 274) - Martinit polnud poliitika kunagi eriliselt kaasa kiskunud, kuid nüüd erutas tedagi Pickerbaugh teeseldud ükskõiksus. (A 308.)

Lausenäites 1 näitab selle konstruktsiooni passiivi kategooriasse kuuluvust kursiivne verb are used. See verb on muuseas väga suure frekventsusega teaduslik-tehnilistes tekstides. Näites 11 näitab passiivi kursiivne verb are carried ja peale selle veel eessõnaline konstruktsioon by non-nervous channels. Näites 2 näitab passiivi tegevuse kordumist adverbiaal a very large number of times ja näites 3 kursiivne verb are used ning adverb frequently. Näidetes 4,5 näitab passiivi tähendust semantiline kriteerium, lause üldine sisu. Näidetes 6,7 näitab passiivi progresiivne ajavorm, näites 8 futuurum, näites 9 perfekt ja näites 10 pluskvamperfekt.

Näide 12 on huvitav selle poolest, et siin esineb samas lauses konstruktsioon to be + partitsiip II passiivina had been roused ja käändsõnalise predikaadina was stirred. Eesti keeles on esimene õigesti tõlgitud lausega isikulise ja inversiooniga. Teist aga oleks pidanud tõlkima predikatiivi ga öeldisena oli erutatud.

Esitatud näites on inglise passiiv tõlgitud umbisikulise tegumoega, kasutades sama ajavormi, mis esineb inglise keeles.

6. Erinevate ajavormide kasutamine eesti keeles konstruktsiooni to be + partitsiip II tõlgetes.

Passiivi ajavormide tõlkimine, eriti nende sünonüümsuse pärast käändsõnalise predikaadiga, on küllalt raske küsimus.

üldiselt kasutatakse õigesti vastavat ajavormi eesti keeles (vt. näited alajaotus 5. lk.220jj.) nendes piirides, kus see võimalik on. Eesti keeles puuduvad progressiivi ja futuurumit väljendavad ajavormid ja nende asemel kasutatakse preesensit. Erinevalt eesti keelest kasutatakse inglise keeles ajavorme olenevalt aegade järjestusseadusest. Eesti keele umbisikulises tegumoes ei kasutata passiivi perfekti ja pluskvamperfekti asemel preesensit ja imperfekti terminatiivsete verbidega nagu inglise passiivis. Erinevusi esineb ka vastavate ajavormide eneste kasutamise piirides.

Leidub aga juhtumeid, kus originaalist erineva ajavormi valik tõlkes on juhuslik ja põhjendamata. Osalt on see tingitud sellest, et seni puudusid uurimused sellel alal eesti keeles.

Käesoleva töö autor ei sea endale ülesandeks lahendada verbiaegade vastavuse probleemi tõlgetes inglise keelest eesti keelde, sest see on niivõrd ulatuslik küsimus, mis iseseisvat uurimust nõuab. Käesolevas töös on aga püstitatud probleem ja näidatud, kuivõrd mitmekesiselt on inglise keele verbi ajavormid edasi antud eesti keeles.

Alustame lausenäidetega, kus erinevat ajavormi tõlkes õigeks võiks pidada, arvestades ajavormide kasutamise erinevust eesti keeles.[278]

---

278 K.M i h k l a, Eesti keele süntaks I, lk.70 jj.

1. Then Q (TS) will be the value of the quantity replacing Q (S) when S is replaced by S. (C 162.) - Siis osutub Q (TS) suuruse väärtuseks, mis asendab suurust Q (S), kui S on asendatud TS-ga. (K 172.)

2. Gibbs himself thought that in a system from which all the invariants had been removed as extra coordinates, almost all paths... passed ... (C 62.) - Gibbs ise mõtles, et süsteemis, millest kõik invariandid on eraldi koordinaatidena kõrvaldatud, läbivad peagu kõik punktid rajad... (K 67.)

3. By the time the clinical value of the drug was proved the war came and the subsequent stages of its purification... were rushed through. (SH 644.) - Ajal, millal penitsilliini kliiniline väärtus oli tõestatud, algas sõda ja selle ravimi edasine puhastamine... toimus tormilises tempos. (TÜA 471.)

4. ... the more rapidly the service becomes bad when a critical level of failure for the individual call is exceeded, and extremely good when their critical level of failure is not reached. (C 175.)- ... seda kiiremini muutub teenindamine äärmiselt halvaks, kui on ületatud mingi otsustav ebaõnnestumiste tase pole täiesti saavutatud. (K 186.)

Lausenäites 1 kasutatakse inglise keeles ajaadverbiaallauses futuurumi asemel presensit ja selle tulevikule eelneva tegevuse edasiandmine perfektiga eesti keeles on õigustatud. Näites 2 kasutatakse inglise keeles

kõrvallauses olenevalt aegade järjestusseaduses pluskvamperfekti imperfektile eelneva tegevuse tähistamiseks ja eesti keeles märgitakse perfektiga tegevuse eelnevust preesensile kõrvallauses, millele ta alistub. Näites 3 kasutatakse eesti keeles imperfekti asemel pluskvamperfekti ja näites 4 preesensi asemel perfekti. Inglise keeles võivad terminatiivsete verbide (verbid, mis väljendavad tegevuse lõpetatust) preesens, imperfekt ja futuurum väljendada vastavat perfekti ajavormi.[279] Sellega võib lugeda õigustatuks inglise keele imperfekti was proved a tõlget pluskvamperfektiga oli tõestatud ja preesensi is exceeded ja is not reached tõlkeid perfektiga on ületatud ja pole saavutatud.

Järgnevates lausenäidetes on inglise passiivi eestindustes kasutatud inglise keelest erinevaid ajavorme, kuigi arvestades eesti keele ajavormide funktsioone, oleks olnud võimalik valida originaalile vastavaid ajavorme.

1. Fleming in 1928 noticed that some of his bacterial cultures were being eaten away at various spots.... (SH 643) - 1928.a. täheldas Fleming, et mõnedel tema söötmetel olid pisikute kultuurid laiguti hävinud. (TÜA 471.)

2. ... it is the custom to check every step of the computation and when an error is found, to localize

---

279 M.G a n s h i n a, et.al., op.cit.,lk.151

it by a backward process starting from the first point where the error is noted.(C 169.) - ... on tavaks kontrollida iga järku arvutuses ja kui on leitud viga, teha selle asukoht kindlaks tagurpidise arvutusega, lähtudes esimesest kohast, kus viga märgati. (K 179.)

3. ... who had been harried from his father's home so many years before. (ATr 215.) - ... kes nii palju aastaid tagasi isa majast minema kihutati. (AT 204.)

4. The discovery of penicillin is often used to prove that important discoveries come by chance. (SH 644) - Penitsilliini avastamist on sageli kasutatud tõestamiseks, et tähtsad avastused tehakse juhuslikult. (TJA 472.)

5. She had stirred Jon up so fearfully, yet nothing definite was promised or arranged! (TL 205.) - Ta oli Jon'i nii hirmsasti üles piitsutanud, kuid midagi otsustavat ei olnud tõotatud ega korraldatud! (VJ 237.)

6. Four pieces of 1/4" polystyrene rod 7/8 " long were cemented to the underside of the car floor...Before installation one end of each rod was drilled and tapped for 6-32 mounting screws. (PFl 50.) - Neli 1/4" läbimõõduga ja 7/8" pikkusega polüstiroolist liistu on liimitud põranda alumisele küljele. Enne valt on puuritud ja keermestatud liistudesse augud 6-32 tüüpi kruvide jaoks.(PF 2.)

7. If all the readings of all the meteorological stations on the earth were simultaneously taken, they

would not give a billionth part of the data necessary... (C 43) - Kui üheaegselt oleksid võetud kõigi maapealsete meteoroloogiajaamade lugemid, ei annaks miljiardikkugi osa neist andmeist... (K 50.)

8. It is these notions of inhibition and faciliation which have been used in the discussion of the reflex arc. (C 29.) - Need on noodsamad pidurduse ja soodustuse mõisted, mida kasutati reflekskaare käsitlemisel. (K 35.)

Näites 1 ei saa kaheldа, kas meil on tegemist käändsõnalise predikaadiga või passiiviga. Passiivi näitajaks on lause predikaadi progressiivne ajavorm were being eaten. Järelikult tuleks oletada, et tõlkija on kasutanud pluskvamperfekti olid hävinud, kuid terminatiivne verb pluskvamperfektis väljendab lõpetatud tegevust, mis ei vasta originaali progressiivsele tegevusele. Eesti keeles oleks seda õige edasi anda imperfektiga hävisid, kuna imperfektiga võib väljendada nii lõpetatud kui ka jätkuvat, lõpetamata tegevust. Näites 2 on predikaat, ilmselt tegevuslik, preesensi ajavormis is found tõlgitud perfektiga on leitud. Arvatavasti oleks aga õigem preesens leitakse, kuna originaalis on meil tegemist reа üheaegsetena mõeldud olevikutegevustega. Imperfekti märgati pro preesensi is noted vastu ei saa vaielda, sest siin rõhutab adverbiaal selle tegevuse ajalist diferentsi, võrreldes teiste tegevustega. Näites 3 väljendab pluskvamperfekt inglise keeles

had been harried minevikule eelnevat tegevust, mida veel rõhutab adverbiaal. Eesti keeles on see edasi antud imperfektiga minema kihutati, kuid originaalilähedasem oleks olnud pluskvamperfekt oli minema kihutatud, sest ka eesti keeles kasutatakse pluskvamperfekti minevikule eelneva tegevuse tähistamiseks. Näites 4 on tõenäoline oletada, et originaali autor predikaadiga is often used üldist, korduvat oleviku tegevust mõtleb ja sellele vastaks eesti keeles preesens kasutatakse pro perfekt on kasutatud. Näites 5 esineb inglise keeles rindlause esimeses osas pluskvamperfekt, väljendades tegevuse eelnevust rindlause teise osa tegevusele, mis on väljendatud imperfektiga. Eesti keeles oleks võinud samuti rindlause teises osas kasutada imperfekti. Näites 6 on inglise keele käändsõnalised predikaadid were cemented, was drilled and tapped imperfektis tõlgitud predikatiiviga öeldistega preesensis on liimitud, on puuritud ja keermestatud pro imperfekt oli liimitud, oli puuritud ja keermestatud.

Näites 7 tingimuslause inglise keeles väljendab oleviku või tuleviku kohta käivat tegevust ja eesti keeles peaks siin kasutama tingiva kõneviisi preesensit võetaks pro perfekti oleksid võetud.

Näites 8 tõlge imperfekt kasutati on õigustatud, kuna imperfektiga võib väljendada pealausele eelnevat tegevust, kuid originaalilähedasem oleks olnud perfekt on kasutatud, kuna eesti keeles ka perfekti kasutatakse tegevuse eelnevuse tähistamiseks.

Peale eelkäsitletud juhtude, kus konstruktsiooni to be + partitsiip II tähendust on õigesti tõlgitsetud, kuid on tõlgitud erineva ajavormiga, mis teatud juhtudel oli põhjendatud, teistel mitte, leidub küllalt näiteid, kus tõlkele lähenetakse mehhaaniliselt, tõlkides seda olema + tud-partitsiip, analüüsimata enne selle tähendust.

1. The output is read by some apparatus equally linear: this reading is simply subtracted from the input. (C 116.) - Väljet mõõdetakse mingi riistaga, mis on samuti lineaarne. See näit on lihtsalt sisandist lahutatud. (K 125)

2. Once this is assumed, it is entirely natural to attribute the correspondence...(C 52) - Kui seda juba kord on eeldatud, on täiesti loomulik panna vastavus.. (K 58)

3. Here the statistical laws are given immediately. (EPh 301.) - Siin on statistilised seadused antud vahetult... (FE 209.)

4. Suppose a thin, red-hot, metal wire is inserted into rarefied hydrogen. The wire will emit elektrons in all directions. (EPh 271.) - Oletame, et peenike punaselt hõõguv metalltraat on asetatud hõrendatud vesinikku. Traat saadab elektrone välja igas suunas. (FE 189.)

5. A small car is lifted or driven to the highest point of the track. (EPh 47.) - Vagun on tõstetud

või lükatud tema tee kõrgeima punktini. (FE 37)

6. ... which colours are not new generated, but only made apparent by being parted; for if they be again entirely mixt and blended together, they will again compose that colour... (FPh 102) - ... need värvused pole uuesti tekkinud, ainult eraldamise teel nähtavaks tehtud, sest kui nad on jälle kokku viidud ja täielikult segatud, annavad nad sama värvi valguse... (FE 74)

7. The definition which we have given for the amount of information is applicable when the variable x is replaced by a variable ranging over two or more dimensions. (C 77) - Määratelu, mille me oleme andnud informatsioonikoguse kohta, kehtib, kui muutuja x on asendatud muutujaga, mis ulatub üle kahe või rohkema mõõtme. (K 83)

8. Unless care is exercised in setting a problem up, these may completely deprive the solution of any significant figures whatever. (C 154) - Kui pole vaevaks võetud hoolitseda selle eest ülesande püstitamisel, võivad need raskused riisuda lahendilt...(K 163)

Näites 1 predikaat is subtracted on ilmne protsessi kirjeldus (peale semantilise kriteeriumi näitab seda veel adverb simply). Inglise keeles tarvitatakse siin preesensit üldise korduva tegevuse märkimiseks. Tõlge on lahutatud on mehhaaniline olema + tud-partitsiibi kasutamine, sest perfektile see funktsioon ei vasta.

Näites 2 preesens is assumed tingimuslauses väljendab olevikutegevust ja sellepärast ei saa tõlget perfektiga pidada õigeks. Samuti ei saa tõlget perfektiga pidada predikatiiviga oeldiseks. Õige oleks seda tõlkida umbisikulise tegumoe preesensiga eeldatakse. Näites 3 predikaadi laiend immediately näitab passiivi olevikutegevust, millele eesti keeles vastab preesens. Tõlget on antud ei saa pidada õigeks.

Ülejäänud lausenäidetes on meil samuti tegemist ilmsete protsesside kirjeldusega, mille üldist korduvuslikku ning sageli ajavälist tegevust väljendatakse inglise keeles preesensiga. Eesti keeles vastab sellele impersonaalse passiivi preesens ja kuna esitatud näidetes olema + tud-partitsiipi ei saa pidada perfektiks, on meil tegemist mehhaanilise lähenemisega tõlkekõsimusele.

Esineb ka juhtumeid, ehkki väga harva, kus konstruktsiooni to be + partitsiip, mis esineb inglise keeles käändsõnalise predikaadina, tõlgitakse impersonaalse passiiviga, näit.

1. ... A sombre noise across which the ululations were scribbled excruciatingly as on a slate (LF 242)-
.. tume mühin, mille pealispinnale otsekui kivitahvlile kritseldati piinavalt kriiskav trillerdus. (KJ 174)

Kokkuvõte

Tõlkimisel tuleb lähtuda tõlke adekvaatsuse nõudest. Inglise passiivi eestindamisel tuleb edasi anda tema funktsioonid, milledest kommunikatiivne funktsioon üks peamisi on. Inglise passiiv, oma iseloomult personaalne, on tarvitusel kahe- ja kolmeliikmelistes konstruktsioonides, kusjuures kaheliikmelise passiivi esinemissagedus palju suurem on.

Inglise kaheliikmelise passiivi eestindamisel kasutatakse umbisikulist tegumoodi, intransitiivseid verbe, isikulist lausestruktuuri, impersonaalselt tarvitatavaid verbe da-infinitiiviga, ühepõõrdelisi konstruktsioone ja mitmesuguseid muid grammatilisi ja leksikaalseid vahendeid.

Kommunikatiivsest funktsioonist tingitud kaheliikmelist passiivi on võimalik samasuguse sõnajärjestusega adekvaatselt eestinäada umbisikulise tegumoega, kusjuures inglise passiivi patiensile - subjektile vastab eesti keeles patiens - objekt, kui inglise keele transitiivile vastab transitiiv eesti keeles. Kui aga inglise transitiivile vastab intransitiiv eesti keeles, siis vastab tõlkimisel umbisikulise tegumoega passiivi subjektile eesti keeles objektadverbiaal.

Seost kontekstiga väljendavaid relatiivpronoomeneid, mis oma lausealgulise positsiooniga ja oma spetsiifika poolest on antud mõisted nii eesti kui ka

inglise keeles, saab sama sõnajärjestusega adekvaatselt tõlkida nii umbisikulise tegumoega kui ka isikulise lausestruktuuriga.

Kaheliikmelist passiivi, mis struktuurilt on kolmeliikmeline, eestindatakse tavaliselt umbisikulise tegumoega, sest et prepositsionaalse konstruktsiooniga väljendatakse tegevuse vahendit ja tegija on määramatu isik.

Adverbiaaliga algavates lausetes, kus on nõutav lausestruktuuriline inversioon - isikulises tegumoes - predikaat-subjekt ja umbisikulises tegumoes - predikaat-objekt, ei ole võimalik kasutada tõlkes täiesti samasugust sõnajärjestust. Inglise keeles kasutatakse adverbiaaliga algavas passiivlauses sõnajärjestust subjekt-predikaat. Seega ei lange sõnajärjestus täiesti ühte tõlke sõnajärjestusega, aga seda tuleb pidada adekvaatseks, eriti kui me adverbiaaliga algavaid lauseid nii inglise kui ka eesti keeles peame kommunikatiivses mõttes ühepealiikmelisteks.

Kaheliikmeline passiiv inglise keeles on tingitud ka agensi iseloomust. Tundmatu või tuntud, kuid nimetamata agens on eelduseks passiivi kasutamiseks. Selle funktsiooniga passiivi eestindamisel oleneb umbisikulise või isikulise tegumoe valik agensi iseloomust. Umbisikulist tegumoodi kasutatakse tõlkimisel, kui agensil on üldistatud isikuline või kollektiivne tähendus. Selle funktsiooniga passiivi kasutatakse eriti teaduslikus kirjanduses, kus lähtutakse esemest, nähtusest, uurimusobjektist. Selle funktsiooni väljendamiseks eesti keeles sobib umbisikuline tegumood, mis samuti lähtub tegevusobjektist ja mis tegevuse sooritaja nimetamata jätab, kuid eeldab sellena määratut isikut.

Samuti on umbisikuline tegumood sobiv tuntud, kuid nimetamata agensiga passiivi eestindamiseks.

Indirektse ja propositsionaalse transitiivsusega passiivi, mis tavaliselt isikulist agensit eeldab, eestindatakse samuti umbisikulise tegumoega, kusjuures intransitiivse verbiga eestindamisel vastab passiivi subjektile objektadverbiaal.

Passiiv määramatu mitteisikulise agensiga, kus suhe välisfaktoriga nõrgem on, läheneb enam intransitiivsusele, mediaalsusele. Kuid intransitiivsete verbide kohanemise tõttu inglise keeles kasutatakse selles funktsioonis kaheliikmelist passiivi. Eesti keeles, kus verb on arenenud intransitiivsuse suunas, kasutatakse selleks isikulist lausestruktuuri ja intransitiivseid verbe ja sageli u-sufiksiga refleksiivse kallakuga intransitiivseid verbe ja ne-sufiksiga translatiive. Tõlge isikulise lausega ja intransitiivse verbiga vastab oma kommunikatiivselt koormuselt originaalile, sest subjekt inglise keeles passiivlause patiensina ja eesti keele isikulises lauses agensina on mõlemas antud mõisteks lause lähtekohas.

Sageli tõlgitakse passiivi, mille side välisfaktoriga on nõrgem, leksikaalselt erineva, kuid semantiliselt vastava intransitiivse verbiga, isegi juhtumitel, kui inglise transitiivile vastav transitiiv eesti keeles võimaldaks umbisikulise tegumoe kasutamist.

Tõlkijad eelistavad üldiselt isikulist lausestruktuuri, kuigi originaalile vastav transitiivne verb ja

tuntud ning isegi personaalne, aga nimetamata agens umbisikulist tegumoodi võimaldaks.

Passiivi, mille funktsiooniks on autori nimetamist vältida, eestindatakse sageli küllalt adekvaatselt personaalse [illegible] lausestruktuuriga, kus agens väljendub pöördelõpu abil, kusjuures seda passiivi funktsiooni ka umbisikulise tegumoega edasi antakse.

Struktuurilis-süntaktilisest faktorist tingitud passiivi, kus mitu verbi on seotud sama subjektiga nii subjektilise kui ka objektilise seosega, eestindatakse vastavalt eesti keele struktuurilistele võimalustele.

Passiivi, mis koosneb verbist või modaalverbist + passiivi infinitiiv, eestindatakse impersonaalselt kasutatavate verbidega seoses da-infinitiiviga, sest et nad neile omase passiivsuse tõttu selleks on sobivad. Nad võimaldavad adekvaatset tõlget, sest nii partsiaalobjekt kui ka nominatiivne lauseliige, mis subjekti ja objekti piirialale kuulub, vastab kommunikatsiooni seisukohalt oma asetusega lause algul passiivi subjektile inglise keeles.

Inglise keele passiivsetele konstruktsioonidele, mis formaalselt on personaalsed, aga tähenduselt impersonaalsed, vastab eesti keeles impersonaalne ühepöördeline konstruktsioon.

Kaheliikmelise passiivi eestindamisel kasutatakse peale nimetatud võimaluste veel mitmesuguseid leksikaalseid ja grammatilisi vahendeid, nagu vastandtähendusega

verbe, mitmesuguseid sõnaühendeid, mis semantikalt vastavad inglise verbile, teonimisõnu või substantiive, verbi olema + mas-vormi, fraseoloogilisi ühendeid ja parafraasi. Need erinevad vahendid on tingitud inglise ja eesti keele leksika erinevustest, kuid ka soovist üle minna isikulisele lausestruktuurile.

Kaheliikmelisest passiivist, mis on moodustatud verbidest get, become jt. + partitsiip II, leidub liiga vähe lausenäiteid, selleks et järeldusi teha nende eestindamise kohta.

Erilist raskust tekitab tõlkimisel inglise keelest eesti keelde konstruktsioon to be + partitsiip II, mis inglise keeles väljendab passiivina tegevust, käändsõnalise predikaadina aga seisundit. Et passiiv ja käändsõnaline predikaat nii geneetiliselt kui ka vormistikult lähedased on, siis on need tähendused ka kaasaegses inglise keeles nii vähe eraldunud, et meil on siin piiripealse kategooriaga tegemist.

Eesti keeles kohtame samasuguseid raskusi umbisikulise tegumoe liitaegade ja predikatiiviga öeldise eraldamisel, kusjuures liitajad osalt ka sisult ei ole küllalt eraldunud predikatiiviga öeldisest.

Inglise passiivi ja käändsõnalise predikaadi homonüümsuse tõttu (preesensis ja imperfektis) käändsõnalise predikaadiga tõlgitakse seda konstruktsiooni sageli mehhaaniliselt verbiga olema + tud-partitsiip, analüüsimata kumba kategooriana ta esineb. Teiseks on raskused nende konstruktsioonide eestindamises tingitud ajavormide kasutamise

käsitluslise erinevustest inglise ja eesti keeles.

On püütud leida kriteeriume selle konstruktsiooni kahe eritähenduse eraldamiseks, kuid täiesti usaldusväärseid seni veel kindlaks tehtud pole. Kõige enam kasutatav on semantiline kriteerium.

Seisundilise tähendusega konstruktsiooni to be + partitsiip II tõlgitakse kõige sagedamini verbiga olema + tud-partitsiip, aga kasutatakse ka teisi partitsiipe ja teisetilibilisi predikatiive ja adverbiaale, eriti seisundiadverbiaali.

Seda konstruktsiooni eestindatakse ka tegusõnalise predikaadiga, sageli intransitiivse verbiga, kuna viimase tähendus on seisundile lähedane.

Konstruktsiooni prepositsiooniga by, mida loetakse kolmeliikmelise passiivi kriteeriumiks, esineb ka käändsõnalise predikaadiga seisundit esilekutsunud põhjusena või vahendina, seostudes verbi rektsioonisõnade kohaselt mitmesuguste käänetega. Kuna aga eraldamine sel juhul veel raskem on, ei leia meie tõlgetes ka järjekindlust. Seda eestindatakse verbiga olema + tud-partitsiip või teiste partitsiipidega ja ka intransitiivse verbiga.

Konstruktsioonide to be + partitsiip II piiripealsus on sõltuv ka nimetamata agensi iseloomust. Kui antud momendil staatiline seisund on välisfaktori (agensi) resultaat, siis on meil tegemist käändsõnalise predikaadiga. Kui aga tegevuse esilekutsujaks on mingi abstraktne mõiste või nähtus, kus agensi mõju on nõrgenenud, kuid mis on

siiski tegevuslik, siis on see passiiv. Esimesel juhul tõlgitakse seda konstruktsiooni verbiga olema + tud-partitsiibiga ja teisel juhul intransitiivse verbiga.

Konstruktsiooni to be + partitsiip II kuulumist passiivi kategooriasse tõestavad peale semantilise kriteeriumi veel mitmesugused konkreetsed kontekstilised näitajad, nagu verbi kursiivsus, tegevuslikkust rõhutavad adverbiaalid, verbi progressiivne ajavorm, ajavormid - futuurum, perfekt, pluskvamperfekt ja mõnikord laiem kontekst. Mendel juhtudel eestindatakse seda konstruktsiooni umbisikulise tegumoega, kasutades üldiselt vastavaid ajavorme. Osalt sõltub see ajavormide kasutamine erinevustest inglise ja eesti keele ajavormide tarvitamises, mis on õigustatud, nagu preesensi kasutamine tõlkes futuurumi asemel, perfekti ja pluskvamperfekti kasutamine inglise keele passiivivormide preesensi ja imperfekti asemel, inglise keeles aegade järjestusseadusest tingitud ajavormide asemel nõutavate ajavormide kasutamine eesti keeles jm.

Kuid alati ei tõlgita ajavorme õigesti, kusjuures põhjused on kahesugused: 1) inglise keele ajavormi tähenduse mitte õige edasiandmine (nagu progressiivi preesensi tõlge perfektiga jm) või 2) konstruktsiooni to be + partitsiip II eritähenduste ekslik tõlgitsemine.

Neljas peatükk

K O L M E L I I K M E L I S E I N G L I S E P A S S I I V I E E S T I N D A M I N E

Inglise keele kolmeliikmelise passiivi eestindamisel kasutatakse väga mitmesuguseid keelelisi vahendeid. Struktuuriliselt on inglise kolmeliikmelisele passiivile kõige vastavam umbisikuline tegumood ja agensi väljendamine poolt-konstruktsiooniga, kusjuures viimane vastab inglise passiivi prepositsionaalsele konstruktsioonile prepositsiooniga by. Mitteisikulise agensiga esinevad inglise keeles mõnikord, kuigi harva, samuti prepositsioonid with ja through. Nimetatud konstruktsioon võimaldab tõlkes edasi anda sama kommunikatiivset koormust, tõlke loogiline subjekt ja predikaat vastavad originaali loogilisele subjektile ja predikaadile, grammatilinestruktuur on võrdlemisi lähedane ja lause leksikaalsete üksuste paigutus on vastav originaalile. Kuid inglise passiivi ja eesti umbisikulise tegumoe vahel esineb siiski suur erinevus patiensi kujundamises inglise keeles subjekti ja eesti keeles objekti kujul, välja arvatud mõned piirialased juhtumid (vt. lk.93jj). Teiseks võistlevad agensi kujundamises laenuna eesti keelde tunginud postpositsiooniga poolt mitmed käändelised agensi vormid,[280] isikulise

---

[280] L. K e t t u n e n, Lauseliikmed..., lk.64 jj.; Eesti keele süntaks I, lk. 216 jj.

inverseeritud lausekonstruktsiooni kasutamine ja mitmesugused muud leksikaalsed ja grammatilised vahendid.

Inglise kolmeliikmelise passiivi eestindamise uurimisel võib tähele panna, et tõlkijad esitatud võimalustest valivad valdavas enamuses isikulise lausestruktuuri eesti keeles seaduspärase lause pealiikmete inversiooniga (vt. lk.116jj), mis võimaldab tõlkes edasi anda inglise lause kommunikatiivset funktsiooni, kasutades seejuures eesti keelele iseloomulikumat isikulist lausestruktuuri. Kolmeliikmelise passiivi eestindustest moodustab inversiooni kasutamine 39 %. Rahvakeele andmed näitavad ka isikulisele lausele ülemineku, niipea kui agens on nimetatud, näit.: rukkist leigati, siuti vihud kinni, iga üks pani vihu maha... pandi sideme k^hõrm piale, vîdi pellule, sialt iga üks vettis omale puntra.[281] Inglise kolmeliikmelise passiivi tõlge isikulise lausega ja lause pealiikmete inversiooniga vastab täiesti adekvaatse tõlke nõuetele. Tõlkes isikulise lausestruktuuriga on originaali mõte, selle kommunikatiivne funktsioon ja otsuse loogilise subjekti eelnemine loogilisele predikaadile edasi antud, kuigi inglise keelest erinevate grammatiliste vahenditega. Nagu teada, väljendatakse lause loogilise liigenduse liikmeid - loogilist

---

[281] Murdetekste Annast 1951. Viljakoristamisest.

predikaati ehk uut mõistet - mis tähes lauseliikmega ja kasutatakse mis tähes grammatilist vahendit (vt.lk.39 jj.). Tõlkimine aktiivse lausestruktuuriga ja inversiooniga võimaldab inglise lausele vastavat või enam-vähem vastavat leksikaalsete üksuste paigutust, võimaldab rahuldada kommunikatsiooni teist funktsiooni, s.o. paigutada lause lähtekohta see lauseliige, mis seob eelneva tekstiga. Seega võib adekvaatse tõlke nõudeid lugeda täidetuks.

Inversiooni kasutatakse agensi väljendamiseks eestindustes neil juhtudel, kui inglise kolmeliikmelise passiivlause transitiivsele predikaatverbile vastab transitiivne verb eesti keeles. Kui aga inglise transitiivsele verbile vastab eesti keeles intransitiivne verb, siis kasutatakse agensi väljendamiseks eesti keeles mitmesuguseid muid keelelisi vahendeid.

Järgnevalt esitame inglise passiivi eestinduste analüüsi, milles tõlkijad on kasutanud isikulist lausestruktuuri ja seeduspärast pealiikmete inversiooni. Lausestruktuuriline inversioon esineb eesti keeles nii pea- kui ka kõrvallauses, ehkki viimases vähemal määral, kui lause algab mõne predikaadi laiendiga (vt.lk.116 jj). Lause pealiikmete inversioon predikaadi laiendiga algavates lausetes võimaldab neutraalse intonatsiooniga edasi anda inglise kolmeliikmelise passiivi kommunikatiivset funktsiooni ja vastab seega adekvaatse tõlke nõuetele.

I. Inglise kolmeliikmelise passiivi funktsioonide edasiandmine eesti keeles lausestruktuurilise ja kommunikatiivsest koormusest tingitud objekti inversiooniga

Lauseelgulist inversiooni põhjustavat objekti leiame eesti keeles neis inglise kolmeliikmelise passiivi tõlgetes, kus patiens on antud mõiste, mille kohta informatsiooni antakse. Sageli on see mõiste, mis on nimetatud eelnevas kontekstis, või mida saab kontekstist järeldada. Kontekstist tingitud objekti lauseelgulist inversiooni loetakse vastavas eesti keele teaduslikus kirjanduses seaduspäraseks (vt.lk. 120).

Kontekstilisest seosest tingitud objekti lauseelgulist inversiooni kasutatakse rohkesti inglise kolmeliikmelise passiivi eestindamisel.

Passiivi kasutatakse inglise keeles, et väljendada otsustuse loogilise subjektina esinevat patiensit lause subjekti kujul, andes viimasele neutraalse intonatsiooniga lauses esikoha ning paigutades agensi, mis väljendab loogilist predikaati, uut mõistet, lause lõppu. Sellega langeb agensile kui uuele mõistele lauserõhk, mis neutraalse intonatsiooniga lauses asetseb lõpus.

Eesti keeles antakse inglise passiivi kommunikatiivset

objekti
sisu edasi lausealgulise inversiooniga. Objekt-patiens
tu
väljendab otsuse loogilist subjekti, see on antud eel-
nevas kontekstis ja sellest teatatakse midagi uut loogi-
lises predikaadis, milleks on lause predikaat agensiga.
Agens subjekti kujul on paigutatud lause lõppu, kus talle
langeb rõhk, mis iseloomustab loogilist predikaati ja
mis lauserõhuna esineb neutraalse intonatsiooniga lause
lausega
lõpus. Seega vastab eestikeelne tõlge isikulise ja objekti
inversiooniga täiesti inglise passiivi kommunikatiivsele
koormusele ja täiesti vastav on ka leksikaalsete-semanti-
liste üksuste paigutus.

This was brilliantly exposed almost at the beginning of the period by Lenin in his "Materialism and Empiriocriticism" (SH 528.)

Seda tendentsi paljastas Lenin oma töös "Materialism ja empiriokritiitsism" juba käesoleva perioodi algul (T Ü A lk. 321.)

Seda tendentsi paljastati Lenini poolt tema töös...

Kui võrdleme antud näite isikulise lausega eestindust tõlkega umbisikulise tegumoega poolt-konstruktsiooniga, siis näeme, et viimane ei saa ka anda suuremat tõlke-adekvaatsust, ja seega võib lugeda isikulise konstruktsiooni kasutamist õigustatuks.

Objekti lausealgulist inversiooni esineb inglise kolmeliikmelise passiivi eestindamisel suurel arvul pea- ja kõrvallausetes ning rindlause osalausetes. Seda võib

tähele panna niihästi olendeid kui ka esemeid ja nähtusi tähistava agensi puhul, s.o. nii isikulise kui ka mitte-isikulise agensi puhul. Objekti eri versiooni võime eesti keeles tähele panna neutraalse intonatsiooniga lausetes ja lausetes, kus patiens või agens on semantiliselt esile tõstetud.

1. Objekti inversioon kolmeliikmelise inglise passiivi eestindustes neutraalse intonatsiooniga lausetes

Järgnevalt esitame lausenäiteid objekti lause-algulise inversiooni kohta kommunikatiivsest funktsioonist tingitud inglise kolmeliikmelise passiivi eestindustes.

1. The pictures had been bought by Timothy... (TL 76.) - Pildid oli Timothy kord... üsna odavasti ostnud... (VÜ 80.)

2. ... your acts were shaped by popular approval. (MaE 272.) - Sinu tegusid kujundas massi heakskiit. (ME 245.)

3. The silence was only broken now by the supping of James' soup. (MP 270.) - Vaikust häiris nüüd ainult James'i leemesöömine (VM 303.)

4. The silence was now only broken by the sound of the dog Balthasar's scratching. (MP 126.) - Vaikust katkestas nüüd ainult koer Balthasari kratsimine. (VM 123.)

5. This difficulty was splendidly clarified by the kinetic theory of matter (EPh 64.) - Selle raskuse seletas suurepäraselt ära oma kineetiline teooria (FE 49.).

6. The unity of the physical sciences is assured by a common quantitative approach to problems ... (SH 511.) - Füüsikateaduste ühtsust tagab ühine kvantitatiivne lähenemine probleemidele...(TÜA 379.).

7. All logic is limited by the limitations of the human mind... (C 147.) - Kogu loogikat piirab inimmõistuse piiratus ... (K 156.).

8. June was greatly encouraged by his interest. (MP 87.) - June'i julgustas te huvi väga. (VM 76.).

9. Liebig was after all justified in claiming that fermentation was caused by a chemical. (SH 616.) - Liebigil oli tegelikult õigus, et käärimist põhjustab keemiline aine. (TÜA 453.).

10 ... and this limitation has been thoroughly studied by the phone engineers (C 175.) - ... ja selle võimalikku piiri on telefoniinsenerid väga põhjalikult tundma õppinud. (K 185.).

11. The dark sky was shattered by a blue-white scar. (LFl 188) - Taevast lõhestas sinakasvalge välk. (KJ 135.).

12. You claim that your rods are deformed by the gravitational field. (EPh 245) - Teie väidate, et

teie mõõdulatte deformeerib gravitatsiooniväli. (FE 172).

13. This is shown by a well-known experiment. (EPh 39.) - Seda kinnitab hästituntud katse (FE 31.).

14. These actions are supplemented by motions of the head and body... (C 157.) - Neid toiminguid täiendavad pea ja keha liigutused... (K 168.).

15. This concept was used by Gamov and Bethe... (SH 536.) - Seda kontseptsiooni rakendasid Gamov ja Bethe... (TÜA 396.).

16. This experiment was performed about a hundred and fifty years ago by Rumford... (EPh 45.) - Selle katse teostas umbes 150 aastat tagasi Rumford... (FE 36.).

17. But our tranquility was soon disturbed by the report of a gun... (VW 60.) - Aga meie rahu segas peagi ühe püssi paugatus (WK 63).

18. We're ruled by the inventors and human nature... (WM 12.) - Meid valitsevad leiutajad ja inimloomus... (VA 30.).

19. But his eyes were strong and they were backed by a body superbly strong. (MaE 68) - Aga tal olid tugevad silmad ja neid toetas tugev keha. (ME 53.).

21. ... when I was surprised by a sudden lurch of the coracle. (TI 144.) - ... kui mind üllatas süsta äkiline kaldumine (AS 160.).

22. The basic chemical nature of life can best be seen when it is not complicated by the elaborations of form and behavior. (SH 633.)- Elu põhilist keemilist

olemust võib paremini näha siis,kui tede ei varja viimistletud vormid ja käitumine. (TÜA 464.)

Kõigis esitatud lausenäidetes on patiens kolmeliikmelise passiivlause subjektina inglise keeles antud mõisto, mille kohta informatsiooni esitatakse, ja agens väljendab uut mõistet. Antud mõiste on valdavas enamuses mingil viisil seotud eelneva tekstiga. Kõige sagedamini kohtame esmakordselt nimetatud, antud mõistet jutustuse või peatüki alguses, aga tekstis on ta ikka kaudselt või otseselt seotud eelneva tekstiga. Esitatud lausenäidetes on antud mõistet esmakordselt nimetatud näidetes 1, 2, 3, 4, 5, 17, kuigi me ka siin teatud seost eelnevaga võime märgata. Näites 1 antud mõiste pictures on lauses nimetatud esmakordselt, eespool aga oli esitatud põhjalik tea-kirjeldus ja võib eeldada, et seal ka pilte oli. Näites 2 esineb patiens - act esmakordselt,aga selle atribuut pronoomen your on mainitud kontekstis. Patiens on mainitud kontekstis näidetes 7,8,9,10, 11,12,16 ja patiensis on kokku võetud eelneva teksti mõtteavaldused (näidetes 6,13, 14,15). Näidetes 18-22 osutub personaal-pronoomen mingile mõistele eelnevas tekstis.

Demonstratiivpronoomen, mis juhib tähelepanu mingile isikule, esemele või nähtusele, mõjub oma iseloomult rõhutavalt. Ei saa siiski öelda, et iga demonstratiivpronoomen tingimata rõhu funktsiooni kannab. Sageli osutab ta ilma erilise rõhuta ainult eelnevale. Sel korral väljendab ta ainult antud mõistet, millest eespool juttu on olnud,

nagu näeme näidetest 10, 13, 14, 15,16. Igal erijuhul on otsustaveks kriteeriumiks kontekst.

Patiensist alustamine on eriti iseloomulik teaduslik-tehnilisele stiilile, mis lähtub objektist, s.o. asemest, nähtusest, protsessist, mida uuritakse ja kirjeldatakse, mille kohta teatatakse seda uut, mis uurimuse tulemusena on saavutatud või kes seda on leidnud. Sellepärast leiamegi teaduslik-tehnilises tekstis nii palju kommunikatiivsest funktsioonist tingitud kolmeliikmelist passiivi.

Eesti keele näites on kommunikatiivse funktsiooniga kolmeliikmeline passiiv edasi antud isikulise lausestruktuuriga ja objekti lauseesilgulise inversiooniga. Kontekstilist objekti inversiooni peetakse eesti keeles seaduspäraseks ja see võimaldab edasi anda tõlkes sama kommunikatiivset sisu, mis esineb originaalis.Objekti inversiooni kasutatakse tõlkes ka neil juhtudel, kui puudub otsene kontekstiline seos, aga soovitakse lähtuda antud mõistest. Enamikes lausenäidetes esineb kolmeliikmeline passiiv pealauses,kus inversiooni võimalused tõlkimisel on suuremad kui kõrvallauses. Objekti inversiooni kasutatakse aga ka kõrvallausetes (näited 9,12,21,22).

Tõlgetes, kus agens on isikuline, oleks võimalik asendada isikulist inverseeritud lauset umbisikulise tegumoega ja väljendada agensit poolt-konstruktsiooniga, näit. näit: Pildid olid ostetud Timothy poolt...

Seda kontseptsiooni rakendati Gamovi ja Bethe poolt (näidete 1, 15 transformid lk.245-247).[282] Kuna aga inverseeritud lause annab inglise kolmeliikmelise passiivi kommunikatiivse koormuse täpselt edasi ja leksikaalsete üksuste paigutus vastab originaalile, eelistavad tõlkijad viimast, kasutades poolt-konstruktsiooni ja umbisikulist tegumoodi ainult harukordadel. (Teaduslik-tehnilises kirjanduses 6,4 %).

Kolmeliikmeline passiiv mitteisikulise agensiga ei võimalda hästi poolt-konstruktsiooni kasutamist, näit. Liebigil oli tegelikult õigus, et käärimist põhjustati keemilise aine poolt. Seda kinnitatakse hästituntud katse poolt ..., mõõdulatte deformeeritakse gravitatsiooni-välja poolt (näidete 9,12,13 transformid lk.246,247). Mitteisikuline agens on vastuvõetavam käändelisel kujul eesti keeles, eriti liitaegadeS neil juhtudel, kui patiens on nominatiivis, sest oma vormilt need on identsed predikatiiviga öeldisega ja sisult on ned ka raskesti eraldatavad (vt.lk.96 jj.). Ajavormidega nagu preesens ja imperfekt, kus protsessuaalsus prevaleerib, ei ole käändeline agens nii vastuvõetav, nagu käärimist põhjustati keemilisest ainest (ainega), käärimine oli põhjustatud keemilisest ainest.

Märkus. Transform s.o. transformeeritud lause.

2. Objektadverbiaali inversioon kolmeliikmelise inglise passiivi eestindustes

Nagu objekti, nii leiame ka objektadverbiaali lauseelgulist inversiooni neis inglise kolmeliikmeliste passiivlausete tõlgetes, kus patiens oma kommunikatiivsest funktsioonist tingituna esineb passiivlause subjektina. Eesti keeles esineb patiens objektadverbiaalina sõltuvalt rektsioonist. Objektadverbiaal allub samadele inversiooni seadustele nagu objektki, sellepärast ei anta siin üksikasjalikku analüüsi.

1. They had been joined by a thin woman in black (MA 389.) - Neidega ühines sale musta rõivastatud naisterahvas. (A 436)

2. Both are effected by housing and working conditions and by psychological and social influences. (SH 646.) - Mõlemale avaldavad mõju nii korteri- kui ka töötingimused, samuti psühholoogilised ja sotsiaalsed tegurid. (TÕA 473)

3. The negative was followed by the rising of a thin, polished-looking shareholder... (WM 281.) - Eeltamisele järgnes kõhna hoolitud välimusega aktsionääri tõusmine... (VA 478.)

This is indicated by the remarkably small damage... (C 177.) - Sellele viitab silmatorkavalt väike kahjustus... (K 188.)

5. The answer was followed by an impressive silence. (MP 93.) - Vastusele järgnes mõjuv vaikus. (VM 83).

6. I was brow-beat by the master, hated for my ugly face by the mistress...and never permitted to stir out... (VW 165.) - Minuga kärkis koolijuhataja, mind vihkas mu inetu näo pärast ta abikaasa ... ja mulle ei lubatud jalga välja tõsta... (VK 149.)

7. His example was followed by Miss Wilmot and her father... (VW 310.) - Sellele eeskujule järgnesid preili Wilmot ja selle isa... (WK 263.)

8. She might well be sung by that chap Swinburne. (MaE 21.) - Temast oleks see Swinburne vabalt võinud luuletada. (ME 8.)

9. She was often troubled by a desire to like those... (ATr 127) - Talle tegi muret soov armastada... (AT 117.)

10. This will be followed by an equally futile swing in the other direction, and this by still a third swing back... (C 113.) - Sellele järgneb sama asjatu löötsutus teises suunas ja tollele veel kolmas löötsutus tagasi... (K 122)

11. The answer to this fundamental question was found by Galileo and still more concisely by Newton... (EPh 10.) - Sellele põhiküsimusele leidis vastuse Galilei, täpsemini Newton ... (FE 11)

3. Objekti inversioon kolmeliikmelise inglise passiivi eestindustes, kus patiens on semantiliselt rõhutatud

Allpool toome lausenäiteid,kus patiens-entud on semantiliselt esile tõstetud.

Objekti lausealguline inversioon vastab inglise passiivlause kommunikatiivsele funktsioonile ka neis tõlkelausetes, kus inglise passiivlause patiens, mis on antud või on esinenud eelnevas lauses, on semantiliselt esile tõstetud - rõhutatud. Rõhutatud objekti lausealguline asend on seaduspärane ja seostus kontekstiga on veelgi enam õigustatud.

1. Those who were aware that a ship had passed the island while the fire was out were subdued by the thought of Ralph's anger while those... (LF 98). - Neid, kes teadsid, et saarest möödus laev,kui tuli oli kustunud, tegi Ralphi viha alandlikuks. (KJ 69).

2. The first of these co-enzymes -cozymase - was detected by Harden and Young ... (SH 622). - Esimese neist koensüümidest-kosümaasi - avastasid Harden ja Young... (TÜA 456.)

3.That unity threatened by the dividing tendencies of nineteenth century specialization had since been reinforced by the wide range of new observations and theory of the atom and quanta. (SH 510.) - Seda ühtsust, mida õhutasid XIX sajandil toimunud spetsialiseerumisega seotud jaguneminetendentsid, on hiljem kindlustanud uute tähelepanekute lai ulatus ning aatomite ja kvantide teooria. (TÜA 379).

4. These other fellows were not disturbed by the prospects, of what was before them, (ATr 77.). - Teisi poisse ei häirinud põrmugi see, mis neil ees seisis. (AT 77.).

5. His work throughout was marked by a simple ruggedness of ideas... (SH 532.) - Tema tööd iseloomustas ideede lihtne struktuur ning täiesti materiaalne ja mehhaanikale rajanev lähenemine füüsikaliste nähtude seletamisele. (TÜA 394.).

6. Their last agitation was removed by the complacence of Mr. Tozer. (MA 126.) - Nende viimase mure kõrvaldas hr. Tozeri järeleandlikkus. (A 142.)

7. The first accurate description of one was given by Dampier in 1687; the first explanation in terms of masses of rising air set twirling by the rotation of the earth was put forward by Espy in 1841. (SH 559.) - Esimesena kirjeldas tsüklonit täpsemalt Dampier 1687. a.; seletuse tõusvate õhuvoolude kaudu, mida paneb keerlema maa pöörlemine, andis talle Espy 1841. aastal. (TÜA 411.)

8. The whole of one wall was occupied by an immense piece of furniture... (WM 83.) - Kogu ühte seina kattis ainus suur mööblitükk... (VA 149.)

9. Both these effects were explained by Einstein's special theories of relativity. (SH 526.) - Neile mõlemale nähtusele andis seletuse Einsteini spetsiaalne relatiivsusteooria. (TÜA 389.)

10. The first post-war years are most aptly characterized by the coming of age of biochemistry. (SH 613) - Esimesi sõjajärgseid aastaid võib kõige paremini iseloomustada kui biokeemia ajastut. (TÜA 450.)

11. This suggestion of the importance of sex and hormones has been made to me by Dr.J. Lettvin and Mr.Oliver Selfridge. (C 152.) - Selle vihje sugulisuse ja hormoonide tähtsuse kohta on mulle teinud doktor J.Lettvin ja härra Oliver Selfridge. (K 162.)

12. There was some that was feared of Pew, and some that was feared of Flint, but his own self was feared of me. (TI 68.) - Mõned kartsid Pew'd ja mõned Flinti, aga Flint ise kartis mind. (AS 76.)

13. It is not he who is revealed by the painter, it is rather the painter on the coloured canvas who reveals himself (PDG 26.)- Mitte teda ei ilmuta maalija, vaid ennem on tema ise see, kelle ta värvitud lõuendil ilmutab (DGP 33.)

14. Look here. Here's a placard, it was painted by my daughter Orchid... (MA 213) - Vaadake kas või sedagi. Selle plakati maalis mu tütar Orchid... (A 238)

Toodud lausenäidetes on patiens-antud rõhutatud demonstratiivpronoomeniga ja kõrvallausega või partitsiip-konstruktsiooniga (näited 1,3), kordamisega ja laiendatud atribuudiga (näited 2,7,10), peale selle patiensi kordamisega (näide 2),adverbiga (näide 5) ja laiendatud atribuutide ning rõhutavate sõnade, nagu the whole of, both these

kasutamisega ülejäänud näidetes.

Näidetes 12, 13, 14 on patiens-antud emfaatiliselt rõhutatud konstruktsiooniga: it is not he who (näide 13), there was some that (näide 12) ja sissejuhatava, tähelepanu esilekutsuva lause ja avalausega (näide 14).

Näites 12 kasutatakse agensi tähistamiseks prepositsiooni by asemel of, mis kaasaegses inglise keeles esineb harva.

4. Objekti inversioon kolmeliikmelise inglise passiivi eestindustes, kus agens või predikaat on semantiliselt esile tõstetud

Kolmeliikmeline passiiv inglise keeles ei ole tingitud ainult kommunikatiivsest faktorist lausetes, kus agens-uus on semantiliselt vähemal või suuremal määral esile tõstetud atribuutidega, partitsiip-konstruktsiooniga, kõrvallausega või mitmega neist, mis asetsevad vahetult täiendatava sõna järel. Sel juhul annab inglise keele passiiv, mis võimaldab koormatud agensit viia lõpu poole, vabastades koha lause algul patiensile-antud mõistele, paremaid võimalusi lauset kujundada. Niisuguste lausete tõlkimisel isikulise lausega on inversioon vajalik kahel põhjusel: esiteks, et paigutada antud mõiste objektina lause algusse, ja teiseks, et viia täienditega koormatud agens lause lõppu. Lause algusse paigutatud agensi täiendid, asetsedes vahetult täiendatava sõna juures, kiiluksid end subjekti

ja predikaadi vahele ja teeksid lause stiililiselt lohisevaks. Subjekti inversiooni korral atribuutlause või atribuudid, asetsedes lause lõpul täiendatava sõna ees ja järel, ei mõju segavalt. Nii ei ole inversioon alati tingitud ainult lause kommunikatiivsest funktsioonist, vaid ka teistest süntaktilistest faktoritest. Peamiselt on aga inversiooni põhjuseks mitme faktori koosmõju, nagu me seda näeme antud näidetest.

Kui tuntud patiensiga passiivlauses agens või predikaat või mõlemad on rõhutatud, siis on lause mõttelised tsentrid samad, nagu nad esinevad neutraalse intonatsiooniga lauses (neutraalse intonatsiooni juures langeb uuele informatsioonile, mis harilikult asetseb lause lõpul, lauserõhk mis esineb siin semantilise esiletõstmisega tugevdatud kujul). Kommunikatiivset funktsiooni tuntud patiensiga ja rõhutatud agensiga või predikaadiga antakse eesti keeles edasi objekti-patiensi inversiooniga; rõhutatud subjekt-agens viiakse selle tavalisest asendist lause algusest lause lõppu. Rõhutatud lauseliikmete asetus ei sõltu sõnajärjestusseadustest ja seetõttu on kergem tõlkes järgida originaali ning kasutada inversiooni, kui see vajalik on tõlke adekvaatsuse huvides.

...

1. Gottlieb went to Chicago to see a teachers' agency. The firm was controlled by a live wire who had once been a country superintendent of schools. (MA 147) - Bürood juhtis „hakkaja sell", kes kunagi oli olnud maakonna koolinõunikuks. (A 165)

2. A long moment of silence was broken by the general, who said, "They can't carry it through... (FR 114) - Pika pausi katkestas kindral, kes ütles: "Seda neil ei õnnestu teostada... (VT 112.)

3. Skyscrapers are limited in size by the fact, that when they exceed a certain height... (C 175.) - Pilvelõhkujate suurust piirab asjaolu, et teatud kõrguse ületamisel... (K 185.)

4. Roger's arm was conditioned by a civilization that knew nothing of him and was in ruins. (LFl 78.) - Rogeri kätt hoidis tagasi tsivilisatsioon, mis ei teadnud temast midagi ja oli varemeis. (KJ 54.)

5. ... and the relevent general theory has been presented in a very satisfactory form by Dr. C.Shannon of those laboratories (C.81) - ... tema juurde kuuluva põhiteooria on väga rahuldaval kujul esitanud doktor C.Shannon sealtsamast laboratooriumist. (K 88.)

6. The theory has been developed by many writers, among them Einstein, Smoluchowski, Perrin, and the author (C 35.) - Selle teooria on välja arendanud mitmed autorid, sealhulgas Einstein, Smoluchovski, Perrin ja käesoleva autor. (K 91.)

7. This invitation was reinforced by the Comision Justigadora y Coordinadora de la Investigación Cientifica, under the leadership... (C 25.) - Seda kutsekirja toetas omalt poolt ka Teadusliku Uurimustöö Edendamise ja Kooskõlastamise Komisjon, mis töötas doktor Manuel Sandoval Vallarta juhatusel... (K 30.)

8. That unity is maintained by the action of linked chains of reactions now catalized by enzymes... (SH 619.) - Seda ühtsust säilitavad omavahel ühendatud reaktsioonide ahelad, mille katalüsaatoriteks on praegu ensüümid... (TÜA 455.)

9. ... that the problem of discovering its mechanisms was carried ahead through the same great step by two men working at about the same time: Charles Darwin and Alfred Wallace. (C 47.) - ... et selle arengu olemuse avastamise probleemi arendasid ühesuuruse suure sammu võrra edasi koks umbes ühel ajal töötanud meest - Charles Darvin ja Alfred Wallace. (K 53.)

10. Thus the pair of lovers could be jerred apart by misunderstood motives, by accidents of fate, by jealous rivals, by irate parents, by crafty guardians, by scheming relatives and so forth... (MaE 256.) Nii näiteks võiksid armastajatepaari lahku viia valesti mõistetud motiivid, saatuse vembud, armukadedad rivaalid, vihased vanemad, hooldajate riukad, kavaldavad sugulased ja nii edasi... (ME 230.)

11. He was puzzled by countless short stories, written lightly and cleverly he confessed, but without vitality or reality. (MaE 131.) - Teda panid imestama lugematud lühijutud, mis olid, tõsi küll, ladusalt ja targalt kirjutatud, milles aga ei olnud elujõudu ja tõde. (ME 113.)

12. ... for most of it was covered by a snow-white beard, carefully trimmed by his wife... (MaE 300). - ... sest suuremat osa kattis lumivalge hoolikalt pügetud habe.(Seda pügas pühapäeviti tema naine... (ME 271.)

13. It was written by a man called Blake. (PTh 122.) - Selle kirjutas inimene,kelle nimi on Blake. (Kr 118).

14. ... but I did not think that you would be so completely demoralized by the presence of a single nigger sitting across the table from you. (FR 111.) - ... kuid ma ei mõtelnud, et teid sel määral demoraliseerib ühe ainsa neegri lauas olek. (VT 108.)

15. He was flattered by the friendliness with which Sylvester Moon, dirtiest and most skilled of motor mechanics, came to serve him. (Bab 29.) - Teda meelitas suuresti see sõbralikkus, millega Sylvester Moon,räpaseim ja osavaim automehhaanik, väljus teda teenima. (B 38.)

16.Mercutio was almost as bad. He was played by the low-comedian, who had introduced gags of his own... (PDG 75.) - Mercutio oli peaaegu same halb. Teda mängis koomik, kes pistis oma sõnu vahele ja oli... (PDG 82).

17. The world has always been ruled by the Philanthropists; by the doctors that want to use therapeutic methods they do not understand, by the soldiers that want something to defend their country against, by the preachers that yearn... (MA 302.) - Maailma on alati valitsenud filantroobid, arstid, kes taotlevad tarvitusele võtta terapeutilisi

meetodeid, ilma et nad ise neid mõisteksid; sõjamehed, kel alati peab olema keegi, kelle eest oma isamaad kaitsta; papid, kelle suurimaks südamesooviks on ... (A 338.)

18. Grant looked at him with sudden bewilderment and Gideon felt a complete understanding pity for this beaten helpless man, this man who was understood by so few, loved by so few, used by so many, hated by so many, despised by so many, this man who by fate and circumstance had been elevated to a remote and hopeless glory. (FR 193.) - - Grant vaatas talle äkki hämmastusega otsa ja Gideon tundis täielikku ning mõistvat kaastunnet selle löödud, abitu mehe vastu, selle mehe vastu, keda olid mõistnud nii vähesed, armastanud nii vähesed, kasutanud nii paljud, vihanud nii paljud, põlanud nii paljud, seda meest, kes saatuse ja olukordade tõttu oli tõusnud üksildasele ja rõõmutu kuulsusele. (VT 193.) -

19. This difficulty was stressed even more by an experiment performed with great skill by Rowland nearly sixty years ago (EPh 92.) - Seda raskust tõstis vedgi rohkem esile katse, mille peaaegu 80 aastat tagasi suure osavusega teostas Rowland. (FE 67.)

20. Gas was, in fact, used once more, but only by Mussolini in his civilizing mission against the Ethiopians... (SH 613) - Gaasi kasutas tegelikult hiljem kord veid Mussolini oma tsivilisatsiooni missioonil abessiinlaste vastu... (TÜA 450.)

21. It was enormously stimulated by the use made of valves for radio communication in the latter years of the First World War, and soon after by the new popular demand for radio. (SH 545.) - Teda viis hiiglasammudega edasi elektroonlampide rakendamine raadiosides Esimese maailmasõja viimastel aastatel ja varsti pärast seda kasvav nõudmine raadiovastuvõtjate järele. (TÜA 402.)

22. The cry he gave was echoed, not only by his companions on board, but by a great number of voices from the shore... (TI 107.) - Tema karjatust saatis kiss mitte üksi pardal, vaid ka rannas... (AS 120.)

23. ... of these the amino acids, or at least the simpler ones of them, seem to be the most primitive, and indeed have recently been made by Miller from ammonia and carbon dioxide acted on by light. (SH 614.) - Nimetatud ühenditest näivad aminohapped või vähemalt lihtsamad nendest olevat kõige primitiivsemad, ning neid tegelikult saigi Miller ammoniaagist ja süsinikdioksüüdist valguse mõjul. (TÜA 454.)

24. That this was overdue is shown by the fact that it was carried out almost simultaneously by four very different physicists de Broglie in France, Schroedinger and Heisenberg in Germany, and Direc in England. (SH 529.)

Selle ülimat vajalikkust näitas asjaolu, et seda tegid peagu üheaegselt neli erinevat füüsikut: de Broglie Prantsusmaal, Schrödinger ja Heisenberg Saksamaal ja Direc Inglismaal. (TÜA 392.)

Toodud näidetes on patiens antud mõiste, mis esineb esmakordselt (näited 1-6), kuid ka siin võime näha teatud seost eelneva tekstiga. Näites 1 on patiens firm sünonüümiks sõnale agency, mis esineb eelnevas lauses. Näites 3 patiens skyscraper on küll esmakordselt mainitud, kuid eelnevas tekstis on nimetatud ride esemeid ja olendeid, millede üks omadus on omane ka patiensile skyscraper. Näites 4 patiens Roger's arm on esmakordselt mainitud, kuid Rogerist on juttu varem. Näites 5 teooriast enne juttu ei ole, aga on kirjeldatud nähtusi, mis sellele teooriale viivad. Näidetes 7-10 esineb patiens eelnevas tekstis ja näidetes 11-18 ja 21 viitab personaalpronoomen mingile eelnevale mõistele. Samuti on patiens antud mõiste ülejäänud näidetes. Agensi rõhutamisel on esitatud näidetes kasutatud: kõrvallauset (näited 1, 2, 3, 8, 16); laiendatud atribuuti (näited 5, 7, 22), loetelu (näited 6, 10, 17, 18), partitsiip-konstruktsiooni (näited 9, 11, 12, 13, 14, 15, 19, 21). Tugevasti laiendatud lausetes esineb aga tavaliselt mitte ainult üht liiki, vaid mitut liiki laiendeid, nagu näidetes 2, 3, 4, 7 jt.). Esineb küllalt juhtumeid, kus passiivlauses on rõhutatud nii predikaati kui ka agensit (näited 19-21). Samuti esineb juhtumeid, kus rõhutatud on patiens ja agens (näide 22) või patiens ja predikaat. Esineb aga ka selliseid lauseid, kus on rõhutatud patiens, predikaat ja agens, nagu näites 24. Patiens on siin esile tõstetud asetusega rõhutavas

kõrvallauses, predikaat on esile tõstetud adverbiaaliga ja ogena laiendamisega.

Eestindustes, nagu näeme, kasutatakse kõigil neil juhtudel, kus ogena on laiendatud objekti, inversiooni ja mitmesuguseid muid rõhutamise võimalusi, nagu rõhutavaid sõnu ja liiteid, näit.: veelgi (näide 19), vaid Mussolini (näide 20), tegelikult seigi (näide 23) jt.

Mõnikord kasutatakse tõlkes objekti inversiooni lauses, misinglise keeles algab adverbiaaliga, viies adverbi lause lähtekohast kaugemale, näit: Also, like most hotels of its kind, it was frequented by a certain type of eager and ambitious male of no certain station in life... (ATr 60.) - Green-Davidsoni, nagu enamikku teisigi seda laadi hotelle, külastas segaeli teatavat sorti ebamäärases ees ja kindla elukohata lõbuhimulisi ja suuhneid mehi, kes... (AT 54.).

5. Objekti ja objektadverbiaali inversioon inglise kolmeliikmelise passiiviga atribuutlausete eestindustes

Atribuutlausetes esinevat inglise kolmeliikmelist passiivi antakse eesti keeles edasi objekti lauseelulise inversiooniga. Tingitud atribuutlause spetsiifikast, mis relatiivpronoomen, mis väljendab kontekstilist seost, asetub lause lähtekohta. Neil juhtudel, kui see on patiens, on vältimatu passiivne lausekonstruktsioon, mis võimaldab patiensile

anda subjekti kuju ning viia agens lause lõppu. Eesti keeles on atribuutlauses samuti esikohal relatiivpronoomen või relatiivpronoomen objekti täiendina, mille funktsiooniks on teostada kontekstilist seost. Kui aga relatiivpronoomen on patiens, siis erinevalt inglise keelest, on see süntaktilise liigenduse järgi objekt või objektadverbiaal ja selle lauseelguline positsioon tingib lausestruktuurilist inversiooni, mis võimaldab paigutada agensit, süntaktilise liigenduse järgi subjekti lause lõppu. Seega on inglise passiivi tõlge süntaktiliselt seisukohalt erinevalt üles ehitatud, kuid vastab sellele oma kommunikatiivselt koormuselt.

1. Where was the great crocus-coloured robe, on which the gods fought against the giants, that had been worked by brown girls for the pleasure of Athena? (PDG 170.) - Kus oli see safrani karva rüü, mille pärast jumalad võitlesid hiiglastega ja mille olid valmistanud tumedanahalised tüdrukud Atenale meeleheaks. (DGP 178.)

1-a. ... mis oli valmistatud tumedanahaliste tüdrukute poolt.

2. The state of affairs can be summarized in the following way: there are phenomena which can be explained by the quantum theory but not by the wave theory. (EPh 277.)

Kokkuvõttes võib olukorda iseloomustada järgmiselt: on olemas nähtusi, mida seletab kvantteooria, laineteooria aga mitte. (EF 193.)

3. Ted had the immense and joyful maturity of a boy, who is respectfully listened to by his elders. (Bab 74.)—

Ted omas sellise poisi määratut ja rõõmsat küpsust, kelle täiskasvanudki kuulavad lugupidamisega. (Bab 99.)

3-a. ... kelle täiskasvanutegi poolt kuulatakse lugupidamisega.

4. He saw that she was carrying a bag, which had never been much used by any one. (ATr 114.)—

... Te nägi, et emal kandis kaunis rooket vanamoelist kandekotti, ... mida keegi polnud kunagi kasutanud. (AT 106.)

5. The study of vitamins and hormones, ... makes it very tempting to think of organisms no longer as mechanical machines but as chemical machines, whose performance is entirely determined by the totality of active agents administered to them. (SH 626.)—

Vitamiinide ja hormoonide uurimine... viivad ahvatlevale mõttele vaadelda organisme mitte enam kui mehhaanilisi masinaid, vaid kui keemilisi masinaid, mille talitust täielikult määravad neisse viidavad aktiivsed ained. (TÜA 460.)

6. The problem had many curious analogies... and it pointed to a similar solution, one indeed which had been adumbrated by Perrin in 1901... (SH 521.) - Selles näis olevat palju üllatavat analoogiat planeetide paigutusega..., ja see kõik viitas siin sarnasugusele lahendusele,

mille piirjooned oli visandanud Perrin 1901.... (TÜA 386.)

7. ..., who carried a small portable organ such as is customarily used by street preachers and singers. (ATr 9) - Ees sammub mees... üle õla on tal väike portatiivne orel, missuguseid kasutavad tavaliselt tänavajutlustajad ja tänavalauljad (AT 7.)

8. That this was overdue is shown by the fact that it was carried out almost simultaneously by four very different physicists: de Broglie in France, Schroedinger and Heisenberg in Germany and Dirac in England. (SH 529.) - Selle ülimat vajalikkust näitas asjaolu, et seda tegid peagu ühesegselt neli erinevat füüsikut: de Broglie Prantsusmaal, Schrödinger ja Heisenberg Saksamaal ja Dirac Inglismaal. (TÜA 392.)

9. He spoke of Gottlieb's great book... which had been read by seven-ninths of all men... (MA 16.) - Ta kõneles Gottliebi kuulsast raamatust ... mida oli lugenud seitse ühekssandikku kõigist inimestest...(A 17.)

10. He must again ask the questions which have already been answered by the corpuscular theory... (EPh 111.) - Me peame veelkord vastama samu küsimusi, millele korpuskulaarteooria juba andis vastuse... (FE 80.)

11. ... She noted against the wall one whose face was screened by his programme. (WM 28.) -... märkas ta kedagi seina ääres, kelle nägu varjas programm. (VA 58.)

12. ... is an article on governors, which was published by Clerk Maxwell in 1868. (C 19.) - ... on artikkel reguleatoritest, mille avaldas Clerk Maxwell aastal 1868. (K 24.)

13. Once again we reach a conclusion which is conformed by everyday experience... (EPh 171.) - Jõudsime veel kord järeldusele, mida kinnitab igapäevane kogemus... (EE 121.)

Kõigis esitatud näidetes on patiens relatiivpronoomen kontekstiliselt seotud eelneva pealausega, osutades isikule või esemele, mille kohta täiendavat informatsiooni antakse. Relatiivpronoomen patiensi funktsioonis esineb: objektina partitiivis (näited 2, 3, 4, 7, 9, 13), genitiivis (näited 1, 12) objekti täiendina (näited 5, 6, 11) ja objektadverbiaalina (näide 10). Näites 8 seob atribuutlauset pealausega ei ja täiendatavale substantiivile pealauses viitab pronoomen seda, mis esineb objektina atribuutlause alguses ning väljendab sisuliselt kontekstilist seost.

Inglise passiivi kommunikatiivset koormust atribuutlausetes saab eesti keeles isikulise agensiga samuti edasi anda umbisikulise tegumoega ja poolt-konstruktsioonige (vrd. transformid näidetes 1, 3), kuid tõlkijad eelistavad eesti keeles seadusepärast lausestruktuurilist inversiooni. Mitteisikulise agensiga poolt-konstruktsioon ei ole kasutatav, näit.: mille tõlitust määratakse neisse viidavate aktiivsete ainete poolt (näite 5 transform). Mitteisikulise agensiga, mis esineb instrumentaalses tähenduses, on aga ka võimalik kasutada umbisikulist tegumoodi käändelise

agensiga, näit. ... mille tahtust määratakse neisse viidavate aktiivsete ainetega (näite 5 transform).

Kõige laialdasemalt kasutatakse aga isikulist lausestruktuuri inglise passiivi tõlkimisel atribuutlausetes, mis alati võimaldab adekvaatset tõlget.

Kokku võttes uurimusandmeid võib märkida, et objekti ja objektadverbiaali inversioon on kõige frekventsem (üle 50 %) kõigist inversioonijuhtumitest, mida kommunikatiivsest funktsioonist tingitud inglise passiivi eestindustes kasutatakse.

II. Lause pealiikmete inversioon inglise kolmeliikmelise passiivi eestindustes lausetes, mis algavad adverbiaaliga

1. Inversiooni adverbiaaliga algavate inglise kolmeliikmeliste passiivlausete eestindustes

Adverbiaaliga algavaid inglise kolmeliikmelisi passiivlauseid eestindatakse peaaegu järjekindlalt isikulise struktuuriga ja inversiooniga, adverbiaaliga algavates lausetes eesti keeles aga on nõutav pealiikmete inversioon.

Adverbiaaliga algava lause sõnajärjestus eesti keeles ei lange absoluutselt kokku inglise adverbiaaliga algava kolmeliikmelise passiivlause sõnajärjestusega, näit.

1. In the first place it was taken up by Sir William and Sir Lawrence Bragg,father and son, who showed that it was possible to measure the wave-length of X-rays... (SH 522) - Esmajoones rakendasid seda William ja Lawrence Bragg, isa ja poeg, kes näitasid, et on võimalik mõõta röntgenikiirte pikkust... (TÜA 387.) - Esmajoones rakendati seda William ja Lawrence Bragg'i, isa ja poja poolt, kes näitasid, et on võimalik mõõta röntgenikiirte pikkust...

2. In our century a highly refined technique was devised for this purpose by Michelson (EPh 96.) - Meie sajandil töötas selleks erakordselt peene katsetehnika välja Michelson (FE 70.)

Adverbiaaliga algav inglise keele kolmeliikmeline passiivlause, mille patiens on antud mõiste (näide 1), on kommunikatiivses mõttes kahe-pealiikmeline. Lauset, mille patiens on uus mõiste - informatsiooni siht-punkt (näide 2), tuleks pidada ühe-pealiikmeliseks kommunikatiivses mõttes.[283] Tõlkimisel eesti keelde kasutatakse mõlemal juhul isikulist konstruktsiooni ja lausestruktuurilist inversiooni, mis on nõutav adverbiaaliga algavas lauses eesti keeles. Vaatamata toatud erinevusele sõnajärjestuses inglise ja eesti keeles, tuleb tõlget inversiooniga lugeda

283. Vrd. Viide 263, lk.144.

adekvaatseks, sest adverbiaaliga algavas lauses ei ole võimalik kasutada teistsugust sõnajärjestust eesti keeles.

Umbisikulise tegumoe tarvitamisega eestindustes, paigutades agens poolt-konstruktsiooniga lause lõppu, ei saavutaks meie adverbiaaliga algavas lauses suuremat kommunikatiivset vastavust kui isikulise lausega ja pöördjärjestusega. Mõnikord asetatakse postpositsioon mitte vahetult agensi, vaid selle laiendi järele (vt. näide 1 lk.270).

Nähtavasti sel põhjusel kasutavadki tõlkijad adverbiaaliga algavate passiivlausete eestindustes isikulise struktuuriga inverseeritud lauseid.

1. At first he was annoyed by Sondelius's disturbing presence, however interesting he found his fervours about plague-bearing rats. (MA 365.) - Esialgu häiris teda Sondeliuse juuresolu, kui huvitavaks ta ka poleks pidanud Sondeliuse leegitsevaid kõnesid katkukandvate rottide vastu. (A 408.)

2. In the department of Bio-Physics, the goodnatured chief was reviled and envied by his own assistant. (MA 321.) - Biofüüsika osakonnas

kadestas ja pilkas

heasüdsamlikku juhatajat ta ende assistent. (A 359.)

3. For the first time in his life Roy was overcome physically by the sickness and terror of emotion... (H 220.) - ... esimest korda elus tabas Royd mingi kehaline ja vaimne halvatus (Kü 220)

4. Similarly, a not unrelated and yet different effect was produced on Clyde by that same youth who had first introduced Clyde to the work here. (ATr.63.) - Umbes samasuguse, kuigi veidi erineva mulje jättis Clyde'ile nooruk, kes teda esimesena siinse tööga oli tutvustanud... (AT 57.)

5. Thus it is seen by an old Jew who has no land and no home. (PTh 147).- Nii mõistab seda vana juut, kellel pole kodu ega kodumaad. (Kr.143)

6. All the time he was troubled by the notion that his small round tight-fitting hat might fall off. (ATr. 56.) - Kogu aeg häiris teda kartus, et väike ümar mütsike pole kuigi kindlalt peas ja võib maha kukkuda. (AT 50.)

7. Here the beach was interrupted abruptly by the square motif of the landscape. (LF1 17.) - Siin katkestas rannakaart ootamatult nurgeline kaldapark. (KJ 9)

8. But on the following Friday at six o'clock in the morning he was awakened by a knocking at the door. (Cit 66) - Kuid järgmisel reedel kell kuus hommikul ärratas teda koputus uksele. (Tsit 64.)

9. Less than a hundred years ago the new clue which led to the concept of heat as a form of energy was guessed by Mayer and confirmed experimentally by Joule. (EPh 56.) - Vähem kui seda aastat tagasi tõi Mayer sisse uue idee, mis käsitles soojust kui energia ühte vormi. Seda ideed kinnitasid Jouli katsed (FE 40.)

10. This was clearly formulated by Helmholtz about the middle of the nineteenth century... (EPh 58.) Eriti selgelt formuleeris selle Helmholtz 19.sajandi keskpaiku ... (FS 45.)

11. It was argued by some yesterday with some considerable weight that we should do everything in our power... (FR 101.) - Eile väitsid mõned delegaadid suure veendumusega, et meie peaksime tegema kõik, mis on meie võimuses... (VT 99.)

12. In this they are encouraged by wives and relatives ... (TrCh 19.) - Selleks julgustavad neid nende naised ning sugulased ... (TCh 23.)

13. You come out of serene country and suddenly you are tossed and tattered by a howling hurricane of traffic. (Tr Ch 74.) - Sa tuled maa vaikusest ja äkki sind loobib ja vintsutab undav liiklusorkaan. (TCh 64.)

14. In this she was seconded by the rest of the family ... (VW 110.) - Selles toetasid teda kõik teised ... (WKI05.)

Esitatud näidetest ilmneb, et tõlkijad eelistavad isikulist konstruktsiooni ja seaduspärast inversiooni. Teiseks on umbisikuline tegumood poolt-konstruktsiooniga võimalik ainult piiratud arvul juhtudel, nimelt kui agens on isikuline. Tõlget mitteisikulise agensiga umbisikulise tegumoega ja poolt-konstruktsiooniga eesti keeles peaaegu ei esine, sest see ei ole eesti keelele stiililiselt omane. Mitteisikuline agens võtab mõnikord käändelise kuju, eriti, kui agens on instrumentaalse iseloomuga. Võrdluseks olgu toodud järgmised transformid:

1. Isikulise agensiga: a) Biofüüsika osakonnas kadestati ja pilgati heasüdamlikku juhatajat ta enda assistendi poolt (näide 2). b) Mii mõistetakse seda vana juudi poolt... (näide 5).

2. Mitteisikulise agensiga: a) Esialgu häiriti teda Sondeliuse juuresolu poolt.... (näide 1). - Esialgu häiriti teda Sondeliuse juuresoluga... b) ... esimest korda elus tabati Royd mingi kohalise ja vaimse halvatuse poolt (näide 3). - ... esimest korda elus tabati Royd... kehalisest halvatusest (või kehalise halvatusega).

Võrdluseks toodud lausetest on näha, et mitteisikulise agensiga ei saa kasutada umbisikulist tegumoodi poolt-konstruktsiooniga ja agensi käändeline kuju on vastuvõetav ainult näites 8. Siin tundub, et koputus on vahend, millega teda äratati ja agens on tegelikult nimetamata ja meil on tegemist kahelliikmelise passiiviga.

Näites 9 agens (Meyer) eelneb patiensile (idee), sest patiens on koormatud täiendlausega, mille vahetu järgnevus täiendatavale sõnale nõutav[2] on.[1] Kui aseteksime patiensi agensi ette, killustaks see lauset. Oleks aga agens olnud täienditega koormatud, siis oleks vastupidine järjestus sobivam olnud.

Näidetes 10, 11 adverbi paigutamine eesti keeles lause algusse ei riku tõlke adekvaatsust, sest kommunikatiivset funktsiooni kandvate lauseliikmete asend, vastates samadele lauseliikmetele inglis-keelses lauses, võimaldab kasutada eesti keeles lausestruktuurilist inversiooni, mis on sobiv inglise passiivi edasiandmiseks.

Mõnikord kasutatakse adverbiaaliga algava kolmeliikmelise inglise passiivi eestindamisel vastandliku tähendusega verbi, mis juba ise võimaldab tarvitada isikulist lausestruktuuri, kus inglise passiivlause patiensile vastab leksikaalselt sama mõiste agensina lause subjekti kujul. Et aga adverbiaaliga algavas lauses inversioon on nõutav, siis on selle võimaluse kasutamine mõeldav ainult juhtudel, kui see on verbi või fraseoloogilise väljendi iseloomust tingitud.

1. And suddenly he was caught by a memory of Aunt Ann... (TL 78.) - Ja äkki meenus talle tädi Ann... (VÜ 82.)

2. But now he was deserted by his power of enjoyment, by his philosophy ... (MP 69.) - Nüüd aga oli ta kaotanud nautimisvõime ja mõttetarkuse... (VM 54.).

3. In the repository of Forsyte affairs, he was faced by the unusual... (WM 290.) - Siin Forsyte'ide asjade

panipeiges kohtas ta midagi haruldast... (VA 492.)

4. On another night his vigil was rewarded by a glimpse of Ruth... (MaK 61.) - Ühel hilisõhtul sai ta oma valvsuse eest tasu, nähes vilksamisi Ruthi...(MK 46.)

2. Inversioon eelneva kõrvallause või lauselühendi puhul

Inversiooni tingib ka kõrvallause või lauselühendi eelnemine. Seetõttu eestindatakse inglise passiivi neis lausetes nagu ka adverbiaaliga algavais lauseis isikulise struktuuriga ja inversiooniga.

1. As he relaxed he was pierced by the familiar and irrating rattle of someone cranking a Ford...(Bab 10). - Kui ta oli jälle lõtvunud, läbis teda õdus ja erutav hääl, keegi käivitas Ford-autot... (B 11.)

2. In their place it postulated that when a body was free,that is not in physical contact with other bodies, it was quite unacted on by forces... (SH 526.) - Selle asemel väidetakse, et kui keha on vaba,s.o. mitte mingis füüsikalises kontaktis teiste kehadega, siis ei mõju talle mingid jõud... (TÜA 390.)

3. Before he had sufficiently recovered from his fury to be able to reply, his household was overwhelmed by his wife's sudden agony (MA 145.) - Enne kui ta suutis korralikult toibuda vihahoost või kirjale vastata, purustas kogu ta majapidamise naise äkiline raske haigus. (A 162.)

4. ... but as he was beginning to lean back in his chair he was betrayed by the appearance of Leora's brother. (MA 113.) - ... ent kui ta nõjatus toolile seljakile, röövis Leora venna ilmumine talt kogu kindluse. (A 127.)

5. A year and a half after the removal of the rat-catcher, when the **Pendown Castle** came in from Montevideo and moored by the Councillor Pier, it was observed by ten thousand glinty small eyes among the piles. (MA 369.) - Poolteist aastat pärast rotipüüdja vallandamist, kui "Pendown Castle" Montevideost tulles maabus Nõuniku kai ääres, jälgisid teda puuvillapallide vahelt kümned tuhanded silmakesed. (A 413.)

6. Though he had come in sulky unwillingness, he was impressed by the supper, by the frocks of the young women; ... (MA 51.) - Kuigi ta oli tulnud tusaselt ja vastu tahtmist, jätsid talle õhtusöök ja daamide tualetid sügava mulje. (A 57.)

7. At last, however, we got alongside, and were met and saluted as we stepped aboard by the mate, Mr. Arrow, a brown old sailor... (TI 54.) - ... Kui meie pardale astusime, tuli meile tervitades vastu tüürimees... (AS 63.)

8. Only when Jack himself roused a gaudy bird from a primitive nest of sticks was the silence broken shattered and echoes set ringing by a harsh cry that seemed to come out of the abyss of ages. (LF 62.) - Alles siis, kui ta ühe kireva sulestikuga linnu algeliselt pesalt üles peletas, rebenes vaikus, ja kriiskav karje, mis näis tulevat aegade sügavikust, pani õhu kajadest helisema. (KJ 42.)

9. ... was seized with the charm of his personality with the very virus of ambition ... (ATr 310.) - Kui ta Clyde'i isikliku võlu alla sattus, haaras teda sama erutava ambitsiooni mürk...(AT 294.)

10. Passing through the Groceries her eye was unpleasantly attracted by a back view of a very beautiful figure.. (MP 188.) --Kui ta läbi kolonisaalkaupluse osakonna läks, häiris ta pilku väga iluse kogu selja nägemine. (VM 199.)

11. As we have seen in the discussion of gestalt, the ideas of communication engineering have already been applied by McCulloch... (C 35.) - Nagu me gestaldi käsitelus nägime, on sidetehnika põhimõtted keeletud meelte asendamise otsterbel rakendanud juba McCulloch... (K 41.)

Näites 10 on partitsiip-konstruktsioon eestindatud kõrvallausega, sest eesti keeles kasutatakse lauselühendit võrdlemisi vähe.

Inversiooni põhjustab tõlkes veel pealausele eelnev lauselühend, mis sisuliselt vastab kõrvallausele, aga lauselühendist tingitud inversioon ei esine sageli, sest et lauselühendit eesti keeles suhteliselt vähe kasutatakse ja seetõttu leidub selle kohta ka vähe lausenäiteid.

1. Scanning them together... he was more irritated then ever by Madeline (MA 77.) - Uurides neid kõrvuti... vihastas Madeline teda rohkem kui kunagi varem. (A 86.)

3. Inversioon tingivates lausetes

Inversioon esineb eesti keeles tingivates lausetes ja see võimaldab inglise passiivi kommunikatiivset koormust eesti keeles edasi anda inversiooniga.

1. ... the modern apparatus ... does not inspire me with any confidence, unless it is applied by a statistician ... (C 35.) - ... mulle mingit usaldust ei sisenda, kui just teda ei rakenda statistik ... (K 41.)

2. Besides, had any stranger been prowling round the house he would have been seen by the servants or the keepers. (PDG 238.) - Pealegi, kui võõras oleks maja ümber hiilinud, siis oleksid teda pidanud nägema teenrid või valvurid. (DGP 246.)

3. ... if Hunter and Joyce were attacked by half a dozen ... (TI 109.) - ... kui neid pool tosinat meiröövlit ründab. (AS 122.)

4. ... when we are stirred by some new emotion ... (PDG 46.) - ... kui meid erutab mõni uus tundmus ... (DGP 53.)

5. ... if this cannot be done readily by a motion of the eyes alone ... (C 157.) ... kui seda ei saa hõlpsasti teha üksnes silmade liikumisega ... (K 168.)

Kokku võttes inversiooni kasutamise sagedust inglise passiivi eestindustes, võib öelda, et kõige enam esineb

objekti inversiooni kasutamist pealauses. Sellele sageduselt järgmine on inversioon, tingitud adverbiaalist lause algul ja kõrvallause eelnevusest pealausele. Sellele järgneb objekti inversioon atribuutlauses. Vähem esineb inversiooni kasutamist tingitud lauselühendi eelnevusest pealausele ja tingivates lausetes.

III. Mitmesugused agensi väljendamise vormid eestindustes

Peale inversiooni, mis võimaldab inglise kolmeliikmelise passiivi eestindamises üle minna isikulisele lausestruktuurile, ande agensile subjekti kuju, säilitades sellega inglise keele lausele vastava kommunikatiivse sisu ja leksikaalsete-semantiliste üksuste paigutuse lauses, kasutatakse tõlgetes veel mitmesuguseid agensi väljendamise vorme: poolt-konstruktsiooni umbisikulises lauses ja mitmeid käändelisi agensi vorme kas umbisikulise või isikulise lausestruktuuriga. Eesti keelele on tüüpiline kasutada umbisikulist lauset määramatu isikulise agensiga verbi finiitsete vormidega ja minna üle isikulisele lausestruktuurile inversiooniga, niipea kui agens on konkreetselt nimetatud (vt. näide rahvaluulest lk. 241). Infiniitsete verbivormidega, eriti tud-partitsiibiga, on agensi mainimine lauses tavalisem ja selle märkimiseks kasutatakse poolt-konstruktsiooni - eriti isikulise agensiga - ning käändelisi agensi vorme - eriti mitte-

isikulise agensi puhul, mis esineb instrumentaalses põhjuslikus tähenduses.

Vaadeldes agensi väljendamist eesti keeles umbisikulises lauses vanemates kirjalikes mälestistes, tõlgetes saksa keelest, saksakeelsete allikate järgi koostatud jutlustes jm., võib kõige enam märgata käändelist agensit elatiivi kujul ja postpositsioonide, nagu läbi, poolt jt. kasutamist.

Kõige vanemates, eriti XVII ja XVIII sajandi kirjalikes mälestistes esineb agens peamiselt elatiivi kujul ja harvem esineb postpostisioon läbi. Teoses "Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi" leiame järjekindlalt elatiivi ja üksikutel kordadel läbi, näit.

olli errapeatut neist wickattist, neist köbblist, neist kolmeharralissist wiglust, ninck neist kirwist (Joh. Gutsleff, Sammueli esimene raamat, 1649-56, lk. 126) Sahx rickutuuth Werri-koirast (J.S.Markardi tõlge saksakeelsest laulust lk. 138) Sai Jesus rissti ladwast lebbi Joseph maha wõttetud (Stahli jutlus 1638., lk.37)[284]

... miss minust seest Kuninga kochtust sap küssitus...[285]

Teoses "Eesti kirjandusajalugu tekstides" leiame samuti elatiivi, näit. ... Selle 1717 aastal, selle 17

---

284 Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestusi, välja andnud A. Saareste ja A.R. Cederberg, Vihk I 1927.

285 P. A r i s t o, Eesti keelt rootsiaegsete kohtute protokollidest, Eesti Keele Arhiivi Toimetised, nr.6 1936. lk.5.

286 Eesti kirjandusajalugu tekstides, Toimetanud G.Suits ja M.Lepik, I osa. Tartu 1932.

Neäri kuu Päeval, Maal lauldi neist Oelletajaist. (Anonüüm. Pulma laul, lk. 68). Kohto wannemad on Jummalast seatud... (Eberhard Gutsleff, Zwischen Einem Prediger und einem Maleficanten mit Namen Rein, welcher jenem zum Tode zubereitet wird.,lk. 72), Kumb Pärrast Issanda Jesuse Kristuse sündimist Pühhist Evangelistist ning Apostlist on üleskirjotud. (Johann Daniel von Berthold, Kuio Arraselletamine. lk.,49) [286]

Elatiivi kasutatakse laialdaselt kaXlX sajElatiivi kasutatakse üsna järjekindlalt ajakirjas "Linda" nii originaalkirjutistes kui ka tõlgetes saksa keelest, nagu: isast päriseks ostetud (1887, lk.6), ennast rikaste hobustest ära tallata lasta (sealsamas,lk.18), lapsed veetakse vanematest (sealsamas,lk.20), armastusest juhitud (sealsamas,lk.33), olge tervitatud Lilly Suburgist (sealsamas, lk.36), Eduard Wildest väljaantud (sealsamas, lk.103), oma sõbrast kodu kantud (sealsamas,lk.161), madame Georg Sand sai noortest Tulikutest ja kunstnikkudest tuliselt armastatud (1889, lk.164) jt.[287]

Elatiivi leiame rohkesti ka "Postimehes" - armastatud mehest maha jäetud olevat (1892, nr.21, "Ferida", O. Elsteri romaan. Eestistanud N.N. Tammeri), isast päranda-[288] tud kapitali abiga (sealsamas),minust valitud amet (sealsamas).

---

286 Eesti kirjandusajalugu tekstides, Toimetanud G.Suits ja M.Lepik, I osa, Tartu 1932.
287 Eesti perekonnaleht "Linda", 1887, 1889.
288 "Postimees", 1892.

Elatiivi kasutatakse peaaegu järjekindlalt tõlketeoses saksa keelest: 1) "Täielik Jenowewa elulugu", näit. - sai ta kõikidest imestatud... ja armastatud (lk.4), minust selle viletsuse sisse tõugatud (lk. 101), kiskjatest elajatest ära oleks saanud murtud (lk. 107); [289] 2) tõlketeoses: "Jenowewa elulugu", näit. - jumalast kätteusutud vara (lk. 6), kõigist inimestest maha jäetud (lk.52), Golost palgatud, (lk. 107), Siegfriedist ehitatud kirik (lk. 156);[290] 3) tõlketeoses: "Waga Jenowewa" - igaühest armastatud (lk. 3), ahastusest täidetud (lk. 18), grahvist kätteusaldatud (lk.24), sinust ... surma mõistetud (lk.50);[291] 4) tõlketeoses: "Genowewa halle elloluggu" armsast abikaasast kirjapandud (lk. 40) - ollin üksi jäetud kõigist (lk. 49) jt. [292]

Elatiivi kõrval,kuigi suhteliselt vähem, esineb ka poolt ja läbi agensi tähistamisel vanemates kirjalikes mälestistes ja hilisemates tõlgetes ja kirjutistes, nagu Drako sai surma Golo käe läbbi (Genowewa halle ellolugu),[293] mis tema toiduks õela Golo poolt oli määratud (Kõige täielikum Jenowewa elulugu, lk.23),[294] püüti küll Pärnu poolt seda veel siia paigutada ("Linda", 1902, lk. 15), Tartu linna poolt anti ülikooli piduvõõrastele, ja ülikooli poolt linnavalitsusele ning külalistele suur pidusöök (sealsamas), kui

---

289 Täielik Jenowewa elulugu, K. von Schmidti ja E.Ewersi järele. 1892.

290 Kõige täielikum Jenowewa elulugu, K.von Schmidti ja E.Ewersi järele. 1893.

291 Waga Jenowewa elulugu, K.von Schmidti ja E.Ewersi järele. 1901.

292 Genowewa halle elloluggu. Schmidt, C.Tartu, 1875. Saksa keele raamato järele:"Genovefa",C.Körberi kirjatatud.

293 Genowewa halle ellolugu...,lk.15.

294 Kõige täielikum Jenowewa el...

ta Üleme Trükivalitsuse poolt kinnitatud on (sealsamas, lk. 33);[295] Prii-erakooli õpetajannale S.H. on kuraatori poolt luba antud ("Postimees" 1892, nr.26);[296] Ametisse kinnitatud on Liivimaa kuberneri-herra poolt ("Postimees", 1903, nr. 15);[297] rae-kohtu polest... juba seatud on ("Perno Postimees" ehk "Nädalaleht", 1857, lk. 122).[298]

Nagu näeme, kasutati eesti keele vanemates kirjalikes mälestistes suhteliselt rohkem elatiivi, vähem aga postpositsioone läbi ja poolt. Hiljem aga osad vahetuvad. XX sajandil, eriti selle teisel aastakümnel on poolt-konstruktsioon ülekaalus.

Teoses "Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi" on tekstides tugevas ülekaalus elatiiv ja mõnel korral esineb ka läbi (umbes 20 juhtumit elatiivi ja 2 juhtumit läbi, lk.5-160). Sama teose eessõnas aga 1927.a. esineb agensi tähistamiseks järjekindlalt poolt-konstruktsioon (lk. I jj.), nagu - leiti peamiselt A.R.Cederbergi, H. Pürkopi ja P. Johanseni poolt (Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi, lk. I) tekst leitud 1893.a.kevadel, arst G. Hanseni poolt (sealsamas, lk. III) [299]

Kaasaegses eesti keeles kasutatakse elatiivi isikulise agensi tähistamisel õige harva. See esineb juhtumitel, kui

[295] Eesti Perekonnaleht "Linda" 1902, lk. 15
[296] "Postimees" 1892 nr.26
[297] "Postimees". 1903 nr.15.
[298] "Perno Postimees ehk Nädalileht". 1857, lk.122.
[299] Valik eesti kirjakeele vanemaid mälestisi...

soovitakse jäljendada vanemate aegade kõnemaneeri, näit. tervis oli perenaisele jumalast hea antud (A.H. Tammsaare, "Tõde ja õigus" I, lk. 30), mõlemad on ju ülemuse poolt lubatud ja jumalast seatud (sealsamas, lk. 191).[300]

Mõlemas näites kasutatakse elatiivi koos sõnaga jumal (jumalast antud, jumalast seatud), mis viitab vaimuliku kirjanduse traditsioonidele. Koos sõnaga ülemus selline traditsioon puudus ja sellepõttu kasutatakse seda agensi tähistamisel poolt-konstruktsiooniga, mis hiliseml periodil tarvitusele tuli.

Agensi tähistamisega nii elatiivi kui ka poolt ja läbi abil on meil tegemist saksa keele mõjuga, sest eesti keeles, nagu eespool näidatud, puudub kindel ja ühtlane agensi kuju. Agensi käändelise kuju valikut kõige vanemates saksa keelest mõjustatud kirjalikes mälestistes võib seletada sellega, et püüti kujundada agens, mis vastaks eesti keele süsteemile, kus analüütilisi vorme väga vähe esineb. Hiljem aga pääses siiski maksvusele saksa keele prepositsioonide von ja durch mõju, millele otseselt vastab prepositsioon poolt.

---

299 Vaimuliku kirjanduse varasemad näited...

300 A.H. Tammsaare, "Tõde ja õigus" I. Tartus 1929, lk. 30 ja 191.

1. Poolt-konstruktsiooni kasutamine eestindustes umbisikulise tegumoega

Laenuna eesti keelde tunginud postpositsioon poolt vastab indo-euroopa keeltes kasutatavale prepositsioonile inglise keeles by kujul agensi tähistamiseks passiivlauses ja võimaldab kujundada adekvaatset tõlget, muutmata lausestruktuuri. Kuid vastamata oma struktuurilisele eelisele tõlkimisel ja küllalt pikaajalisele kasutamisele eesti keeles, ei ole see konstruktsioon siiski sügavalt juurdunud. Selle kasutamise protsent käesoleval eesti keeles on ainult 6,4 % (teaduslik-tehnilise kirjanduse andmetel), võrreldes kõigi muude keeleliste vahendite esinemissagedusega, mida inglise kolmeliikmelise passiivi eestindamisel kasutatakse.

Rahvaluules näeme otsekohe üleminekut isikulisele lausestruktuurile, niipea kui on mainitud agens (lk.243), kuid harvadel juhtumitel leiame ka poolt-konstruktsiooni murdetekstides, kuhu see saksa keele mõjul on tunginud, näit. - need treigipäevad maksti mõesa pᵘolt välla.[301]

Poolt-konstruktsiooni kasutamise vastu on eesti keele teaduslikus kirjanduses mitmel korral sõna võetud. U.Mereste kirjutab, et sageli kasutatakse teaduslikes kirjutistes

---

301 Valimik Emakeele Seltsi korrespondentide murdetekste, kogutud 1951.a., lk.72.

stiililiselt halba eesti keelt, liialdatakse mõnede stambiks kujunenud sõnade, väljendite ja grammatiliste vormidega, mis välja tõrjuvad teisi paremini kõlavaid, sisukamaid ja täpsemaid väljendeid. Üks neist on "poolt-tõbi". Ta esitab mõa näiteid poolt-konstruktsiooni väära tarvitamise kohta ja näitab ühtlasi, kuidas on võimalik koostada stiililiselt palju paremaid lauseid, kui "poolt-tõve" pahed neist on kõrvaldatud.[302] E.Kindlam arvab, et poolt-konstruktsiooni vältimisega saaks lauset muuta aktiivsemaks. Ta leiab, et see konstruktsioon võiks lubatav olla küll ühenduses atributiivse tud- või v-partitsiibiga, on aga lohisev finiitsete passiivsete vormidega, ja toob selle kohta mõningaid ilmekaid näiteid.[303] L. Aho soovitab võimalikult vältida verbi umbisikulist vormi, kui lauses on olemas tegevuse kordasaatja ja toob näiteid, kus on kasutatud objekti inversiooni.[304]

Analüüsides lausenäiteid, kus eestindustes on kasutatud poolt-konstruktsiooni, näeme, et peaaegu eranditult on seda võimalik asendada teiste eestilisemate keeleliste vahenditega. Teiseks ei leidu ühtki tõlgitud teost, kus inglise kolmeliikmelist passiivi oleks eestindatud järjekindlalt passiivse konstruktsiooniga ja postpositsiooniga poolt. Suuremalt jaolt tarvitavad tõlkijad muid keelelisi

---

302 M.Mee r e s t e, Üliõpilastööde koostamise metoodikast. Tallinn, 1965, lk. 126-127.

303 E. K i n d l a m, Et sõna tõuseks eusse,"Keel ja Kirjandus" nr.3, 1966, lk.154.

304 L. A h o, Käsikiri ja korrektuur. Tallinn 1966, lk.87.

vahendeid ja vahest sekka mõni autor harvemini, mõni sagedamini poolt-konstruktsiooni. Seevastu kasutatakse poolt-konstruktsiooni mitte ainult inglise keele kolmeliikmelise passiivi tõlkimiseks, vaid mõnikord ka, kuigi suhteliselt harva, inglise keele aktiivsete konstruktsioonide edasiandmiseks eesti keeles. See näitab,et üksikud autorid kasutavad seda mitte ainult inglise kolmeliikmelise passiivi vastena, vaid ka teatud stiililise võttena. Nii näiteks kasutab G.Meri A.J. Cronini teose "Citadel" tõlkes 1.peatükis (100 lk.) 17 korda poolt-konstruktsiooni passiivi ja partitsiip-konstruktsioonide tõlkimisel ja 8 korda inglise keele aktiivse struktuuriga lausete tõlkimisel. Peamiseks põhjuseks poolt-konstruktsiooni kasutamiseks näib olevat soov võimalikult[2] täpselt[3] edasi[4] anda[5] tõlkes[1] inglise lause struktuuri. Adekvaatse tõlke nõue ei tähenda aga formaalset tähttähelist täpsust, vaid lause mõtte, selle kommunikatiivse funktsiooni originaalilähedast tõlgendust, nagu

1. It was suggested by Haldane in a tentative manner, that this may be the way in which genes and viruses reproduce themselves; and... (C 111). - Haldane'i poolt oli katselisel viisil püstitatud väide, et see võikski olla viisiks, mil moel geenid ja viirused end paljundavad, ning ehkki... (K 120).

1-a. Haldane püstitas katseliselt väite, et see võikski olla...

1-b. Selle kohta väitis Haldane katseliselt, et just see võiks olla viisiks...

Selles lausenäites ei anna tõlge poolt-konstruktsiooniga originaali mõtet õigesti edasi. Tõlge isikulise lausega, nagu näitab transform 1-a, ei tõsta tõlke adekvaatsust mingil määral. Mõlemad tegumoed on eesti keeles selles vormistuses kommunikatiivselt koormuselt võrdsed, kuid kumbki ei vasta täpselt originaali mõttele. Originaalis ei kasuta autor aktiivi, sest agens Haldane ei ole antud mõiste, vaid on osa informatsioonist. Põhiline uus ja rõhutatud on osalause that this may be the way in which... ja it was suggested by Haldane on sekundaarne informatsioon. Pronoomenit it siin ei kasutata eelnevas kontekstis antud mõistele viitamiseks, vaid seda kasutatakse kui leksikaalselt tähtsusetut grammatilist üksust lause kujundamiseks. Eesti keeles saaks seda edasi anda tõlkevariandiga 1-b, kus adverbiaal lause alguses väljendab kontekstilist seost ja rõhutav sõna just näitab rõhutamist. Liitega -ki rõhutamine ei ole õige, sest see rõhutab predikaati, aga inglise lauses on rõhutatud subjekt this. See tõlkevariant vastab mõtteliselt originaalile paremini ja on stiililiselt eestiline.

Samuti ei anna poolt-konstruktsiooni kasutamine järgnevas näites originaali mõtet adekvaatselt edasi.

2. It has been commented on by many writers,

such as d'Arcy Thomson, that... (C 174). - Paljude autorite, nagu näiteks d'Arcy Thomsoni poolt on selgitatud, et .... (K 185).

2-a. Seda on selgitanud paljud autorid, nagu ...

Järgmistes lausenäidetes patiens on antud mõiste, mis esineb eelneves kontekstis. Inglise keeles kasutatakse kolmeliikmelist passiivi, et anda antud mõistele subjekti kuju ja paigutada see lause lähtekohta. Eesti keeles oleks võimalik, nagu transformid näitavad, kasutada seaduspärast objekti inversiooni ja isikulist lausestruktuuri, mis võimaldab hoiduda poolt-konstruktsioonist ja kindlustada tõlkes sama kommunikatiivset koormust, mis esineb originaalis. Eestindused poolt-konstruktsiooniga vastavad oma kommunikatiivselt koormuselt küll originaalile, kuid verbi finiitsete vormidega ei ole nad stiililiselt sobivad.

1. Mrs Watters had been reared by her father and by her husband to believe that she was the final fruit... (MA 233.) - Proua Watters oli nii isa kui ka abikaasa poolt kasvatatud usus, et ta on ... (A 260.)

2. The third of these is reduced by Locke, and even more definitely by Hume, to nothing more than constant concomitance... (C 156.) - Kolmas neist on koondatud Locke'i poolt ja koguni veel lõplikumalt Hume'i poolt ei millekski rohkemaks kui ... (K 166.)

2-a. Kolmanda neist on koondanud Locke ja koguni veel lõplikumalt Hume ei millekski rohkemaks kui...

3. It was all gone into and arranged by the doctors themselves a long time ago. (Cit 122). - See kõik on juba ammu aja eest arstide eneste poolt käsitletud ja korraldatud... (Tsit. 120.)

3-a. Selle kõik on arstid ise juba ammugi läbi käsitlenud ja korraldanud.

4. It has been refused by four or five magazines now... (MaE 138.) - See on juba nelja-viie ajakirja poolt tagasi lükatud... (ME 119.) - Seda on juba neli-viis ajakirja tagasi lükanud...

5. He walked slowly ... came to the white house... rang the bell and was let in by an old Negro servant. (FR 106.) - Ta kõndis pikkamööda... jõudis valge maja juurde... helistas kella... ja ta lasti sisse vana neegerteenri poolt... (VT 103.)

5-a. ... ja teda laskis sisse vana neeger-teener.

6. ... that a proper exploration could only be made by a team of scientists... (C 9.) - ... et selliste... viljakas uurimine võib toimuda ainult ühisel jõul teadlaste poolt. (K.13.)

6-a. ... viljakat uurimist võivad toimetada (või teostada) ainult teadlased ühisel jõul.

Näites 6 kasutatakse inglise keele predikaatverbi, mis koosneb modaalverbist ja passiivi infinitiivist. Selle tõlkimisel impersonaalselt kasutatavat verbi da- infinitiiviga tarvitatakse, mis on võimalik agensi väljendamisel poolt-konstruktsiooniga.

Kui aga eelistatakse poolt-konstruktsioonist loobuda ja kasutada objekti inversiooni, siis tuleb impersonaalse konstruktsiooni asemel kasutada personaalset. Passiivi näidetes, kus patiens on originaalis relatiiv-pronoomen, ei ole poolt-konstruktsiooni kasutamine sugugi vajalik, sest eesti keeles saab atribuutlauseid adekvaatselt edasi anda isikulise lausestruktuuriga, kus patiensi lausealguline asend relatiivpronoomeni kujul oma kommunikatiivselt koormuselt vastab inglise keele passiivse atribuutlause subjektile, ja on stiililiselt eestilisem, nagu transformid näitavad.

1. There are various elaborations of this method, which indeed was employed in a somewhat different way by the Radio Corporation of America before it was used by Mr Williams. (C 145.) - Selle mooduse teostamisvõimalusi on olemas mitmesuguseid, mis veidi erisugusel moel on leidnud rakendust firma "Radio Corporation of America" poolt veel enne, kui teda kasutas härra Williams. (K 154.)

1-a. ... mida veidi erisugusel moel rakendas firma "Radio Corporation of America" veel enne, kui seda kasutas härra Williams.

2. ... those who had been driven out by the Nazis and Fascists, were well aware... (SH 537.) - ... eriti need, kes olid välja aetud natside ja fašistide poolt, olid väga hästi teadlikud... (TÜA 397.)

2-a. ... eriti need, keda olid välja ajanud natsid ja fašistid...

3. ... and whose murdered body was covered with roses by a harlot who had loved him. (PDG 179.) -
... ja kelle tapetud korjus kaeti roosidega teda armastava tüdruku poolt. (DGP 186.) -

3-a. ... ja kelle tapetud keha kattis roosidega teda armastav tüdruk...

4. It's the last and most stereotyped anachronism, the worst, stupidest system, ever created by God-made man. (Cit 94.) - See on viimne ja kõige labasem anakronism, kõige jõledam ja sõgedamsüsteem, mis on kunagi jumala-loodud inimese poolt välja mõeldud. (Tsit 93.)

4-a. ... mida kunagi jumala-loodud inimene välja on mõelnud.

5.. It was a large,well-proportioned room, which had been specially built by the last Lord Kelso for the use of his little grandson (PDG 153.) - See oli aver ja ilus tuba, mis ehitati viimase lord Kelso poolt just oma väikese tütrepoja tarvis. (DGP 160.) -

5-a. ... mille ehitas viimane lord Kelso...

6. ... whose ample archítechtural proportions that in women who are not Duchesses are described by historious as stoutness. (PDG 61.) - ... niisugused arhitektuurilised mõõdud, mida kirjeldatakse ajaloolaste poolt kui tüsedust. (DGP 66.)

6-a. ... mida ajaloolased kirjeldavad kui tüsedust.

Inglise kolmeliikmelisi passiivlauseid, mis algavad predikaadi laiendiga: 1) adverbiaaliga, 2) kõrvallausega, 3) lauselühendiga, on sobiv eestindada isikulise lausestruktuuriga, sest et nende lausete tõlkes nõutav lausestruktuuriline inversioon kindlustab adekvaatse tõlke ja võimaldab hoiduda poolt-konstruktsioonist.

1. Also it was promptly rejected by the magazines as often as it was submitted. (MaB 208.) - Loomulikult lükati see jaleamaid tagasi kõigi ajakirjade poolt, kuhu ta selle saatis (ME 185.)

1-a. Loomulikult lükkasid selle jaleamaid tagasi kõik ajakirjad, kuhu ...

2. When he entered the drab reception office he was highly received by the stenographer and the two visiting nurses (MA 212.) - Kui ta astus luitunud vastuvõturuumi, võeti ta soojalt vastu kiirkirjutajanna ja kahe meditsiiniõe poolt. (A 236.)

2-a. Kui ta astus luitunud vastuvõturuumi, võtsid ta kiirkirjutajanna ja kaks meditsiiniõde ta soojalt vastu.

2. Agensi väljendamine eesti keeles mitmesuguste käänete abil

Inglise keele kolmeliikmelise passiivi eestindamisel kasutatakse laialdaselt ka mitmesuguseid käändelise agensi vorme, nagu juba eespool nimetatud. Kui isikulise agensi

väljendamiseks kasutatakse poolt-konstruktsiooni, siis käändeline agens on põhiliselt mitteisikulise tähendusega. Seda tüüpi mitteisikulinegagens, mis on vahend, põhjus või mingi protsessi või nähtuse sellikes, esineb eriti sagedasti teaduslikus kirjanduses. Seetõttu on selles stiilis väljendatud käändelise agensi ülekaal suur, moodustades 29 % kõigist agensi väljendamiseks kasutatud keelelistest vahenditest.

Paljudel juhtudel esineb käändeline agens prodikatiiviga öeldise laiendina. Sel puhul on agensi mõiste samuti hoopis nõrgem, meie ei näe selles mitte tegevuse teostajat, vaid põhjust, mis on esile kutsunud antud seisundi. Väärib märkimist, et kolmeliikmeline konstruktsioon käändelise laiendiga, mis väljendab psüühilist või füüsilist seisundit, on iseloomulik ilukirjandusele. Sel korral on käändelise agensi kasutamine instrumentaalses-põhjuslikus tähenduses omane teaduslik-tehnilisele stiilile. Agensi käändelised vormid olenevad eesti keeles rektsioonist. Sõltuvalt lauses esinevast verbist tuleb kasutada vastavalt rektsiooni nõudeile üht või teist käänet. Agensi väljendamine eesti keeles mitmesuguste erinevate käänetega, mis sõltuvad intransitiivsest verbist, võimaldab inglise kolmeliikmelist passiivi tõlkida isikulise lausestruktuuriga. Seda võimalust kasutavad tõlkijad laialdaselt.

Kolmeliikmelise passiivi tõlkimisel, mis koosneb modaalverbist või verbist ja passiivi infinitiivist, on käändelise agensiga võimalik tarvitada impersonaalselt

kasutatavaid verbe da-infinitiiviga, mis enneved lausele passiivse mõtestatuse. Üksikasjaliselt on seda küsimust käsitletud kahelikmelise passiivi eestindamise analüüsimisel (lk.181).

a. Agensi väljendamine elatiiviga

Käändelistest agensi vormidest kasutatakse eesti keeles laialdaselt elatiivi inglise keele agensit väljendava prepositsioonilise konstruktsiooni eestindamisel.

Kõige laialdasemalt kasutatakse elatiivi kolmeliikmelise passiivse partitsiipkonstruktsiooni tõlkimisel konstruktsiooniga partitsiip- eessõnadis ja käändsõnalise predikaadi eestindamisel, kuna staatilist olukorda ja püsivat seisundit väljendavad verbid (vastavalt rektsiooni seadusele) elatiivikujulist laiendit nõuavad (vt. lk.354jj).

Elatiivi kasutatakse ka kolmeliikmelise passiivi finiitvormide eestindamisel mitteisikulise agensiga. Kolmeliikmelise passiivi eestindamisel elatiiviga tarvitatakse isikulist lausestruktuuri ja intransitiivseid verbe, nagu nähtub järgnevatest lausenäidetest.

1. She was intimidated by the luminous cases of mahogany and plate glass, by the opera hats and lustrous mufflers and creamy riding breeches.(MA 81.) - Leora lõi ereks sädelevaist mahagonikappidest ja peegelklaasist, silindritest ja läikivatest sallidest ning valvekoskollaseist ratsapüksetest. (A 91.)

2. ... a tragedy in which I took a great part, but by which I have not been wounded (PDG 130.)

... trogöödia, milles mina suurt ose mängisin, kuid millest jäin heavemata (DGP 137.)

3. Even this simple idea, so clear to everyone, was not left untouched by the advance of science (EPh 161.) - Isegi see lihtne mõte, mida mõistab igaüks, ei jäänud teaduse arengust puutumata. (FE 114.)

4. He was still asleep in the fading afternoon when he was startled by a shout. (H 220.) - Alles siis, kui väljas hakkas juba hämarduma, ehmatas ta hüüust... (Kü 220.)

5. The whole thing would be shattered by a morose and sneering word. (Cit 29.) - Siis variseks kõik kokku mõnest üksikust kalgist ja mõnitavast sõnast. (Tsit.28.)

6. He felt sick, hopeless, and his feelings were not bettered much by Holms' warm and pleasant greeting... (FR 106.) - Gideon tundis end ebituna, lootusetuna ja ta meeleolu ei parenenud kuigi palju ka Holmsi soojast ja meeldivast tervitusest. (VT 104.)

b. Agensi väljendamine komitatiiviga

Teiseks käändeks, mida inglise keele kolmeliikmelise passiivi tõlkimisel laialdaselt kasutatakse nii finiitsete kui ka infiniitsete verbivormidega, on komitatiiv. Komitatiivi tarvitatakse peamiselt mitteisikulise agensi tähistamiseks, mis väljendab eset või nähtust. Tema esinemissagedus on elatiiviga võrreldes suurem.

Olendi tähistamiseks kasutatakse komitatiivi suhteliselt harva. Komitatiivi tarvitatakse, kui antud verb (vastavalt rektsiooni seadusele) seda käänet nõuab inglise keele prepositsionaalse konstruktsiooni eestindamiseks nii prepositsiooniga by kui ka with. Kui komitatiiv instrumentaalses tähenduses esineb, siis tarvitatakse eestinduses umbisikulist tegumoodi, sest komitatiiv on antud juhul vahend - abinõu, millega mingit tegevust teostatakse, ja agens on määramatu isik. Niisugused instrumentaalse tähendusega kolmeliikmelise konstruktsiooniga passiivlaused, mis vormiliselt on sarnased kolmeliikmelise passiiviga, tuleb pidada kaheliikmeliseks passiiviks, sest prepositsionaalne konstruktsioon ei väljenda siin tegijat-agensit. Neid käsitletakse aga siinkohal sel põhjusel, et esineb juhtumeid, kus mitteisikuline, sageli esemeline agens, nii vähe erineb instrumentaalse tähendusega prepositsionaalsest konstruktsioonist, et on rakse piiri tõmmata nende vahel, näit.:

The grass of the forest had been spotted with blood. (PDG 246.) - Rohi metsas oli rüvetatud inimverega. (DGP 253.)

Määramatu isiku tegevuseks on tapmine, ja rohtu rüvetas vere nõrgumine haavast, ehkki selle sekundaarse tegevuse põhjustajaks on kaudselt sama määramatu isik.

Teiseks võib tegevuse vahendit instrumentaalse tähendusega prepositsionaalses konstruktsioonis mõista personifitseeritult. Sel korral oleks meil tegemist agensiga, ja tõlkida võiks ka isikulise ja mitte umb-

isikulise tegumoega, näit.

Time is measured by clocks. (EPh 196.) - Vahendi tähenduses: Aega mõõdetakse kelladega. (FE 138.) Agensi tähenduses: Aega mõõdavad kellad.

Käändelise agensina kasutatakse komitatiivi nii umbisikulise tegumoega kui ka isikulise lausestruktuuriga, sageli intransitiivse verbiga, mis rektsiooni järgi nõuab komitatiivi. Passiivi predikaatverbi tõlkimisel, mis koosneb modaalverbist passiivi infinitiiviga, tarvitatakse impersonaalselt kasutatavaid verbe da-infinitiiviga (näide 13).

1. The front on the fire was filled with dancers. (PTh 219.) - Äkki täitus väike lõkkeesine tantsijatega. (KR 212.)

2. She had been occupied by the Morgan case. (Cit 91.) - Ta oli olnud niivõrd ametis Morgani juhtumisega. (Tsit 89.)

3. ... so that the system is replaced by a system... (C 60.) - ... nii et süsteem asenduks süsteemiga... (K 66.)

4. The geometrical nature of our world is shaped by masses and their velocities. (EPh 251.) - Meie maailma geomeetria iseloom on määratud massidega ja nende kiirustega. (FS 177.)

5. The ordinary light microscope is limited in the size of the object it can see by the coarseness of the waves it employs... (SH 550.) - Tavalise valgusmikroskoobi puhul on vaadeldavate objektide suurus piiratud kasutatava valguslaine pikkusega. (TÜA 406.)

6. It has never been jaded by study... (MaE 69.) - Seda pinnast polnud õppimisega kunagi kurnatud... (ME 53.)

7. For example, the structure of the penicillin molecule was first worked out by purely X-ray methods... (SH 553.) - Nii näiteks selgitati penitsilliini molekuli struktuur röntgenianalüüsi meetoditega... (TÜA 407.)

8. The italicized word heats should be replaced by the word temperature. (Ph 40.) - Toodud tsitaadis kursiiviga eraldatud sõna soojus tuleks... asendada sõnaga temperatuur. (FE 32.)

9. Supposing they could be transported home by jet... (LF 202.) - Oletagem, et meid toimetatakse koju reaktiivlennukiga... (KJ 146.)

Näideteks (1 - 6) tarvitatakse komitatiivi käändelise agensina, sageli looduses ja ühiskonnas või tunnetustegevuses toimuva protsessi või nähtuse tähenduses, nii et umbisikulise tegumoe kõrval saab seda kasutada ka intransitiivse verbiga isikulises lauses (näited 1 - 3).

Võrdluseks on toodud mõned näited (7 - 9), kus komitatiiv tähistab vahendit, mille abil mõni määramatu isik antud tegevust teostab. Nende lausete eestindustes kasutatakse umbisikulist tegumoodi.

c. Agensi väljendamine teiste käänetega

Peale nimetatud käändeliste agensite leiame eestindustes veel adessiivi kasutamist, ehkki tunduvalt vähem kui elatiivi ja komitatiivi. Esitame selle kohta

mõningaid näiteid.

1. ... in a primitive way this is done by sponges; in a more complicated way by oysters and barnacles. (SH 638.) - ... primitiivsel kujul toimub see käsnadel, veidi komplitseeritumalt austritel ja väänеljalalistel. (TÜA 468.)

2. ... and can be effected by any number of methods; ... (C 31.) - ... ja võib toimuda mitmetel meetoditel... (K 37.)

3. "Be guided by events" (TL 224.) - "Lasen ennast sündmustel juhtida." (VÜ 250.)

4. ... in which similar design problems could be solved by the methods... (17.) - ... kus selliseid kavandamisülesandeid võib lahendada variatsioonarvutuse meetoditel.

Vähesel määral leiame inglise kolmeliikmelise passiivi tõlgetes veel enamuses mitteisikulise agensina ablatiivi (näide 1), allatiivi (näited 2) ja genitiivi (näide 3).

1. In this we were enthusiastically backed by our respective institutes. (C 31.) - Selles leidsime me innukat toetust kumbki oma asutuselt. (K 37.)

2. ... but are thoroughly disliked by their friends... (PDG 212.) - ... kuna nad oma sõpradelegi ei meeldi. (DGP 219.)

3. ... as most of the sulphur deposits are made by them. (SH 637.) - ... sest enamik väävliladeмeid on nende

tekitatud. (TÜA 467.)

3. Kaassõnade kasutamine agensi tähistamiseks

Inglise keele kolmeliikmelise passiivi eestindamisel mitteisikulise agensi korral kasutatakse peale esitatud võimaluste kaassõnu või substantiivi kaassõna funktsioonis, nagu abil, toimel, tõttu, tänu, kaudu, teel, vahendusel, suunamisel, jt. Et kaassõnu kasutatakse ka isikulises lausestruktuuris seoses intransitiivsete verbidega, siis on võimalik passiivi eestindamisel tarvitada neid intransitiivse verbiga, välja arvatud muidugi kaassõna poolt. Ja tõlkijad kasutavadki laialdaselt isikulist lausestruktuuri ja intransitiivseid verbe inglise passiivi prepositsionaalse konstruktsiooni eestindamiseks kaassõnadega isikulise lausestruktuuriga ja intransitiivse verbiga, kui inglise transitiivile vastab intransitiiv eesti keeles.

Passiivi tõlkimisel, mis koosneb modaalverbist ja passiivi infinitiivist, tarvitatakse agensi tähistamisel kaassõnadega impersonaalselt kasutatavaid verbe da-infinitiiviga.

Kaassõnu kasutatakse aga ka instrumentaalses tähenduses esineva prepositsionaalse konstruktsiooni tõlkimisel, mis sisuliselt on kaheliikmeline passiiv, näit. Graphically this may be represented by two vectors ...

(EPh 18.) - Graafiliselt võib seda esitada kahe vektori abil ... (FE 17.)

Teiseks esineb piiripealseid juhtumeid, kus prepositsionaalse konstruktsiooniga võib tähistada agensit või vahendit, näit.

1. It is really our whole system of guesses which is to be either proved or disproved by experiment. (EPh 33.) - Niisugune on kogu meie oletuste süsteem, mida tuleb eksperimendi abil kas tõestada või ümber lükata. (FE 27.)

2. The structure of the component chains is being gradually elucidated by the new techniques physical and chemical. (SH 628.) - Nende amiinohapete ahelate struktuuri on järk-järgult selgitatud uute füüsikaliste ja keemiliste menetluste abil. (TÜA 461.)

Kaassõnade kasutamine agensi tähistamiseks on enam iseloomulik teaduslik-tehnilisele stiilile, kus agens esineb mitteisikulises ja põhjustikus tähenduses.

1. In November 1895, the trend of research was abruptly changed by an accidental and unforseen discovery. (SH 516.) - Novembris 1895 muutus järsku uurimustööde seisund ühe juhusliku ja täiesti ettenägematu avastuse tõttu. (TÜA 382.)

2. ... in the cell proteins are synthesized by nucleic acids ... (SH 630.) - ... peaks valkude sünteesimine ... toimuma rakkudes nukleiinhapete

abil ... (TÜA 462.)

3. Such a heated wire emits electrons which are afterwards directed by the lines of force... (EPh 269.) - Niisugusest hõõguvast traadist väljuvad elektronid, mis siis välise välja jõujoonte suunamisel edasi liiguvad. (FE 188.)

4. ... whether this should be transmitted by electrical, mechanical or nervous means. (C 16.) - ... ükskõik kas see antakse üle elektrilisel või mehhanilisel teel või närvide vahendusel. (K 20.)

5. ... its central ductrines have been transformed by physics. (SH 556.) - ... kui tema kesksed doktriinid on muundunud füüsika toimel. (TÜA 409.)

6. ... where water and mud were being acted upon by sunlight. (SH 640.) - ... kus vesi ja muda aktiviseerusid päikesevalguse toimel. (TÜA 469.)

7. ... that the magnetic needle was moved from its position by help of a galvanic apparatus... (EPh 90.) - ... et magnetnõel nihkus paigalt ära galvaanilise aparaadi toimel... (FE 66.)

8. The televized picture is transmitted through electromagnetic waves and thus travels with the speed of light. (EPh 189.) - Kella kujutis jõudis televiisorisse elektromagnetiliste lainete vahendusel... (FE 133.)

9. ... but these were females; or if hot, had been corrupted by their wives, or by mothers... (MP 85.) - ... kuid need olid naised; või kui mitte, siis olid nad

rikutud oma naiste või ka emade kaudu... (VM 73.)

10. ... when their discarding was forced by new evidence, new facts and theories ... (EPH 55.) - ... kuni nad umbes sada aastat tagasi kõrvale heideti, tänu uutele andmetele, uutele faktidele ja teooriatele... (FE 44.)

11. These facts have been disclosed by the highly developed technique... (EPh 265.) - Need faktid avastati tänu kaasaegse eksperimendi kõrgelt arenenud tehnikale. (FE 185.)

Esitatud lausenäidetes kasutatakse umbisikulist tegumoodi transitiivse verbiga näidetes 4, 9, 10, 11 ja isikulist lausestruktuuri intransitiivse verbiga näidetes 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8. Näites 2 tõlgitakse inglise keele modaalverbi passiivi infinitiiviga impersonaalselt kasutatava verbiga ja *ma*-infinitiiviga.

Näites 8 kasutatakse inglise keeles agensi tähistamiseks prepositsiooni through. Eesti keeles on see edasi antud kaassõnaga vahendusel.

Mõnedes näidetes ei ole inglise passiivi ajavorm õigesti tõlgitud. Näites 2 lk. 303 tuleb passiivi kestva aja preesensit is being elucidated tõlkida preesensiga selgitatakse, ja mitte perfektiga on selgitatud, sest passiivi kestvate aegade preesensile vastab eesti keeles preesens, ja mitte perfekt. Näites 8 tuleb passiivi preesensit is transmitted tõlkida

preesensiga jõuab ja mitte imperfektiga jõudis, sest inglise preesensile vastab preesens eesti keeles. Näites 11 vastab passiivi perfektile have been disclosed perfekt on avastatud eesti keeles, sest meil on siin tegemist tulemusliku iseloomuga tegevusega ja selle väljendamiseks kasutatakse eesti keeles perfekti.[305]

4. Erinevate grammatiliste ja leksikaalsete vahendite kasutamine eestindamisel isikulise lausestruktuuriga

Kolmeliikmelise inglise passiivi eestindamisel kasutatakse peale eespool nimetatute veel mitmesuguseid teisi

---

[305] Eesti keele süntaks I, lk. 70 jj.

leksikaalseid ja grammatilisi vahendeid, mis moodustavad 20 % kõigist kolmeliikmelise passiivi eestindamiseks kasutatavaist keelelistest vahenditest. Kõige enam kasutatakse selleks otstarbeks mitut liiki adverbiaale nii isikulise kui ka mitteisikulise agensi tähistamiseks ja inglise keele transitiivse verbi asemel intransitiivset verbi, sageli leksikaalselt erinevat, kuid inglise passiivi tähendust edasiandvat verbi, ühendverbi või fraseoloogilist väljendit. Kasutatakse põhiliselt isikulist lausestruktuuri ja ainult vähestel juhtudel umbisikulist tegumoodi. Kasutatakse ka vähemal või suuremal määral pärafraseerimist. Üksikutel juhtudel võib märgata sellega liialdamist. Esineb veel mõningaid keeleliste väljendusvahendite kasutamist, nagu verbita lauselühend, to ees-partitsiipi, atribuuti, passiivi asemel agensi väljendamist tõlkes predikaadis eneses jt.

Erinevate grammatiliste ja leksikaalsete vahendite kasutamine kolmeliikmelise passiivi eestindamisel on põhjustatud peamiselt soovist üle minna isikulisele lausestruktuurile, samuti erinevustest inglise ja eesti keele lausestruktuuris, verbide erinevast transitiivsusest ja intransitiivsusest ja ka stilistilistest kaalutlustest.

1. Suddenly they were being courted by the Nice society of Nautilus. (MA 229.) - Kuid äkki leidsid nad end keset Nautiluse parimat seltskonda. (A 256.)

2. ... Hester or Esta, as she was called by the family... (AT 15.) - ... Hester ehk Esta, nagu teda perekon-

nas hüüti... (AT 12)

3. ... that all its stock was owned by widows and orphans. (Bab 27.) - ... et kõik aktsiad olid leskmeiste ja orbude käes. (B 35.)

4. It is supplied by accepting the fundamental assumptions... (EPh 176.) - Selle leiame oletuses... (FE 131.)

5. This is clearly shown by the example of the velocity of light. (EPh 197.) - See ilmneb selgesti valguse kiiruse näites. (FE 139.)

6. ... when the Oregon country was being invaded simultaneously by the United State settlers... (C 8.) ... kui Oregoni maa-alale olid üheaegselt sisse tunginud asukad Ameerika Ühendriikidest... (K 12.)

7. Two days before ... a Blackwater lightermen had been smitten by an unknown ill ... (MA 370.) - Kaks päeva enne... oli üks Blackwater'i aadamaloodija haigestunud tundmatusse tõppe. (A 414.)

8. ... and had been trapped by the quarantine. (MA 411.) - ... ja oli sattunud karantiini (A 462.)

9. He was swallowed by the night. (PTh 53.) - Ta kadus varsti öhe. (Kr 45.)

10. Two apparently unrelated branches of science are covered by the same theory. (EPh 157.) - Kaks näiliselt täiesti eraldi seisvat teadusharu ühinesid ühe teooria lipu alla. (FE 111.)

11. ... he was called by an old women. (Cit 65.) - ... ta kutsuti ühe vanamoori juurde. (Tsit.63)

Näites 6 kasutatakse leksikaalselt erinevat intransitiivset verbi isikulise lausestruktuurige. Lause grammatiline konstruktsioon on täiesti muudetud. Inglise passiivi patiensile vastab eesti keeles adverbiaal ja agensile subjekt, aga lause kommunikatiivne koormus on samasugune nagu inglise passiivis ja tõlge on seega adekvaatne.

12. ... and he had been trained by the Gottlieb who remarked... (MA 196.) - ... ent eks olnud ta Gottliebi koolist... (A 218.)

13. The wave begins its journey as in the previous example, but it is soon reflected by the other end of the tube. (EPh 287.) - Laine algab oma teekonda samuti nagu eelmisel juhul, kuid varsti peegeldub ta toru teisest otsast tagasi. (FE 200.)

14. These were rendered much more difficult by the fact... (C 11.) - Need aga tekitasid palju rohkem raskusi sel põhjusel... (K 16.)

15. A similar function is carried out by retentive magnetic substances... (SH 548.) - Analoogiline funktsioon on magnetismi hästi säilitavatel ainetel. (TÜA 405.)

16. The assembly was shaken as by a wind. (LF1 112.) - Koosolek vabises nagu tuule käes. (KJ 30.)

Esitatud näidetes kasutatakse inglise kolmeliikmelise passiivi agensi tähistamiseks koheadverbiaali (näited 1-6), sihtkohta märkivat adverbiaali (näited 12, 13), lähtekohta märkivat adverbiaali (näited 12, 13), põhjust märkivat adverbiaali (näide 14), omajat näitavat adverbiaali (näide 15) ja viisiadverbiaali (näide 16). Inglise keele passiivses vormistuses esinevale verbile vastab tõlkes 14 juhul verb isikulises struktuuris sellest 3 juhul (näited 1,2,14) transitiivne ja 11 juhul intransitiivne verb. Ainult 1 korral (näide 11) on inglise passiivi tõlgitud umbisikulise tegumoega.

1. Let us now write down the facts which have been sufficiently confirmed by experiment... (EPh 185.) - Kirjutame nüüd üles eksperimentaalselt kindlaks-tehtud faktid... (FE 130.)

2. ... we were seriously hampered by the lack of unity ... (C 19.) - ... takerdusime me tõsiselt seetõttu, et puudus ühtlus. (K 24.)

3. A diagram of the apparatus by which the selective reading was done ... (C 32.) - Valiku järgi lugemist võimaldava aparaadi skeem ärätas ... (K 38.)

4. ...such glory as was enjoyed by the son of the Episcopalian minister. (MA 8.)- ... ümbritseda end niisamasuguse auposistega nagu episkopaali pastori poeg... (A 9.)

5. It was the central room of the three occupied by Doc Vickerson... (MA 8.) - See oli keskmine Doc Wickersoni kolmest toast... (A 9.)

6. The hospital was approached by a gravel drive flanked with laurel bushes. (Cit 124.) - Selle juurde viis loorberipõõsastega tee (Tsit 122.)

7. This is expressed by the sentence... (EPh 212.) - Selle kohta öeldakse... (FE 151.)

8. The bones of his chest had been crushed by the blow. (TI 134.) - Ta ribid olid sisse löödud. (AS 151.)

9. Johnny ... was slapped by Bill. (LFl 125.) - Johnny ... sai Billilt vastu kõrvu. (KJ 88.)

10. It was crowded with youths and young men... (MaE 43.) - See oli puupüsti täis poisse ja noori mehi... (ME 29.)

11. ... the floors are swept by women hired by the superintendent... (MA 380.) - ... põrandapesijate palkamine on majahoidja asi. (A 425.)

12. ... visits were marked by Jenkins ... (Cit 22.) - ... kus Jenkinsi teate järgi oli koks haiget. (Tsit 22.)

13. ... who is amused by his inferiors. (MA 293.) - ... kellele tunduvad naljakad teenet allpool seisvad isikud. (A 329.)

14. A doctor's popularity in Aberlaw could be gauged by his passage down the rows. (Cit 194.) - Aberlaws oli arsti populaarsuse tõeliseks näitajaks möödumine töölismajade ridadest... (Tsit 192.)

15. His ring was answered by a man in a black cut-away coat... (WM 82.) - Kõlistamise peale vastas mustas seterkuues mees... (VA 147.)

16. Changes of view are continually forced upon us by our attempts to understand reality. (EPh 302.) - ... Meie seisukohtade muutmise põhjuseks on kogu aeg olnud püüded mõista tegelikkust. (FE 210.)

17... but we omit this point here because of its quantitative character which can best be expressed by mathematical formulae. (EPh 49.) - See arvustus on kvantitatiivse iseloomuga ja nõuab matemaatiliste valemite kasutamist, siis tuleb temast siinkohal loobuda. (FE 38.)

18. ... when I am caught by a big experiment. (MA 465.) - ... kui mul on pooleli suur eksperiment. (A 523.)

19. ... and was hidden by the forest. (LF1 223.) - ... ning leidis metsas varju. (KJ 161.)

Näidetes 1,3 kasutatakse agensi tähistamiseks atributiivset lauselühendit, näites 2 kõrvallauset, näites 4 verbita lauselühendit ja näites 5 genitiivi. Näites 6 vastab passiivlause agensile tõlkes lause subjekt tee ja passiivi subjekt on väljendatud adverbiaaliga selle juurde. Lause on tõlgitud isikulise konstruktsioonige ja intransitiivse verbiga viis. Näidetes 6,7 sisaldub agens tõlkes juba verbis ja ühendverbis eneses: is expressed by the sentence - öeldakse, had been crushed by the blow - olid sisse löödud. Näites 9, 10 vastavad inglise passiivsetele verbidele fraseoloogilised väljendid ja agensid on väljendatud käändeliselt.

Ülejäänud näidetes on inglise kolmeliikmelist passiivi parafraseeritud, s.o. antud edasi erinevas sõnastuses, kasutades nii erinevat leksikaalset materjali kui ka grammatilist konstruktsiooni.

Erinevaid leksikaalseid ja grammatilisi vahendeid kasutatakse inglise passiivi väljendamisel eesti keeles ka stilistilistel põhjustel, et varieerida väljendust, näit.

1. Lands are neglected and people are half starved and riddled by disease... (SH 602.) - Maad jäetakse hooletusse ning inimesed on pooleldi nälga suremas ning kannatavad haiguste käes, ... (TÜA 443.).

5. Poolt-konstruktsiooni asendamine muude keeleliste vahenditega

a. Kommunikatsioonilt mittevastavad eestindused

Paljudel juhtudel tõlkijad, soovides hoiduda poolt-konstruktsioonist, tõlgivad inglise keele kolmeliikmelist passiivi isikulise lausega ja kasutavad seejuures tõlkes sõnajärjestust, mis ei vasta inglise keele lausele oma kommunikatiivselt sõisult. See ei ole õigustatud, arvestades tõlke adekvaatsuse nõuet, ja selle esinemise protsent on ka ainult 7,8. Neil juhtudel tuleks otsida keelelisi vahendeid, mis võimaldavad originaali mõtet tõlkes õigesti edasi anda,

ja nagu analüüs näitab, võib neid peaegu alati leida. Eeltoodud uurimismaterjali analüüs näitab, et tõlkijad on enamikel juhtudel vaistlikult leidnud väga mitmesuguseid keelelisi vahendeid, et inglise kolmeliikmelist passiivi väljendada eesti keelele rohkem iseloomuliku isikulise lausestruktuuriga, kui agens on konkreetselt nimetatud, ja seejuures säilitada inglise passiivsele konstruktsioonile vastav kommunikatiivne koormus.

Seda võib tõestada mõningate näidetega ja nende tõlgete transformidega.

1. This principle has, moreover, been given an altogether different meaning by popular scientific writers and even more so by philosophers. (SH 531.) - Pealegi on populaarteaduslike kirjutiste autorid ja veel enam filosoofid andnud sellele printsiibile hoopis teise tähenduse. (TÜA 393.)

1-a. Sellele printsiibile on andnud pealegi hoopis teise tähenduse populaarteaduslike kirjutiste autorid ja veel enam filosoofid.

1-b. Pealegi on sellele printsiibile andnud hoopis teise tähenduse populaarteaduslike kirjutiste autorid ja veel enam filosoofid.

2. The conversation was interrupted by a service call, and never resumed. (ATr 62.) - Teenistuskutse katkestas vestluse ja juttu... ei viidud lõpule. (A 56.) -

2-a. Vestluse katkestas teenistuskutse ja juttu ... ei viidud lõpule.

3. It was compiled by the Master Orator, Prof. Waldo F. Peet. (Bab 69.) - Kõnekunsti suurmeister Waldo F. Peet on koostanud selleks materjali. (B 93.)

3-a. Selle (materjali)koostas kõnekunsti suurmeister Waldo F. Peet.

4. Non-living ferments like the diastase of malt had, it is true, been known and used by man since the dawn of history. (SH 616.) - Tõsi küll, inimene oli juba ajaloo koidikust alates tundnud ja kasutanud eluta fermente nagu linnase diastaasi. (TÜA 453.) -

4-a. Eluta fermente nagu linnase diastaasi oli inimene tõepoolest tundnud ja kasutanud juba ajaloo koidikust alates.

4-b. Tõepoolest, eluta fermente oli inimene tundnud ja kasutanud...

5. Clyde was so flustered and disturbed by the cool, examining eyes of the man... (ATr 43.) - Mehe külm uuriv pilk tegi Clyde'i rahutuks... (AT 38.)

5-a. Clyde muutus rahutuks mehe külma uurivе pilgu mõjul...

6. But even more than by the luxury of the hotel or these youths, whom swiftly yet surely he was beginning to decipher, Clyde was impressed by the downpour of small change... (ATr 65.) - Peenraha, mida nüüd rikkalikult sadas, avaldas Clyde'le isegi suuremat mõju kui hotelli luksus ja need poisid, kelle iseloomusid ta hakkas kiiresti ja üsna õigesti mõistma... (AT 60.)

6-a. Kuid palju enam kui hotelli luksus või need noormehed, keda Clyde hakkas.... ovaldas temale mõju peenrahe, mida nüüd rikkalikult sedas...

7. But so long had he been haunted by the desire to make himself as attractive looking as any other well dressed boy... (ATr 67.) - Ent soov olla niisama meeldiva välimusega oli teda nii kaua kiusanud... (AT 61.)

7-a. Nii kaua oli teda kiusanud soov olla...

8. Almost instantly the door was opened by a black girl in a red dress. (ATr.81.) - Peaaegu silmapilkselt avas punases kleidis neegritüdruk ukse (AT 74.) -

8-a. Peaegu silmapilkselt avas ukse punases kleidis neegritüdruk.

9. He was astonished by everything in the world that... (MA 112.) - Kõik siin maailmas, mis polnud seotud ta viljaelevaatoriga, meiereiga, ta tillukese pangaga, ühtse vennastekogu kirikuga ja "Overlandi" auto ettevaatliku juhtimisega, hämmastas teda. (A 127.) -

9-a. Teda hämmastas kõik, mis...

Näites 1 on passiivlause patiens principle antud mõiste. See esineb eelnevas tekstis ja ka antud peatüki pealkirjas, mis näitab, et see on mõiste, mille kohta meile midagi uut teatatakse. Uut mõistet väljendab predikaatrühm agensiga, kusjuures agens on lause lõppu asetamisega positsiooniliselt esile tõstetud ja predikaatrühma teised liikmed on rõhutatud adverbiaalidega altogether ja

even more. Tõlge lausealgulise adverbiaaliga ja sellele järgneva agensiga ei vasta funktsionaalselt inglise passiivile. Lausealgulise adverbiaaliga tõlget võib küll kasutada, aga sõnajärjestusega, mis vastab ingliskeelsele lausele, ja ei ole ka vastuolus eesti keele normidega (1-b).

Adekvaatse tõlke võiksime saavutada, paigutades lause lähtekohta antud mõiste - patiensi objektina, mida võimaldab juba kontekstiline seos, ja viies laiendatud ning rõhutatud agensi lõppu, mis vastaks inglise lause kommunikatiivsele funktsioonile (1-a).

Kontekstiliselt seotud objekti inversiooniga on võimalik patiensit tuua lause lähtekohta ka näidetes 2 - 5, kindlustades sellega samasuguse kommunikatiivse sisu, nagu see on inglise lauses. Näites 4 võib adverbiaali tõlkes (4-b) paigutada ka lause algusse. Teatavasti adverbi algusasendit ei loeta eesti keeles rõhuliseks. Adverbi algusasend eesti keeles on lausestruktuurilise inversiooni

põhjustajaks,

mis võimaldab anda ingliskeelsele lausele vastavat kommunikatiivset sisu. Näites 6 oleks õige kasutada tõlkes samasugust sõnajärjestust,nagu see on inglise keeles,kusjuures kõrvallause eelnevus pealausele tõlkes põhjustab viimases inversiooni ja kindlustab adekvaatse tõlke. Näidetes 7,8 on ingliskeelse lause alguses adverbiaal ja tõlkes oleks olnud soodsam samast sõnajärjestusest kinni pidada, kuna adverbiaali algusasend, nõudes inversiooni, oleks võimaldanud tõlkes samasuguse kommunikatiivse sisu. Näites 9 on agens uus mõiste ja seetõttu ei saa seda tuua lause algusse, mis kuulub antud mõistele teda. Teiseks on agens niivõrd koormatud täiendite ga, mis oma asendiga subjekti ja predikaadi vahel teevad lause stiililiselt lohisevaks. Kontekstiliselt seotud objekti inversioon võimaldab tõlkes edasi anda inglise keele passiivlausele identset kommunikatiivset sisu ja on stiililiselt parem, nagu transform näitab. Näites 5(5a) on võimalik passiivi kommunikatiivset koormust tõlkes õigesti edasi anda,kasutades transitiivse verbi asemel intransitiivset verbi. Sageli on aga raske leida head adekvaatset vastet. Neil juhtumitel võiks kasutada leksikaalselt erinevaid, kuid semantiliselt vastavaid verbe, ühendverbe, fraseoloogilisi väljendeid ja parafraasi, mida,nagu eespool näidatud, küllalt laialdaselt kasutatakse eestindustes, kui soovitakse hoiduda poolt-konstruktsiooni kasutamisest.

Passiivi eestindamine,alustades lauset agensiga,on

lubatav kommunikatsiooni seisukohalt, kui agens on antud mõiste. Inglise passiivis esineb aga agens antud mõistena harva, mistõttu ka lausenäiteid selle kohta vähe leidub. Järgnevas näites on agens tema antud mõiste ja seetõttu ei muuda inglise keelest erineva sõnajärjestuse kasutamine eestinduses lause kommunikatiivset koormust.

I. You will find one some day, and you will love him and be loved by him and you will be happy with him... (MaE 179.) - Ühel päeval leiad sa sellise. Ja sa hakkad teda armastama ja tema hakkab sind armastama ning te saate õnnelikuks... (ME 157.)

b. Erinevaid võimalusi poolt-konstruktsiooni vältimiseks

Sageli on võimalik hoiduda poolt-konstruktsioonist, kasutades kas isikulist lausestruktuuri inversiooniga või käändelist agensit umbisikulise tegumoega, kui agens on mitteisikuline, näit.

1. Any temptation to scamp a visit..., was met by the instant thought... (Cit 64.) - Iga väike kiusatus jätta tegemata visiit, ... suruti seesl hetkel maha mõtte poolt... (Tsit 62)

1-a. Iga väikse kiusatuse jätta tegemata visiit... surus seesl hetkel maha mõte...

1-b. Iga väikse kiusatuse jätta tegemata visiit,... suruti seesl hetkel maha mõttega...

2. They are kept down by their own weight or by a spring, and they are swung upwards by a centrifugal action...(C 115.) - Neid surutakse alla nende oma raskuse või vedru poolt ja nad õõtsuvad ülespoole tsentrifugaaljõu mõjul sõltuvalt võlli nurkkiirusest. (K 124) -

2-a. Neid surub alla nende oma raskus...

2-b. Neid surutakse alla nende oma raskusega...

Eriti tarbetu ja stiililiselt ebasobiv on inglise keele aktiivsete lausete eestindamine poolt-konstruktsiooniga, mis ei ole põhjendatud tõlke adekvaatsuse taotlusega, nagu nähtub järgnevatest näidetest:

3. Sir William DeWar he alluded to as Billy Buttons... (Cit 242.) - Sir William DeWar oli Hope'i poolt ristitud Billi Nööpideks... (Tsit 240.)

3-a. Sir William DeWar'i ristis Hope Billy Nööpideks...

4. You might like to know... that we did everything. (Cit 213.) - Teil oleks vast hea teada... et meie poolt on tehtud kõik... (Tsit 211.)

4.a. Teie tahaksite vast teada, et meie tegime kõik...

Passiivi eestindustes näidetes 1,2 on poolt-konstruktsiooni võimalik asendada kas isikulise lausestruktuuriga ja inversiooniga või umbisikulise tegumoega ja käändelise agensiga.

Näidetes 3,4 ei ole poolt-konstruktsiooni kasutamine tingitud soovist passiivi umbisikulise tegumoega tõlkida, vaid on pigem stiililine võte, sest nendes inglise lausetes on kasutatud aktiivi.

IV Struktuurilis-süntaktilisest funktsioonist tingitud passiivi eestindamine

Kolmeliikmelist passiivi nagu kaheliikmelistki kasutatakse inglise keeles süntaktilises funktsioonis, et siduda substantiivi kahe verbiga või rohkem verbiga nii subjektilise kui ka objektilise seosega, mis võimaldab mõtet väljendada kompaktsemal kujul kui kõrvallausega või teise iseseisva lausega. Teiseks annab kolmeliikmelise passiivi kasutamine inglise keeles süntaktilist kompaktsust neil juhtudel, kus ühe patiensiga on seotud veid objektilise seosega ride laiendatud predikaate.

Selle funktsioonige passiivi eestindamisel kasutatakse kõiki kolmeliikmelise passiivi tõlkimise vahendeid: isikulist lauset, seaduspärast inversiooni, käändelist agensit, poolt-konstruktsiooni, kaassõnu agensi tähistamiseks ja mõnikord, soovides vältida poolt-konstruktsiooni, aktii kasutatakse isikulist lauset ja sõnajärjestust, mille kommunikatiivne sisu erineb inglise keele lause kommunikatiivsest sisust. Mõnikord leidub siiski võimalusi inglise lause kommunikatsiooni edasiandmiseks teiste keeleliste vahenditega. Alati pole see kerge, eriti kõrvallauses,

kus inversioonivõimalused on piiratud. Järgnevad mõningad lausenäited.

1. He liked - and possibly he was liked by some of them (MA 439.) - Talle meeldisid neist mõned - ja vististi meeldis temagi neile. (A 490.)

2. Then I skirted among the woods until I had regained the rear... and was soon warmly welcomed by the faithful party. (TI 117.) - Sammusin siis mööda metsi, kuni rannapoolsest küljest uuesti tere teha jõudsin, ja varsti tervitas mind soojalt ustav sõprade ring. (AS 130.)

3. ... a tragedy in which I took a great part, but by which I have not been wounded. (PDG 130.) - tragöödia, milles mina suurt osa mängisin, kuid millest jäin haavamata. (DGP 137.)

4. ... though she shivered in the cold room and had been struck by the coldness of his hands at greeting. (MaE 305.) - ... ehkki Ruth külmas toas lõdises ja oli tervitades tähele pannud, kui külmad olid Martini käed. (ME 276.)

5. ... the current reappears, and can be detected by a sufficiently sensitive apparatus. (EPh 143.) - ... kui muutub magnetvälja asukoht, ilmub vool, mida saab avastada küllalt tundliku aparaadi abil. (FE 101.)

6. The variation of mass ... is immeasurably small and cannot be detected by direct weighing... (EPh 208.) ... massi muutus on mõõtmatult väike, nii et otsese

kaalumise teel seda avastada ei saa ... (FE 209.)

7. The part of the spinal cord which ordinarily receives sensations has been damaged or destroyed by the late sequelae of syphilis. (C 113.) - Seljaaju osa, mis tavaliselt aistinguid vastu võtab, on süüfilise hilisema tüsistuse tagajärjel vigastatud või hävitatud. (K 122.)

8. ... an intricate process takes place, a process which could again have been foreseen by the field theory. (EPh 147.) - ... toimuvad keerulised protsessid, mida võib jällegi ette ennustada väljateooria abil. (FE 104.)

9. I had been told that the crop is harvested by Canucks from Canada who flood over the border at harvest time. (Tr Ch 59.) - Mulle on räägitud, et saagi koristavad Kanada prantslased, kes kartulivõtmise ajaks üle piiri tulevad. (TCh 53.)

10. ... Jeff felt ... a desire ... to understand and be understood by him ... (FR 206.) - ...koges Jeff soovi ... saada temast aru ja olla tema poolt aru saadud ... (VT 206.)

11. He felt as if he had come to look for Miranda and had been met by Caliban. (PDC 108.) - Ta

tundis, nagu oleks ta tulnud Mirandat vaatama ja kohanud Calibani. (DGP 116.)

Näidetes 1, 2 võimaldab predikaadi laiend tõlkida inglise passiivi inversiooniga ja kindlustada samasugust kommunikatiivset sisu. Näidetes 3,4 tõlgitakse inglise kolmeliikmelist passiivi isikulise lausega ja leksikaalse vahendiga - erineva verbiga. Esimeses väljendatakse agensit elatiiviga ja teises kõrvallausega. Näidetes 5, 6, 7, 8 kasutatakse agensi tähistamiseks kaassõnu: abil, teel ja näites 7 substantiivi kaassõna funktsioonis: tagajärjel.

Näites 9 on subjekti inversioon kõrvallauses tingitud sellest, et subjekt on koormatud atribuutlausega, mille asetus vahetult täiendatava sõna järel nõutav on, ja selle asetusega saavutatakse tõlkes sama lause kommunikatiivne sisu nagu inglise keeles. Näites 10 kasutatakse tõlkes poolt-konstruktsiooni, sest et ei leidu teist keelelist vahendit, mis niitäpselt edasi annaks inglise keele lause süntaktilist kompaktsust.

Näites 11 passiiv had been met aktiivi had met asemel, suunates tegevuse subjektile-patiensile, annab stiililiselt tugevamini edasi ebameeldivat tunnet kohtu-

misest kui aktiiv,kus tegevus suundub subjektist-agensist väljapoole. Eestinduses isikulise lausestruktuuriga läheb see stiililine varjund kaduma. Sel puhul on tõlkija poolt-konstruktsiooni õigusega kõrvale jätnud, sest see oleks antud juhul eesti keeles stiililiselt vastuvõtmatu.

Näites 8 ei ole passiivi predikaatverbi ajavorm õigesti tõlgitud. Inglise passiiv which could have been foreseen väljendab tingiva kõneviisi minevikutegevust ja eesti keeles vastab sellele, mida oleks võinud ennustada.

Järgnevates lausenäidetes kolmeliikmelise passiiviga on ühe patiensiga seotud mitu predikaati objektilise seosega, andes lausele süntaktilist kompaktsust.

1. They were embarrassed by the footmen, awed by the automatic elevator,oppressed by a hallway full of vellum folios... (MA 350.) - Arrowsmithe viisid kimbatusse teenrid, nad tundsid aukartust automaatlifti ees, neid masendas suur saal...(A 392.)

2. The glimmering vision was rent asunder and dissipated by Arthur, who, all evening,had been trying to draw his wild man out. (MaE 36.) - Selle sätendava nägemuse lõhkus ja hajutas Arthur, kes kogu õhtu oli püüdnud oma metsmeest tema peidupaigast välja meelitada. (ME 22.)

3. Before I left, I was briefed,instructed, directed, and brainwashed by many of my friends. (Tr Ch 168.) - Enne lahkumist paljud mu sõbrad manitsesid mind, andsid mulle juhtnööre ja näpunäiteid ning tegid peapesu. (TCh 136.)

3-a. Enne lahkumist manitsesid mind paljud mu sõbrad, andsid mulle juhtnööre ja näpunäiteid [illegible]

Näites 3 adverbiaalige algavas lauses oleks lausestruktuuriline inversioon nõutav, mida tõlkija ei ole kasutanud. Inversiooni kasutamisega (vt. transformi 3-a) oleks tõlke kommunikatiivne sisu vastavam originaalile.

4. Too much is written by the men who can't write about the men who [illegible] do write... (MaE 293.) - Liiga sageli kirjutavad inimesed, kes ise kirjutada ei oska, neist, kes oskavad... (ME 265.)

Lausenäites 4 kasutatakse passiivi stiililis-süntaktilise võttena, et siduda üht substantiivi, mis esineb semantiliselt kahe erineva üksusena, ühe predikaadiga nii objektilises kui ka subjektilises tähenduses, võimaldades väljendada mitmeid vastuolulisi suhteid lühikeses kompaktses sõnastuses. Eesti keeles on see õnnestunult lahendatud inversiooniga pealauses, mida võimaldavad adverbiaal- lause algul, ja reltiivpronoomen inverseeritud kõrvallauses.

Mõnikord võib märgata, et tõlkijad, püüdes vältida

poolt-konstruktsiooni, tõlgivad inglise kolmeliikmelist süntaktilisest funktsioonist tingitud passiivi lausega leikulise, kuid erineva kommunikatiivse sisuga. Tõlke adekvaatsus nõuab aga originaali mõtte õiget edasiandmist mistahes vahenditega. Ja võimalusi selleks leidub, nagu järgnevate lausenäidete transformid näitavad.

1. Sam had loved and had been loved by a young woman. (PTh 65.) - Ta armastas noort neidu, kes ka teda armastas. (KR 56.)

1-a. Sam armastas noort neidu ja leidis vastu-armastust.

2. Two children walked to the highway every morning and were picked up by a yellow school bus.(TrCh 100.) - Kaks last läks igal hommikul maanteele ja kooli kollane autobuss võttis nad peale. (TCh 84.)

2-a. Kaks last läks igal hommikul maanteele, kus neid kooli kollane autobuss peale võttis.

3. The three pretty girls giggled and were instantly smothered by the navy-blue eye of the chieftain, backed by a hiss from the patriarch. (TrCh 66.) - Kolm nägusat neidu kihistasid naerda ja peaaliku meresinised silmad kutsusid neid otsekohe korrale, mida toetas rauge kuss-kuss. (TCh 58.)

3-a. Kolm nägusat neidu kihistasid naerda ja neid kutsusid korrale peaaliku meresinised silmad.

3-b. ... neid kutsuti korrale peaaliku meresiniste silmade pilguga...

Näites 1 saab samasuguse kommunikatiivse sisu kindlustada fraseoloogilise sõnaühendiga leida vastuarmastust.

Näites 2 on võimalik tõlkida adekvaatselt, kui siduda pealauset kõrvallausega adverbiaaliga kus, mis,võimaldades inversiooni, kindlustab samasuguse kommunikatiivse koormuse. Näites 3 saab kontekstilise inversiooniga adekvaatselt edasi anda nii aktiivse kui ka umbisikulise lausega.

V. Kolmeliikmelise passiivi verbidega become, get jt. + partitsiip II eestindamine

Kolmeliikmelist passiivi, mis on moodustatud verbidega become, get, grow jt. + partitsiip II, leidus vaadeldud kirjanduses ainult mõned üksikud lausenäited, milledest mõned siin on esitatud.Lausenäiteid selle konstruktsiooni kohta on selleks liiga vähe, et vaadelda nende eestindamise võimalusi. Kui võtta arvesse ka kaheliikmelist passiivi nende konstruktsioonidega, siis võiks arvata, et eestindamisel kasutatakse üldiselt samu keelelisi vahendeid nagu passiivi tõlkimisel, mis on moodustatud verbist be + partitsiip II.

1. ... Suddenly become fascinated by someone else. (PDG 101.) - ... siis ega võlub teda keegi teine. (DGP 109.)

2. ... and the vocabulary of the engineers soon became contaminated with the terms... (C 23.) - ... ja inseneride sõnastikku hakkas peagi segunema... oskussõnu. (K 29.)

3. ... and he grew intoxicated with the repetition of it. (MaB 49.) - Ta nautis seda ja joobus selle kordamisest. (MB 35.)

K o k k u v õ t e

Inglise keele kolmeliikmelise passiivi eestindamisel kasutatavatest mitmesugustest keelelistest vahenditest on struktuuriliselt passiivile kõige vastavam umbisikuline tegumood poolt-konstruktsiooniga, mis võimaldab tõlkes edasi anda sama kommunikatiivset koormust. Kuid inglise passiivis kujundatakse patiens subjektina ja eesti keele umbisikulises tegumoes objektina. Teiseks võistlevad poolt-konstruktsiooniga mitmed käändelised agensi vormid, isikulise inverseeritud lausestruktuuri kasutamine ja mitmesugused muud leksikaalsed ja grammatilised vahendid.

Võib tähele panna, et tõlkijad eelistavad isikulist lausestruktuuri eesti keeles seaduspärase inversiooniga, sest lause loogiline liigendus ja leksikaalsete üksuste paigutus tõlkes vastab originaalile, mis adekvaatse tõlke nõudega on kooskõlas.

Inversiooni kasutatakse agensi väljendamisel eestindustes kui inglise passiivi transitiivsele predikaatverbile vastab

transitiivne verb eesti keeles, sest intransitiivse verbiga tõlkimisel leidub teisi võimalusi.

Kommunikatiivsest funktsioonist tingitud inglise kolmeliikmelist passiivi, mille eesmärk on väljendada patiensit, antud moistet, subjektina lause lähtekohas neutraalse intonatsiooniga lauses ja viia agens, uus mõiste lause lõppu, eestindatakse objekti ja objektadverbiaali inversiooniga, sest eesti keeles kasutatakse sõnajärjestust lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamiseks. Tõlge isikulise lausestruktuuriga ja objekti-patiensi inversiooniga, paljudel juhtudel kontekstiliselt seotud objekti inversiooniga, vastab oma kommunikatiivselt koormuselt ja leksikaalsete ühikute paigutuselt inglise passiivile, kuigi loogilise liigenduse liikmeid väljendatakse erinevate lauseliikmetega.

Sementiliselt rõhutatud patiensiga passiivi tõlget objekti inversiooniga õigustab juba rõhutatud objekti lausealgulinesend. Samuti õigustatud on passiivi tõlge objekti inversiooniga, kui predikaat või agens on passiivis sementiliselt rõhutatud, sest eesti keeles ei sõltu rõhutatud lauseliikmete paigutus lauses otseselt sõnajärjestusseadustest. Seetõttu on kergem tõlkes järgida originaali, kui see on vajalik tõlkeadekvaatsuse huvides.

Atribuutlausetes, kus relatiivpronoomen on patiens, on passiivi kasutamine tingitud juba relatiivpronoomeni asendist lause algul. Eesti keeles vastab sellele isikulise

struktuurige atribuutlause, kus relatiivpronoomeni algusosend lauses objektina samuti on tingitud relatiivpronoomeni spetsiifikast, teostada kontekstilist seost. Seega on tõlge isikulise lausega ja lausestruktuurilise inversiooniga süntaktiliselt küll erinev (inglise keeles on relatiivpronoomen subjekt ja eesti keeles objekt), aga kommunikatiivselt koormuselt vastav inglise passiivile.

Adverbiaaliga algavates lausetes eesti keeles on lause pealiikmete inversioon nõutav ja seetõttu eelistatakse passiivlauseid, mis algavad adverbiaaliga või lauselühendiga või millele eelneb kõrvallause, isikulise lausestruktuuriga ja inversiooniga. Eesti keele adverbiaaliga algavate lausete sõnajärjestus ei lange absoluutselt kokku vastava passiivlausega inglise keeles, aga kommunikatiivse koormuse seisukohalt saab tõlget pidada vastavaks ja seega adekvaatseks. Adverbiaaliga algavate passiivlausete eelistamine umbisikulise tegumoega, mis on võimalik ainult piiratud arvul juhtudel, peamiselt isikulise agensiga, ei anna mingeid eeliseid kommunikatiivses mõttes ja nähtavasti seetõttu tõlkijad eelistavad isikulist lausestruktuuri ja inversiooni. Inversiooni kasutatakse ka passiivlausete eelistamisel tingivates lausetes, kus on nõutav lausestruktuuriline inversioon.

Kolmeliikmelise passiivi kommunikatiivse funktsiooni edasiandmiseks eesti keeles kasutatakse peale inversiooni veel umbisikulist tegumoodi poolt-konstruktsiooniga ja mitmesuguseid muid käändelisi agensi vorme eriti, mitteisikulise

agensiga kas isikulise lausestruktuuriga või umbisikulise tegumoega, ja impersonaalselt kasutatavaid verbe koos definitiiviga.

Vanemates eesti keele kirjalikes mälestistes kasutati agensi väljendamiseks suhteliselt enam elatiivi ja vähem postpositsioone läbi ja poolt. Hiljem, eriti XX sajandi teisel aastakümnel oli poolt-konstruktsiooni kasutamine [illegible] tingitud saksa keele mõjust.

Poolt-konstruktsiooni ja umbisikulise tegumoe kasutamise protsent 6,4 on, vastamata oma struktuurilisele ja kommunikatiivsele vastavusele inglise kolmeliikmelisele passiivile, siiski väike, võrreldes kõigi muude keeleliste vahenditega, mida passiivi eestindustes tarvitatakse.

Rahvaluules kasutatakse isikulist lausestruktuuri, kui on mainitud agens.

Poolt-konstruktsiooni kasutamise vastu on eesti keele teaduslikus kirjanduses mitmel korral sõna võetud.

Lausenäidete analüüs näitab, et poolt-konstruktsiooni tõlkes on peaaegu erandituit võimalik asendada lausestruktuurilise inversiooniga ja muude keeleliste vahenditega. Peaaegi kasutavad tõlkijad poolt-konstruktsiooni harva. Poolt-konstruktsiooni asendamine eestilisemate keeleliste vahenditega vastab adekvaatse tõlke nõudele, mis nõuab lause mõtte täpset edasiandmist, aga mitte formaalset täpsust.

Mitteisikulise tähendusega agensi väljendamiseks kasutatakse eesti keeles laialdaselt mitmesuguseid käändeid,

eriti teaduslikus stiilis eseme, nähtuse või tegevuse põhjuse tähenduses. Esineb ka kolmeliikmelise struktuuriga passiivlauseid (eriti teaduslikus kirjanduses), kus prepositsionaalse konstruktsiooniga ei väljendata agensit, vaid tegevuse vahendit. Need konstruktsioonid kuuluvad kaheliikmelise passiivi juurde.

Seevastu esineb ilukirjanduses enam kolmeliikmelise struktuuriga käändsõnalist predikaati, mis on laiendatud mingi käändega, mida ei saa aga pidada agensiks, vaid seisundit esilekutsunud põhjuseks.

Käändelise agensi vormidest esineb kõige enam elatiiv ja komitatiiv ja vähemal määral adessiiv, allatiiv, genitiiv jt. Käändelist agensit kasutatakse põhiliselt isikulise lausestruktuuriga, enamasti intransitiivse verbiga, mis rektsiooni järgi vastavat käänet nõuab. Tarvitatakse aga ka impersonaalselt kasutatavaid verbe da-infinitiiviga ja umbisikulist tegumoodi.

Mitteisikulise agensiga passiivi eestindamisel kasutatakse veel mitmeid kaassõnu ja substantiive kaassõna funktsioonis, nagu abil, toimel, kaudu jt. Kaassõnade kasutamine on eriti iseloomulik teaduslik-tehnilisele stiilile, kus agens esineb mitteisikulises eseme, nähtuse või tegevuse põhjuse tähenduses. Tõlkes kaassõnadega kasutatakse põhiliselt isikulist lausestruktuuri, sest sageli vastab inglise transitiivile intransitiiv eesti keeles, või leksikaalselt erinevat, kuid lauses sama kommunikatiivset koormust võimaldavat transitiivi.

Peale nimetatud võimaluste kasutatakse kolmeliikmelise passiivi eestindamisel veel mitut liiki adverbiaale,

transitiivse verbi asemel intransitiivset verbi või ühendverbi sageli leksikaalselt erinevat, aga semantiliselt vastavat inglise keele verbile, fraseoloogilisi ühendeid, perafraasi jt. Nimetatud võimaluste kasutamisel eelistatakse **isikulist** lausestruktuuri, ja umbisikulist tegumoodi kasutatakse harva.

Soovides hoiduda poolt-konstruktsioonist passiivi tõlkes, kasutatakse sageli sõnajärjestust, mis oma kommunikatiivselt sisult ei vasta inglise keele lausele. See ei ole aga õigustatud tõlke adekvaatsuse nõude seisukohalt. Sel juhul tuleb leida mingisuguseid muid keelelisi vahendeid, lausestruktuurilisi ja leksikaalseid, mida antud uurimuses on vaadeldud ja nagu analüüs näitab, leidub neid alati. Erinev sõnajärjestus on kommunikatsiooni seisukohalt õigustatud ainult juhul, kui passiivi agens on antud mõiste.

Struktuurilis-süntaktilisest funktsioonist tingitud passiivi, kus ühe subjektiga on seotud mitu verbi kas objektilise või nii objektilise kui ka subjektilise seosega, kasutatakse eestindustes kõiki kolmeliikmelise passiivi tõlkimise vahendeid, nagu lausenäidete analüüsist nähtub.

Viies peatükk

P A S S I I V I P A R T I T S I I B I G A K O N S T R U K T S I O O N I D E E E S T I N D A M I N E

Partitsiip-konstruktsioone partitsiip II-ga (transitiivsetest verbidest) ja vähesemal määral teisi passiivi partitsiipe kasutatakse inglise keeles väga laialdaselt, eriti teaduslikus kirjanduses, sest et partitsiip-konstruktsioonid võimaldavad enam kokkusurutud ja kompaktsemat mõtteväljendust, mis on omane teaduslikule keele stiilile.

Partitsiipide kasutamise suhe passiivi finiitsete verbivormidega teaduslik-tehnilises kirjanduses on 1-2,26 ja ilukirjanduses 1-3,6.

Partitsiip-konstruktsioone kasutatakse inglise keeles kahe- ja kolmeliikmelises struktuuris nagu passiivi finiitsete verbivormidega, aga nende kasutamise suhe on erinev. Kolmeliikmelised partitsiip-konstruktsioonid moodustavad 40 % kõigist partitsiip-konstruktsioonidest.

Partitsiip-konstruktsioonid partitsiip II-ga võivad vastata ka predikatiiviga öeldisele vastavas kõrvallauses. Passiivi vormilise homonüümsuse tõttu ei ole erinevust käändsõnalise predikaadiga ingliskeelses kõrvallauses, aga tõlkimisel eesti keelde kõrvallausega tuleb seda arvestada.

Peale partitsiip-konstruktsioonide eestindamist on käesolevas uurimuses võrdluseks vaadeldud ka partitsiip-atribuudi tõlget eesti keelde.

Passiivi partitsiibiga partitsiip-konstruktsioonide kasutamist tingituna stilistilistest faktoritest illustreerib järgmine näide:

In this way the whole picture of the table of elements, arranged in families and sequences, arrived at logically fifty years before by the great Russian scientist, Mendeleyev, received a physical and quantitative explanation. (SH 523) - Sel viisil sai perioodidesse ja rühmadesse koondatud elementide tabel, milleni 50 a. tagasi loogilise mõtlemise varal oli jõudnud suur vene teadlane Mendelejev, nüüd füüsikalise ja kvantitatiivse seletuse. (TÜA 388)

Selles näites on inglise partitsiip-konstruktsioon partitsiip II-ga tingitud stiililis-süntaktilisest tegurist. Lause subjekti picture ees ja järel grupeeruvad kompaktselt, kokkusurutult tema täiendid eesatribuut whole, prepositsiooniline atribuut of the table of elements ja kaks samastruktuurilist partitsiip-konstruktsiooni arranged ja arrived at, mis võimaldab subjekti lihtlause raamides siduda mitme verbiga nii objektilise kui ka subjektilise seosega ja väljendada mõtet kompaktsel kujul, sest teaduslik stiil taotleb semantiliselt maksimaalselt koormatud üksusi. Teiseks on lause mõte selgem ja stiililiselt parem, kui see oleks väljendatud kõrvallausega: ... which the great Russian scientist arrived at...

Eestinduses on kaheliikmeline partitsiip-konstruktsioon väljendatud lauselühendiga eesasendis koondatud ja kolmeliikmeline partitsiip-konstruktsioon isikulise konstruktsiooniga kõrvallausega, sest inglise verbile arrive at, mis on prepositsiooniga kasutamisel omandanud transitiivsuse, vastab

eesti keeles intransitiivne verb jõudma. Inglise keele lause kommunikatiivne sisu on edasi antud inversiooniga, mida võimaldab lause algul asetsev relatiivpronoomen.

I. Kahelüikmeliste partitsiip-konstruktsioonide eestindamine

1. Atributiivse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamine

Partitsiip II-st kasutatakse inglise keeles kahe-liikmelises konstruktsioonis nii ees- kui ka järelasendis ja partitsiip-konstruktsioonidena, mis sisuliselt vastavad kõrvallausele, ainult järelasendis.

Eesti keeles vastab partitsiibile eesasendis oleva atribuudi funktsioonis tud- ning ka v- ja nud-partitsiip samas asendis; seetõttu tõlkimisel mingit probleemi ei teki. Palju sagedasem on aga inglise keeles partitsiip II-se kasutamine järelasendis olevas atributiivses funktsioonis, mis moodustab koos temast sõltuvate sõnadega nn. partitsiip-konstruktsiooni. Selle eestindamisel kasutatakse kolme tõlkevarianti:

a) tõlget tud-lauselühendiga (vähemal määral ka teiste partitsiipidega) eesasendis,

b) tõlget vastava atribuutlausega ja

c) vähemal määral tõlget tud-partitsiip-konstruktsiooniga järelasendis.

Tõlke adekvaatsus on kindlustatud igal neist kolmest eestindusvariandist. Tud-partitsiip-konstruktsiooni eesasendit tõlkes saab pidada õigustatuks, sest see on seaduspärane atribuudi asend eesti keeles. Atribuudi paigutamist tõlkes täiendatava sõna ette, tingituna eesti keele struktuurist,

esineb ka inglise järelasendis oleva atribuudi korral, nagu the work of the scientist - teadlase töö. Tõlget kõrvallausega saab aga siiski originaalilähedasemaks pidada, sest partitsiip-konstruktsioon järelasendis oleva atribuudina inglise keeles on oma iseloomult predikaatsem eesasendis olevast partitsiip-atribuudist.

Peale selle leidub eestindusi teiste partitsiip-konstruktsioonidega ja teiste leksikaalsete ning grammatiliste vahenditega.

a. Partitsiibiga atributiivses funktsioonis eesasendis ja partitsiip-konstruktsiooniga

Järgnevalt esitame lausenäiteid partitsiibiga eesasendis inglise keeles, mida tõlgitakse eesti keelde järjekindlalt samuti eesasendis oleva partitsiibiga. partitsiip-konstruktsiooniga

1. ... were above all periods of accelerated and planned application of science. (SH 515.) - ... olid eelkõige teaduse kiirendatud ja planeeritud kasutamise aastad. (TÜA 381.)

2. ... becoming a positively charged ion...(SH 523) - ... muutudes positiivselt laetud iooniks...(TÜA 388.)

3. ... neglected branches of physics...(SH 515.) - ... füüsika unarusse jäetud harudes... (TÜA 382.)

4. The mean square motion in a given direction over a given time is... (C 85.) - Ruutkeskmine liikumine antud sihis ja antud aja jooksul...(K 91.)

5. By this time he had drawn the single sheet of typewritten letter out and spread it open. (MaE 223.) - Vahepeal oli ta jõudnud masinal kirjutatud lehe ümbrikust välja võtta ja lahti lüüa. (ME 200.)

6. These last-named methods for storing information can hold a message... (C 145.) - Need viimati nimetatud moodused informatsiooni nii salvestada... (K 154.)

7. He uncovered layer on layer of hidden weariness. (Bab. 127.) - Pikkamisi kiht-kihilt vallandas ta oma pettunud väsimuse. (B 173.)

8. ... were but extensions of established knowledge... (SH 515.)- ... kõik see oli aga vaid väljakujunenud teadmiste laiendamine... (TÜA 382.)

Näidetes 1-6 on inglise eesasendis partitsiip eestindatud tud-partitsiibiga ja näidetes 7,8 mud-partitsiibiga.

Edasi vaatleme inglise keele järelasendis oleva atributiivse partitsiip- konstruktsiooni eestindamist tud-partitsiibiga ja partitsiip-konstruktsiooniga eesasendis. Eestindusi eesasendis oleva partitsiibiga kasutatakse kõige enam, võrreldes teiste võimalustega.

1. The number of decisions made is not far from... (C 75.) - Tehtud otsuste arv kindlasti ei erine... (K 81.)

2. The facts mentioned so far led to the formulation... (EPh 148.) - Just eelkirjeldatud faktid olid need, mis viisid...(FE 105.)

3. A bullet shot from a gun, a stone thrown at an angle... (EPh 25.) - Püssist väljatulistatud kuul, horisondi suhtes nurga all visatud kivi... (FE 22.)

4. In the light of this simple theory all the facts mentioned here sum... (EPh 76.) - Selle lihtsa teooria valgusel näivad kõik eeltoodud katsed... (FE 56.)

5. A stone attached to the end of a string...(EPh 26.) - Nööri külge seotud... kivi... (FE 23.)

6. He places this coupling in the one median part of the brain known to him, the pincal gland. (C 51.) - Tema eelduse kohaselt peitub see seos peaaju talle tuntud käbikehas. (K 58.)

7. Indeed, only that tendency, inherited from his father ...(WM 47.) - Tema rahutuse tõelikuks arendajaks oli isa James'ilt päritud kalduvus... (VA 88.)

8. A telephone message written out, in the hall ran... (WM 30.) - Kirjutatud telefoniteade kõlas...(VA 61.)

9. The engines whirred idly, their drivers' faces set to-wards the space witheld from them (WM 13.) - Autode mootorid vurisesid tühjalt, nende juhtide silmad olid pöörratud nendele suletud ruumi poole. (VA 32.)

10. But we realize that in spite of all the volumes read and understood we are still far from a solution... (EPh 4.) -Kuid me teame, et vaatamata paljudele läbiuuritud köidetele, oleme lõpust veel kaugel...(FE 7.)

Allpool on toodud mõned näited inglise järelasendis oleva atributiivse partitsiip- konstruktsiooni tõlkest v-partitsiibiga (näited 1-3), nud-partitsiibiga konstruktsioonides (näide 4).

1. The discovery taught us that intuitive conclusions based on immediate observation are not always to be trusted... (EPh 7.) - See avastus õpetab meile, et vahetutel vaatlustel tuginevaid intuitiivseid järeldusi ei või alati usaldada... (FE 10.)

2. All problems concentrated around this question immediately bring us... (EPh 172.) - Kõik selle probleemi

ümber rühmituvad küsimused viivad meid...(FE 121.)

3. The methods used in constructing them.... still remain based on...(SH 511.) - Nende ehitamisel kasutatavad meetodid...baseeruvad... (TÜA 379.)

4. Joule...calculated the amount of heat absorbed... (EPh 53.) - Joule...arvutas neeldunud soojushulga...(FE 41.)

konstruktsioon
Eesasendis olev partitsiip- atributiivses funktsioonis näib eesti keeles olevat nii produktiivne, et võib leida isegi inglise kahelilkmelise passiivi finiitsete vormide tõlkeid selle abil.

1. And on his head was a small round, pill-box cap, which was cocked jauntily over one ear. (ATr 41.) - Peas oli tal väike uljalt ühele kõrvale lükatud rumm-mütsike. (AT 37.)

2. If however we regard the factor sin (at+b) as an extra message which is put into the apparatus...(C 82.) - Kui me siiski käsitame tegurit sin (at+b) seadmesse suunatud lisateatena ... (K 88.)

3... carry...the sail that was furled around the mast. (OMS 7.) - ... kanda... ümber masti keeratud purje.(VaM 3.)

konstruktsiooniga
b. Partitsiip- atributiivses funktsioonis järelasendis

konstruktsiooni
Järelasendis oleva atributiivse partitsiip- kasutamist eestikeelses tõlkes leiab harva, näit.

1. The complete weather map of the United States, taken from day to day, constitutes such a time series.(C 105.) - Täielik ilmastikukaart Ameerika Ühendriikide kohta, koostatuna

päevast päeva, moodustab sellise aegrea. (K 114.)

2. ... this quantity divided by 2A. (C 104.) - ... seesama suurus jagatuna 2 A. (K 113.)

3. ... a quantity independent of all previous terms distributed uniformely over (0,1)... (C 106.) - ... mis on sõltumatu kõigist eelmistest liikmetest, jaotunud ühtlaselt... (K 114.)

4. ... (or energy multiplied by time.) (SH 520.) - ... (energia korrutatud ajaga.) (TÜA 386.)

c. Atribuutlausega eestindamine

Sagedasti kohtame eestindustes kaheliikmelise järelasendis oleva atributiivse partitsiip- konstruktsiooni tõlget atribuutkõrvallausega, sest, et partitsiip on seotud temast sõltuvate sõnadega, mis moodustavad kõrvallausele vastava partitsiipkonstruktsiooni. Tõlkes antakse partitsiip II edasi umbisikulise tegumoega. Kui aga agens on mitteisikuline ja partitsiibile vastab intransitiivne verb eesti keeles, siis kasutatakse isikulist lausestruktuuri.

1. This book represents the outcome, after more than a decade, of a program undertaken jointly with Dr. Arturo Rosenblueth,...(C 7.) - Käesolev raamat kirjeldab rohkem kui aastakümne võrra hiljem tulemusi neist kavandatud töödest, mis toimusid ühiselt doktor Arturo Rosenbluethiga, ... (K 11.)

2. That in accordance with the policy adopted in some existing apparatus... (C 10.) - ... et kooskõlas

tegutsemispõhimõttega, mis on leidnud rakendust... (K 15.)

3. An ataxia of this type is familiar in the form of syphilis of the central nervous system known as tabes dorsalis, where the kinaesthetic sense conveyed by the spinal nerves is more or less distroyed. (C 14.) - Seda liiki ataksia on tavaliseks kesknärvisüsteemi niisuguse süfilise korral, mida tuntakse tabes dorsalise nime all, mille puhul seljanärvide kaudu ülekantavad kinesteetilised aistingud on rohkem või vähem kadunud. (K 19.)

4. This is the method known in other branches of physics as that of secular perturbations. (C 30.) - See on meetod, mida füüsika teistes harudes tuntakse sekulaarsete häiretena. (K 26.)

5. .. through a most ingenious logic based on their transformation...(SH 524.) - ... kõige teravmeelsema loogika abil, mis rajanes ... (TÜA 388.)

6. ... the girl brought out for him... (ATr 161.) - .. tüdruk, kes tema jaoks oli kaasa toodud. (AT 152.)

7. Coal represents chemical energy, liberated as heat... (EPh 54.) - Süsi esitab keemilist energiat, mis põlemisel vabaneb soojuse näol...(EF 42.)

8. Phosphorescence as well is a phenomenon associated with a high quantum degeneracy... (C 145.) -Ka fosforestsents on erakordseks nähtuseks, millega kaasub väga tunduv manduminsmäär... (K 154.)

Aktiivset lausestruktuuri eelistatakse sageli ka neil

juhtudel, kui eesti keeles oleks võimalik umbisikuline tegumood, nagu näidetes 1-3 mis toimusid - mis teostati või võeti ette, mis on leidnud rakendust, mida rakendati, on kadunud - on hävitatud.

d. Erinevate leksikaalsete ja grammatiliste vahenditega

Peale nimetatud võimaluste kasutatakse [illegible] partitsiibi ja partitsiipkonstruktsiooni tõlkimisel veel mitmesuguseid muid leksikaalseid ja grammatilisi vahendeid, milledest siinkohal mõned esitame.

1. The dotted vector we call the change in velocity. (EPh 23.) - ... punktiirvektorit nimetamegi kiiruse muutumiseks. (FE 20.)

2. We must consider motions along curved paths... (EPh 19.) - Meil tuleb uurida ka kõverjoonelisi liikumisi... (FE 18.)

3. Tentatively accepted theories have explained many of the facts... (EPh 4.) - Tihti juhtus, et esimesel pilgul tõiuslikuna näiv teooria osutus... (FE 8.)

4. ... he was a changed man. (Bab 128.) - ... et ta on täiesti uus inimene. (B 175.)

5. All those motions we observe in nature - that of a stone thrown into the air, a ship sailing the sea, a cart pushed along the street - are in reality very intricate. (EPh 6.) - Liikumised, mida kohtame looduses - õhku visatud kivi lendamine, laeva ujumine merel, vankri

veeremine tänaval -, on tegelikult väga keerulised.(FE 9.)

6. The amount of metal required ... (SH 622.) - .. vajalik metalli hulk...(TÜA 457.)

Eesasendis olev atributiivne partitsiip on tõlgitud substantiiviga (näide 1) ja adjektiiviga (näited 2,3,4). Järelasendis olev atributiivne konstruktsioon inglise keeles on tõlgitud teonimisõnaga (näide 5) ja adjektiiviga (näide 6).

2. Adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamine

Partitsiip II-st tarvitatakse laialdaselt ka adverbiaalses funktsioonis ja adverbiaalsetes konstruktsioonides, ehkki partitsiip atributiivses funktsioonis palju sagedamini esineb. Adverbiaalsetes konstruktsioonides kasutatakse ka preesensi passiivi partitsiipi ja passiivi perfekti partitsiipi. Eesti keelde tõlgitakse need vastava partitsiip-konstruktsiooniga või sagedamini kõrvallausega, aga esineb ka muude keelelis-te vahendite kasutamist.

1. Compared with the distances between them, the planets and even the sun, are very nearly points. (C 42.) - Võrreldes omavaheliste kaugustega, on planeedid ja isegi päike nagu punktid. (K 49.)

2. Faced with the facts of the experiment, we can hardly avoid... (FPh 91.) - Olles silm silma vastu seatud eksperimentaalsete faktidega, on meil vastavalt võimalik... (FE 67.)

3. Thus prescribed for, Michael took some foolscap... (WM 262.) - Nõnda käsutatuna võttis Michael ...(VA 447.)

4. ... but as indicated in Part V, the stream of thought... (SH 517.) - ... kuid nagu käesoleva raamatu V osas juba mainitud, oli mõttesuund...(TÜA 383.)

5. In other words given the entire history up to the present, of a time series known to belong to an ensemble... (C 83.) - Teiste sõnadega, kui on antud kogu ajalugu kuni olevikuni mingi aegrea kohta, millest on teada, et ta kuulub

6. ... how a test body would behave if brought into the vicinity... (EPh 131.) - ... kuidas käitub proovikeha, kui ta on pandud selle kera lähedusse... (FE 92.)

7. ... being offered 45 dollars for the lot, took it. (ATr 112.) - ... ja kui talle nende eest 45 dollarit pakuti, võttis ta need vastu. (AT 103.)

8. Finished the sorting, Martin lent a hand in wringing the clothes. (MaE 157.) - Kui Martin sorteerimisega lõpule jõudis, läks ta Joele appi pesu väänama. (ME 137.)

9. He stole back to the dining-room unnoticed.(MP 110.) - - Sosmes hiilis söögituppa tagasi, ilma et teda oleks märgatud. (VM 104.)

10. Suppose the piston were pushed down so as to compress the gas...; its temperature being kept unchanged. (EPh 61.) - Oletame, et kolbi suruti alla, nii et gaasi ruumala vähendati..., kusjuures gaasi temperatuur jäi muutumatuks. (FE 47.)

11. These preliminary steps being taken, the rubber rod is rubbed vigorously... (EPh 72.) - Pärast neid ettevalmistavaid abinõusid, hõõrutakse kautšukkepikest energiliselt...(FE 52.)

12. Confused, startled, touched, she could not help a pleasant warmth...(WM 71.) - Segaduses, hirmus ja ärevuses maitses ta ometi tahes või tahtmata meeldivat soojust... (VA 128.)

13. Being engaged, lately, in superintending... (EPh 45.) - Hiljuti, kui mu ülesandeks oli jälgida...(FE 36.)

14. Presently he came to a stand-still, with his hands deep plunged into his pockets and his shoulders hunched. (WM 59.) - Äkki jäi ta seisma, käed sügavalt taskus, õlad kõrgel. (VA 108.)

15. Asked about the amount of money in his pocket, a man can give a number containing two decimals.(EPh 264.) - Mees, kellelt küsiti, kui palju on tal raha taskus, saab vastata ainult arvuga, millel on kõige rohkem kaks kümnendkohta. (FE 185.)

16. Later some half dozen letters for his uncle having been put in the key-box, Ratterer called Clyde's attention to them. (ATr 213.) - Hiljem, kui lelle nimele oli kirjakasti tulnud umbes pool tosinat kirja, pööras Ratterer Clyde'i tähelepanu nendele. (AT 203.)

17. ... he had decided that the search must have lessened, his own part in the crime being forgotten.(ATr 202.) ... arvas ta, et otsingud peaksid vaibunud olema; tema osa roimas on ehk juba unustatud. (AT 191.)

18. ... the nature of Clyde's work having been finally decided upon, a letter was dispatched to him by Samuel Griffith. (ATr 219) - Kui Clyde'i töö iseloom oli lõplikult kindlaks määratud, saatis Samuel Griffith talle ise kirja. (AT 208.)

Näidetes 1-4 on partitsiip inglise keeles eestindatud tud- konstruktsiooniga, näidetes 5-11, 16 ja 18 kõrvallausega, näidetes 12-15 on kasutatud teisi keelelisi vahendeid ja näidetes 13, 15 peale selle veel kõrvallauset. Esitatud näiteid analüüsides näeme, et kõrvallause kasutamine kõige paindlikumaid võimalusi annab adekvaatse tõlke saavutamiseks, kuigi ka tõlge partitsiip-konstruktsiooniga eesti keele seisukohalt täiesti vastuvõetav on. Teistest keelelistest vahenditest on adverbiaal (näites 12) täiesti sobiv. Tõlget verbita konstruktsiooniga näites 14 võib pidada stiililiselt täiesti õnnestunuks. Võimalike partitsiipide surutud, tõstetud väljajätmine ei kahjusta kuidagi originaali mõtte edasiandmist. Partitsiip-konstruktsiooni edasiandmisel kõrvallausega tuleb aga silmas pidada, et see originaali mõtet ei moonutaks. Näites 15 on adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioon eestindatud atribuutlausega kellelt küsiti. Seejuures kasutatakse veel asjatult imperfekti preesensi asemel. See muudab täiesti originaali mõtte ja ei ole lubatav. Õige tõlge oleks: Kui mehelt küsitakse, kui palju raha tal taskus on, saab ta vastata... Näidetes 10,16 annab tõlge kõrvallausega iseseisva adverbiaalse konstruktsiooni mõtte adekvaatselt edasi, näites 17 kasutatakse eestindamisel rindlauset ja näites 11 y-konstruktsiooni.

3. Objektilise funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamine

Objektilise funktsiooniga partitsiip-konstruktsioone passiivi partitsiipidega esineb kirjanduses vähe võrreldes teiste partitsiip-konstruktsioonidega. Sellepärast ei ole küllaldaselt lausenäiteid, et välja selgitada seaduspärasusi nende eestindamises. Seadusepärasusena paistab siiski silma objektilise funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamine mitut liiki objektidega ja objektlausega. Siinkohal on esitatud mõningaid näiteid.

1. I had it painted because it reminded me of my daughter. (TL 113.) - Lasksin selle maalida, sest see meenutab mulle mu tütart. (VÜ 125.)

2. The head-waiter...had two tables put together... (Ar 73.) - Ülemkelner... laskis kaks lauda kokku lükata... (AT 67.)

3. But I'd got him stirred up... (MaE 251.) - Aga mul läks korda teda üles kütta. (ME 225.)

4. Why not see if she could get him taken back? (WM 122.) - Miks ei peaks tema katsuma mehele endist kohta tagasi saada? (VA 213.)

5. I can't bear the affair talked about. (TL 207.) - Ma ei taha, et sellest räägitakse. (Vü 234.)

6. Had he not heard the mill girls spoken already about... (ATr 289.) - Kas pole ta kuulnud vabrikutüdrukuist mõndagi räägitavat? (AT 274.)

Verb _have_ (mõnikord ka _get_) + partitsiip II väljendab seda, et subjekti tellimusel temale midagi tehakse. Seda eestindatakse harilikult verbiga _laskma_ (näited 1,2). Näites 3 tõlgitakse objektilise funktsiooniga partitsiip-konstruktsiooni isikut _teda_ ja tegevust _üles kitta_ väljendavate objektidega. Näites 4 eestindatakse seda konstruktsiooni eset ja tegevust näitavate objektidega ja adverbiaaliga. Näites 6 vastab sellele objekt, objektadverbiaal ja teoadverbiaal. Näites 5 väljendatakse seda objektlausega.

II. Kolmeliikmeliste partitsiip-konstruktsioonide passiivi partitsiibiga eestindamine

1. Atributiivse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamine

Partitsiip II esineb inglise keeles kolmeliikmelises struktuuris kolmeliikmelise atributiivse partitsiip-konstruktsioonina ainult järelasendis, erinedes selles kaheliikmelisest partitsiipatribuudist, mis nagu eespool näidatud võib esineda ees- ja järelatribuudina ja laiendatud järelasendis oleva partitsiip-konstruktsioonina. Kolmeliikmelise partitsiip-konstruktsiooni eestindamisel kasutatakse rohkesti eesasendis olevat partitsiip- konstruktsiooni, sest eesti keele struktuurile on tüüpiline paigutada ka tugevasti laiendatud atribuute täiendatava sõna ette. Seevastu aga esineb tõlget partitsiip- konstruktsiooniga järelasendis väga harva. Sagedasti tõlgitakse kolmeliikmelist partitsiip-konstruktsiooni kõrvallausega. Partitsiip-konstruktsioonid vastavad sisuliselt atribuutlausele ja täidavad sama kommunikatiivset

funktsiooni, mida täidab passiiv atribuutlauses, s.o. võimaldab patiensit väljendada subjekti kujul lause lähtekohas ja viia agens lõpu poole. Eesti keeles annavad tõlkijad seda edasi atribuutkõrvallausega ja lausestruktuurilise inversiooniga, samuti nagu inglise keele passiivsete atribuutlausete tõlkimisel, kindlustades sellega sama kommunikatiivse koormuse, mis esineb inglise kolmeliikmelistes partitsiip-konstruktsioonides passiivi partitsiibiga.

Adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioone eestindatakse kõige sagedamini kõrvallausega. Nende tõlkimisel esineb ka järelasendis oleva lausel lühendi kasutamist. Adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide esinemissagedus on aga väiksem võrreldes atributiivse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonidega.

Tõlkides inglise kolmeliikmelist partitsiip-konstruktsiooni (näited lk. 353 jj. [illegible]) konstruktsiooniga eesasendis lühendiga, tuleb kasutada tud-partitsiipi ja poolt-konstruktsiooni isikulise agensiga. Siin teisi võimalusi ei leidu. Mitteisikulise agensiga on võimalikud ka mitmesugused käändelised agensid. Enamikel juhtudel tõlkijad valivad kõrvallausega tõlkimisvariandi, nagu sellele osutab uuritud materjal. Vähem laiendatud partitsiipi eesasendis leidub aga tõlgetes küllaldaselt, eriti mitteisikulist käändelise agensiga. Enam laiendatud partitsiip- konstruktsiooni eesasendit eestindustes võib tähele panna üksikute tõlkijate juures.[306]

306 A. E i n s t e i n, L. I n f i e l d, Füüsika evolutsioon. Tõlkinud H. Õiglane. Tallinn 1962.

Sageli on kõrvallausega ja isikulise tõlkimine tingitud sellest, et inglise keele transitiivsele verbile vastab eesti keeles intransitiivne verb, näit. follow - järgnema, accompany - kaasnema jt., mida ei saa kasutada objektiga. Mõnikord on võimalik tõlkida inglise keele transitiivset verbi nii transitiivse kui ka intransitiivse verbiga, mis on sünonüümsed, aga rektsioonilt erinevad. Väärib tähelepanu, et tõlkija valib tavaliselt selle verbi, mida ei kasutata objektiga, ja kasutab isikulist lausestruktuuri.

a. Partitsiip-konstruktsiooniga eesasendis agensi väljendamisel käänetega, kaassõnadega ja poolt-konstruktsiooniga.

Inglise keele atributiivse funktsiooniga kolmeliikmelise partitsiip-konstruktsiooni eestindamisel partitsiip-konstruktsiooniga eesasendis väljendatakse agensit mitmesuguste käänete ja kaassõnade abil, eriti mitteisikulise agensiga, kasutades kas isikulist lausestruktuuri või umbisikulist tegumoodi. Isikulise agensi väljendamisel tarvitatakse peamiselt poolt-konstruktsiooni umbisikulise tegumoega.

Kõige sagedamini kasutatakse eestindustes tud-partitsiipi, aga esineb ka v- ja nud-partitsiipe. Viimast kasutatakse sel korral, kui inglise keele transitiivsele verbile vastab intransitiivne verb eesti keeles.

1. We have a vessel closed by a piston...(EPh 60.) - Olgu meil vabalt liikuva kolviga suletud anum.(PE 47.)

2. Between a grand piano and a centre table piled high with books...(MaE 7.) - Tiibklaveri ja raamatuid

täiskuhjatud laua vahelt...(ME 5.)

3. His meals served by Jenny according to the programme written out by Christine... (Cit 209.) - Ta lõunad, mida Jenny Christine poolt jäetud juhiste põhjal valmistas...(Tsit 207.)

4. It always happens that some of the facts predicted by theory are disproved by experiment.(EPh 77.) - Alati juhtub, et teooria poolt ennustatud nähtused on eksperimendiga vastuolus. (FE 57.)

Järgnevalt toome lausenäiteid inglise partitsiip-konstruktsioonide eestindustest käändelise agensiga ja kaassõnadega väljendatud agensiga.

1. ... and Mr.Wilmot, induced by his example, gave half that sum. (VW 313.) - ... ja härra Wilmot, tema eeskujust kaasa tõmmatud, andis poole nii palju. (WK 265.)

2. ... stimulated by the success of the sulphonamides...(SH 643.) - ... sulfonamiidide kasutamisel saavutatud edust ergutatuna...(TÜA 471.)

3. ... the increasing number of strains and accidents produced by a mechanized civilization. (SH 610.) - ... ning järjest arvukamaks muutuvatele mehhaniseeritud tsivilisatsioonist tulenevatele ülepingutus- ja õnnetusjuhtumitele. (TÜA 448.)

4. ... some lines of force go through the surface bounded by the wire. (EPh 145.) - ... et mõned jõujooned lõikavad juhtmetega piiratud pinda. (FE 102.)

5. Then the information carried by a precise message in the absence of noise infinite. (C 78.) - Siis on täpne teatega ülekantud informatsioon müra puudumisel lõpmata. (K 84.)

6. ... is always proportional to the quantity of force... expended. (FPh 53.) - ... on alati võrdeline kulutatud jõu hulgaga... (FE 41.)

7. As marked on the drawing, some lines of force go through the surface bounded by the wire. (FPh 145.) - Joonisel on näha, et mõned jõujooned lõikavad juhtmetega piiratud pinda. (FE 102.)

8. In the field... a machine drawn by a grey horse, was turning an early field of hay. (TL 156.) - Kaldal, mis paistis tema paadist, niitis halli hobuse veetud masin heina aasal. (VÜ 178.)

9. The new clue found by Galileo is: if a body... (FPh 8.) - Galilei esitatud uus seisukoht on aga midagi muud: kui keha...(FE 10.)

10. ... the war research group conducted by Warren Weaver had published a document, ... (C 23.) - ... oli doktor Warren Weaveri juhendusel sõjalisi uurimisi toimetav rühm kirjastanud... (K 29.)

11. But the series of waves created by the oscillation continues to spread. (FPh 155.) - Kuid laengu võnkumisel moodustunud elektromagnetiliste lainete jada jätkab liikumist. (FE 109.)

12. The picture of molecules given by X-rays was necessarily a static one. (SH 553.) - Röntgenikiirte abil

molekulidest saadud pilt oli paratamatult staatiline. (TÜA 408.)

13. It would be interesting to consider some instance of a change in classical mechanics introduced by the relativity theory. (EPh 203.) - Oleks huvitav vaadata mõnda näidet selle kohta, kuidas muudeti klassikalist mehhaanikat relatiivsusteooria mõjul.(FE 144.)

14. Down the central aisle, ineffectively attended by a small fussy person, thundered a man... (MA 198.) - Mööda keskmist vahekäiku, saadetuna mingisugusest väikesekasvulisest tegelasest, sammus kõuekärgatusena kahupäine mees...(A 221.)

15. He did not seem to amount to much, beneath her head bent over him. (WM 299.) - Seal polnud veel jumal teab mis kummarduva Fleuri näo all. (VA 508.)

16. Can it possibly be wrong to say that a carriage drawn by four horses must travel faster than one drawn by only two. (EPh 7.) - Kas tõesti on see vale, kui öelda, et nelja hobusega veetav tõld liigub kiiremini kui tõld, mille ees on ainult kaks hobust. (FE 10.)

17. That the quantity of heat produced by the friction of bodies... (EPh 53.) - Nii tahkete kui ka vedelate kehade hõõrdumisel tekkinud soojushulk...(FE 41.)

Näidetes 1-4 kasutatakse eestinduses tud-partitsiipi, näites 5 tud-partitsiipi, näidetes 6,7 v- ja näites 8 mud-partitsiipi.

Näidetes 1-3 ja 14 väljendatakse eestindustes agensit elatiiviga, näidetes 4-7 komitatiiviga, näidetes

8,9,15 ja 16 genitiiviga, näites 17 adessiiviga, näidetes 10,11 käändsõnaga koos tegusõna funktsioonis oleva substantiiviga ja ülejäänud näidetes mitmesuguste kaassõnade abil, nagu mõjul, abil jt.

Ühenduses partitsiibiga ei ole poolt-konstruktsioon eesti keeles nii vastuvõtmatu kui verbi finiitsete vormidega. Nagu järgnevate näidete transformid näitavad, saab inglise partitsiip-konstruktsiooni täiesti adekvaatselt väljendada atribuutlausega. Käesolev uurimus näitab, et seda kasutatakse palju sagedamini kui poolt-konstruktsiooni. Poolt-konstruktsiooni kasutamine kolmeliikmelistes partitsiip-konstruktsioonides moodustab 15 % statistiliste andmete alusel, mis põhinevad raamatul "Kübernectika".[307]

---

307 N.W i e n e r, Kübernectika, Toimetanud H.Riikoja. Tallinn 1961.

1. This was the device to which we have referred in the introduction, designed by McCulloch for the purpose of adjusting to the height of the type-face.(C 164.) - See oli McCullochi poolt trükikoja tähekõrgusele kohanemise otstarbel loodud seade, millele me oleme viidanud sissejuhatuses. (K 174.)

1a. See oli sissejuhatuses nimetatud seade, mille McCulloch lõi trükikoja tähekõrgusele kohanemise otstarbel.

2. Non-linear systems of relaxation oscillations have been studied by methods developed by Hill and Poincaré. (C 130.) - Mittelineaarseid relaksatsioonivõnkumiste süsteeme on mõningatel juhtudel tundma õpitud Hilli ja Poincaré poolt väljaarendatud meetoditel. (K 139.)

2a. ... on mõningatel juhtudel tundma õpitud meetoditel, mida välja arendasid Hill ja Poincaré.

3. Of the apologies demanded by Silva he had no notion. (MA 141.) - Silva poolt nõutud vabandustest polnud tal aimugi. (A 158.)

3a. Vabandustest, mida Silva nõudis, polnud tal aimugi...

4. .. this gay adventure proposed by Dillard...(ATr 263.) - ... kaaluti ikka veel D poolt kavatsetud lõbusat seiklust... (AT 250.)

4a. ... kaaluti ikka veel lõbusat seiklust, mida Dillard kavatses.

5. It always happens that some of the facts predicted by a theory are disproved by experiment. (EPh 77.) -

Alati juhtub, et mõned teooria poolt ennustatud nähtused on eksperimendiga vastuolus. (FE 57.)

5a. Alati juhtub, et mõned nähtused, mida teooria ennustab...

5 b. Alati juhtub, et mõned teooriaga ennustatud nähtused...

6. It is clear from this picture presented by the kinetic theory... (EPh 61.) - Sellest kineetilise teooria poolt antud seletusest ilmneb...(FE 47)

6 a. Sellest kineetilise teooriaga antud seletusest ilmneb...

6 b. See on selge seletusest, mida kineetiline teooria annab...

7. ... by which the various stimuli received by the device are led to effect...(SH 548.) - ... mille kaudu mitmesugused seadme poolt vastu võetud impulsid suunatakse nõnda, et...(TÜA 404.)

7a. ... mille kaudu mitmesugused impulsid, mida seadmed vastu võtavad, suunatakse nõnda, et...

7b. ... mille kaudu mitmesugused seadmetega vastu= võetud impulsid suunatakse nõnda, et...

8. ...Denny had six sticks of dynamite especially stolen for him that afternoon from the powder shed by Tom Seager, his landlady's son. (Cit. 35.) - ... oli Denny'l kuus dünamiitpulka, mis olid samal hommikul tema eratellimusel näpatud kivimurru lõhkeainete laost Tom Seageri, ta korteriperenaise poja poolt. (Tsit.35.) - ... mis samal hommikul (õigem pärastlõunal) tema eratellimusel lõhkeainete laost oli näpanud Tom Seager, ta korteriperenaise poeg.

Kõigis esitatud näidetes on võimalik eestindustes poolt-konstruktsiooni asemel kasutada teisi vahendeid. Näidetes 1-4 isikulise agensiga on võimalik tarvitada atribuutlauset ja näidetes 5-7 atribuutlauset või käändeid mitteisikulise agensi väljendamiseks umbisikulise tegumoega.

Mõnel juhul on poolt-konstruktsiooniga lauselühend stiililiselt täiesti vastuvõtmatu, nagu me seda näeme esimeses näites. Selles on patiens antud mõiste, mis on rõhutatud iseseisvas osalauses esitamisega. Tõlkes on see liiga kaugele viidud ning lause leksikaalsete üksuste paigutus erineb originaalist õige tublisti. Transformeeritud lause la. annab originaali mõtte adekvaatselt edasi, leksikaalsete üksuste paigutus on vastavam. Erinevust sõnajärjestuse vastavuses transformis põhjustavad ainult atribuudid. Et aga neid on ainult kaks ja nende eesasend eesti keele struktuuri seisukohalt on lubatav, siis ei mõju see segavalt. Stiililt on lause lihtsam ja sujuvam. Eriti tarbetu on poolt-konstruktsioon atribuutlauses, näites 8, kus relatiivpronoomeni algusasend võimaldab isikulise lausestruktuuriga edasi anda inglise keele lause kommunikatiivset sisu. Poolt-konstruktsiooni kasutamise kohta atribuutlauses leidus aga ainult üks lausenäide, mis näitab, et see pole üldkasutatav.

Inglise keele adjektiivset agensit oleks eesti keeles õige edasi anda genitiivagensiga.

1. The positive aspect of the same war-generated forces has been the infiltration into biology of new

physical techniques... (SH 614.) - Nendesamade sõja poolt sünnitatud jõudude positiivseks aspektiks oli uue füüsikalise tehnika ... tungimine bioloogiasse. (TÜA 451.)

1-a. Nendesamade sõja sünnitatud jõudude ...

1-b. " sõjast " " ...

2. Unlike humanly made clocks, they do not drift into asynchronism... ((C 53.) - Erinevalt inimeste poolt tehtud...

2-a Erinevalt inimeste tehtud ...

Näites 1 on inglise keele adjektiivse iseloomuga agens tõlgitud poolt-konstruktsiooniga ja on selle ga üle pakutud. Otstarbekohane oleks siin kasutada eesti keelele omast genitiivagensit (variant 1-a) või elatiivagensit (variant 1-b), mis inglise lause mõtet täpsemalt edasi annab. Samuti oleks originaalile vastavam edasi anda inglise keele atributiivset humanly made genitiivagensiga inimeste tehtud, jättes välja stiili rikkuv poolt. Poolt-konstruktsioon väljendab protsessuaalsust ega sobi antud juhtumil inglise keele staatilise iseloomuga agensi tõlgendamiseks.

a_1. Poolt-konstruktsiooni liigne kasutamine

Ei saa aga õigeks pidada inglise keele aktiivse struktuuriga lausete eestindamist poolt-konstruktsiooniga ja partitsiip-konstruktsiooniga.

Seda esineb [illegible] siiski vähe ja aimult üksikute tõlkijate juures. Aktiivse struktuuriga lausete tõlkimist poolt-konstruktsiooniga ja partitsiibiga võib eriti märgata G.Meri tõlgitud A.J.Cronini teoses "Tsitadell".[308] Seejuures ei saa aga öelda, et tõlkija selles teoses poolt-konstruktsiooni järjekindlalt tarvitaks. Enamikel juhtudel kasutab ka tema tõlkes üldtarvitatavaid keelelisi vahendeid.

Esitame siinkohal mõningad lausenäited, näidates ühtlasi võimalusi, mida tõlkes saaks kasutada.

1. ... that was the question he now asked himself. (Cit 42.) - ... see oli nüüd Andrew' poolt endale esitatud küsimus. (Tsit 41.)

1a. ... see oli nüüd küsimus, mille Andrew endale esitas.

2. ... a plain white dish in which floated... the celandines she had gathered. (Cit 59.) - ... oli lihtne valge kauss, milles ujusid tema poolt korjatud anemoonid... (Tsit 58).

2a. ... milles ujusid tema korjatud anemoonid...

2b. ... " " anemoonid, mida ta oli korjanud...

3. ... he drank the tea which she gave him. (Cit 82.) - ... jõi ta vanaema poolt pakutud teed. (Tsit 81.)

3a. ... jõi ta teed, mida vanaema pakkus.

3b. ... jõi ta vanaema pakutud teed.

---

308 A.J.C r o n i n, Tsitadell, Tõlkinud G.Meri. Tallinn 1948.

4. It was a dreadful thing that he now proposed. (Cit.35.) - Tema poolt kavatsetud tegu oli hirmus.(Tsit.34.)

4a. See oli hirmus tegu, mida ta nüüd kavatses.

5. It was a strange situation, and very different from any romantic picture which his fancy might have painted. (Cit 15.) - Oli tekkinud kummaline olukord,mil polnud mingit sarnasust ta kujutlusvõime poolt vahetevahel maalitud romantiliste piltidega. (Tsit 14.)

5a. ... mil polnud mingit sarnasust romantiliste piltidega, mida ta kujutlusevõime vahel maalis.

6. He recognized Frank Davies, an ambulance man who had been one of his first-aid class the previous spring. (Cit 176.) - Frank Davies, kes oli möödunud kevadel võtnud osa Andrew poolt juhitud esmaabikursusest. (Tsit 176.)

6a. ... kes oli osa võtnud Andrew esmaabi kursustest.

7. ... samples were being forwarded to him of their Pulmo-Syrop,... (Cit 230.) - ... et talle on saadetud firma poolt valmistatava "Pulmo" siirupi proovid... (Tsit 228.)

7a. ... et talle on saadetud firma "Pulmo" siirupi proovid.

8. ... living on the tiny inheritance of his father,... (MA 136.) - ... elatudes isa, väikepankuri poolt jäetud kasinast pärandist... (A 152.)

8.a ... elatudes isa, väikepankuri kasinast pärandist.

Näidetes 1-6 on patiens inglise lausetes relatiivpronoomen ja kõige vastavam ja eestilisem tõlge oleks kõrvallause kasutamine, kus relatiivpronoomen vastaks inglise

keele relatiivpronoomenile. Seejuures on relatiivpronoomenid (piiritleva tähendusega objektid) näidetes 1,2 välja jäetud, tõlkes aga tuleb neid tarvitada. Näidetes 6,7 ei kasutata inglise keeles by-konstruktsiooni ning agens on väljendatud atribuudiga, mida eesti keeles samuti peaks edasi andma atribuudiga. Näites 8 on poolt-konstruktsioon samuti ülelliigne, kuna agens inglise keeles on genitiivne ja poolt-konstruktsiooniga väljendatud mõte on jäetud sisaldub juba sõna pärand semantikas.

konstruktsiooniga
b. Partitsiip- a järelasendis.

Atributiivse funktsiooniga järelasendis olevat partitsiip-konstruktsiooni leidub tõlgetes eesti keelde harva, ainult mõni protsent kõigist partitsiip-konstruktsioonide eestindustest, näit.

1. Old English "junk" ... collected by some bygone Desert, ... (WM 72.) - Vana inglise "kolu"..., kogutud kas mõne rändava või prantsuse kuninga kojas teenimud Deserti poolt. (VA 129.)

1a. ... mida kogus mõni...Desert.

2. He was flattered to know a girl enobled by birth in Zenith. (Bab 77.) - Talle näis meelitavanagi tunda mõnd tüdrukut, kes aadeldatud juba Zenithis sündimise läbi. (B 104.)

2a. ... kes oli aadeldatud...

Näites 1 kasutab tõlkija partitsiibiga lausel hendit järelasendis, sest et see on liiga laiendatud eesasendis kasutamiseks. Parem oleks sel puhul kasutada kõrval-

lauset, nagu transform näitab. Näites 2 ei ole inglise partitsiip-konstruktsiooni eestindamisel kasutatud lauselühendit, vaid elliptilist lauset, kus verb olema on välja jäetud.

c. Atribuutlausega eestindamine.

Järgnevalt esitame lausenäiteid tõlgetest atribuutlausega, mida rohkesti kasutatakse kolmeliikmelise partitsiip-konstruktsiooni eestindustes, nagu juba eespool nimetatud.

1. The new principle introduced by Lawrence in the cyclotron... opened the way to ever more powerful betatrons, synchrotrons... (SH 534) - Uus printsiip, mille Lawrence tsüklotronis kasutusele võttis... avas tee. (TÜA 395.)

2. The old mansions along Ninth street... jostled by fast-intruding garages... and fruitstands conducted by bland, sleek Athenians. (Bab. 32.) - Endised "härrastemajad"... mida nagu tõukasid kähku üleslöödud garaažid... ja puuvilja-poed, mida pidasid lahked ja saledad ateenlased. (B 41.)

3. ... only the realisation... kept it from being passed, a fear that they might abuse the power given to them by a Congress in far-off Washington. (FR 98.) - ...selle vastuvõtmist takistas ainult...., hirm kuritarvitada võimu, mille neile oli andnud Kongress kauges Washingtonis.(VT 95.)

4. Yet in the correspondence, conducted at this end by Miss Page,... there had been no mention whatsoever of

Doctor Page's illness. (Cit 11.) - Aga kirjavahetuses, mida siitotsast oli toimetanud miss Page, ... polnud mainitud sõnagi doktor Page'i haigusest. (Tsit 11.)

5. Indeed the whole new science of the soil-pedology - founded by the pioneers V.V.Dokuchaev and K.D.Glinka in the late nineteenth century... (SH 611.) - Teadusliku maaviljeluse rajamise püüdest on tegelikult välja kasvanud koguni uus teadus - mullateadus, millele panid XIX sajandi lõpul aluse selle teaduse pioneerid V.V.Dokuchaev ja K.D.Glinka ning...(TÜA 499.)

6. This may have occurred in some of the ways indicated thirty years ago by Oparin and Haldane.(SH 640.) - See võis toimuda ühel sellistest teedest, millele kolmkümmend aastat tagasi osutasid Oparin ja Haldane.(TÜA 469.)

7. I have travelled all over it in cars provided by the directors. (PDG 63.) - Mina olen ta põhjani läbi reisinud sõidukeis, mille muretsesid seltside direktorid. (DGP 69.)

8. We degenerate into hideous puppets haunted by the memory of passions. (PDG 46.) - Meie muutume inetuteks nukkudeks, keda kummitavad mälestused kirgedest. (PDG 52.)

9. ... He was to join the celebrated Chicago clinic headed by Dr.Bouncefield, the eminent abdominal surgeon. (MA 127.) - ... ta läheb kuulsasse Chicago kliinikusse, mida juhtis nimekas kõhukoopakirurg dr.Bouncefield.(A 143.)

10. ... a tiny mere dammed back by sand. (LFI 79.)

- ... tilluke järveke, mida merest eraldas liivavall. (KJ 55.)

11. ... some vitamins were simple, such as, vitamin C or ascorbic acid, first isolated by Szent-Györgi, who defined...(SH 624.) - Mõned vitamiinid olid küll lihtsad, nagu näiteks vitamiin C ehk askorbiinhape, mille esimesena isoleeris Szent-Györgyi ... (TÜA 458.)

12. At the same time it is becoming evident that the degree of complexity of even the simplest forms of life is something of an entirely different orde from that dealt with by physics or chemistry. (SH 600.) - Samal ajal on saamas ilmsiks, et isegi elu lihtsaimad vormid on oma keerukuselt hoopis midagi muud kui see, mida käsitlevad füüsika ja keemia. (TÜA 442.)

13. The light admitted by windows...(WM 15.) - Valgus aga, mis pääses tuppa... (VA 35.)

14. Here the instrument suggested by Mr.McCulloch takes over...(C 35.) - Seejuures võtab riist, millele McCulloch vihjab... (K 41.)

15. This is the path followed by the Occasionalists... (C 52.) - See on rada, mida mööda on läinud okasionalistid... (K 59.)

16. ... pickaxes deserted in their flight, by the mutineers... (TI 213.) - ... mille mässajad põgenemisel maha olid jätnud...(AS 231.)

17. ... that world never visited by Timothy.(TL 77.) - ... tolle maailma jäljend, mida Timothy iial polnud külastanud. (VÜ 82.)

18. ... left behind by the fateful gathering. (WM 9.) - ... mille oli järele jätnud see saatuslik koosolek. (VA 26.)

19. ... pulled by specially designed trucks... (TrCh 95.) - ... mida vedasid spetsiaalselt konstrueeritud veoautod...(TCh 80.)

20. ... the principle so brilliantly developed by Godel and his school.(C 148.) - ... mille nii hiilgavalt on välja arendanud Godel ja tema koolkond. (K 157.)

21. ... that held by Darwin... (C 47.) - millest kinni pidas Darwin... (K 54.)

22. The responses observed by Pavlov... (C 150.) - Vastutoimed, mida Pavlov jälgis... (K 159.)

23. ... flexi/bility shown by the nervous system... C 189.) - ... mida närvisüsteem ilmutab... (K 189.)

24. ... theory of games developed by von Neuman and Morgenstern. (C 185.) - ... mille on arendanud von Neuman ja Morgenstern. (K 195.)

25. ... an instrument designed in a primitive form by Galileo. (PPh 39.) - mille lihtsal kujul Galilei visandas. (FE 32.)

26. Our task now is to describe the break brought about in science by these new concepts and..(PPh 129.) - Meie eesmärgiks on nüüd kirjeldada murrangut, mis toimus teaduses nende uute mõistete mõjul ja... (FE 91.)

27. ... such layers consisting of ions produced by solar radiation... (SH 543.) - ... niisugused kihid, mis koosnevad päikese kiirguse mõjul tekkinud ioonidest... (TÜA 401.)

Esitatud näidetes on kolmeliikmeline partitsiip - konstruktsioon passiiviga eestindatud atribuut-kõrval - lausega, kus relatiivpronoomen lause lähtekohas väljendab kontekstilist seost, esinedes mitmesugusto lauseliikmetena: objektadverbiaalina (näited 5,6,14,21) ja objektina ülejäänutes.

Kui võrdleme kolmeliikmelise partitsiip-konstruktsiooni eestindamist partitsiip-konstruktsiooniga ees- ja järelasendis ja atribuutlausega, siis paneme tähele ,et partitsiip-konstruktsioon on kompaktsem kui atribuutlause ja eesasendis olev partitsiip-konstruktsioon on kompaktsem järelasendis olevast konstruktsioonist. Inglise partitsiip - -konstruktsiooni eestindamisel tuleks valida vahend, mis sellele kompaktsuselt vastaks.

Kommunikatiivset koormust ei kahjusta tõlkes eesasendis olev partitsiip-konstruktsioon, sest ta ei muuda pealause objekti kommunikatiivset funktsiooni ja on tõlkes täiesti vastuvõetav.

Tõlge järelasendis oleva partitsiip-konstruktsiooniga on süntaktilise konstruktsiooni poolest kõige lähem inglise kolmeliikmelisele partitsiip-konstruktsioonile, vastab sellele oma kompaktsuselt ja kommunikatiivselt sisult, aga ei ole eesti keele struktuuri seisukohalt vastuvõetav. Sellepärast ei kasutata seda, nagu lausenäidetest ilmnes.

Tõlge atribuutlausega vastab oma kommunikatiivselt sisult kolmeliikmelisele partitsiip-konstruktsioonile, on aga siiski vähem kompaktne. Võrreldes eesasendis oleva partitsiip-konstruktsiooniga väljendab ta rohkem predikaatsust, mis vastab

inglise partitsiip-konstruktsiooni predikaatsele iseloomule ja on seega sobiv selle eestindamiseks. Teiseks võimaldab atribuutlause hoiduda poolt-konstruktsioonist, mida eesti keeles stiililiselt heaks ei peeta. Seetõttu eelistatakse rohkem atribuutlause ja eesasendis oleva partitsiip- konstruktsiooni kasutamist agensi väljendamisel käänetega ja kaassõnadega.

Toome võrdluseks kolmeliikmelise partitsiip-konstruktsiooni eestindamist ees- ja järelasendis konstruktsiooniga ja atribuutlausega.

Non-linear systems of relaxation oscillations have been studied... by methods developed by Hill and Poincaré. (C 130.) - ... aga tundma õpitud Hilli ja Poincaré poolt väljaarendatud meetoditel.(K 139.) ... meetoditel, välja arendatud Hilli ja Poincaré poolt... mida Hill ja Poincaré välja arendasid.

... some lines of force go through the surface bounded by the wire. (EPh 145.) - ... et mõned jõujooned lõikavad juhtmetega piiratud pinda. (EE 102.).... pinda, piiratud juhtmetega... pinda, mida piiravad juhtmed.

d. Erinevate leksikaalsete ja grammatiliste vahenditega.

Peale nimetatud keeleliste vahendite kasutatakse inglise kolmeliikmelise partitsiip-konstruktsioonide eestindamisel veel mitmesuguseid teisi võimalusi, nimelt väljendatakse agensit, nagu finiitsete verbivormidega kolmeliikmelise passiivi tõlkimisel, mitmesuguste adverbiaalidega,

kasutatakse parafraasi jm. Selistatakse isikulist lausestruktuuri.

Esitame selle kohta mõningaid näiteid.

1. This is an example of a fundamental particle first predicted by theory... (SH 535.) - ... näide elementaarosakesest, mille olemasolu esmalt ennustati teoreetiliselt... TUA 396.)

2. He stood now, warped out... by the fierce light of publicity... (LM 46.) - Ta seisis poolupakil avaliku tähelepanu kiiskavas valguses...(KJ 30.)

3. The radiation given oft by the sun is energy... (EPh 53.) - Päikesekiirgus on energia...(FE 42.)

4. The experiments performed by Coulomb showed... (EPh 79.) - Coulombi katsed näitasid...(FE 58.)

5. ... the results obtained by an observer...(EPh 166.) - ... ühe kordinaatsüsteemi vaatleja resultaati...(FE 117.)

6. Escorted by a man... (WM 265.) - Läikivate nöödipidega mehe saatel läksid... (VA 452.)

7. He appeared late, rather shaky escorted by Martin. (MA 359.) - Ta tuli hilja Martini saatel, ning sammus üsna ebakindlalt. (A 402.)

8. Then Martin went away, accompanied by a furious Leora... (MA 319.) - Siis sündis, et Martin lahkus kiiresti nördimud Leora saatel.

9. At dawn a gang headed by Martin and Ockford... - Koidikul tormas sinistes töörõivastes meestesalk Martini ja Ockfordi juhtimisel...(A 316.)

10. ... guided by a branch of mathematics... (SH 550.) - ... uue matemaatikaharu... juhtimisel...(TÜA 406.)

11. Mr.Hubbard tramped down followed by the assistant. (PDG 155.) - Mr.Hubbard läks kolinal alla, tema kannul abiline.

12. ... those of reactions assisted by artificial catalysts or natural enzymes... (SH 556.) - ... nagu reaktsioonide kunstlike katalüsaatorite ja loomulike ensüümide vahendusel...(TÜA 409.)

13. ... encircled by three of his sons...(MP 143.) - ... temaga koos tuli ta kolm poega... (VM 144.)

14. ... Bella entered accompanied by two girls... (ATr 272.) - ... sisse astusid Bella ja ühes temaga kaks tüdrukut...(AT 258.)

15. ... a man... strolled in followed by a dog. (Cit 17.) - ... jalutas sisse... mees... Temale järgnes koer. (Tsit 17.)

16. Side by side, watched by silent boys, the two started up the mountain. (LFl 148) - Külg külje kõrval, saatjaks vaikivate poiste pilgud, hakkasid nad kahekesi mäkke ronima. (KJ 109).

17. ... the fruits of the world, bounded on the west by publishing, on the east by opera... (VM 133.) - ... kogu maailma puuviljad, teda piiras läänest kirjastuste linnajagu, idast ooperimaja...(VA 230.)

18. .. the metallic chips separated from it by the borer. (EPh 45.) - ... puurimisel eralduvate metall-

laastude soojus. (FE 36.)

19. The magnetic field created by the motion of the charge will be stronger...(EPh 142.) - Laengu liikumisel tekkiv magnetväli on seda tugevam, mida suurem on laeng. (FE 100.)

20. Let us now write down the facts which have been sufficiently confirmed by experiment... (EPh 185.) - Kirjutame nüüd üles eksperimentaalselt kindlakstehtud faktid...(FE 130.)

Agensi väljendamiseks kasutatakse näidetes 1,18,19, 20 viisiadverbiaali, näites 2 kohaadverbiaali. Näidetes 4,5 väljendatakse agensit genitiiviga, näites 16 rindlausega, näidetes 12,15 verbita lauselühendiga, näites 3 liitsubstantiiviga. Ülejäänud näidetes tarvitatakse agensi väljendamiseks kaassõnu, nagu saatel vahendusel või parafraasi.

2. Adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamine

Toome mõningaid lausenäiteid adverbiaalse funktsiooniga kolmeliikmelise partitsiip-konstruktsiooni eestindamisest. Siin, nagu näeme, kasutatakse tõlkes üsna sageli lauselühendi vormi järelasendis ja teiseks kõrvallauset. Mõlemad võimaldavad adekvaatset tõlget. Adverbiaalse funktsiooniga lauselühend vastab struktuuriliselt inglise partitsiip-konstruktsioonile ja on eesti keeles kasutatav. Mitteisikulist agensit väljendatakse lauselühendis mitmesuguste käänetega ja isikulist poolt-konstruktsiooniga,

mille asemel kasutatakse üksikutel kordadel käändeid. Adekvaatset tõlget võimaldab ka kõrvallause, sest et adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonile vastab sisuliselt adverbiaallause.

1. ... so he sat at the table, perturbed by his own unfitness... (MaE 32.) - Nii ta seal istus, vaevatuna omaenda saamatusest...(ME 19.)

2. And one by one, encouraged by vociferous applause... they replied... (MaE 338.) - Ning ükshaaval pöörasest aplausist julgustatuna andsid nad...(ME 307.)

3. Guided by the mechanical view we realize that there is still one question to be answered... (EPh 120.) - Juhindudes mehhanistlikust vaatest, on meil selge, et jääb vastata veel üks küsimus...(FE 86.)

4. And he, aroused by her intense interest, surveyed the coat... (ATr 139.) - Nakatatud Hortense'i vaimustusest, vaatles Clyde kasukat...(AT 129.)

5. And then through the crowd, carried by two men, the figure of his Christine. (Cit 411.) - Ja siis läbi rahvasumma kahest mehest kantuna Christine kuju. (Tsit 413.)

6. When she next returned to him, besieged by three capering medics,... (MA 84.) - Kui Leora ta juurde tagasi tuli, piiratud kolmest libitsevast meedikust...(A 95.)

7. ... if replaced by mechanically operated parts, would take up...(SH 548.) - ... kuna mehhaanilisel jõul töötavate osadega asendatuna võtaksid nad enda alla... (TÜA 405.)

8. At the same time it is also possible to compress into an extremely small space elektrical circuits which, if replaced by mechanically operated parts, would take up many thousands of times as much room. (SH 548.) - Samal ajal on elektrivoolu ahelaid võimalik paigutada äärmiselt väikesesse ruumalasse, kuna mehaanilisel jõul töötavate osadega asendatuna võtaksid nad enda alla tuhat korda suurema ruumi. (TÜA 405.)

9. Personally conducted by Aubrey Greene, the expedition to view his show... left ... (WH 220.) - Isiklikult Aubrey Greene'i poolt juhitud ekspeditsioon tema näituse vaatamiseks...(VA 377.)

10. ... but his mechanics lent itself, when generalized by Lagrange and Hamilton... (SH 517.) - - ... kuid tema mehhaanika üldistatuna Lagrange'i poolt... (TÜA 387.)

11. ... the law of inertia, as formulated by Newton, is valid. (EPh 259.) - ... kus kehtib inertsiseadus Newtoni poolt formuleeritud kujul.(FE 182.)

12. These remarks necessarily sound vague and pointless until illustrated by examples quoted from the history of physics. (EPh 55.) - See ekseem kõlab muidugi ebamääraselt ja mõttetuna, kuni me pole seda füüsika ajaloost võetud näidetega illustreerinud. (FE 43.)

13. ... the study of galaxies... as pursued for example by Chandrashekhta ...(C 41.) - ... galaktikate... tundmaõppimisega... nagu seda näiteks on taotlenud

Chandreshekhta...(K 48.)

14. It is the mode of thought of the mice when faced with the problem of belling the cat. (C 189.) - See mõttelaad on omane hiirtele, kui nad vaatavad nõkku keerdküsimusele, kuidas kassile kella kaela riputada. (K 200.)

Eestindustes lauselühendiga ja umbisikulise tegumoega kasutatakse elatiivi mitteisikulise agensiga (näited 1-4), isikulise agensiga (näited 5,6), komitatiivi mitteisikulise agensiga (näited 7,8) ja poolt-konstruktsiooni isikulise agensiga (näited 9,10,11). Ülejäänud näidetes kasutatakse adverbiaallauset isikuliselausestruktuuriga: inversiooniga (näide 13), leksikaalselt erinevat intransitiivset verbi (näide 14). Näites 13 kasutatakse lausesubjektina personaalpronoomenit me, mis oma redutseeritud kujul tõlke adekvaatsust ei kahjusta.

Lauselühendis kasutatakse eesti keeles poolt-konstruktsiooni, aga eestindus kõrvallausega võimaldab samuti adekvaatset ehkki vähem kompaktset tõlget, nagu ilmnes eeltoodud näidetest. Sageli leidub aga muid keelelisi võimalusi, mis stiililiselt kõlavama tõlke annaksid (näide 1) ja adverbiaalse konstruktsiooni tõlgendamine iseseisva lausega (näide 2). Kõrvallauset viimases näites kasutada ei saa, sest see oleks atribuutlause ja poleks tõlke adekvaatsuse seisukohast kohane.

1. Now... greeted with honourable salutation by the villagers, he marched into his office...(Bab 33.) -

- Nüüd sammus ta oma kontorisse külaelanike poolt aupaklikult tervitatuna...(B 43.)

1a. Nüüd sammus ta külaelanike aupaklikke tervituste saatel oma kontorisse.

2. The files arrived, borne tenderly by Stevens. (Cit 239.) - Toimikud saabusid õrnalt kantuna Stevensi poolt. (Tsit 237.)

2a. Toimikud saabusid. Õrnalt kandis neid Stevens.

2b. " " mida õrnalt kandis Stevens.

3. Objektilise funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamine.

Objektilise funktsiooniga kolmeliikmelist partitsiip-konstruktsiooni esineb kirjanduses vähe nagu kaheliikmelistki. Eestindustes võib, nii palju kui väike arv lausenäiteid võimaldab, tähele panna samu seaduspärasusi, s.o. selle konstruktsiooni tõlkimist objektidega ja objektlausega ja muude keeleliste vahenditega. Agensi väljendamiseks kasutatakse samu võimalusi nagu teiste partitsiip-konstruktsioonidega.

Toome mõningaid lausenäiteid.

1. He had them drawn by Mr.Gradman in his office... (TL 297.) - Ta laskis need Gradmanil oma kontoris kirjutada.

2. ... both had seen their very good-natured and sympathetic mother of whom they were honestly fond, spurned and abused by a faithless husband. (ATr 65.) -

- ... nad nägid, kuidas nende truudusetu isa teotas ja peksis nende väga headsüdamlikku ema... (AT 59.)

3. I'll have my wig sorted by the captain.(TI 195.) - Saab mu parukas kapteni käest sugeda. (AS 214.)

4. ... each neuron has its messages fed into it by other neurons....(C 142.) - ... saab iga neuron oma teated teistelt neuronitelt...(K 151.)

Näites 1 verb have + partitsiip II väljendab kausatiivset tegevust, mille initsiaatoriks on lause subjekt. Seda eestindatakse verbiga laskma. Näites 2 on lause subjekt selle konstruktsiooni sekundaarse tegevuse objekt. See on tõlgitud objektlausega. Näidetes 3,4 kasutatakse eestinduses leksikaalselt erinevaid keelelisi vahendeid.

Kokkuvõte

Partitsiip-konstruktsioone partitsiip II-sega ja vähem teiste passiivi partitsiipidega kasutatakse inglise keeles väga laialdaselt, eriti teaduslikus stiilis, sest et nad võimaldavad kompaktselt kokkusurutud mõtteväljendust.

Partitsiip-konstruktsioonide kasutamise suhe passiivi finiitsete vormidega teaduslik-tehnilises kirjanduses on 1 : 2,26 ja ilukirjanduses 1 : 3,6.

Partitsiip-konstruktsioone kasutatakse kahe- ja kolmeliikmelises struktuuris.

Atributiivse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamisel tarvitatakse kolme tõlkimisvarianti: konstruktsiooni
partitsiip- eesasendis, järelasendis ja atribuutlauset.

Peale selle kasutatakse ka muid grammatilisi ja leksikaalseid vahendeid.

Atributiivse funktsiooniga kaheliikmelist konstruktsiooni tõlgitakse kõige rohkem partitsiip- konstruktsiooniga eesasendis ja siis atribuutlausega. Atribuutlauses kasutatakse isikulise agensiga umbisikulist tegumoodi ja mitteisikulise agensiga ja intransitiivse verbiga isikulist lausestruktuuri.

Atributiivse funktsiooniga kolmeliikmelist partitsiip--konstruktsiooni tõlgitakse kõige enam atribuutlausega, sest et partitsiip-konstruktsioonid vastavad aisuliselt atribuutlausele ja täidavad sama kommunikatiivset funktsiooni, mida täidab passiiv atribuutlauses. Eestindused atribuutlausega võimaldavad isikulisslausestruktuuriga edasi anda samasugust kommunikatiivset koormust, sest et atribuutlausetes vastab relatiivpronoomen objektina-patiensina passiivi subjektile - patiensile.

Kolmeliikmeliste partitsiip-konstruktsioonide eestindamiseks kasutatakse ka rohkesti eesasendis olevat partitsiip-konstruktsiooni (tud- ja ka nud- ja v- partitsiibiga), sest et eesti keelele on tüpiline paigutada ka tugevasti laiendatud atribuuti täiendatava sõna ette.

Eestindamine partitsiip- konstrukrsiooniga eesasendis vastab oma kompaktsuse poolest inglise partitsiip-konstruktsioonidele. Atribuutlause on aga oma iseloomult predikaatsem ja selle

poolest vastab ta inglise partitsiip-konstruktsioonile järelasendis, millele on ka omane suurem predikaatsus kui partitsiibile eesasendis.

Kolmeliikmeliste partitsiip-konstruktsioonide eestindamisel partitsiibiga eesasendis tuleb isikulise agensiga kasutada tud-partitsiipi ja poolt-konstruktsiooni. Mitteisikulise agensiga tarvitatakse mitmesuguseid käändeid ja kaassõnu, nagu passiivis verbi finiitsete vormidega.

Ühenduses partitsiibiga ei ole poolt-konstruktsioon eesti keeles nii vastuvõtmatu kui verbi finiitsete vormidega, aga selle kasutamise protsent (15 %) ei ole siiski suur. Leidub alati muid keelelisi võimalusi selle eestindamiseks. Ei saa aga õigeks pidada inglise keele aktiivlausete eestindamist poolt-konstruktsiooniga ja partitsiibiga. Seda esineb aiiski vähe ja ainult üksikute tõlkijate juures, kusjuures nad seda ka järjekindlalt ei kasuta.

Partitsiipi järelasendis tarvitatakse väga harva nii kahe- kui ka kolmeliikmeliste partitsiip-konstruktsioonide eestindustes.

Adverbiaalse funktsiooniga kaheliikmelisi partitsiip-konstruktsioone eestindatakse vastava partitsiibiga või sagedamini adverbiaallausega. Esineb ka muude keeleliste vahendite kasutamist.

Kolmeliikmeliste adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamisel tarvitatakse sageli lause-

lühendi vormi järelasendis ja kõrvallauseid. Isikulist agensit väljendatakse nagu ka atributiivse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonides poolt-konstruktsiooniga, mitteisikulist aga käändnete ja kaassõnadega.

Objektilise funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide, mis esinevad kahe- ja kolmeliikmelises struktuuris, eristamiseks kasutatakse mitut liiki objekte, objektlauseid ja muid keelelisi vahendeid.

Järeldused

Käesoleva uurimuse alusel võib järeldada, et geenust iseloomustavaks jooneks on tegevuse suundumine tegevusekandja suhtes.

Tegevuse suundumisega seletub ka transitiivsete verbide kasutamine passiivis, sest et transitiivsus sisaldab eneses tegevuse ülekandumist aktiivis subjektist väljapoole ja passiivis subjektile.

Intransitiivsus, kus puudub tegevuse suundumine subjektist väljapoole, on nii ajalooliselt kui ka tänapäeva iseloomult lähedane passiivile. Intransitiivsus aga ka transitiivsus ei kujuta endast geenust, ehkki viimane on tihedas seoses passiiviga, ühe areneminè tingib teist.

Passiivi olemuse määramiseks on loobutud traditsioonilisest ümberasetusteooriast. Aktiivi transformatsiooni passiiviks lubab transformatsiooniteooria, aga nõuab lõpptulemusena loogiliselt õiget, adekvaatset tõlget.

Passiivi peetakse üheks oluliseks süntaktiliseks

vahendiks lause loogilises liigendamises. Passiiv võimaldab neutraalse intonatsiooniga lauses paigutada tegevusobjekti-patiensit, kui see on tuntud mõiste - loogiline subjekt, lause algusesse, vormistatud lause subjektina.

Analüütilise struktuuriga inglise keeles, kus teiste lause loogilise liigendamise vahendite, nagu sõnajärjestuse kasutamine on kitsenenud, on passiiv üle võtnud selle funktsiooni.

Passiivi laialdast kasutamist on veel soodustanud transitiivsuse arenemine seoses analüütilise struktuuri kujunemisega inglise keeles. Passiivi arenemine omakorda on soodustanud transitiivsuse arengut.

Passiivsete konstruktsioonide arenemine eesti ja läänemeresoome keeltes on aga kulgenud teistsugust rada kui indo-europa keeltes. Läänemeresoome passiiv on arenenud impersonaalsuse suunas. Läänemeresoome passiiv on üheisikuline ja subjektita, kusjuures tegevuse teostajaks on määramatu isik.

Eesti keeles kuuluvad umbisikulise tegumoe liitujad puhtalt impersonaali, aga liitaegade kohta on erinevaid arvamusi.

Eesti keeles passiivsete konstruktsioonide iseloom ei ole soodustanud transitiivsuse kasvu, vaid on pigemini olnud põhjuseks intransitiivsuse suuremaks väljakujuneniseks.

Eesti keele ja sugulaskeelte rikas morfoloogiline süsteem, ühepöördeliste konstruktsioonide rohkus, umbisikulise tegumoe kujundamise võimalus ka intransitiivsetest verbidest, seejuures aga verbide küllalt suur arv, mis ei võimal-

da passiivset konstruktsiooni, subjekti ja objekti partsiaalsus, käänete süsteem ja seoses sellega transitiivsete verbide piiratum arv, verbi rektsioon jm. on olnud põhjuseks, miks passiivsete konstruktsioonide areng eesti ja sugulaskeeltes on kulgenud impersonaalsuse suunas, jäädes ositi impersonaalsuse ja personaalsuse piirialale. Geenuste vastandamine toimub ka eesti ja läänemeresoome keeltes personaalsuse - impersonaalsuse, aga mitte aktiivsuse - passiivsuse alusel.

Lause loogilise liigendamise vahenditest kasutatakse eesti keeles, erinevalt analüütilise struktuuriga inglise keelest, laialdaselt sõnajärjestust.

Seega sõnajärjestuse kasutamise kitsenemine lause loogilise liigendamise väljendamiseks, mis oli tugevaks ajendiks inglise keeles passiivi väljakujunemiseks, puudus eesti keeles. Vastupidi: vaba sõnajärjestus eesti keeles oli veel üheks eelduseks umbisikulise tegumoe väljakujunemiseks erinevalt inglise keelest.

Inglise passiivi eestindamiseks on struktuuriliselt kõige vastavam grammatiline kategooria eesti keeles umbisikuline tegumood.

Umbisikuline tegumood võimaldab lausestruktuuri minimaalsete muutmistega väljendada eestindustes inglise passiiviga identset lause kommunikatiivset funktsiooni. Umbisikulise tegumoe loogilise liigenduse liikmed vastavad passiivi loogilise liigenduse liikmetele, ehkki neid väljendatakse süntaktiliselt erinevate lauseliikmetega vastavalt umbisikulise tegumoe impersonaalsusele. Umbisikulise tegu-

moe grammatiline tähendus vastab passiivi grammatilisele tähendusele ses suhtes, et vaatamata impersonaalsusele eeldatakse temas tegevuse sooritajana määramatut isikut.

Selles mõttes on umbisikuline tegumood sobiv kahe - liikmelise passiivi eestindamiseks ja teda kasutatakse selleks 42,6 % ulatuses. Ülejäänud juhtumitel tarvitatakse isikulist aktiivset lausestruktuuri.

Umbisikulise tegumoe või isikulise lausestruktuuri kasutamine kaheliikmelise passiivi eestinduses on sõltuv nii agensi iseloomust kui ka inglise ja eesti keele verbi erinevast transitiivsusest.

Isikuline, ehkki nimetamata agens kaheliikmelises passiivis eeldab eestindustes umbisikulist tegumoodi. Neil juhtudel kasutataksegi eesti keeles umbisikulist tegumoodi transitiivsete verbidega ja ka intransitiivsete verbidega, kui inglise transitiivile vastab intransitiiv eesti keeles.

Teiselt poolt aga kasutatakse kaheliikmelise passiivi eestindamisel nimetamata mitteisikulise, sageli abstraktse tähendusega agensiga intransitiivseid verbe isikulise lause - struktuuriga, sest et tegevus läheneb siin enam intransitiivsusele, refleksiivsusele, mediaalsusele. Eesti keeles on verbi areng kulgenud intransitiivsuse suunas vastupidiselt transitiivsuse arengule inglise verbis. Kaheliikmelise passiivi eestindamine isikulise lausestruktuuriga ja intransitiivse verbiga, eriti refleksiivse kallakuga _u_ - ja _ne_ - sufiksiga, millest paljud umbisikulist tegumoodi ei võimalda, vastab oma kommunikatiivselt koormuselt passiivile, sest lähtumine antud

mõistest leiab aset mõlemas, ehkki erinevate süntaktiliste vahenditega. Kaheliikmelise passiivi eestinduste arv in - transitiivsete verbidega ja isikulise lausestruktuuriga moodustab 35 %.

Impersonaalse iseloomuga personaalsetele konstruktsioonidele inglise keeles vastavad eesti keeles ühepöördelised subjektita konstruktsioonid.

Konstruktsiooni to be + partitsiip II-se eestindamisel võib märgata kõikuvust, tingituna selle konstruktsiooni kahepalgelisusest ja erinevustest aegade kasutamises inglise ja eesti keeles.

Kui see konstruktsioon on seisundilise iseloomuga , siis näeme eestindustes üldise seaduspärasusena predikatiiviga öeldise kasutamist. Kui see konstruktsioon aga on tegevuslik, siis kasutatakse mitmeid passiivi tõlkimise va - hendeid. Kõige raskemad on piiripealsed juhtumid, kus see konstruktsioon ka sisuliselt täiesti eraldatav pole. Sel juhul tarvitatakse semantilist kriteeriumi ja mitmesuguseid konkreetseid kontekstilisi näitajaid.

Kolmeliikmelise passiivi eestindamiseks on struktuuriliselt kõige lähem umbisikuline tegumood ja agensi väljendamine poolt-konstruktsiooniga, aga selle piiratud kasutamine eestindustes on tingitud erinevustest nende gramma - tiliste kategooriate funktsioonides.

Kolmeliikmelise passiivi peamisi funktsioone on lause kommunikatiivse koormuse väljendamine. Eesti keeles kasutatakse selle funktsiooni väljendamiseks sõnajärjestust. Selle tõttu eelistatakse tõlkimisel isikulist lausestruk -

tuuri. Eestindustes kasutatakse lausestruktuurilist inversiooni ja kommunikatiivsest funktsioonist tingitud inversiooni, kus lause loogilise liigenduse liikmed vastavad kolmeliikmelise passiivi loogilise liigenduse liikmetele, ehkki neid väljendatakse erinevate lauseliikmetega.

Inverseeritud isikulist lausestruktuuri tarvitatakse rohkem isikulise agensiga, aga see esineb ka mitteisikulise agensiga. Inversiooni kasutamine moodustab 39 % kõigist keelelistest vahenditest, millega kolmeliikmelist passiivi eestindatakse.

Kolmeliikmelise passiivi eestindamisel umbisikulise tegumoega kasutatakse isikulise agensi väljendamiseks laenuna eesti keelde levinud poolt-konstruktsiooni. Isikulise agensi käändeis esinevat kuju esineb harva, aga vanemates kirjalikes mälestistes kasutati seda rohkem kui postpositsioone, kusjuures mõlemate kasutamine oli tingitud saksa keele mõjust. Rahvaluules tarvitatakse agensi esinemisel reeglina isikulist lausestruktuuri.

Kolmeliikmelise passiivi eestindamine umbisikulise tegumoega ja poolt- konstruktsiooniga ei ole aga vastamata oma struktuurilisele ja kommunikatiivsele vastavusele juurdunud eesti keeletarvituses. See moodustab ainult 6,4 % kõigist keelelistest vahenditest, millega kolmeliikmelist passiivi eestindatakse.

Isikulise lausestruktuuri eelistamist ja poolt - konstruktsiooni vältimist näitab ka see, et sageli kasutatakse eestindustes erinevat lause kommunikatiivset koormust. See ei ole muidugi õigustatud ja analüüs näitab, et

alati leidub keelelisi vahendeid, mis adekvaatset tõlget tagavad ja mida ka üldiselt kasutatakse. Lubamatu aga on aktiivse struktuuriga ingliskeelsete lausete eestindamine umbisikulise tegumoega ja poolt-konstruktsiooniga. Seda esineb siiski harukorril ja ainult üksikute tõlkijate juures.

Mitteisikulise agensiga kolmeliikmelise passiivi eestindamisel kasutatakse agensi käändeis esinevat kuju ja kaassõnu agensi väljendamisel nii umbisikulise tegumoega kui ka isikulise lausestruktuuriga, kusjuures eelistatakse isikulist lausestruktuuri. Käänete ja kaassõnade tarvitamise protsent agensi väljendamisel on 29.4.

Üldiselt võib märgata isikulise lausestruktuuri eelistamist nii kahe- kui ka kolmeliikmelise passiivi eestindustes.

Sageli valitakse eesti keeles passiivi predikaatverbist leksikaalselt erinev, aga semantiliselt vastav verb, ühendverb või fraseoloogiline ühend ja kasutatakse isikulist lausestruktuuri. Kaheliikmelise passiivi eestindamisel eelistatakse isikulist lausestruktuuri isegi juhtudel, kui nimetamata, aga personaalne agens võimaldaks adekvaatset tõlget umbisikulise tegumoega.

Isikulise lausestruktuuri eelistamisele kahe- ja kolmeliikmelise passiivi eestindustes osutab veel mitmesuguste muude leksikaalsete ja grammatiliste vahendite kasutamine.

Kahe- ja kolmeliikmelist passiivi, mis koosneb verbist või modaalverbist ja passiivi infinitiivist, eestindatakse impersonaalselt kasutatavate verbidega koos da -

infinitiiviga, mis annab lausele passiivse mõtestatuse. Väiksem arv verbe, mis rektsiooni järgi *ma* - infinitiivi nõuavad, tõlgitakse *ma* - infinitiiviga.

Struktuurilis - süntaktilisest funktsioonist tingitud passiivi eestin amisel tarvitatakse kõiki passiivi tõlkimise keelelisi vahen eid, kusjuures eelistatakse aktiivset lausestruktuuri.

Atributiivse funktsiooniga partitsiip-konstrukt - sioonide tõlkimisel kasutatakse eesti keeles rohkesti partitsiip - konstruktsiooni eesasen is ja atribuutlauset. Partitsiip - konstruktsiooni järelasen is kasutatakse harva.

Partitsiip-konstruktsioonide eestindamine konstruktsiooniga eesasendis vastab oma kompaktuse poolest inglise partitsiip-konstruktsioonidele. Eestindamine atribuutlausega, mis on oma iseloomult pre ikaatsem, vastab selles mõttes inglise partitsiip-konstruktsioonidele, millele on ka omane suurem predikaatsus kui partitsiibile eesasendis.

Kaheliikmeliste partitsiip-konstruktsioonide eestindamine konstruktsiooniga eesasendis on eesti keele struktuuri seisukohalt sobiv. Kolmeliikmeliste partitsiip-konstrukt - sioonide eestindamisel kasutatakse isikulise agensiga *poolt*-konstruktsiooni, mis ühen uses partitsiibiga eesti keeles nii vastuvõtmatu ei ole kui passiivi finiitsete vormidega. Aga selle kasutamise protsent ei ole siiski suur ja leidub alati muid eestindamisvõimalusi. Täiesti vastuvõtmatu aga on inglise keele aktiivlausete eestindamine *tud*-partitsiibiga ja *poolt*-konstruktsiooniga, mida siiski vähe esineb.

Adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsioonide eestindamisel kasutatakse sageli lauselühendit järelasendis ja adverbiaallauset.

Objektilise funktsiooniga partitsiip-konstruktsioone väljendatakse eesti keeles mitut liiki objektidega, objektlausetega ja muude keeleliste vahenditega.

Statistika

Statistika on tehtud teaduslik-tehniliste teoste tõlgete alusel. Kasutatud on järgmisi raamatuid ja nende tõlkeid: A.Einstein ja L.Infield, The Evolution of Physics; J.D.Bernal, Science in History; N.Wiener, Cybernetics.

Statistiliselt uuritud teaduslik-tehnilise tekstmaterjali hulk on 1.092.540 trükimärki.

Võrdluseks on tehtud statistikat ühe ilukirjandusliku teose ja selle tõlke kohta: Th.Dreiser, An American Tragedy.

Tabelid

Tabel I (lk.132)

Kahe- ja kolmeliikmeline passiiv protsentides

Pasiivi üldarv	Kaheliikmeline passiiv	Protsent	Kolmeliikmeline passiiv	Protsent
2045	1503	74 %	542	26%

Tabel II (III peatükk, lk.136,157,189)

Kaheliikmelise passiivi eestindamine protsentides

Arvutatud to be + partitsiip II passiivi
Üldarvust

Passiiv	Umbisikuline tegumood		Isikuline lausestruktuur intransitiivse verbiga		Isikuline lausestruktuur		Erinevad leksikaalsed ja grammatilised vahendid	
Üldarv	Üldarv	Protsent	Üldarv	Protsent	Üldarv	Protsent	Üldarv	Protsent
1056	450	42,6%	369	35%	95	9%	142	13,6%

Tabel III (III peatükk)

Arvutatud kaheliikmelise passiivi üldarvust
(koos modaalverbidega)

	Modaalverb või verb+ +passiivi infinitiiv		Passiiv mis koosneb to be + partitsiip II-st							
	Impersonaalselt kasutatavad verbid koos da-infinitiiviga		Umbisikuline tegumood		Isikuline lausestruktuur intransitiivse verbiga		Isikuline lausestruktuur		Erineva d leksikaal sed ja grammat. v	
Üldarv	Üldarv	protsent	üldarv	protsent	üldarv	protsent	üldarv	protsent	üldarv	protsent
1503	447	29%	450	30%	369	24,6%	95	6,3%	142	9,4%

Tabel IV (III peatükk, lk. 199)

Seisundilise iseloomuga konstruktsioonid
to be + partitsiip II protsentides

	Konstruktsioonide to be + partitsiip II üldarv	Seisundilise iseloomuga konstruktsioonid to be + partitsiip II üldarv	Protsent
Teaduslik-tehnilises tekstis	1307	251	19,2 %
Ilukirjanduslikus tekstis	389	158	40 %

Tabel V (IV peatükk, lk. 241, 313, 295, 286, 307)
Kolmeliikmelise passiivi eestindamine protsentides

Passiiv	Isikuline lausestruktuur ja inversioon		Isikuline lausestruktuur erineva kommunikatiivse koormusega		Isikuline lausestruktuur või umbisikuline tegumood agensi väljendamisel käänetega ja kaassõnadega		Umbisikuline tegumood poolt konstruktsooniga		Erinevad leksikaalsed ja grammatilised vahendid	
Üld-arv	Üld-arv	prot-sent	Üld-arv	prot-sent	Üld-arv	prot-sent	Üld-arv	prot-sent	Üld-arv	prot-sent
542	200	39%	42	7,8%	156	29%	35	6,4%	109	20 %

Tabel VI (lk. 132)

Passiivi kasutamine teaduslik-tehnilises ja ilukirjanduslikus tekstis

Teaduslik-tehniline tekst		Ilukirjanduslik tekst		Suhe	
Trükimärkide arv	Passiivi üldarv	Trükimärkide arv	Passiivi üldarv	Teaduslik-tehniline kirjandus	Ilukirjandus
741.100	1916	710 000	389	5 : 1	

Tabel VII (V peatükk)

Passiivi ja partitsiip-konstruktsioonide(passiivi partitsiibiga) kasutamine teaduslik-tehnilises ja ilukirjanduslikus tekstis

Teaduslik-tehniline tekst			Ilukirjanduslik tekst		
Passiivi üldarv	Partitsiip-konstruktsioonide üldarv	Suhe passiivi ja partitsiip-konstruktsioonid	Passiivi üldarv	Partitsiip-konstruktsioonide üldarv	Suhe passiivi ja partitsiip-konstruktsioonid
2045	786	2,6 : 1	381	107	3,6 : 1

Tabel VIII (V peatükk)

Kahe- ja kolmeliikmelised partitsiip-konstruktsioonid protsentides

Partitsiip-konstruktsioonide üldarv	Kaheliikmeliste üldarv	Protsent	Kolmeliikmeliste üldarv	Protsent
786	483	60 %	303	40 %

Kasutatud kirjandus ja allikad

I Kirjandus

1. Барсова О.М. Основы проблемы трансформационного синтаксиса (на материале английского языка), "Вопросы языкознания" 1965, №4.
2. Бархударов Л.С., Штелинг Д.А. Грамматика английского языка. Москва 1960.
3. Бархударов Л.С. Общелингвистическое значение теории перевода, Сб. Теория и критика перевода. Ленинград 1962.
4. Бернер Г. Об употреблении двучленного пассива в современном немецком языке. Töid saksa filoloogia alalt TRÜ Toimetised 1963.
5. Бернер Г. Употребление страдательного залога в современном немецком языке, канд.дисс. Москва 1963.
6. Борусевич Е.С. Страдательный залог в современном английском языке, канд.дисс. Москва 1947.
7. Брунинер К. История английского языка, Том II, перевод с немецкого под редакцией проф. Ильиша Б.А. Москва 1956.
8. Бубрих Д.В. Историческая морфология финского языка. Москва, Ленинград 1955.

I0. Буслаев Ф.М. Историческая грамматика русского языка АН СССР. Москва I868.

II. Ваараск П.К. Тонические средства речи I. Таллин I964.

I2. Виноградов В.В. Грамматика русского языка. АН СССР I952.

I3. Виноградов В.В. Основные вопросы синтаксиса предложения Вопросы грамматического строя. Москва I955.

I4. Винокурова Л.П. Грамматика английского языка. Ленинград I954.

I5. Вопросы языкознания. Москва I966, № 2.

I6. Воронцова Г.Н. Очерки по грамматике английского языка. Москва I960.

I7. Галкина-Федорук К.В., Горшкова К.В., Шанский Н.М. Современный русский язык. Москва I957.

I8. Гухман М.М. Развитие залоговых противопоставлений в древних германских языках и становление форм страдательного залога, Докт. дисс. Москва I954.

I9. Гухман М.М. Развитие залоговых противопоставлений в древних германских языках и становление системы форм страдательного залога, Автореф. докт. дисс. АН СССР, Москва I955.

20. Есперсен О. Философия грамматики. Москва I958.

2I. Жигадло В.Н., Иванова И.П., Иофик Л.Л. Современный английский язык. Москва I956.

22. Ильиш Б.А. История английского языка. Москва 1958.

23. Ильиш Б.А. Развитие способов выражения смыслового предиката в английском языке, "Вопросы германского языкознания" 1961.

24. Ильиш Б.А. Современный английский язык. Москва 1948.

25. Качалова К.Н., Израелевич Е.Е. Практическая грамматика английского языка. Москва 1957.

26. Колшанский Г.В. Логика и структура языка. Москва 1965.

27. Комиссаров В.Н., Рецкер Я.И, Тархов В.И. Пособие по переводу с английского языка на русский, часть I. Москва 1960.

28. Крушельницкая К.Т. К вопросу о смысловом членении предложения ВЯ 1956, № 5.

29. Крушельницкая К.Г. Очерки по сопоставительной грамматике немецкого и русского языков. Москва 1961.

30. Крушельницкая К.Г. Смысловая функция порядка слов в немецком языке, Ученые записки ВИИЯ вып. 5 1948.

31. Лаптева О.А. Чехословацкие работы последних лет по вопросам актуального членения предложения ВЯ 1963, № 4.

32. Ларин Б.А. Наши задачи, Сб. теория и критика перевода. Ленинград 1962.

33. Логико-грамматические очерки. Москва 1961.

34. Мейе А. Введение в сравнительное изучение индоевропейских языков. Москва 1938.

35. Мельчук И.А. Автоматический синтаксический анализ I 1964. "Вопросы языкознания" 1966, № 2.

36. Морозов М.М. Пособие по переводу русской художественной прозы на английский язык. Москва 1956.

37. Москальская О.И. Грамматика немецкого языка. Москва 1956.

38. Оллыкайнен В.М. Глагольные суфиксы с залоговым значением в современном финском лит. языке, Автореф. дисс. Москва 1955.

39. Панфилов В.З. Экстралингвистические и внутрилингвистические факторы в функционировании и развитии языка, теоритические проблемы современного советского языкознания. Москва 1964.

40. Попов П.С. О логическом ударении, "Вопросы языкознания". 1961, № 3.

41. Попов П.С. Суждение и предложение Сб. Вопросы синтаксиса современного русского языка. Москва 1950.

42. Попов П.С. Суждение 1957.

43. Пумпянский А.Л. Английский литературный язык. Москва 1963.

44. Пумпянский А.Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. Москва 1965.

45. Пумпянский А.Л. Чтение и перевод английской научно-технической литературы. Москва 1962.

46. Ревзин И.И., Розенцвейг В.Ю. Основы общего и машинного перевода. Москва 1964.

47. Розенцвейг В.Ю. Перевод и трансформация, Тезисы докладов на конференции по структурной лингвистике посвященной проблемам трансформационного метода. Москва 1966.

48. Розенцвейг В.Ю. Языковая практика и лингвистическая практика. Дискуссии и обсуждения, "Вопросы языкознания" 1966, № 2.

49. Савченко А.Н. Древнейшие грамматические категории глагола в индоевропейском языке, "Вопросы языкознания" 1955, № 4.

50. Савченко А.Н. Категория среднего залога в индоевропейском языке, Автореф. докт. дисс. Ленинград 1960.

51. Савченко А.Н. Происхождение среднего залога в индоевропейском языке. Ростов 1960.

52. Савченко А.Н. Части речи и категории мышления. Ростов 1959.

53. Семенова О.Н. Лексические экспрессивные средства романа Толстого А.Н. "Петр Первый" и способы их перевода на эстонский язык, Канд. дисс. Ленинград 1963.

54. Серебренников Б. Категория времени в прибалтийско-финских языках, "Eesti keele süntaksi küsimusi". Tallinn 1963.

55. Скороходько Э.Ф. Вопросы перевода английской технической литературы. Киев 1960.

56. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка. Москва 1957.

57. Современный русский язык, Под ред. Виноградова В.В. 1952.

58. Строева Т.В. О прямом и обратном порядке слов в современном немецком языке, Сб. памяти акад. Щербы Л. Ленинград 1951.

59. Таванец П.В. Вопросы теории суждения. Москва 1955.

60. Таванец П.В. Суждение и его виды. Москва 1953.

61. Толстой С.С. Как переводить с английского языка. Москва 1960.

62. Федоров А.В. Введение в теорию перевода. Москва 1958.

63. Хакулинен Л. Развитие и структура финского языка, часть I. Москва 1953.

64. Хакулинен Л. Развитие и структура финского языка, часть II, Москва 1955.

65. Шапиро М.С. Пассивная конструкция в современном английском языке, Канд. дисс. Ленинград 1947.

66. Шапиро М.С. Переходность глаголов и категория страдательного залога в современном английском языке "Иностранные языки в школе". 1956, № 1.

67. Шапиро М.С. Страдательный залог в современном английском языке, "Иностранные языки в школе". 1950, № 1.

68. Шахматов А.Н. Синтаксис русского языка 1941.

69. Щерба Л.В. Фонетика французского языка. Москва 1953.

70. Ярцева В.Н. Историческая морфология английского языка. Москва 1960.

71. Ярцева В.Н. Исторический синтаксис английского языка. Москва, Ленинград 1961.

72. Aavik, J., Eesti õigekeelsuse õpik ja grammatika. Tartu 1936.

73. Abo, L., Käsikiri ja korrektuur. Tallinn 1966.

74. Adams, V., Veeb "Igoriloo" eestindusest, "Keel ja Kirjandus" 1966, nr.6.

75. Ahrens, E., Grammatik der Ehstnischen Sprache. Reval 1853.

76. Annist, A., Süstemaatilise tõlkekultuuri poole, "Keel ja Kirjandus" 1962, nr.7.

77. Ariste, P., Eesti keele foneetika. Tallinn 1953.

78. Brugmann, K., Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen 1892.

79. Brugmann, K. und Delbrück, B. Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprache, V Band, Syntax. Strassburg 1900.

80. Chomsky, N., Syntactic Structures. Massachusetts Institute of Technology 1957.

81. Crowell's Dictionary of English Grammar and Handbook of American Usage, Maurice H. Wescen 1928.

82. Curme, G., A Grammar of the English Language II. London 1931.

83. Curme, G., A Grammar of the English Language, Syntax III. London 1936.

84. Delbrück, B., Vergleichende Syntax der Indogermanischen Sprachen II Theil, 1897.

85. Deutschbein, M., System der neuenglischen Syntax 1917.

86. Eesti keele süntaks, Toimetanud K.Mihkla. Tallinn 1964.

87. Eesti keele süntaksi küsimusi, Eesti NSV Teaduste Akadeemia. Tallinn 1963.

88. Emakeele Seltsi Aastaraamat. Tallinn 1959.

89. Fowler, H.W. and Fowler F. G., The Concise Oxford Dictionary of Current English 1958.

90. Fowler, H.W., A Dictionary of Modern English Usage. Oxford 1934.

91. Franz, W., Shakespeare Grammar. Heidelberg 1909.

92. Fries, C.C., The Structure of English. New York 1952.

93. Gabelentz von der H.C., Über das Passivum 1861.

94. Ganshina, M. and Vasilevskaya, N., English Grammar. Moscow 1951.

95. Gardiner, A.H., The Theory of Speech and Language. Oxford 1932.

96. Grimm, J., Deutsche Grammatik IV Syntax 1837.

97. Hallap, V., Passiivsed konstruktsioonid soome-ugri keeltes, IV kursuse töö. Tartu 1950/51.

98. Harris, Z.S., Transformational theory, "Language" vol. 41, 1965, Nr.3,

99. Harms, R.T., Estonian Grammar. Bloomington 1962.

100. Hiedel, L., Muljeid-märkmeid tõlkealaselt sümpoosionilt,"Sirp ja Vasar" 11 III 1966.

101. Hill, A. A., Introduction to Linguistic Structures. New York 1958.

102. Hockett, C. F., A Course in Modern Linguistics. New York 1963.

103. Ilyish, B., The Structure of Modern English. Москва 1965.

104. Jänes, H. ja Aavik, J., Eesti keele grammatika gümnaasiumile III. Tallinn 1943.

103. Jespersen, O., Growth and Structure of the English Language. Oxford 1935.

104. Jespersen, O., A Modern English Grammar On Historical Principles Part IV. London 1928.

105. Jespersen, O., A Modern English Grammar on Historical Principles, Syntax. London 1928.

106. Kaalep, A., Tõlkekunstist ja kaasajast, "Edasi" 11 II 1962, nr.30.

107. Kask, A., Eesti keele lauseliigendusest ja lauseliikmeist. "Keel ja Kirjandus" 1960, nr.4.

108. Kettunen, L., Lauseliikmed eesti keeles. Tartu 1924.

109. Kettunen, L., Passiivin tumuŝeta, "Virittäja" 1915.

110. Kettunen, L., Über die Wortfolge im Finnischen und Urfinnischen. Helsinki 1953.

111. Kindlam, E., Et sõna tõuseks ausse, "Keel ja Kirjandus" 1966, nr.3.

112. Kindlam, E., "Verbide derivatsiooni õigekeelsusest", "Keel ja Kirjandus" 1959, nr.10.

113. Kivimägi, L., Mutt, O., Silvet, J., Võsamäe, L., Inglise keele grammatika. Tallinn 1962.

114. Kont, K., Käändsõnaline objekt läänemeresoome keeltes. Tallinn 1963.

115. Kont, K., Liikumist tähistavate verbide objektist läänemeresoome keeltes. "Keel ja Kirjandus" 1959, nr.5.

116. Kont, K., Sihitis. Eesti keele süntaks I. Tallinn 1964.

117. Kont, K. Teadusliku süntaksi metodoloogiast, objektist passiivi liitkonstruktsioonides, "Keel ja Kirjandus" 1959, nr.10.

118. Kruisinga, E. A Handbook of Present Day English Part II, 1925.

119. Kure, K., Eesti keele grammatika. Tallinn 1950.

120. Kure, K., Eesti keele lauseehituse olemusest, Eesti keele süntaksi küsimusi. Tallinn 1963.

121. Kure, K., ja Valgma,J., Eesti keele grammatika. Tallinn 1955.

122. Leetberg,K., Eesti lauseõpetus keskkoolidele. Rakvere 1925.

123. Leetberg, K., Eesti sõnade järjekorrast, "Eesti Kirjandus" 1937.

124. Lehtsalu,M., Ilukirjanduse inglise keelest eesti keelde tõlkimise probleeme, kand.diss. Tartu 1964.

125. Leppik,E., Lause pealiikmete inversioonist eesti kirjakeeles, "Emakeele Seltsi Aastaraamat" 1959.

126. Marshal,E., Shaap,E., A Manual of English for Foreign Students 1930.

127. Mereste, U., Üliõpilastööde koostamise metoodikast. Tallinn 1965.

128. Mihkla, K., Öeldis, "Eesti keele süntaks". Tallinn 1964.

129. Mustanoja, T. A Middle English Syntax, Part I. Helsinki 1960.

130. Mutt, O., An Introduction to Old English. Tartu 1962.

131. Muuk, E., Mihkla, K. ja Tedre, M.
Eesti keskkooligrammatika, Lauseõpetus. Tartu 1939.

132. Nurkse, R., Eesti keele sõnade järjekorrast, "Eesti Kirjandus" 1929, nr.8.

133. Ojamaa, O., Tõlkekriitikast ja päriskriitikast Balzaci aspektis, "Keel ja Kirjandus" 1963, nr.3.

134. Onions, C.T., Loud, M.A.
An Advanced English Syntax. London 1919.

135. On Translation, Cambridge, Harvard University Press 1959.

136. Paul, Hermann, Prinzipien der Sprachgeschichte. Halle 1886.

137. Peegel, J., Tõlgete keele ahendamise vastu, "Sirp ja Vasar" 17 X 1952, nr.42.

138. Peegel, J. Ääremärkusi pöörete kasutamisest, "Keel ja Kirjandus" 1958, nr.8.

139. Poutsma, H., A Grammar of Late Modern English Part II. Groningen 1926.

140. Poutsma, H., A Grammar of Late Modern English, Syntax. Groningen 1926.

141. Rannut, L., Alus, Eesti keele süntaks I. Toimetanud K.Mihkla. Tallinn 1964.

142. Remmel, N., Sõnajärjestus eesti lauses, "Eesti keele süntaksi küsimusi". Tallinn 1963.

143. Remmel, N., Valgma, J., Riikoja, E.,
Eesti keele grammatika. Tallinn 1961.

144. Roberts, P., English Sentences. New-York 1962.

145. Rätsep, H., Kitsaskohti ülikooli astujate mõtlemises ja keeles, "Keel ja Kirjandus" 1960 nr.11.

146. Saareste,A., Kaunis emakeel, Lund 1952.

147. Saareste, A. Subjekti ja predikaadi vastatikusest asenemisest eesti keeles laiendi järgi, "Virittäjä" 1960.

148. Samma, O., Üht - teist tõlkimisest ja tõlkijatest, „Keel ja Kirjandus" 1962, nr.7.

149. Sandmann, M., Subject and Predicate, A Contribution to the theory of Syntax. Edinburgh 1954.

150. Schmidt, F., Logik der Syntax. Berlin 1962.

151. Sepamaa, H., Eesti keele sõnajärjestuse küsimusi N.Remmeli samanimelise artikli puhul, "Keel ja Kirjandus" 1962, nr.9.

152. Sepamaa, H., Raskusi sõnajärjestuse uurimisel, "Keel ja Kirjandus" 1964, nr.8.

153. Setälä, E.N., Suomen passivista, "Virittäjä" 1915.

154. Shaap, E., English Grammar and Noun Idioms for Beginners 1933.

155. Sheurweghs,G. Present Day English Syntax, Longmans 1961.

156. Sturtevant,E.H., The Origin of the Mediopassive, "Language" vol. VII 1931, Nr.7.

157. Sweet, H. A New English Grammar, Part I Oxford 1885.

158. Zandvoort, R.W. A Handbook of English Grammar, Longmans Green Co, LTD 1958.

159. Tauli, V. Eesti kirjakeele sõnajärje probleeme, "Virittäjä" 1959.

160. Tauli, V., Tegeliku süntaksi probleemidest, "Eesti Keel ja Kirjandus" 1941, nr.5, 6.

161. Tipping, L., A Higher English Grammar. London 1933.

162. Valgma, J., Eesti keele grammatika. Tallinn 1955.

163. Veski, J.V., Märkmeid eesti ajalehtede keele kohta, "Emakeele Seltsi Aasta - raamat" I. 1955.

164. Veski, J., V., Sõnade rõhutamisest lauses, "Eesti Keel" 1940.

165. Wackernagel, J., Vorlesungen über Syntax, 1920.

166. Wiedemann, F.J. Grammatik der estnischen Sprache. St. Petersburg 1875.

167. Võsamäe, L., The Late or Detached Position of the Preposition in Modern English. Töid romaanigermaani filoloogia alalt I, TRÜ Toimetised 1964.

168. Wyld, H., Elementary Lessons in English Grammar, 1920.

169. Joos, M., The English Verb. Milwaukee 1964.

170. Palmer, F.R., A Linguistic Study of the English Verb. London 1966.

171. Rajandi,H., Arutlusi eesti impersonaali üle, "Keel ja Kirjandus" 1966 nr.9,1o.

172. Saarimaa, E.A., Sanajärjestyksesta ja painotuk - sesta, "Virittäjä" 1947.

173. Setälä,E.N., Suomen kielin lauseoppi. Helsinki 1926.

174. Svartvik,J., On Voice in the English Verb. Hague. Paris 1966.

II Allikad ja lühendid

1. SH - J.D. Bernal, Science in History. Tallinn 1962.

2. TÜA - J.D. Bernal, Teadus ühiskonna ajaloos. Tallinn 1962.

3. EPh - A. Einstein, L. Infield, The Evolution of Physics. Cambridge 1938.

4. FE - A. Einstein, L. Infield, Füüsika evolutioon. Tõlk. H. Üiglane. Tallinn 1962.

5. PoE - Popular Electronics Oct. 1964, vol.21, No 4 Fido's Whistle Controlled Flivvers.

6. PE - Vile abil juhitavad mudelautod. Tõlk. E. Russov Tallinn 1965. Käsikiri.

7. PoM - Popular Mechanics Dec. 1963 79-85. Популярная механика NT-12 2o Tips for Snow-blower Buyers.

8. PM - Kakskümmend nõuannet lumekoristus-masinate ostjatele. Tõlk. E.Russov. Tallinn 1965. Käsikiri.

9. C - N.Wiener, Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine. New-York 1948.

10. K - N.Wiener, Kübernectika ehk juhtimine ja side loomas ning masinas. Toimetanud H.Riikoja. Tallinn 1961.

11. PTh - P.Abrahams, The Path of Thunder. Moscow 1954.

12. Kr - P.Abrahams, Kõue rada. Tõlk.A.Hone. Tallinn 1957.

13. H - J.Aldridge, The Hunter. Moscow 1958.

14. Kü - J.Aldridge, Kütt, Inglise keelest tõlk. A.Hint Tallinn, 1963.

15. Cit - A.J.Cronin, The Citadel. London 1939.

16. Tsit - A.Cronin, Tsitadell, Tõlk.G.Meri.Tallinn 1948.

17. ATr - Th.Dreiser, An American Tragedy I.Moscow 1951.

18. AT - Th.Dreiser, Ameerika tragöödia I, Tõlk.J.Lohk. Tallinn 1955.

19. AP - J.Galsworthy, The Forsyte saga I, The Man of Property. Mockba 1956.

20. VM - J.Galsworthy, Forsyte'ide saagaI, Varakas mees, Inglise keelest tõlk. M.Sillaots. Tartu 1936.

21. J.Galsworthy

TL - To Let.

A - Awakening.

Moscow 1952.

22. J.Galsworthy Forsyte'ide saaga III.

A - Ärkamine.

VÜ - Välja üürida.

		Inglise keelest tõlk.M.Sillaots. Tartu 1936.
23. WM	- J.Galsworthy,	The White Monkey. Leipzig.
24. VA	- J.Galsworthy,	Valge ahv, Tõlk.A.H.Tammsaare. Tartus 1928.
25. LF	- W.Golding,	Lord of the Flies. London.
26. KJ	- W.Golding,	Kärbeste juhal. Inglise keelest tõlkinud H.Rajandi.Tallinn 1964.
27. VW	- (O.Goldsmith),	The Vicar of Wakefield,Supposed to be written by Himself.Berlin 1784.
28. WK	- O.Goldsmith,	Wakefieldi kirikuõpetaja. Tõlk. J.Silvet. Tartu 1931.
29. OMS	- E.Hemingway,	The Old Man and the Sea. London 1957.
30. VaM	- E.Hemingway,	Vanamees ja meri. Tõlk.E.Laane. Tallinn 1957.
31. FR	- H.Fast,	Freedom Road. Moscow 1951.
32. VT	- H.Fast,	Vabaduse tee, Tõlk.inglise keelest J.Seilental.Tallinn 1951.
33. MA	- S.Lewis,	Martin Arrowsmith,Jonathan Cape. London.
34. A	- S.Lewis,	Arrowsmith, Tõlk.J.Seilenthal. Tallinn 1958.
35. Bab	- S.Lewis,	Babbit. London 1937.
36. B	- S.Lewis,	Babbit. Inglise keelest tõlk. J.Seilental. Tartu 1935.
37. MaE	- J.London,	Martin Eden. Moscow 1960.

38. ME - J.London, Martin Eden. Inglise keelest tõlk.L.Rajandi. Tallinn 1963.

39. TrCh - J.Steinbeck, Travels with Charley in Search of America. New-York 1963.

40. TCh - J.Steinbeck, Teekond Charley'iga Ameerikat otsimas. Inglise keelest tõlk. J.Seppik. Tallinn 1964.

41. TI - R.L.Stevenson Treasure Island.New-York 1926.

42. AS - R.L.Stevenson Aarete saar, Tõlk.M.Nurme. Tallinn 1958.

43. PDG - O.Wilde, The Picture of Dorian Gray. Moscow 1958.

44. DGP - O.Wilde, Dorian Grey portree. Tõlk. A.H.Tammsaare. Tartus 1929.

45. P.Ariste, Eesti keelt rootsiaegsete kohtute protokollidest, Eesti Keele Arhiivi Toimetised 1936, nr.6.

46. Eesti kirjandusajalugu tekstides, Toimetanud G.Suits ja M.Lepik, I Osa. Tartu 1932.

47. Eesti perekonnaleht "Linda" 1887, 1889.

48. Eesti perekonnaleht "Linda" 1902.

49. M.Ivanovsky, Alistatud elektron. Tõlk. R.Tooming 1955.

50. М.Ивановский, Покоренный электрон.Ленинград 1952.

51. Murdetekste Annast 1951. Viljakoristamisest.

52. Perno Postimees ehk Nädalileht 1857.

53. Postimees 1892 nr.21, 26.

54. Postimees 1903 nr.15.

55. C.Schmid, Genoveva halle elloluggu saksa keele ramato järgi "Genovefa" C.Korberi kirjotatud 1875.

56. K. von Schmidti ja E.Eversi järgi kõige täielikum Jenoveva elulugu 1893.

57. K. von Schmidti ja E.Eversi järgi Täielik Jenoveva elulugu 1892.

58. K. von Schmidti ja E.Eversi järgi Waga Jenoweva elulugu 1901.

59. Tammsaare, A.H., Tõde ja õigus I. Tartus 1929.

60. Valik Eesti kirjakeele vanemaid mälestisi, välja andnud A.Saareste ja A.K.Cederberg, vihik I 1927.

61. Valimik Emakeele Seltsi korrespondentide murdeteksto, kogutud 1951.

Redaktsioonilisi märkusi

Vana kirjaviisi tähe ſ asemel kasutatakse tähte s.

Tõlkenäidete järel sulgudes on allikaviitena kasutatud raamatu lühend ja leheküljenumber.

Vaheljätt lausenäidetes märgitakse punktiiriga.

Tekstis esinevat kursiivi tähistab katkendlik joon.

Vaadeldavat grammatilist kategooriat lausenäites märgitakse joonega.

Uurimistöös kasutatakse paralleelselt terminiga partitsiip-konstruktsioon terminit lauselühend, mis on kasutusel kehtivates eesti keele grammatikates.

S i s u k o r d

Eessõna . . . . . lk. 1

Sissejuhatus 4

ESIMENE PEATÜKK. PASSIIVI KATEGOORIA INGLISE KEELES 9

I. Ajalooline ülevaade passiivi kategooria arengust indo- euroopa keeltes 1o

II. Passiivi kategooria kujunemine vana- ja kesk - inglise keeles 15

III. Passiivi kategooria kaasaegses inglise keeles

1. Geenus ehk tegumood 2o

2. Passiiv 3o

a. Passiivi olemus 3o

b. Passiivi seos lause kommunikatiivse funktsiooni väljendamisega 32

c. Sõnajärjestuse osa lause kommuni - katiivse sisu väljendamisel . . . 46

d. Passiivsete konstruktsioonide kasutamine 5o

IV. Transitiivsus 57

V. Ühendi to be ja partitsiip II erinevad tähendused 72

VI. Passiivi partitsiip 79
Kokkuvõte 81
TEINE PEATÜKK. INGLISE PASSIIVI VÄLJENDAMISEL KASUTATAVAD GRAMMATILISED KATEGOORIAD EESTI KEELES 86
I. Umbisikuline tegumood ja impersonaalsed konstruktsioonid eesti keeles 87
1. Passiivsete konstruktsioonide ajalooline areng soome-ugri keeltes 87
a. Umbisikuline tegumood 87
b. Ühepöördelised konstruktsioonid 91
2. Umbisikuline tegumood kaasaegses eesti keeles 92
3. Transitiivsus eesti keeles 103
II. Sõnajärjestuse funktsioonist eesti keeles 112
Kokkuvõte 124
KOLMAS PEATÜKK. KAHELIIKMELISE INGLISE PASSIIVI EESTINDAMINE 131
I. Kommunikatiivsest funktsioonist tingitud passiivi eestindamine 135
1. Inglise keelega identse sõnajärjestusega 135
2. Relatiivpronoomeniga algava passiivlause sõnajärjestuse identsus eestindusega 140

3. Inglise keelest erineva sõnajärjestu - sega 143

II. Nimetamata agensi iseloomust tingitud passiivi eestindamine 145

1. Üldistatud isikulise ja kollektiivse agensiga passiivi eestindamine umbisikulise tegumoega 146

2. Tuntud isikulise agensiga passiivi eestindamine umbisikulise tegumoega . . . 149

3. Passiivi eestindamine umbisikulise tegu - moega indirektse ja prepositsionaalse transitiivsuse kasutamise puhul 154

4. Määramatu mitteisikulise agensiga passiivi eestindamine isikulise lausega ja intransitiivse verbiga 156

a. intransitiivse verbiga 159

b. u-,ne- sufiksiga intransitiivse verbiga 162

5. Passiivi eestindamine isikulise lause - struktuuriga leksikaalselt erineva, aga semantiliselt vastava verbi või ühend - verbiga 166

6. Isikulise lausestruktuuri eelistamine . . 17o

7. Tuntud agensi tähistamine eestindustes pöördelõpuga 172

8. Kaheliikmeline passiiv kolmeliikmelise konstruktsioonina 175

III. Struktuurilis-süntaktilisest funktsioonist tingitud passiivi eestindamine 176

IV. Verbist või modaalverbist ja passiivi infinitiivist koosneva konstruktsiooni eestindamine impersonaalselt kasutatavate verbidega koos da -infinitiiviga 181

V. Impersonaalse iseloomuga personaalsete passiivi konstruktsioonide eestindamine ühepöördeliste konstruktsioonidega 186

VI. Erinevate leksikaalsete ja grammatiliste vahendite kasutamine passiivi eestindus - tes isikulise lausega 189

VII. Kaheliikmelise passiivi verbidega become, get jt. + partitsiip II eestindamine . .. 196

VIII. Konstruktsiooni to be + partitsiip II kaks eritähendust ja selle eestindamine 199

1. Konstruktsioon to be + partitsiip II passiivina ja käändsõnalise predikaadina ja verb olema + tud-partitsiip umbisikulise tegumoe liitajana ja predikatiiviga öeldisena 199

2. Seisundilise tähendusega konstruktsiooni to be + partitsiip II eestindamine verbiga olema + tud-partitsiip ja teiste keeleliste vahenditega 2o3

3. Seisundilise tähendusega konstruktsiooni to be + partitsiip II eestindamine tegusõnalise predikaadiga 211

4. Konstruktsiooni to be + partitsiip II tegevusliku ja seisundilise iseloomu piiripealsus ja olenevus nimetamata agensist . . . 212
5. Konstruktsiooni to be + partitsiip II tegevusliku iseloomu näitajad ja selle tõlkimine umbisikulise tegumoega 22o
6. Erinevate ajavormide kasutamine eesti keeles konstruktsiooni to be + partitsiip II tõlgetes 222
Kokkuvõte 232
NELJAS PEATÜKK. KOIMELIIKMELISE INGLISE PASSIIVI EESTINDAMINE 239
I. Lausestruktuuriline ja kommunikatiivsest funktsioonist tingitud objekti inversioon eestindamisel isikulise lausestruktuuriga . . 243
1. Objekti inversioon neutraalse intonatsiooniga lauses 245
2. Objektadverbiaali inversioon 251
3. Objekti inversioon semantiliselt rõhutatud patiensiga 253
4. Objekti inversioon semantiliselt esiletõstetud agensi või predikaadiga 256
5. Objekti ja objektadverbiaali inversioon atribuutlausete eestindustes 264
II. Lause pealiikmete inversioon isikulise struktuuriga eestindatud lausetes, mis algavad adverbiaaliga 269

1. Inversioon adverbiaaliga algavates lausetes 269
2. Inversioon eelneva kõrvallause või lauselühendi puhul 276
3. Inversioon tingivates lausetes 279

III. Mitmesugused agensi väljendamise vormid eestindustes 28o
1. Poolt-konstruktsiooni kasutamine eestindustes umbisikulise tegumoega 286
2. Agensi väljendamine eesti keeles mitmesuguste käänete abil: isikulise lause - struktuuriga ja umbisikulise tegumoega 294
a. Elatiiviga 296
b. Komitatiiviga 297
c. Teiste käänetega 3oo
3. Kaassõnade kasutamine agensi tähistamiseks isikulise lausestruktuuriga ja umbisikulise tegumoega 3o2
4. Erinevate grammatiliste ja leksikaalsete vahendite kasutamine eestindamisel isikulise lausestruktuuriga 3o6
5. Poolt - konstruktsiooni asendamine muude keeleliste vahenditega 313

a. Kommunikatsioonilt mittevastavad eestindused 313
b. Erinevaid võimalusi poolt- konstruktsiooni vältimiseks 319
IV. Struktuurilis-süntaktilisest funktsioonist tingitud passiivi eestindamine 321
V. Kolmeliikmelise passiivi verbidega become ,get jt. + partitsiip II eestindamine 328
Kokkuvõte 329
VIIES PEATÜKK. INGLISE PARTITSIIP-KONSTRUKTSIOONI EESTINDAMINE 335
I. Kaheliikmelise partitsiip-konstruktsiooni eestindamine 338
1. Atributiivse funktsiooniga partitsiip - konstruktsiooni eestindamine 338
a. Partitsiibiga ja partitsiip-konstruktsiooniga atributiivses funktsioonis eesasendis 339
b. Partitsiip-konstruktsiooniga atributiivses funktsioonis järelasendis 342
c. Atribuutlausega 343
d. Erinevate leksikaalsete ja grammatiliste vahenditega 345
2. Adverbiaalse funktsiooniga partitsiip-konstruktsiooni eestindamine 346
3. Objektilise funktsiooniga partitsiip - konstruktsiooni eestindamine 350
II. Kolmeliikmelise partitsiip-konstruktsiooni eestindamine 351

1. Atributiivse funktsiooniga partitsiip - konstruktsiooni eestindamine 351

a. Partitsiip-konstruktsiooniga eesasendis agensi väljen amisel käänetega, kaassõnadega ja poolt-konstruktsiooniga 353

a_1. Poolt-konstruktsiooni liigne kasutamine 361

b. Partitsiip-konstruktsiooniga järelasendis 364

c. Atribuutlausega 365

d. Erinevate leksikaalsete ja grammatiliste vahenditega 37o

2. Adverbiaalse funktsiooniga partitsiip - konstruktsiooni eestindamine 373

3. Objektilise funktsiooniga partitsiip-konstruktsiooni eestindamine 377

Kokkuvõte 378

Järeldused 381

Statistika 390

Kasutatud kirjandus ja allikad

I. Kirjandus 395

II. Allikad ja lühendid 4o9

Redaktsioonilisi märkusi 413